

71754

EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LYDİA ve PHRYGİA'DA ELE GEÇEN
KEFARET YAZITLARI
(*Confessiones*)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
Pınar Özlem

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Danışman:
Prof. Dr. Hasan Malay

İzmir 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR	7-12
I- KEFARET YAZITLARI	
A- TANIM VE ÖZELLİKLERİ	13-18
B- KEFARET YAZITLARININ KÖKENİ	19-25
C- YAZITLARIN AİT OLDUKLARI DÖNEMİN TOPLUMSAL YAPISI	26-31
D- YAZITLARIN ADANDIĞI TANRILAR	
a) Artemis Anaitis	32-34
b) Men	34-35
c) Apollon	36
d) Zeus	36-37
e) Meter	38-39
f) Theoi	39-40
E- YAZITLARIN ADANMASINA NEDEN OLAN SUÇLAR	
a) Tanrıya karşı işlenen suçlar	41-45
b) Kişilerin birbirlerine karşı işledikleri suçlar	45-47
F- KEFARET YAZITLARINDA TERMİNOLOJİ	
a) Στηλλογραφεῖν	48-49
b) Δύναμις	49-51
c) Εὐλογία	52-55
d) Ὁμολογεῖν	55
f) Θυμολυτέω ve Θυμολυσία	55-56
g) Diğer Terimler	56
G- KEFARET YAZITLARI IŞIĞINDA LYDİA KUTSAL HUKUKU VE TAPINAK YARGILAMASI	57-63
H- TEK TANRILI DİNLERLE İLİŞKİSİ BAKIMINDAN KEFARET YAZITLARI	64-68
II- KATALOG	70-146
1. Meidon'un Zeus Trosou'ya Adağı	
2. Artemidora'nın Adağı	
3. Tarsi'ye Hükmeden Men Axiottenos'a Adak	
4. Asiatike ve Iouliane'nin Theos Tarsios'a Adağı	
5. Theodoros'un Zeus ve Men Artemidorou'ya Adağı	
6. Pollion'un Zeus Oreites ve Men Axiottenos'a Adağı	
7. Perkös (-on) Tanrıları'na ve Zeus Oreites'e Adak	
8. Fragment	
9. Menophilos'un İkiz Meşeler Zeus'u'na Adağı	

İçindekiler

10. Stratonikos'un İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı
11. Athenaios'un İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı
12. K. Bassa'nın İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı
13. Fragment
14. (Thea Larmene'ye) Adak
15. Glykon ve Karısı Kainis'in Adağı
16. Agathopos'un Pereudos (-don) Tanrıları'na Adağı
17. Apollonios'un Pereudos (-don) Tanrıları'na Adağı
18. Eupelastos, Apollonios'un Mirasçıları
19. Markia'nın Adağı
20. Ioulia'nın Adağı
21. Trophimos'un Apollon Axyros'a Adağı
22. Melite ve Makedon'un Ebeveynlerinin Apollon
23. Fragment
24. Asklas, Apollonides ve Asklas'ın
25. Fragment
26. Fragment
27. Fragment
28. Fragment
29. Fragment
30. Fragment
31. Fragment
32. Fragment
33. Apollonios'un Kızının Tanrılara Adağı
34. Apphias ve Çocukları Alexandros, Attalos, Apollonios ve Amion'un Adağı
35. Men Petraeites ve Men Labanas'a Adak
36. Elpis'in Men Labanas ve Men Axiottenos'a Adağı
37. Apollonios'un Meis Labanas ve Meis Petraeites'e Adağı
38. Ammias'ın Geleneksel Tanrılara Adağı
39. Meis Petraeites ve Meter Tazene'ye Adak
40. Ioulia'nın Meter []ne, Meis Labanas ve Meis Artemidorou'ya Adağı
41. Nais'in Meter Taszene'ye Adağı
42. Eisias'ın Meter Tal[]ne'ye Adağı
43. Antonia'nın Apollon Bozenos'a Adağı
44. Fragment
45. Diogenes ve Tatiane'nin Zeus Peizenos'a Adağı
46. Eraristratos, Sperkyllös ve Alexandros'un Adağı
47. Polykhronios'un Nea Kome'ye Hükmeden Tanrılara Adağı
48. Kallistos'un Nea Kome'deki Tanrılara Adağı
49. Meter Hipta ve Zeus Sabazios'a Adak
50. Diokles'in Zeus Sabazios ve Meter Hipta'ya Adağı
51. Aleksandros ve Iulios'un
52. Diogas Kondon'un Men ek Diodotou'ya Adağı
53. Artemidoros ve Amias'ın Meis Tyrannos ve Zeus Ogmenos'a Adağı
54. Tatias'ın Meter Atimis ve Men Tiamou'ya Adağı
55. Phosphoros'un Menos Tekousa, Meis Ouranios Meis Artemidorou ve Axiottalı Tanrı'ya Adağı
56. Yayınlanmamış bir Kefaret Yazıtı
57. Trophime'nin Meter Tarsene, Apollon Tarsios ve Men Artemidorou Axiottenos'a Adağı
58. Eudoxos'un (Anatanrıça) Tarsene'ye Adağı
59. Syntykhe'nin Men Artemidorou Axiottenos'a Adağı
60. Hermogenes'in Men Axiottenos'a Adağı

61. Tatiane'nin Men Axiottenos'a Adağı
62. Philemon'un Men Axiottenos'a Adağı
63. Stratonike'nin Axiottalı Tanrı'ya Adağı
64. Artemon ve Ateimetos'un Men Axiottenos'a Adağı
65. Apphias'ın Men Axiottenos'a Adağı
66. Ailiane'nin Tanrı Axiottenos'a Adağı
67. Amyntas'ın Adağı
68. Apollonios'un, Hermogenes'in Ailesi ile Birlikte Meter Anaeitis ve Men Tiamou'ya Adağı
69. Sokrateia, Moskhas, Iucundus, Menekrates ve Moskhion'un Artemis Anaeitis ve Meis Tiamou'ya Adağı
70. Tykhe, Sokrates, Ammianos, Trophimos, Philete ve Sokrateia'nın Thea Anaeitis ve Meis Tiamou'ya Adağı
71. Apphia'nın Men Tiamou ve Anaeitis'e Adağı
72. Apollonios'un Meter Anaeitis'e Adağı
73. Phoibos'un Anaeitis'e Adağı
74. Phoibos'un Anaeitis'e Adağı
75. Glykia'nın Anaeitis ἐν Μητρό'ya Adağı
76. Aur. Stratonikos'un Zeus Sabazios ve Artemis Anaeitis'e Adağı
77. Trophimos'un Zeus Sabazios'a Adağı
78. Metrodoros'un Tanrıçaya Adağı
79. Axiotta'ya Hükmeden Meis Artemidorou'ya Adak
80. Hermippos ve Kardeşleri Dionysos, Apollonios ve Orpheus'un Men K[]'ya Adağı
81. Fragment
82. Fragment
83. Meter Phileis'e Adak
84. Prosode'nin Meter Phileis'e Adağı
85. Thea Phileis'e Adak
86. Meter Phileis'e Adak
87. Meter Phileis'e Adak
88. Kornelia'nın Thea Phileis'e Adağı
89. Meter Phileis'e Adak
90. Meter Phileis'e Adak
91. Ammias'ın Meter Phileis'e Adağı
92. Fragment
93. Fragment
94. Zenonis'in Meter Phileis'e Adağı
95. Ammias'ın Meter Phileis'e Adağı
96. Anaeitis'e Adak
97. Aurelios Trophimos'un Adağı
98. Fragment
99. Ammias'ın Artemis Anaeitis'e Adağı
100. Men Axiottenos'a adak
101. Fragment
102. Thalamos'un Zeus Orkamaneites'e Adağı
103. Loukios'un Zeus Orkamaneites'e Adağı
104. Epitynkhanos'un Apollon Propylaios'a Adağı
105. Telesphoros ve Hermogenes'in Adağı
106. Helios Apollon'a Adak
107. Helios Apollon Labenos'a Adak
108. Gaios Antonios Apellas'ın Adağı
109. Sophron'un Apollon Leimenos'a Adağı

İçindekiler

- 110. Aurelios Soterikhos'un Adağı
- 111. Basilis ve Kocasının Adağı
- 112. Eutykhes'in Adağı
- 113. Khresimos'un Apollon Lyrmenos'a Adağı
- 114. Timotheos'un Kızının Adağı
- 115. Fragment
- 116. Klaros'un Oğlunun Adağı
- 117. Agathemeros'un Karısının Adağı
- 118. Asklepiades'in Apollon Larmentos'a Adağı
- 119. G. Lollios'un Apollon'a Adağı
- 120. Sosandros'un Apollon Lairmenos'a Adağı
- 121. Fragment
- 122. Aphias'in Meter Leto'ya Adağı
- 123. Fragment
- 124. Gaios'un Adağı
- 125. Metrodoros'un Oğlu'nun Artemis Anaeitis'e Adağı
- 126- Attalos'un Meis'ine Adak
- 127. Attikilla'nın Thea Oline'ye Adağı

İNDEKSLER

147-150

LEVHALAR

HARİTALAR

Ö N S Ö Z

Tezimizin konusunu oluşturan kefarete yazıtları, Küçük Asya'da, Lydia ve Phrygia bölgesinde İ.S. I. ve III. yüzyıllar arasında karşılaşılan ve gerek içerikleri gerekse anlatımları açısından diğer adak yazıtlarından açık bir şekilde ayrılan bir grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak 'bir günahın bedelinin ödenmesi ve bunun halk önünde itiraf edilmesi' amacıyla dikilmiş olduğunu söyleyebileceğimiz bu yazıtlar, ait oldukları yerel dinlere özgü farklı ayin ve tapınım şekillerini de yansıtmaları yönünden dikkat çekmektedirler. Günah çıkarma metinlerinin bir diğer özelliği de dönemin kutsal hukukuna yönelik teorik ve yöntemsel bilgiler vermeleridir.

Yüzyılın başlarında, F. Steinleitner, R. Pettazoni gibi bilim adamlarının üzerine detaylı araştırmalar yapmış olduğu kefarete yazıtlarının sayısı günümüzde yaklaşık 150'ye ulaşmış ve bununla birlikte, ait oldukları bölgenin sosyo-kültürel yapısı, inanış tarzı ve yerel tanrı ve tanrıçalarına ilişkin kısıtlı kanıtlar da çoğalmıştır. Bu tezin amacı da, sözü edilen kanıtlar ışığında, kefarete yazıtlarının ait olduğu dönemin dinsel dünyasını anlamaya çalışmak ve mümkün olduğu kadarıyla, günah çıkarma eyleminin kökenini ve yaşayan dinler üzerindeki etkisini araştırmak olacaktır.

Öncelikle bu ilginç konu üzerinde çalışmamı sağlayan hocam Prof. Dr. Hasan Malay'a, çalışmam sırasında gösterdiği ilgi ve değerli yardımlarından ötürü, çok teşekkür ederim. Tezi oluştururken yararlandığım kaynakların büyük çoğunluğunu oluşturan Almanca eserlerin çevirisini yapan babam Prof. Dr. Doğan Özlem'e ve Dr. Eşref Abay'a, ayrıca Fransızca ve İspanyolca'dan yaptığı çevirilerle bana çok yardımcı olan hocam Doç. Dr. Nuran Şahin'e de teşekkür etmek isterim.

Pınar Özlem

BİBLİYOGRAFYA ve KISALTMALAR

AM	<i>Athenische Mitteilungen</i>
AMS	<i>Asia Minor Studien</i>
ANRW	<i>Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt</i>
AnzWien	<i>Anzeiger Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philologisch-historische Klasse</i>
AS	<i>Anatolian Studies</i>
AST	<i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i>
BABesch	<i>Bulletin antieke beschaving. Annual Papers on Classical Archaeology</i>
BAKIR - BARTHEL, S.	"Weihungen von Sechs Sklaven an die Göttin von Hierokaisareia in Lydien", <i>EA</i> 6 (1986), 17-26.
BCH	<i>Bulletin de Correspondance Hellénique</i>
BSA	<i>Annual of the British School at Athens</i>
BÖMER, F.	<i>Untersuchungen über die Religion der Sklaven in Griechenland und Rom, Wiesbaden 1957-1963.</i>
BUCKLER, W. H.	"Some Lydian Propitiatory Inscriptions", <i>BSA</i> 21 (1914/16), 169-183.
<i>Bull. Ep.</i>	<i>Bulletin Épigraphique</i>
BURESCH, K., <i>Aus Lydien</i>	K. BURESCH, <i>Aus Lydien, Epigraphisch-Geographische Reise Früchte, Leipzig 1898.</i>
CHANIOTIS, A.	"Drei Kleinasiatische Inschriften zur Griechen Religion", <i>EA</i> 15 (1990), 127-134.
CIG	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum</i>
CORNELL, T. - MATHEWS, J.	<i>Roma Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul 1988.</i>
CRAI	<i>Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions et belles lettres</i>
CUMONT, F.	Anaitis, <i>RE</i> , Alexandros-Apollokrates, 2030-1.

- DEBORD, P. *Aspects Sociaux et Économiques de la vie Religieuse dans l'Anatolie Gréco-Romaine*, Leiden 1982.
- DIAKONOFF, I. "Artemidi Anaeiti anesteseni", *BABesch* 54 (1979), 139-175.
- DREW-BEAR, Th. "Local Cults in Graeco-Roman Phrygia", *GRBS* 17 (1976), 247-268.
- EA *Epigraphica Anatolica*
- EPRO *Études Préliminaires aux Religions Orientales dans l'Empire Romain*
- FGrH F. Jacoby, *Fragmente der griechischen Historiker*, Berlin 1923-
- FRISCH, P. "Über die lydisch-phrygischen Sühneinschriften und die 'Confessiones' des Augustinus", *EA* 2 (1983), 41-46.
- GIBBON, E. *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev.: A. BALTACIGİL, İstanbul 1987.
- GRBS *Greek, Roman and Byzantine Studies*
- GURNEY, O. R. *The Hittites*, Penguin Books, 1961.
- GÜTERBOCK, H. "The Hittite Temple According to Written Sources", *Le Temple et le Culte, compte rendu de la 20ième internationale*, İstanbul 1975.
- HERRMANN, P., *NOLydien* P. HERRMANN, *Ergebnisse Einer Reise in Nordostlydien*, *AnzWien* 80, Wien 1962.
- HERRMANN, P.-POLATKAN, K. Z. *Das Testament des Epikrates und andere neue Inschriften aus dem Museum von Manisa*, Sitz. Ber. Akad., 265,1, Wien 1969.
- HERRMANN, P. "Men, Herr von Axiotta", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift F. K. Dörner*, Leiden 1978.
- HERRMANN, P.-VARİNLİOĞLU, E. "THEOİ PEREUDENOİ. Eine Gruppe von Weihungen und Sühninschriften aus der Katakekaumene", *EA* 3 (1984), 1-18.
- HERRMANN, P. "Sühn- und Grabinschriften aus der Katakekaumene im Archäologischen Museum von Izmir", *AnzWien* (122), 1985, 248-261.
- HOGARTH, D. G. "Apollo Lermenus", *JHS* 8 (1887), 376-400.

IG	<i>Inscriptiones Graecae</i>
IGR	<i>Inscriptiones Graecae ad res Romanas Pertinentes</i>
IMPARATI, F.	<i>Hittit Yasaları</i> , çev.: E. ÖZBAYOĞLU, Ankara 1992.
I.K.	<i>Inscripfen griechischer Städte aus Kleinasien</i>
JHS	<i>Journal of Hellenic Studies</i>
JOHNSON, E.	"The Present State of Sabazios Research", <i>ANRW II</i> (1984)
JRS	<i>Journal of Roman Studies</i>
KEIL-PREMERSTEIN, I. Reise	J. KEIL - A. von PREMIERSTEIN, <i>Bericht über eine Reise in Lydien</i> , <i>AnzWien</i> , 53,2, 1908.
KEIL-PREMERSTEIN, II. Reise	<i>Bericht über eine Zveite Reise in Lydien</i> , <i>AnzWien</i> , 54,2, 1911.
KEIL, J.	"Die Kulte Lydiens", <i>AS Presented to Sir W. M. Ramsay</i> (1923), 239-266.
KINAL, F.	<i>Eski Anadolu Tarihi</i> , TTK, 1991.
KRAABEL, Th.	"Υψιστος and the Synagogue at Sardis", <i>GRBS</i> 10 (1969), 81-93.
KRAABEL, Th.	"Paganism and Judaism: the Sardes Evidence", <i>Melanges M. Simon</i> (1978), 13-33.
LANE, E. N.	"Three New Inscriptions from Ayasören", <i>AS XX</i> (1970)
LANE, E. N., <i>CMRDM</i>	E. N. LANE, <i>Corpus Monumentorum Religionis dei Menis I-IV (EPRO 19)</i> , 1971-76.
LANE, E. N.	<i>Corpus Cultus Iovis Sabazii II</i> , 1985.
LANE, E. N.	"Vorschlag zum Verständnis einer Sühneinschrift aus Bergama", <i>EA</i> 15 (1990), 120.
MACMAHON, G.	"The History of the Hittites", <i>Biblical Archaeologist</i> , June/September 1989, 98-107.
MAGIE, D.	<i>Roman Rule in Asia Minor to the End of tthe Third Century After Christ</i> , 1950.
MALAY, H.	"The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia", <i>EA</i> 6 (1985), 111-126.
MALAY, H. - PETZL, G.	"Neue Inschriften aus den Museen Manisa, Izmir und Bergama", <i>EA</i> 6 (1985), 55-69.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- MALAY, H. - PETZL, G. "A New Confession-Inscription from the Katakekaumene", *GRBS* 28 (1987), 459-472.
- MALAY, H. "New Confession-Inscriptions in the Manisa and Bergama Museums", *EA* 12 (1988), 147-154.
- MALAY, H. "Lydia'dan Yeni Epigrafik Buluntular", *VIII. AST* (1990), 203-208.
- MALAY, H. "Batı Anadolu'da Yerel Tanrılar ve Tapım Merkezleri", *X. TTK*, Ankara 1990, 389-395.
- MALAY, H. "ΘΥΜΟΛΥΤΕΙΝ and ΘΥΜΟΛΥΣΙΑ and the Cult of Apollon Axyros in Lydia", *EA* 20 (1992[1993]), 75-6.
- MALAY, H. *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*, Wien 1994.
- MAMA *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*
- MITCHELL, S., *Anatolia I* S. MITCHELL, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*, Oxford 1993.
- MITCHELL, S., *Anatolia II* S. MITCHELL, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor, The Rise of the Church*, Oxford 1993.
- Mouseion* *Μουσείον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς*, Smyrna 1875-1886.
- NAOUR, Chr. "Nouvelles Inscriptions du Moyen-Hermos", *EA* 2 (1983), 107-141
- NOCK, A. D. "The Development of Paganism in the Roman Empire", *CAH* XII (1971), 410-449.
- NOLLE, J. "Epigraphische und numismatische Notizen", *EA* 10 (1987), 101-106.
- OMS* *Opera Minora Selecta*
- ÖJh* *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*
- PAZ DE HOZ, M. *Los Cultos Religiosos en Lydia a Traves de la Epigrafia Griega*, Doktora Tezi, Salamanca 1994.
- PETZL, G. "Vier Inschriften aus Lydien", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens*.

- Festschrift F. K. Dörner*, Leiden 1978, 745-761.
- PETZL, G. "Inscripfen aus der Umgebung von Saittai I", *ZPE* 30 (1978), 249-276.
- PETZL, G. "Sünde, Strafe, Wiedergutmachung", *EA* 12 (1988), 155-166.
- PETZL, G. Die Beichtinschriften Westkleinasiens, *EA* 22 (1994).
- PETZL, G. "Ländliche Religiosität in Lydien", *AMS* 17 (1995), 37-48.
- PETZL, G. "Neue Inschriften aus Lydien (II)", *EA* 28 (1997), 69-79.
- PLEKET, H. W. "New Inscriptions from Lydia", *Talanta* 10-11 (1978/9), 74-91.
- PLEKET, H. W. "Religious History as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, 152-189.
- RAMSAY, W. M. "Artemis-Leto and Apollo Lairbenos", *JHS* X (1889), 216-230.
- RAMSAY, W. M. *Cities and Bishoprics of Phrygia* I-II, Oxford 1895-7.
- RE* *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*
- REG* *Revue des Etudes Grecques*
- Rev. Arch.* *Revue Archéologique*
- RICL, M. "Hosios kai Dikaios", *EA* 19 (1992), 71-103
- RICL, M. "Hosios kai Dikaios", *EA* 20 (1992), 95-100
- RICL, M. "The Appeal to Divine Justice in the Lydian Confession Inscriptions", *AMS* 17 (1995), 67-76.
- SEG* *Supplementum Epigraphicum Graecum*
- SEVIN, V. *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları, 1982.
- SHEPPARD, A. R. R. "Pagan Cults of Angels in Roman Asia Minor", *Talanta* XII (1981), 77-101.
- STEINLEITNER, F. *Die Beicht im Zusammenhange mit der sakralen Rechtspflege in der Antike*, München 1913.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- STRATEN, F. T. van "Gifts for the Gods", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, 65-105.
- STROBEL, A. *Das Heilige Land der Montanisten*, Berlin 1980.
- TAM *Tiituli Asiae Minoris*
- TANRIVER, C. *Antik Devirde Lydia'da Sosyal ve Ekonomik Amaçlı Dernekler*, Doktora Tezi, İzmir 1996.
- TTK *Türk Tarih Kongresi*
- VARİNLİOĞLU, E. "Zeus Ormakaneites and the Expiatory Inscriptions", *EA* 1 (1983), 75-87.
- VARİNLİOĞLU, E. "Eine Gruppe von Sühneinschriften aus dem Museum von Uşak", *EA* 13 (1989), 37-50.
- VARİNLİOĞLU, E. "Vier Inschriften aus Lydien", *EA* 18 (1991), 91-95.
- VERSNEL, H. S. "Religious Mentality in Ancient Prayer", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, 1-63.
- ZINGERLE, J. "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), 5-72.
- ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*
-

I

KEFARET YAZITLARI

A-TANIM VE ÖZELLİKLERİ

Tezimizin konusunu oluşturan yazıt grubu için modern literatürde farklı isimlendirmeler mevcuttur: Kefaret yazıtları (Sühne-inschriften), günah çıkarma yazıtları (*confessiones*, Beichtinschriften, stèles de confession, confession-inscriptions), tövbe yazıtları (propitiatory inscriptions) gibi. Elbette ki bu terimlerin hiçbiri antik kavramlar değildirler. Antik dönemde, işlenen bir suçun kefareti ödemek üzere, onu bir stel üzerine kaydetmek için *σθηλογραφεῖν*, *ἔγγραφον*, *ἔγγράφειν*, *προγράφειν*, *ἀναγράφειν*, *μαρτύριον*, *μαρτυρεῖν* gibi ifadeler kullanılıyordu¹.

Kefaret yazıtlarının en ilginç ve önemli yanı, antik dünyada yalnızca Lydia'da ve Phrygia'nın dar bir bölgesinde (Dionysopolis şehri yakınlarında lokalize edilen Apollon Lairbenos tapınağı) bulunmalarıdır.

Kefaret stellerinin ait oldukları dönem de, tıpkı coğrafi dağılımları gibi sınırlıdır. Bu yazıtlar, genellikle İ.S. 1. ve 3. yüzyıllara tarihlenmektedir. En erken kefareti yazıtı (56), Sulla erasına göre 142 (= İ.S. 57/8) yılına, en geç olanı ise (11) yine Sulla erası ile 348 (= İ.S. 263/4) yılına aittir.

Kefaret yazıtlarını kısaca, bir günahın itirafı ve bunun affedilmesi için hazırlanmış adak metinleri diye tanımlamak mümkündür. Roma imparatorluk döneminde kırsal bölgelerde yaşayan halkın, gramer ve telaffuz bakımından hayli bozuk grekçesini yansıtan bu yazıtlar, günahkar kişinin tanrı tarafından içine düşürüldüğü zor durumu ve onun bundan kurtulma çabalarını ifade etmektedir. Hemen her yazıtta ayrı bir öykünün yer aldığı bu metinleri anlamak ve yorumlamak her zaman kolay olmamaktadır. Tüm bu olayların anlatıldığı, oldukça kötü bir Grekçe ile yazıya geçirilmiş metinlerin zor anlaşılır olması da doğaldır. Çünkü kırsal kesime özgü olan bu yazıtlar, belki yazıcının ifade yetersizliğinden, belki de küçük bir yerleşimde geçen olayların zaten herkesin bilgisi dahilinde olacağı düşüncesinin rahatlığıyla, çoğu zaman kestirme anlatımlar içerirler. Bu nedenle, bazı kefareti metinlerinin anlamları üzerindeki tartışmalar sürmektedir. Birçok kefareti metni, kişinin, tanrısal bir ceza olarak kabul ettiği bir hastalık veya felaketin nedeni olarak gördüğü bir günahını veya günahlarını açıklaması ile başlar. Adak sahibinin içinde bulunduğu zor durum, kendi işlediği bir günahın sonucu olabileceği gibi, ailesinden birinin veya birilerinin günahının sonucu da olabilmektedir. Her durumda, kişi günahını itiraf etmek ve tanrı ile uzlaşmak zorundadır. Bunun için de kişi, bir stel üzerine yazdırmak ve bunu tapınağa dikmek suretiyle suçunu halka açıklamak ve bu yolla diğer insanları da, tanrıya karşı işlenebilecek herhangi bir suçtan kaçınmaları için uyarmak zorundadır. Bireylerin bu dinsel görevleri çoğu kez

¹Bunlar sadece kefareti yazıtlarına özgü değildirler. Diğer yazıtlarda da bu kelimelerle karşılaşmak mümkündür.

onlara öfke duyan ve onları cezalandıran Tanrı veya Tanrıça'lar tarafından emredilmekteydi (κατ' ἐπιτολήν). Bazı durumlarda tanrıyı yatıştırmak bir kefarete yazıtının yetmediğini, ayrıca ona çeşitli hediyelerin de verildiğini görmekteyiz. Kefaret yazıtları çoğu kez, tanrıların ne kadar güçlü olduklarını ifade eden ve onlara şükran bildiren ifadelerle son bulmaktadır. Bu yazıtlar bazı durumlarda, günahının bedelini ödemiş olan ve kurtulmayı ümit eden (ya da kurtulmuş olan) kişinin, bir daha günah işlemeyeceğine dair verdiği söz ile sona ermektedir.

Tanrısal ceza, kişinin kendisi, ailesi ya da malları üzerinde, farklı şekillerde kendini göstermektedir. Ancak yazıtların gösterdiği kadarıyla en sık rastlanılan durum, suç işleyen tarafın hastalanmasıdır. Sözü edilen kefarete stelleri tanrılardan şifa dileme amacı ile dikilmiş olabilecekleri gibi, şifa bulduktan sonra da, bir şükran ifadesi olarak dikilebilmekteydiler. Tanrının öfkesi sadece hastalıkla değil, ölümle de kendini gösterebilmekteydi. Suçu işleyen kişi gibi, yakınları da ölüm cezasına çarptırılabilirler.

Kefarete yazıtlarında standart bir formül söz konusu değildir. Tersine farklı farklı suçlar, cezalar ve kefarete şekilleri içeren bir çeşitlilik söz konusudur. Sözü edilen kapsamlı metinler, çoğu zaman, sadece bireylerin tanrıları ile olan bir ilişkilerini ve dinsel inanış ve uygulamalarını göstermemekte, aynı zamanda dönemin ve coğrafyanın dinsel hukukunun, suç-ceza kavramlarının, yargılama sisteminin ve tanrıyı temsil eden kutsal personelin yetki sınırlarının ipuçlarını da vermektedirler.

Bazı yazıtlarda, günah, ceza ve kefarete ile ilgili sadece birkaç kelime sarfetmekle yetinilmiştir. Örneğin, ayrıntılara girilmeden, sadece ortada bir cezalandırılmanın (κολασθῖσα) olduğunu ifade eden kısa metinler mevcuttur. Örneğin, Philadelphie'da ele geçmiş olan ve Meter Phileis'e adanmış steller bunlara örnek olarak verilebilirler (no. 83-95)². Bunun yanında, stelin adanmasına neden olan suçun, yine bir-iki kelimeyle anlatılmasından ibaret yazıtlar da karşımıza çıkar. Bu yazıtları adayan kişiler, yalan yere yemin ettiklerini itiraf etmekte ve suçlarının kefaretinin ödemektedirler (no. 2, 78, 102, 103, 105).

Ancak bazı kefarete yazıtları antik dönemin dinsel yaşamı hakkında hayli ayrıntılar içermektedirler. Öyle ki, bazı metinlerde suçlu kişi ya da kişilerin isimleri, işledikleri günahlar, tanrının bu günahlara karşı tepkisi, cezalandırılmanın tarzı ve gidişatı, günahkar ve yakınlarının hatayı telafi etme yolundaki eylemleri ve kurtuluşları, tanrıya şükranın ifade edilmesi ve onun gücünün övülmesi, başkalarının ibret almaları ve tanrıya karşı gelmemeleri için uyarılmaları gibi ayrıntılara yer verilmektedir. Bu metinlere verilebilecek en iyi örnek, 5 no.'lu yazıttır. Bu yazıtta, Non(n)ou adındaki bir köyün tanrılarının kutsal kölesi olduğunu ifade eden Theodoros, günahlarını teker teker açıklamaktadır. Bu günahlarından, çeşitli yiyecek ve içecek maddeleri vererek kurtulan Theodoros, yine de, tanrı tarafından kör edilmekten kurtulamamıştır. Burada ilginç olan durum, yazıtta tanrının kendi ağzından konuşturulmuş olmasıdır. Yazıtta Tanrı, günahkarı gözlerinden cezalandırdığını söylemekte, Theodoros'un verdikleri ile

²H. MALAY, "The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia", *EA* 6 (1985), s. 111-126.

yatıştıktan ve stelin kendi tespit ettiği tarihte dikilmesinden sonra suçluyu azat etmektedir.

Kapsamlı metinlere örnek teşkil eden diğer bazı yazıtlarda, örneğin, yalan yere yemin ettiği için ölümle cezalandırılan Hermogenes'in (34), taciz edilen öksüzlerin (35), tanrının gücünü önemsemeyen Syntykhe'nin (59), domuz hırsızları Apollonios ve Hermogenes'in (68), damadına büyü yapan Tatias'ın (69), tanrılarla alay eden Apollonios'un kefareti borcunu üstlenen akrabalarının (71) hikayeleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Phrygia bölgesinde, Hierapolis yakınlarındaki Apollon Lairbenos (Bahadınlar) kutsal alanında ele geçen kefareti yazıtları da, çoğu kutsal alana karşı işlenen suçları zikreden ve dikilen stelin, halka uyarıcı bir örnek olarak hizmet etmesi dileğiyle sona eren kapsamlı yazıtlardır (no. 106-124).

Kefareti yazıtı olup olmadığı tartışmalı olan bazı metinler de bulunmaktadır. Yayımcıları tarafından kefareti steli olarak tanımlanmış olan bu şüpheli metinlerden bazıları katalogumuza dahil edilmiştir. Bunlara Pereudos (ya da Pereudon) tanrılarına adanan 17 no.'lu yazıtımız örnek olarak verilebilir. Kula ilçesi sınırlarında, Yukarı Hermos bölgesinde ele geçen ve Pereudon ya da Pereudos şeklindeki bir yer isminden türediği anlaşılan Theoi Pereudeno'i'a adanmış bu yazıtta herhangi bir suç-ceza unsuru karşımıza çıkmadığı gibi, günah çıkarmaya yönelik bir ifade de görülmemektedir. Yine aynı bölgede ele geçen ve aynı tanrılara adak olarak sunulmuş iki yazıt da, Varinlioğlu tarafından kefareti steli olarak ele alınmış ancak kefareti unsuru taşımayan yazıtlardır³. Öte yandan, Men Axiottenos ve ile onun Anası'na (Menos Tekousa) adanmış ve İ.S. 175/6 yıllarına ait olan bir adak steli de, bizce yanlış bir şekilde kefareti steli olarak açıklanmıştır⁴. Varinlioğlu, olasılıkla $\sigma\tau\eta\lambda\lambda\omicron\gamma\rho\alpha\phi\epsilon\iota\nu$ ve $\delta\acute{\omicron}\nu\alpha\mu\iota\varsigma$ gibi kefareti yazıtlarına özgü terimlerin kullanılmış olmasından ötürü, bu adak yazıtını kefareti yazıtı olarak açıklamış olmalıdır. Ancak gerçekleşen bir dileğinin karşılığı olan adak borcunu, tanrının gücünü överek ödeyen Eutykhis ne suçlu bir kişi olarak karşımıza çıkmakta ne de herhangi bir günahın kefaretiini ödemektedir.

Ayazviran'da ele geçen ve İ.S. 235/6 yıllarına tarihlenen 61 no.'lu yazıtımız da, olasılıkla kefareti yazıtları kategorisine dahil edilmemesi gereken yazıtlardan biridir. Burada Tatiane, kızkardeşlerine yardım etmek amacıyla Men Axiottenos'a bir boğa adamayı vaat etmiştir. Bununla birlikte şimdi o, adağı yerine getirme gücünü kendinde bulamamaktadır. Tanrıyla gerçek bir boğa yerine bir stel adamak konusunda anlaşılan Tatiane'nin stelinin üzerinde, ayrıca, tanrı ve boğanın kabartmaları vardır. Bu yazıtta herhangi bir suçtan söz edilmemektedir. Tatiane'nin kusuru maddi olanaksızlığından ileri gelmiş, o da tanrının belirlediği bir alternatifini yerine getirmiştir. Burada tanrı Tatiane'yi cezalandırmamış, tersine, Tatiane'nin daha mütevazı bir adağını kabul etmiştir⁵.

³P. HERRMANN - E. VARİNLİOĞLU, "THEOI PEREUDENOI. Eine Gruppe von Weihungen und Sühnschriften aus der Katakekaumene", *EA* 3 (1984), 4, No. 2 (*SEG* 34, 1211) ve 15, No. 10 (*SEG* 34, 1219).

⁴E. VARİNLİOĞLU, "Eine Gruppe von Sühnschriften aus dem Museum von Uşak", *EA* 13 (1989), 40-42, no. 1 (bkz. *SEG* 39, 1275).

⁵Bkz. E. N. LANE, "Three New Inscriptions from Ayasören", *AS XX* (1970), s. 52, no. 2.

38, 51 ve 53 no.'lu yazıtlar, bir suçtan fidyeye karşılığı kurtulmaktan bahsetmektedirler. Bunu ifade etmek için kullanılan λύτρον, λυτρόομαι kelimeleri nedeniyle kefareti steli olarak ele alınmışlardır. Bu metinlerde kişiler, bilerek ya da bilmeden işledikleri suçlarının karşılığı olarak fidyeye ödemektedirler. Aynı ifadeyi taşıyan ve Mysia, Lydia ve Pisidia'da bulunmuş olan bazı pagan adak stelleri de kefareti steli olarak kabul edilmişlerdir⁶. Ancak bu metinlerde bir günahın itirafından ve bir cezalandırmadan bahsedilmemesi, onları confession grubu altına almayı güçleştirmektedir.

Beddua metinleri içerikleri açısından kefareti yazıtlarıyla benzerdirler. Kutsal mahkeme sürecine giriş olmaları nedeniyle de önem taşıyan bu yazıtlar, zaman zaman kefareti yazıtları grubuna sokulabilmektedirler. Örneğin, TAM V, 1, 576 no.'lu yazıt, Lane tarafından bir kefareti yazıtı olarak kabul edilmiştir ('Αρτέμιδι Αναεῖτι καὶ Μηνὶ Τιαμου - - - ἐγλυτρω[σάμεν]οι ἀνέστη[σαν - -])⁷. Ancak burada işlenen bir suçtan ya da cezalandırılmadan bahsedilmemektedir. TAM V 1, 362'deki yazıtın bir beddua yazıtı olması daha akla yakındır⁸. Bu tür beddua yazıtları, zaman zaman kefareti yazıtlarına benzer terminolojiyi taşımakla beraber, kefareti yazıtlarından oldukça farklı bir içeriğe sahiptirler.

Tanrıya danıştıktan sonra Meter Theon için bir stel diken Aurelios Trophimos'un adak yazıtı (97) da kefareti yazıtları grubunda incelenmekle birlikte, burada herhangi bir günahın itirafı sözkonusu olmadığı için, bu metnin bir *confessio* olarak değerlendirilmesi tartışmalıdır.

58 no.'lu metin, reşit olmayan birinin yalan yere yemin etmesinin itirafı gibi görünmektedir. Gerçekten de yazıtın ilk kısmı bir kefareti yazıtı özelliği gösterirken, ikinci kısım değişik bir içeriğe sahiptir: Burada yeminin çözülmesi için ne kadar para ödendiği bildirilmekte ve görüntüde bir kutsal harç tarifesine hakkında bilgi verilmektedir.

TAM V 1, 257'de yayınlanan yazıt, Rhodia adlı bir kadın kölenin adağıdır: "Ἐτους ρθ', μη(νός) Δαισίου. Ῥοδία Φλαουίας Μηνογενίδος δούλη Μη[τρί] Αλιανῆ εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ κλαπέντος ἀργυρίου (δηναρίων) υἱ᾽ Ἀγάθωνος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐκ ΛΑΝΑΠΟΣΤΩΝ ἐκ τοῦ σειτοβολείου καὶ εὐρεθέντος παρὰ Κρήσκεντι τῷ Ἀλκίμου καὶ Ἐκλογῆς θρεπτῷ. Burada Rhodia, kocası Agathon'un tahıl ambarından para çalmış olması nedeniyle tanrıçaya seslenmektedir. Tanrıça, ona parayı Crescens adındaki birinin yanında bulmasını sağlayarak yardım etmiştir. Rhodia da, steliyle tanrıçaya şükranlarını sunmaktadır. Hırsızlık durumlarına kefareti yazıtlarında çok sık rastlandığı bir gerçektir. Ancak Rhodia'nın adağını bu gruba dahil etmek bir yanılgı olur. Çünkü burada bir ceza veya telafiden söz edilmediği gibi, hırsızın kimliği bile açık değildir. Bu metin, sıradan adak taşları ile ayrıntılı haberler veren kefareti stelleri arasında bir konumda yer almaktadır.

⁶Bkz. G. PETZL, *Die Beichtinschriften Westkleinasiens*, EA 22 (1994), XI, dipnot 15 ve 16.

⁷CMRDM I, s. 39 vd., no. 57.

⁸J. ZINGERLE, *ÖJh* 8 (1905), 143 vd.

Öte yandan 13 no.'lu yazıt, ilk yayımcısı tarafından mezar yazıtı olarak gösterilmiş⁹, ancak daha sonra burada bir kefaretin söz konusu olduğuna dikkat çekilmiştir¹⁰. Bu örnekler bize, birtakım anahtar sözcüklere dayanarak karar vermenin birtakım yanılgılara yol açabileceğini göstermektedir.

Kefaret stelleri içerikleriyle olduğu kadar üzerlerindeki kabartma tasvirlerle de ilgi çeken adak yazıtlarıdır. Bu tasvirlerde en sık şekilde karşımıza çıkan, tanrısal ceza sonucu hastalanan kişilerin hasta organlarının tasvirleridir. Gerçekten de adak sahipleri, şikayetçi oldukları rahatsızlığı simgeleyen bu kabartmalar ile, tanrı tarafından tekrar sağlıklarına kavuşturulma umutlarını güçlendiriyor olmalıydılar. 70 no.'lu yazıtımız bunlara iyi bir örnek teşkil etmektedir (Lev. XV, res. 15). Burada adak sahibi, hastalığını ve tanrıdan iyileşme talebini yazı aracılığıyla tanrıya iletmek yerine, olasılıkla rahatsız olan göğüs, bacak ve gözlerini stelin üzerine resmettirerek şikayetini duyurma yoluna gitmiş görünmektedir. Elbette ki bu tasvirler çok sayıda normal adak yazıtlarında da görülebildiğinden, sadece bunlardan yola çıkılarak stelin bir kefaret steli, tasvir edilenlerin de tanrısal cezaya çarptırılmış kişilere ait hasta organlar olduğu yargısına varmak doğru olmayacaktır.

Stellerin bazılarında, yazıtın adandığı tanrının ya da onu temsil eden nesnelerin tasvirleri yer almaktadır. Bu kabartmalarda tanrı Men'i kemerli bir iç giysi, kulaklarını örten bir Phryg başlığı, sağ omuzunda toplanmış bir manto giymiş ve çorap-pantolon ve kısa çizmeleriyle tasvir edilmiş olarak buluruz (Lev. II, res. 2). Omuzlarının arkasında, yukarıya doğru açık bir hilal tasviri ile belirtilen Men, çoğu zaman bir elinde tanrısal adaletin simgesi olan asa (*skeptron*), diğer elinde ise bir çam kozalağı ile gösterilmektedir (bk. 3, 52, 58, 61 ve 67). Öte yandan, 102 ve 103 no.'lu yazıtlar Zeus Orkamaneites'in büstlerinin tasvirini taşırlar. 102 no.'lu stelde Tanrı uzun saçlı ve sol omuzunda toplanan mantosuyla, 103 no.'lu stelde ise sakallı olarak tasvir edilmiştir. Bu arada, yazıtın adandığı tanrının atribütlerinin işlendiği stellerin sayısı da az değildir. Örneğin 105 no.'lu stelde Hosios ve Dikaïos bir terazi ve arşın ile temsil edilmiştir. 104 no.'lu yazıtımızda ise, Apollon'un simgesi olan çift balta tasviri ile karşılaşmaktayız. Aynı şekilde 113 no.'lu stelde Apollon Lyrmenos, 57 no.'lu stelde ise Apollon Tarsios çift balta ile temsil edilmektedirler. 1 no.'lu yazıt Zeus Trosou'ya adanmıştır ve Zeus'un simgesi olan kartal tasviri yazıtın üst kısmında yer almaktadır (Lev. I, res. 1). Men'e adanan yazıtların hemen hepsinde, tanrıyı simgeleyen yukarı doğru açılan hilal tasvirinin belirtilmiş olduğu dikkati çekmektedir (Lev. IV, res. 4).

Bazı stellerde adakçının kendisinin tasvirinin yer aldığı da görülür. Bunlarda günahkar kişi sağ elini yukarıya kaldırmış şekilde (Lev. VI, res. 6), ya da bir elini göğsünün üzerine koymuş olarak (57) tasvir edilmektedir. Günahkar kişinin sağ elini yukarı kaldırması olasılıkla yemin ederken yapılması gereken bir hareketti (örneğin no. 37). L. Robert'e göre ise bu hareket tanrıyı övmekle eşdeğerdi. O bu sahneyi, tanrının gücünün (*δύναμις*) yüceltildiği *eulogia* sahnesi

⁹A. FONTRIER, *Museion* V 2 (1885/86), 75, No. φξβ'.

¹⁰KEIL - PREMIERSTEIN, 2. *Reise*, 78.

olarak tanımlamaktadır¹¹. Nitekim kefarete yazıtı olmayan pek çok adak yazıtında bu tasvirleri görmek mümkündür. 3 no.'lu stelde ise, suçlu kişi, her iki elini başının üzerine kaldırarak günahını açıklamaktadır (Lev. II, res. 2). Bazı örneklerde de günah çıkarma sahnesinin canlandırılmış olduğunu görürüz. Bunlarda rahip bir eliyle bir çelenk, diğer eliyle de tanrının asasını tutar şekilde tasvir edilmektedir. Aynı sahnede suçlu kişi sağ elini yukarı kaldırırken, olasılıkla şahitlik eder durumda olan kişilerin altar üzerine yumurta şeklinde birtakım nesneler bıraktığı gözlenir (Lev. VII, res. 7). 38 no.'lu yazıtımızda ise suçlu kişinin, olasılıkla tanrıya yalvarır şekilde, diz çökmüş ve sağ elini açarak, ileriye doğru uzatmış olarak tasvir edildiğini görmekteyiz (Lev. XI, res. 11).

Stelin adanmasına neden olan suçun tasvir edildiği 4 no.'lu eserde, ortada bir ağaç ile iki yanında birer erkek tasviri yer almaktadır. Bu erkeklerden soldaki ağacı keserken, diğeri onu engeller durumda belirtilmiştir. Kabartma, tanrılara sunulacak çelenklerin yapımında kullanılmak üzere kesilen ağaçları korumak istediği için cezalandırılan Severus'un durumunu tasvir etmektedir (Lev. III, res. 3).

¹¹BCH 107 (1983), s. 522 (=Doc. d'Asie Min., s. 366); karşı. CMRDM III, s. 38.

B- KEFARET YAZITLARININ KÖKENİ

Batı Küçük Asya'daki kefaret yazıtlarının İ.S. 1. yüzyıl ortalarında birden ortaya çıkışını izah etmek pek kolay değildir. Ama bu metinlerin yansıttığı dinsel dünyanın bazı elemanları pek eski geleneklere dayanmaktadır. Elimizdeki yazıtlarda kendilerine itiraflarda bulunulan tanrılar her ne kadar Zeus, Apollon veya Artemis gibi Yunanlı adlar taşımış olsalar da, Grek tanrıları değildirler¹² ve onlara tapınılması İ.Ö. 2. binlere kadar gider. Pettazoni'ye göre Babil'den hareketle, bu uygulama Hititler aracılığıyla yayılmış ve herşeyden önce ilk adımda Anadolu'da zaten yaygın olan ana tanrıça kültü içinde uygulama alanı bulmuştur¹³. Eski yerel, primitif ve kamuya yönelik günah itirafı, ki bunun kaynağını Mezopotamya'da aramak gerekir, bizim yazıtlarımızın da temelini oluşturmaktadır.

F. Steinleitner, Küçük Asya kefaret stellerini incelediği kapsamlı eserinde, Rigveda hymnosları, Babillilerin dua ve yeminleri ve İsraililerin ilahilerinde, kişilerin bilmeden işledikleri günahlarının kefareti ödediklerini ifade etmekte ve bunlardan, kefaret yazıtlarına paralel materyal olarak söz etmektedir¹⁴. Babillilerin tanrıya yönelik kefaret ilahilerinden birini burada zikredebiliriz¹⁵:

"İşlediğim günahlar iyiliğe dönüşsün! Yaptığım kötülükleri rüzgar alıp götürsün! Yaptığım sayısız haydutluk, bir elbise gibi üzerimden çıkıp gitsin! Tanrım, günahlarımı affet, beni onlardan arındır".

Steinleitner'e göre Asur-Babil kefaret ilahilerinde, tıpkı Lydia-Phrygia kefaret yazıtlarında olduğu gibi, bir hastalığın nedeni olduğuna inanılan günahlar açığa vurulmaktadır¹⁶. Yine Babil'de, kefareti yerine getiren kişi, tanrısını yüceltmek için ona methiyeler düzmekteydi¹⁷:

"Ben senin büyüklüğünü takdir ediyorum, senin tanrısallığını yüceltiyorum. Benim kentimin halkı da senin gücünü yüceltmeyi bilir".

Steinleitner çalışmasında ayrıca, Suriyelilerin dinsel geleneklerinde de, günahın itirafının ve kişinin günahını açıklarken kendini küçük düşürerek bağışlanmayı ummasının önemli bir yeri olduğuna yer vermektedir¹⁸.

¹²J. KEIL, "Die Kulte Lydiens", *AS Presented to Sir W. M. Ramsay* (1923), s. 239-266'da bu bölgenin tanrılar dünyasını esaslı bir analizle, bu kültürün, Yahudi, Suriyeli, Grek, Pers, Phryg ve Anadolu tabakalarına indiğini göstermiştir. Keil, burada "sadece Hellenistik adlar veya sonradan eklenmiş Helenistik çizgiler taşıyan yerli ve bununla bağlantılı olarak bir başka yerden ithal edilmiş bir kült"den söz etmektedir (249).

¹³R. PETTAZONI, *Le confessione dei peccati* III, s. 90-116

¹⁴F. STEINLEITNER, *Die Beicht im Zusammenhange mit der sakralen Rechtspflege in der Antike*, München 1913, s. 93 vd.

¹⁵Bkz. P. FRISCH, "Über die lydisch-phrygischen Sühneinschriften und die "Confessiones" des Augustinus", *EA* 2 (1983), s. 45.

¹⁶STEINLEITNER, a.g.e., s. 99, dipnot 1.

¹⁷*Ibid.*, s. 112, dipnot 2.

¹⁸*Ibid.*, s. 113-114

Suriyelilerin bu inançlarını gözler önüne seren bir örneği Plutarkhos'da bulmaktayız¹⁹: "Ἐξω κάθηται σακκίον ἔχων ἢ περιεζωσμένος ῥάκεσι ῥυπαροῖς, πολλάκις δὲ γυμνὸς ἐν πηλῷ κυλινδούμενος ἐξαγορεύει τινὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ πλημμελείας, ὥς τόδε φαγόντος ἢ πιόντος ἢ βαδίσαντος ὁδὸν ἦν οὐκ εἶα τὸ δαιμόνιον ("O dışarıda oturuyordu. Bir çuval, kirli bir paçavra giymişti ve kendini yerden yere atıyordu. Çamura bulanırken bir yandan da işlediği günahları itiraf ediyordu. O, birşeyleri yiyip içtiğini, tanrının yasakladığı yanlış bir yola düştüğünü söyleyip duruyordu").

Öyle görünüyor ki, tanrıçasına ait bir kutsallığa zarar veren (olasılıkla onun kutsal balığını yiyen) ve bu yolla onu hor görmüş olan Suriyeli, çuvala bürünmüş ve kirli paçavralarla örtünmüş olarak yol ortasına çöelmekteydi. Suçunu bildiriyor ve affedilmesi için yalvarıyordu. Hatta bu sırada kendini kırbaçladığı da oluyordu. Bunları tüm insanların gözü önünde yapmaktaydı; çünkü suçunun affedilmesi ve tanrıçanın inayeti ancak bu şekilde sağlanabilirdi.

Tüm bu örnekler bize günah çıkarma kavramının köken olarak Grek-Roma dünyasına yabancı olduğunu ve kaynağını doğuda aramamız gerektiğini göstermektedir. Hatta Grek-Roma dünyasında bu tip inançların aşağılandığına dahi şahit oluruz²⁰. Nitekim klasik günah çıkarma metinlerinde bulduklarımız da, muhakkak ki bir doğu dinine (İsis, Magna Mater, Dea Syria) bağlı insanların eylemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, bu konuda Ovidius, İsis dininin müritleri hakkında şunları söylemektedir²¹:

Vidi ego linigeræ numen violasse fatentem

Isidis Isiacos ante sedere focos.

Alter ob huic similem privatus lumine culpam

clamabat media se meruisse via.

"Kahraman İsis'in önünde oturan birinin, keten elbiseler içindeki İsis'in tanrısallığını önemsemediğinden bahsettiğini, benzer bir günden dolayı kör olmuş bir başkasının da, cadde ortasında 'Ben yanlış bir iş yaptım.' diye bağırıldığını gördüm".

Yine İsis dininde, suç ve günah çıkarma temasına ait bir anekdotu da Juvenalis'de buluyoruz²²:

"Evli bir kadın, kutsal günlerde oruç tutmadığı için rahibe gider ve suçunun affedilmesini diler. Köpek başlı Anubis maskesi takmış olan rahip ise, Osiris'e büyük bir kaz ve bir tepsi yiyecek (rüşvet) vererek, onun suçunun affedilmesini sağlar".

İşlenen günahların kefaretinin ödenmesi işlemi, Anadolu'da İ.Ö. 2. binden beri (belki daha da önce) uygulanmaktaydı. Hitit dini metinlerinde, özellikle kral dualarında karşımıza çıkan 'işlenen suçtan duyulan pişmanlık ve bunun itiraf ve

¹⁹De Superstitione VII, s. 168.

²⁰Ibid., s. 168 D: "Batıl inançları olan kişi, bedenindeki her rahatsızlığa, güç kaybına, çocuklarının ölümüne, devlet yönetimindeki başarısızlığa tanrının darbeleri olarak bakar."

²¹Ex Ponto I, 1, 51-54.

²²Saturae VI, 532-541.

telafisi'ne ait örnekler, İsa sonrası yüzyıllarda ve belli bir coğrafyada beliren günah çıkarma ve bunu ilan etme düşüncesinin, tamamen aynı olmasa da, birçok benzer yönle, binlerce yıl öncesinin insanında da var olduğunun kanıtıdır. İ.Ö. 14. yüzyıl sonlarında Hitit dini, tanrı ya da insana karşı işlenen suç nedeniyle kaçınılmaz olarak ortaya çıkan tanrısal öd alma, günahın kalıtsal olarak geçmesi ve günahın kefaretinin günah çıkarma ve kurban adama yolu ile ödenmesi yönünden kendinden sonraki dinler ile büyük benzerliklere sahiptir. Elbette ki, İ.Ö. 2. binde Hitit'te karşımıza çıkan, halktan insanların suçlarını kaydettikleri ve meydanlarda ya da tapınaklarda afişe ettikleri steller ya da tabletler değildir. İnsanların 'efendisi' olan tanrının evine, yani tapınağa dahi girmeye hakkı olmayan halk, tanrısıyla irtibat kurmak için araçlara ihtiyaç duymaktaydı²³. Aynı zamanda başrahip olan kral, insanların tanrılara karşı hizmetinden sorumlu idi ve tanrıların korku verici gücüne karşı insan topluluğunu temsil ediyordu²⁴. Tanrılara kralların duaları aracılığıyla ulaşıyor ve onun emirleri rüyalar, kurban hayvanlarının bağırsakları ya da kuşların uçuşlarına bakılarak insanlara ulaşıyordu. Günahkar bir Hititlinin kefaret kurbanı verebilmesi için, ilk önce tanrıların neden dolayı öfkeli olduğunu anlaması gerekmektedir. Bunun için de yukarıda saydığımız yöntemleri kullanmaktaydı. Nitekim Hattuşaş'da, üzeri yazılı kilden ciğer modelleri bulunmuştur²⁵. Bunun dışında biz, tanrının niçin gazaba geldiğini öğrenmek amacıyla, 'tapınak adamları' olarak çağırılan rahiplerin tanrıya danıştıklarını da bilmekteyiz²⁶. Hitit'de de hastalıkların nedeni olarak kabul edilen günahlar, *parkan* adı verilen özel kefaret kurbanları ile ve bazı detaylı *kathartik* ritüellerle uzaklaştırılmaktaydı²⁷.

Tüm bunlar bize, Hitit insanının, tıpkı Lydia ve Phrygialılar gibi, 'bilmeden' işledikleri suçlar nedeniyle de tanrısal cezaya maruz kaldıklarını göstermektedir. Nitekim sözü edilen tanrısal dualarda da bu tip sorulara rastlanmaktadır. Örneğin Şuppiluliuma'nın ölümünden sonra, bütün Hatti memleketlerini saran veba salgınının nedenini bulmak için, II. Mursilis veba dualarında babasının işlemediği suçları saymaktadır²⁸:

"Hatti'nin Fırtına tanrısı, benim efendim! Tanrılar, efendilerim! Böyledir bu: İnsan günahkardır. Babam da günah işleyip, Hatti'nin Fırtına Tanrısı, efendimin isteklerine karşı gelmişti. Fakat ben, hiçbir şekilde günah işlemedim. Böyledir: Babalarının günahını oğullar (çeker). Babamın günahını da ben (çekiyorum). Bak, efendim, Hatti'nin Fırtına Tanrısı ve efendilerim tanrıların

²³Tapınaklara yalnız kraliçe çift, rahipler ve soylular girebiliyorlardı. Halktan insanlar ve köleler, rahipler aracılığıyla tapınmaktaydılar. Bkz. O. R. GURNEY, *The Hittites*, Penguin Books, 1961, s. 149-50.

²⁴G. MACMAHON, "The History of the Hittites", *Biblical Archaeologist*, June/September, 1989, s. 101.

²⁵F. KINAL, *Eski Anadolu Tarihi*, TTK, 1991, s. 222.

²⁶H. GÜTERBOCK, 'The Hittite Temple According to Written Sources', *Le Temple et le Culte, compte rendu de la 20^{ieme} internationale*, Istanbul, 1975, s. 130.

²⁷M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in the Lydian Confession-Inscriptions", *AMS 17* (1995), s. 68.

²⁸V. SEVIN, *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Görsel Yayınları 1982, s. 89.

huzurunda itiraf ediyorum: Öyle (oldu), biz (günah) işledik! Ve ben babamın günahını itiraf ettiğim için, efendim Hatti'nin Fırtına Tanrısı ve efendilerim (diğer) tanrıların öfkesi yatışsın. Bana acıyın ve (bu) salgını Hatti ülkesinden uzaklaştırın!"

Bu suretle Hitit'te, ferdi günahkarlığın cezasının çocuklara geçtiğine inanıldığını da öğrenmiş oluyoruz. Nitekim III. Hattusilis de, babası II. Mursilis ile o devrin Tavanana'sı arasında gerçekleşen ve kraliçenin ölümü ile sona eren davayı anlatarak '*Babam tanrıları, efendileri kızdırmış ise, babamın bu işinde ben hiç bir şekilde yoktum*' demektedir.

Bu dualar, pişmanlık ve itiraf dualarının en güzel örneğini oluştururlar. Böyle dualarda insan işlediği günahları tanrıya itiraf eder ve affına sığınır. Tanrılara karşı insanın durumunun efendisine karşı bir köleninkinden farklı olmadığını önceden belirtmiştik. Nasıl bir köle ya da bir görevli, yaptığı bir yanlışlığı amirine ya da efendisine açıklarsa affa uğrar; fakat suçunu gizlemeye kalkar da, bu sonradan anlaşıldığında daha ağır cezalara çarptırılırsa, aynı anlayış insanların tanrılarına karşı işlediği suçlar için de geçerliydi. Tanrılar efendi, insanlar da onların kulları olduğu için, günahların tanrı katında affını sağlamak, itiraf etmekle başlardı. Nitekim Mursilis'in ikinci duası da günahı evrensel bir fenomen olarak tanımlamaktadır. Ona göre, herkes günah işler; ancak kişi, günahını tanrıdan önce davranarak çıkarmalıdır. Çünkü kişi affedilmeyi ancak günahını çıkardıktan sonra umabilir. Bu yüzden günahkar kul, "*evet öyledir, ben yaptım*" dedikten sonra, tanrılardan özür diliyor, bazen suçu isteyerek değil, bilmeden işlediğini anlatıyor, bazen kendisinin aslında suçlu olmadığını, babasının işlediği günahların kefareti ödediğini belirtiyor, bazen de artık suçluların hiçbirinin hayatta olmadığını söyleyerek, cezalandırmanın sona ermesini diliyordu²⁹.

Diğer bir örnekte Kantuzili, yeryüzünün güneş tanrıçasına ve diğer tanrılara kurban sunduktan sonra şöyle der³⁰: "*Bak, kral sana yalvarıyor'. Eğer babası onu kötülerse onu dinleme! Eğer kardeşi, kız kardeşi, akrabaları onu kötülerlerse, onları dinleme! İyi gözlerini indir, binlerce kirpiğini kaldır ve krala dostça bak! Kulak ver ve (onun) iyi sözlerini dinle! ... Ey Yeryüzünün Güneş Tanrıçası'nın veziri! İyilikle (davran); ye ve iç! Güneş Tanrıçası'na kral hakkında iyi söz söyle; kralın adını Güneş Tanrıçası'nın huzurunda dostça an! Onun babası, anası, kardeşi, kız kardeşi, akrabaları, ya da dostları onu kötülerlerse, buna izin verme! ...Ey benim tanrım, anam beni doğurduğundan beri, beni sen büyüttün, ey tanrım. Benim adım ve ünüm senindir, tanrım; beni iyi insanların arasına sen koydun, bana güç zamanlarda ne yapacağımı sen gösterdin, tanrım. Ben ... senin en iyi kulundum. Ben tanrımın adına and içip, andımı hiçbir zaman bozmadım. Tanrım için kutsal olup da, bana yasak olan hiçbir şeyi yemedim ve vücudumu böylece kirletmedim. Ne bir öküzü ahırından, ne bir koyunu ağılından ayırdım. Ekmek buldumsa, ekmeği yalnız başıma yemedim; su*

²⁹M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in Lydian-Phrygian Confession Inscriptions", AMS 17 (1995), s. 68.

³⁰V. SEVIN, a.g.e., s. 88.

buldumsa, suyu yalnız başıma içmedim ... Yaşam ölüme, ölüm yaşama bağlıdır. İnsan sonsuza dek yaşamaz, onun yaşamının günleri sayılıdır. Eğer insan sonsuza dek yaşasaydı, çektiği ağır bir hastalık bile onu çok üzmezdi. Tanrım bana kalbini ve ruhunu açsın ve benim suçumu bana söylesin ki, ne olduğunu anlayabileyim. Tanrım bana rüyamda söylesin, ya da bir kahin kadın veya güneş tanrıçasının kahini bir (koyunun) karaciğerinden bunu anlatsın... Ey benim tanrım! Sana tapınmamı nasıl arttıracagımı bildir; sen bütün insanların çobanusun ... Ben tanrımın huzurunda nice yakardımsa, yararı olmadı; benden bir kötülüğü alır almaz, yerine bir diğerini koydun... Tanrım, ben sana ne yaptım, nerede hata ettim? Beni sen yarattın tanrım, beni ölümlü bir insan yapan sensin. Bir tüccar, bir insan yani, terazisini güneşin altına tutar da, (yine de) tartıda hile yapar; fakat ben tanrıma ne yaptım? Bu hastalık yüzünden evim korkular evi oldu, korkudan (ise) ruhum eriyip gidiyor!"

İnsanın tanrılar, daha doğrusu tanrılar tarafından alınca yazılmış olduğuna inandığı alinyazısı karşısındaki çaresizliğini çok güzel yansıtan bu dua, I. Şuppiluliuma'nın çağdaşı olan (belki kardeşi?) prens Kantuzili tarafından tanrısına sunulmuştur. İlginç dua metinlerinden bir tanesi de kral Muwatalli'ye aittir:

"Bir kuş (tehlikeden) nasıl kaçır ve yuvasına sığınır yaşırsa, ben de efendim Fırtına Tanrısı'na sığındım; hayatımı bağışla benim! Bu duada tanrılar önüne getirdiğim sorunları, tam olarak diğer tanrılara ilet! Onlar beni duysunlar! Bunun için Fırtına Tanrısı'nı övüyorum. Tanrılar benim sözlerimi duyar duymaz, ruhumdan kötülüğü uzaklaştırır, iyiliği koyarlar. Efendim Fırtına Tanrısı övgüye layık değilse, kim layıktır? Bundan sonra tanrılara ve ölümlülere biri diyecektir ki 'gerçekten de Fırtına Tanrısı, efendim, gökyüzünün kralı, bu adamı sevdi, onu kurtardı; onu doğru yolda ilerletti'. Gelecekte (de), benim çocuklarım, torunlarım, Hatti'nin kral ve kraliçeleri, prensler ve soylular efendim Fırtına Tanrısı'na saygı göstereceklerdir. Onlar diyeceklerdir ki 'gerçekten bu tanrı, güçlü, kudretli ve muzaffer bir tanrıdır!'. Ve gökyüzünün tanrıları, dağlar ve ırmaklar seni öveceklerdir. Ben Muwattali, senin kölen, ruhum kıvançla dolu olarak, Fırtına Tanrısı'nı övüyorum. Sen de Fırtına Tanrısı, senin için yaptırdığım tapınaklara, senin için çıkardığım fermanlara sevin! Efendim Fırtına Tanrısı'na sunduğum ekmekleri ve yaptığım sıvı kurbanları, sana onları isteyerek veririm, kıyamayarak değil. Öyleyse, sen de, efendim, beni dolunay gibi ısıt, gökyüzündeki güneş gibi beni aydınlat!"

Kral Mursilis'in Tanrı Telepinus'a ettiği günlük dua da şöyledir:

"Yazman bu tableti tanrıya her gün okur, onu över: Telepinus, sen güçlü ve soylu bir tanrısın. Kral Mursilis, senin kölen ve kraliçe, senin hizmetçindir, beni sana yolladılar 'git! Efendimiz, koruyucumuz Telepinus'a yalvar!'. Soylu Telepinus, ister gökyüzünde tanrılar arasında ol, ister denizlere ya da dağlara dolaşmaya gitmiş ol, ister düşman ülkesinde savaşta bulun, sedir ağacının tatlı ve rahatlatıcı kokusu, şimdi seni cezbedsin! Eve, tapınağına dön! Burada sana kurban ekmekleri ve sıvı kurbanlarla yalvarıyorum. Bunlar seni cezbedsin! Seninle yalnız konuşayım ve sana söylediklerime kulak ver, ey tanrı ve onları ısıt!"

Hitit kefareti kurbanları, sadece tanrıya karşı işlenmiş dinsel suçlar üzerine adanmamaktadır. Tersine hırsızlık, gasp, haneye tecavüz gibi adi suçlar da beraberinde dinsel kirliliği getirmekteydi. Çeşitli arınma ritüellerinden de bildiğimiz üzere, dinsel kirlenme bir Hititli için çok ağır ve hemen uzaklaştırılması gereken bir durumdu. Bu nedenle, söz konusu suç bir insana, onun mülküne veya hayvanlarına karşı işlenmiş dahi olsa, kişi dine karşı suç işlemekten sorumlu tutulmaktaydı ve bunun için arındırıcı bir tören gerçekleştirmekle görevlendiriliyordu³¹.

Yukarıdaki metinlerde, tanrı adına yemin edip bunu bozmak, hırsızlık ya da kutsal bir şeyi yiyerek kirlenmek gibi kefareti yazıtlarında sık sık karşımıza çıkan suçlar yanında, yine kefareti yazıtlarında karşılaştığımız tanrısal haberin rüyada kendini göstermesi durumu da dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, suçun babadan oğula geçmesi, tanrıyı methetme, tanrıyı yatıştırmak için ona hediyeler verme gibi unsurlar da yabancı değildir. Ayrıca Hititlerde de, tanrısal ceza sadece sıradan insanlara değil, rahiplere de gelebilmektedir³². Hitit kefareti anlayışı ile Lydia ve Phrygia'daki uygulamalar arasındaki bu benzerlikler, kefareti yazıtlarının kökeninin Hititlere kadar gittiği görüşüne ve bu konuda tartışmalara yol açmıştır. E. Varinlioğlu, dönemlerinin hukuki prosedürü ile yakın benzerlikler gösteren, Hattusas'daki Hitit arşivlerine ait bazı yazıtları örnek göstererek, Hititlerdeki kutsal yargılama ile Maonia'lılardaki kutsal yargılama arasındaki yakınlığa dikkat çekmektedir³³. Diğer bir yandan, bu hipotez bazı araştırmacılar, örneğin L. Robert tarafından dikkate alınmamaktadır³⁴. Robert bu konuda, kefareti anlayışını öne çıkaracak bulguların Hitit'ten Roma dönemine dek gelen uzun periyotta varolmadığını ve bu hipotezi kabul etmek için kefareti yazıtlarının erken örneklerinin bulunması gerektiğini savunmaktadır.

Bu noktada İ.Ö. 4. yüzyıla ait olan ve Epidauros Asklepieionu'nda ele geçen bazı yazıtlar dikkate alınabilir. Bu yazıtların bazıları, kefareti yazıtlarında gördüğümüz günah çıkarma olgusunu öne çıkarmamakla birlikte, bir günahın sonucu olarak hastalanma ve suçun telafisi yoluna gitme ve tanrıyı onun gücünü zikrederek yüceltme³⁵ olgusunu görebilmemiz açısından ilginçtirler. Nitekim F. Kudlien, Epidauros yazıtlarından üç örnekte, hatalarının günahını çıkararak (iki örnekte ὁμολογέω, birinde ise δηλώω fiili kullanılmaktadır) tanrı tarafından iyileştirilmiş olan kişilerden bahsetmektedir³⁶. Ancak yazıtların ikisinin tam olarak anlaşılır olmaması, üçüncüsünde 'günah'ın ἐξάπατα olarak tasarlanmış olması ve kefareti yazıtlarında kaçınılmaz olarak karşımıza çıkan κολάζω fiilinin

³¹F. IMPARATI, *Hitit Yasaları*, Çev: E. ÖZBAYOĞLU, Ankara, 1992, s.263/4, §163, 164, 165.

³²O. R. GURNEY, *The Hittites*, Penguin Books, 1961, s. 149.

³³E. VARINLIOĞLU, "Zeus Orkamaneites and the Expiatory Inscriptions", *EA* 1, 1983, s. 85 vd. Varinlioğlu, Hitit'te tapınak memurlarının kehanetine başvuran kişinin tapınakta sorguya çekildiğini ve çeşitli sihir ve büyülerle günahını itirafa teşvik edildiğini iddia etmektedir.

³⁴Bkz. J - L ROBERT, *Bull. Ep.*, 1984, s. 456.

³⁵Asklepios yazıtlarında tanrının gücünün ifade edilmesi ile ilgili olarak bkz. s. 41.

³⁶F. KUDLIEN, 'Beichte und Heilung', *Medizinhistorisches Journal* 13 (1978), 1-14, özellikle 5-6.

kullanılmamış oluşu, günah çıkarma yazıtları ile Asklepios'a adanmış yazıtlar arasında doğrudan bir bağlantı kurmamızı engellemektedir. Kanımızca, iyileştiren ve yardım eden bir tanrıya ait olan ve bu özelliği ile antik dönemde bir 'ilk' olarak karşımıza çıkan Asklepios kültü, gelmiş geçmiş tüm zamanlarda insanların hastalıkları tanrısal bir ceza olarak görme eğilimi gözardı edilmeden, iyileştirici tanrı Asklepios'un kişiliği çerçevesinde incelenmelidir.

C- YAZITLARIN AİT OLDUKLARI DÖNEMİN TOPLUMSAL YAPISI

Yukarıda da değindiğimiz gibi, kefareti yazıtları Lydia ve Phrygia bölgelerinin kırsal kesimlerinde ele geçen ve bu nedenle de, bölgenin yerli, çoğunluğu çiftçilik ve hayvancılıkla geçinen insanların yaşam tarzlarına ışık tutan metinlerdir. Bu yazıtların diğer bir önemi de, ele geçen diğer yazıtlarla birlikte dönemin ve bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamını aydınlatan yegâne kaynaklar olmalarıdır. Gerçekten de, Roma döneminde Küçük Asya'da yaşayan yerli halkların yaşamını anlayabilmek için sadece bölgede bol miktarda ele geçen ve çoğunluğu Yunanca olan yazıtlardan yola çıkmamızın nedeni, bölgede özellikle kırsal yerleşimlere yönelik herhangi bir kazı çalışmasının yapılmamış oluşudur. Antik kaynaklarda da yerel kültürler hakkında yeterli bilgi bulunmadığından, elimize geçen adak yazıtları ilkçağ tarihi için daha da büyük önem kazanmaktadır.

Söylediğimiz gibi, özellikle Lydia bölgesinde³⁷, kırsal yerleşimlerde yaşayan insanlara ait olan ve bol miktarda ele geçen yazıtların neredeyse tümü Yunanca'dır ve bu özellikleriyle de, Yunanlı olmayan yerli bir kültürün bir kısmının ya da tamamının üzerini örten bir Yunan kültür tabakasının varlığına işaret ederler. Biz yine de, üzeri örtülmüş gibi görünen bu yerel kültürlerin yaşam tarzı ve özellikle dinsel yapısıyla ayakta kaldığını, başta kefareti yazıtları olmak üzere, birçok kaynak aracılığıyla öğrenmekteyiz.

Geç Helenistik dönemde Kuzey Phrygia'nın yukarı Tembris (Porsuk Çayı) Vadisi olarak adlandırılan kısmı, çok bereketli tarım alanlarına sahip olmasına karşın, oldukça seyrek yerleşim barındıran, zorlukla Hellenize edilmiş ve fazla sömürülememiş bir bölge olarak karşımıza çıkar³⁸. İ.Ö. 1. yüzyıl ortalarından itibaren gelişmeye başlayan bölge³⁹ Romalı *negotiator*'ların dikkatini çekmeye başlamıştır. Zeus Bennios'a adanan ve İ.S. 79'da Appia yakınında bir kutsal alana dikilen iki ayrıntılı yazıt, bir imparatorluk azatlısı ve aynı zamanda bölgenin *eirenophylax*'ı olan bir kişi ve karısına aittir ve bu tarihte imparatorların bölgede toprak sahibi olduklarını kanıtlar. İ.S. 3. yüzyılda Tembris Vadisi'nin büyük kısmının imparatorluk azatlısı *procurator*'lar tarafından yönetildiğini biliyoruz⁴⁰.

Lydia'da ise farklı bir durum söz konusuydu. Yerli halk topraklarını ellerinde tutmakta daha başarılı olmuştu ve köylünün mülkiyet hakkı İ.S. 3. yüzyıla kadar Roma İmparatorluğu egemenliği altında kabul görmüştü. Burada

³⁷Phrygia'da çok sayıda yazıt ortaya koyacak yaygın bir kültür olmadığından, buradaki buluntu sayısı Lydia'ya oranla daha azdır. Bk. H. MALAY, "Batı Anadolu'da Yerel Tanrılar ve Tapın Merkezleri", X. TTK, Ankara 1990, s. 391.

³⁸Bkz. S. MITCHELL, *Anatolia I*, s. 158.

³⁹Bu dönemde bölgenin merkezinde yaşayan bir topluluğun oluşturduğu Appia, halk yapıları ve şehir sikkeleriyle bir şehir haline gelmiştir.

⁴⁰S. MITCHELL, *Anatolia I*, s. 158.

Romalı *negotiator*'ların yerli halka karışması, diğer yerlerde olduğu gibi emperyalist bir sömürü ile değil, olasılıkla evlilik yoluyla ve yavaş yavaş gerçekleşmişti⁴¹. Lydia'da büyük özel arazi sahiplerine çok sık rastlanmamaktaydı. Bunun sonucu olarak Kuzey Lydia'nın zenginliğinin, aristokrat sınıfın yaşadığı şehirlerde toplanmadığını ve bu nedenle de, bölgenin şehirlerinin küçük kalarak, birçok durumda, kentlerin çevrelerindeki büyük köy yerleşimleri ile sıkı bir ilişki içinde olduklarını görmekteyiz⁴². Buna karşılık köylü ve şehirlilerin yaşam şekilleri birbirinden radikal bir şekilde ayrılmaktaydı. Dil ve terminoloji⁴³, beslenme tarzı, geçim kaynakları ve en önemlisi inanışlarda önemli farklılıklar bulunmaktaydı. Lydia'da küçük ve kırsal yerleşimlerle daha gelişmiş yerleşimleri ayıran bu farklılık daha çok mezar taşları aracılığı ile anlaşılabilir. Nispeten gelişmiş bölgelerin mezar taşlarına baktığımızda, mezara tecavüz eden kişinin köye belli bir miktar para ödemekle cezalandırılacağını bildirildiğini görürüz. Küçük Asya'da bu tip örnekler Kaystros (Küçük Menderes) Vadisi'nde ve daha seyrek olarak kuzey Lydia ve Bithynia'da, Nikaia (İznik) ve Nikomedia (İzmit) bölgelerinde karşımıza çıkmaktadır⁴⁴. Bunlara oranla daha küçük kırsal yerleşimlerde ise, mezar soyguncuları parasal cezaya değil tanrısal cezaya çarptırılmakla tehdit edilmektedirler. Buralarda dinsel lanetlemeler, yasal düzenlemelerin önüne geçerler. Mezara tecavüz edecek kişinin, tanrıların öfkesini çekerek tüm ailesiyle birlikte cezalandırılacağını bildiren bu tip metinler, az da olsa şehirlerde ya da güçlü bir şekilde Hellenleşmiş bölgelerde de bulunmaktadır (örneğin, Kyzikos gibi). Ancak bu tip lanetlemeleri en çok barındıran bölge Phrygia'dır⁴⁵.

Sözü edilen kırsal yerleşimlerde tanrılar, şüphesiz, sadece ölüyü korumada değil, günlük hayata ait ve yaşamsal durumlarda da idareci ve kural koyucu özelliğe sahiptiler. Öyle ki buralarda, geleneksel davranış biçimleri yöneticiler ya da köy meclislerince değil, tanrılar tarafından oluşturulan düzenlemelere ve yasal kurallara tâbi idi. Rahipler ise tanrıların kurallarının uygulanmasını sağlayan kutsal görevliler konumundaydılar. Kutsal alanlar "tanrının evi" olarak köy yerleşiminin en önemli alanlarıydı. 6. yüzyıl sofistlerinden Libanius, bu küçük

⁴¹S. MITCHELL, a.g.e., s. 162.

⁴²Lydia'da ele geçen bazı yazıtlar, bölgede iyi oluşturulmuş, ayrıntılı bir köy organizasyonunun varlığını göstermektedir. Sardeis ve Thyateira gibi büyük merkezler dışında, şehirler geliştirmekte geri kalmışlar ve hiçbir zaman kültürel etkinin belirgin merkezleri olamamışlardır. Buralarda polis ve katoikialar arasındaki fark sadece yasal olarak karşımıza çıkar ve yönetimi kolaylaştıran bir unsurdan ibaret gibi görünmektedir. Bu konuda bkz. MITCHELL, a.g.e., s. 182.

⁴³Gerçekten de kefare yazıtlarımızın dilsel yapısına baktığımızda, çoğunlukla 'barbarca' olarak tanımlanan, oldukça bozuk bir Grekçe ile yazılmış olduklarını görebiliriz.

⁴⁴Bkz. TAM V 2, 1296, 1299 (Khorianon katoikia); TAM V 1, 608 (Iouddenoi), 776; IGR IV, 1603 (Khondrianoi); 1605= *Inscripfen von Ephesos* VII. I. 3292 (Thlarennoi); Diğer Lydia örnekleri için bkz. KEIL - PREMIERSTEIN, 3. *Reise*, 67, 69, 108, 120, 127, 133 (karş. D. MAGIE, *Roman Rule* II, 1027); SEG XXIX (1979), 1293 (Plokettenoi, Nikaia bölgesinde); XXXIII (1983), 1080 (Kabianoi, Nikaia bölgesinde); 1084 (Libyssa, Nikomedia bölgesinde).

⁴⁵L. ROBERT, CRAI (1978), 253 (OMS V. 697-745).

köylerdeki kutsal alanların köy halkı için taşıdığı önemi dile getirmektedir⁴⁶. Ona göre kutsal alanlar kırsal yerleşimlerin ruhudur; köylülerin, erkek, kadın veya çocuk olsun, sağlık ve mutluluk umutlarına cevap verirler ve onların yaşamlarını devam ettirmek için muhtaç oldukları topraklarını, mahsüllerini ve hayvanlarını korurlar. Bu kutsal alanlar çoğunlukla sadece tek bir köye değil, civar köylere de hizmet vermekteydiler. Buna örnek olarak Yukarı Tembris Vadisi'ndeki Appia bölgesi verilebilir. Burada şarap tanrısı Zeus Ampelites'e adanmış birçok adak ele geçmiştir. Adak kabartmalarının da gösterdiği gibi, tanrı bu bölgede adını aşan bir güce sahipti ve bu adakların çoğu, Aragma, Gordos, Mossyna, Passita, Trikomia ve diğer köylerden gelen kişilerce adanmıştı⁴⁷.

Şunu çekinmeden söyleyebiliriz ki, merkezi Anadolu'nun yerel halkları oldukça sert ve tutucu bir sosyal ahlak anlayışına sahiptiler. Bizanslı tarihçi Sokrates'in *Kilise Tarihi*'ndeki bir pasajda, Phrygialıların, 4. yüzyılda dahi, diğer ırklara göre daha tutucu ve terbiyeli olduklarına dikkat çekilmektedir (σωφρονέστερα εἶναι τῶν ἄλλων ἐθνῶν). Onların at yarışları ve tiyatro gösterileri için zamanları yoktur, fuhuşu iğrenç sayarlar ve sözlerini bozma riskine karşı nadiren yemin ederler. Erkekler iyi ahlak (ἀρετή) ve dindarlıkları (εὐσεβεία) ile, kadınlar ise terbiye ve iffetleri (σωφροσύνη) ile övgü kazanmaktaydılar⁴⁸. Phrygialıların kültürleri de, tanrısal adalet, uygun davranış, tanrıya duyulan inanç, tanrısal otoriteye hürmet ve tanrısal öce karşı duyulan korku düşünceleri ile beliren keskin bir ahlaksallığa ayna tutmaktadır. Tanrının adaletine sığınma, Phrygia ve merkezi Anadolu'daki komşularında ve özellikle kırsal kesimde karşımıza çıkan Ὁσῖος καὶ Δίκαιος, Ὁσῖον καὶ Δίκαιον ve dişil karşılığı Ὁσῖα καὶ Δίκαια ile, yani Adalet ve Kutsallığı ifade eden, soyutlaşmış tanrısal varlıkların kültürleri ile de kendini göstermektedir⁴⁹.

Lydia ve Phrygia'nın kırsal kesimlerinde, insanların tanrılarına verdikleri roller, kefarete yazıtları ile daha da belirginleşmektedir. Gerçekten de, gerek kuzey-doğu Lydia yazıtları, gerekse Hierapolis yakınlarındaki Apollon Lairbenos kutsal alanında ele geçen kefarete yazıtları, tanrısal güç ve adaletin insan yaşamındaki rolünün en açık göstergeleridir. Bu bağlamda, Lydia'nın kırsal yerleşimlerinde kendini gösteren açık bir theokrasiden söz etmek mümkün görünmektedir⁵⁰. Nitekim Lydia'da tanrılar, çoğu zaman, köylerin hükümdarları ve sahipleri olarak anılırlar: Petra'nın ulu Men'i ve Taza'nın büyük anası (39), Dorou Kome'nin hükümdarları (Δόρου κόμην βασιλεύοντες) Mis (Men) Labanas ve Mis Artemidorou (40), Anatanrıça Tarsene, Apollon Tarsios,

⁴⁶LIBANIUS, *Orationes*, 30, 9-10.

⁴⁷L. ROBERT, *BCH* 107 (1983), 529-42=*Documents d'Asie Mineure* 1987, 373-87; TH. DREW-BEAR, *ANRW* II, 18. 3, 1964-5.

⁴⁸SOKRATES, *Ekklesiastik Tarih*, IV, 28, 9; L. ROBERT, *CRAI* (1978), 267-9; S. MITCHELL, *Anatolia* II, Ch. 17, IX, No. 358.

⁴⁹Tanrı Hosios ve Dikaios için Bkz. M. RICL, *EA* 19 (1992), s. 71-103 ve *EA* 20 (1992), s. 95-100.

⁵⁰P. HERRMANN, "Men, Herr von Axiotta", in: *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift F. K. Dörner zum 65. Geburtstag* (EPRO 66), Leiden 1978, 415-424, özellikle 421.

Koresa'ya hükmeden (Κορεσα κατέχοντα) Men Axiotenos Artemidorou (57), Tarsi hükümdarı ulu Men Axiottenos (Μέγας Μείς 'Αξιοττηνός Ταρσι Βασιλεύων) [3], Azitta'nın sahibi ('Αζίτα κατέχουσα) ulu ana Anaeitis ve Men Tiamou (68), Axiotta'nın sahibi ('Αξιοττα κατέχων) Men Artemidorou (TAM V 1, 526) bunlara örnek olarak verilebilirler. Men bazen açıkça tiran adını taşır [bk TAM V 1, 255 (53), 350 (Μηνεὶ Τυράννῳ), 536 (Μηνὶ Τυράννῳ)]. 'Efendi tiran' adlandırması ayrıca Men ile birlikte Zeus Masphalatenos'a da uygulanmıştır (TAM V 1, 537): τοῦ κοιρίου τυράννου Δίος Μασ[φ]αλατηνοῦ καὶ Μηνὶ Τιαμου. Saittai yakınındaki bir köyde ele geçen, İ.S. 216/7'ye ait bir adak yazıtında kral Tanrı'dan (Θεὸς βασιλεύς) bahsedilmektedir (TAM V 1, 167). Başka bir Anadolu kontekstinde, Galatia Ankyrası'nda ele geçen bir yazıtta, olasılıkla Men ve Kybele ile özdeş olan 'Kral ve Kraliçe'ya ait bir kutsal alan zikredilmektedir⁵¹. Bu bölgede çok sayıda köy ve kentin, olasılıkla kutsal bir alana kurulmuş olmalarından ötürü, bu kutsallığı ifade eden isimlerle anıldığına dair hipotezler bulunmaktadır. Gerçekten de biz, erken dönemlerde açıkça ἱερὸν κώμη olarak tanımlanan yerleşimlerin varlığını biliyoruz. Olasılıkla Hierakome, Hierakaisareia ve Hierapolis gibi kentlerin isimleri de, buraların eskiden gelen bir theokratik düzen içerisinde oluşturulduklarını göstermektedir⁵².

Bu tanrıların her şeye kadir oluşları, birçok yazıtta belirtilen bir olgudur. Nitekim tanrısal güç (δύναμις), kefaret yazıtlarının hemen hepsinde anılmaktadır. Apollon'un annesi Leto, Δυνατὴ θεός ("muktedir Tanrıça") olarak adlandırılmaktadır (TAM V 1, 250) ve bu, Phrygia'daki Apollon Lairbenos kutsal alanında ele geçmiş olan ve tanrıçayı 'imkansız mümkün kılan' olarak tarif eden bir yazıtı hatırlatır (no. 122).

Roma döneminde Küçük Asya'da yaşayan yerli halkın, tanrılarına efendileri gibi tapınmalarının en açık göstergesi, birçok yazıtta karşımıza çıkan 'kutsal kölelik' olgusudur. Tapınakların sahip oldukları geniş araziler kutsal (ἱερὸς) ve dokunulmaz (ἄσυλος) sayılmaktaydı ve buralarda, sayıları zaman zaman binleri bulan tapınak köleleri (ἱεροδοῦλοι) çalıştırılıyordu⁵³. Bu kölelerin işlevi büyük olasılıkla, tanrıya ait olduğuna inanılan toprağı ekip biçmek ve tapınak işlerini yürütmektir. Bunlardan bazıları olasılıkla kutsal köle olarak doğuyor, bazıları da tapınak hizmetine aileleri, akrabaları ya da köle sahipleri

⁵¹AS 27 (1977), 89-90, no. 31-2= SEG XXVII (1977), 851-2; E. BOSCH, *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara im Altertum*, 1967, no. 189.

⁵²Bkz. P. DEBORD, *Aspects Sociaux et Économiques de la vie Religieuse dans l'Anatolie Gréco-Romaine*, Leiden 1982, s. 174.

⁵³Kappadokia'daki Komana şehrinde bulunan Artemis Taurike Tapınağı'nda en az 6000 kutsal köle çalıştırıldığını Strabon nakleder: XII, 558; Tapınakların işleyişi hakkında bkz. P. DEBORD, *Aspects Sociaux et Économiques de la vie Religieuse dans l'Anatolie Gréco-Romaine*, Leiden 1982.

tarafından tapınağa adanıyorlardı (καταγράφειν)⁵⁴. Biz özgür kişilerin de kutsal köle olarak tapınaklarda hizmet verdiklerini biliyoruz⁵⁵. 106 no.'lu yazıtımızda καταγραφή prosedürü ile yemin etmiş bir kölenin sahipliğini tanrıya devretmediği için cezalandırılan adak sahibinin durumu da göstermektedir ki, tanrılar kendilerine hizmette kusur edenleri oldukça ağır cezalara çarptırmaktaydılar. Gerek kendini tanrıya adanmış, tüm yaşamını tapınak için çalışmaya, tanrının toprağını işlemeye ve onun servetine servet katmaya veren kutsal köleler, gerekse tanrısal emirle hizmete alınan özgür insanlar (ὑπηρέτης) görevlerini tam olarak ve zamanında yerine getirmek zorundaydılar.

İsa'dan sonraki ilk üç yüzyılın Roma Dünyası'nın dinsel yaşamına baktığımızda genel olarak bir canlanma, bir çeşitlilik ve Doğu'nun gizem dinlerine karşı bir ilgi ile karşılaşırız. Bu dönemde, pek çok doğu dininin de katılımıyla zenginleşmiş ve tanrılar ve ritüelleri ile insanların günlük yaşamlarında daha güçlü bir rol oynadığını söyleyebileceğimiz bu dinsel yapı, tüm Roma dünyasında kendini hissettirmektedir. Roma imparatorlarının Latin, Yunan ve Ortadoğu dünyalarını birleştirmeleri ve halklara, dinleri ve gelenekleri ile ilgili sağladıkları özgürlüğün bir sonucu olarak, hem Doğu'nun gizemli dinlerinin Roma'ya girmesi hem de yüzyıllar boyunca saklı kalmış olan yerel kültürlerin ait oldukları toplumlarca yeniden benimsenmesi gerçekleşmiştir⁵⁶. Gerçekten de, Roma imparatorluk döneminde Küçük Asya'da yaşayan halkın, az ya da çok Hellenleştirilmiş topluluklar olduklarını da gözönüne alırsak, bölgede İ.S. ilk üç yüzyıl içerisinde yaşanan yoğun dinsel synkretizmi de açıklamış oluruz. Bu dinsel synkretizm Yunan pantheonunun tanrıları ile bölge halkalarının geleneksel ve yerel tanrılarının birleştirilerek tek bir tanrı ya da tanrıça olarak tapınım görmesini de en iyi şekilde açıklamaktadır. Bu bölgelerde pek çok yerel tanrı ve tanrıça, isimleri bir Yunan tanrısıyla birleştirilerek (ve dolayısıyla legalleştirilerek), tapınım görmeye başlamış, adlarına pek çok köy tapınağı inşa edilmiştir. Elbette ki bu önemli dinsel değişim sadece Roma imparatorlarının izlediği politikaların değil, bizzat bu dinlere inananların ruhsal, sosyal ve ekonomik durumlarının bir sonucu idi. İnsanlar tanrılarına daha yakın olma ve onunla temas kurma ihtiyacı içinde olmalıydılar. İşte bu yeni (aslında çok eski) inançlarda da, insanlara çekici gelen pek çok özellik mevcuttu. Ruhun kurtuluşu

⁵⁴Lydia'nın Hierokaisareia şehrindeki tapınağa armağan edilen köle isimlerini kaydeden bir yazıt için bkz. S. BAKIR BARTHEL, "Weihungen von Sechs Sklaven an die Götter von Hierokaisareia in Lydien", *EA* 6 (1986), s. 17 vd. Hierokaisareia kentinin anatanrıçasına adanan kız çocukları, olasılıkla sonradan tapınak fahişesi olarak işlev göstereceklerdi.

⁵⁵G. PEITZL, "Vier Inschriften aus Lydien", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift F. K. Dörner* (Leiden 1978), 745-761, özellikle 746-750. Burada 1 no. lu yazıtta isminin yanındaki patronymden de anlaşıldığı üzere özgür bir insan olan Glykon'un kutsal köleliğini açıkça görebilmekteyiz. Benzer şekilde Phrygia'da, Apollon Lairbenos ve Meter Leto kültünde de, özgür insanların kendi çocuklarını tanrılara sundukları görülmektedir. Bu konuda bkz. H. W. PLEKET, "Religious Mentality as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed. H. S. VERSNEL, s. 169. Ayrıca karşı. F. BÖMER, *Untersuchungen über die Religion der Sklaven in Griechenland und Rom*, Wiesbaden 1957-1963, vol. II, s. 108.

⁵⁶T. CORNELL-J. MATHEWS, *Roma Dünyası*, İletişim Yayınları, İstanbul 1988, s. 176/7.

umudunu müjdeleme, kimi durumlarda arınmış bir seçkinler sınıfına üye olabilmek için egzotik törenler, evrensel düzeni ve bireyin evrendeki yerini tanımlayan alegorik söylencelerle süslüydüler. Daha önemlisi, yaşamını toprağa ve yetiştirdiği çiftlik hayvanlarına bağlamış olan gelir ve kültür seviyesi şehirde yaşayanlara oranla düşük olan kırsal kesim insanların istek ve umutlarına cevap veren tanrıları kapsamalarıydı. Yunan ve Romalıların eski dinleri bu sorunların hiçbirisiyle ilgilenmiyordu. Artık insanlar tanrıların birbirleriyle değil, kendileriyle olan ilişkileriyle ilgiliydiler. İlk bakışta akılcılığa doğru giden bir eğilim izlenimi veren bu değişim aslında güçlü bir kadercilik anlayışı ve boş inançlarla dolu bir dönemin sinyallerini vermekteydi. Öyle ki, Roma döneminde büyülerin, bedduaların, lanetlemelerin sayısı artmış, tanrıların kulları üzerindeki gücü, onların tek ve mutlak hükümdarı olmaya kadar varmıştı. Onlar Yunan tanrıları gibi uzak ve ulaşılmaz olmaktan çıkmışlardı ancak sosyal hayata getirdikleri kısıtlamalar da o denli çoğalmıştı.

D- YAZITLARIN ADANDIĞI TANRILAR

a) ARTEMİS ANAİTİS:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kefarete yazıtlarının adandığı tanrıların hemen hepsi yerel karakterli tanrılardır. Apollon, Zeus ve Artemis gibi Grek pantheonuna ait tanrıların, Kuzeydoğu Lydia'da yaşayan kırsal kesim insanının dinsel ihtiyaçlarına cevap verebilecek olan çoğu geleneksel tanrılarıyla birleşmesinden meydana gelmişlerdir. Bu tanrılar, isimlerinin yanına aldıkları yerel epithetlerle biçimsel açıdan olduğu kadar, tapınım şekli açısından da Yunanlı olmaktan oldukça uzaklaşmışlardır. Örneğin, kefarete yazıtları içinde önemli bir bölümü oluşturan, Artemis Anaeitis'e adanan yazıtlarda bu synkretizm açıkça görülür. Roma döneminde, özellikle Lydia bölgesinde yaygın bir tapınım gördüğünü bildiğimiz ve yine aynı bölgeden pek çok yazıt ile karşımıza çıkan Artemis Anaeitis, adından da anlaşıldığı üzere kendi içinde bir bileşim ve değişim taşıyan bir tanrıçadır. Yunanlıların Artemisi ile Perslerin Şifalı Su Tanrıçası Anahita'nın birleşmesinden meydana gelmiş olan bu tanrıça, aynı zamanda çok eskiye dayanan bir inanış ve bu inanışa ait ritüelleri de içinde barındırır. Olasılıkla köken olarak Babilli bir tanrıça olan Anahita⁵⁷, Zerdüştiliğin kutsal kitabı olan Avesta'da da belirtildiği üzere doğurganlığı, bereketi temsil ediyordu⁵⁸. Bu nedenle tanrıçanın pek çok yazıtta Meter Anaeitis olarak geçmesi hiç de şaşırtıcı değildir. Tanrıçanın Küçük Asya'da Artemis Anaeitis olarak tapınım görmeye başlaması ise muhakkak ki, İ.Ö. 6. yüzyılda tüm Küçük Asya'yı fetheden ve kendi kültlerini buraya taşıyan Persler aracılığı ile gerçekleşmiştir. Zerdüştiler arasında kabul görmeyen Anahita olasılıkla saf Zerdüştiliğe bağlı olmayan Persler tarafından Lydia'ya sokulmuş olmalıdır. Ancak tanrıçanın Artemis ile özdeşleştirilmesi hemen gerçekleşmemiştir. Bunu şu şekilde açıklayabiliriz: Perslerde Lydialıların Kybele'si Anahita'ya karşılık geliyordu. Yunanlılar ise Kybele'yi kendi Aphrodite'leri ile özdeşleştirmişlerdi⁵⁹. Bu durumda Anahita ile Aphrodite'nin birleşmesi kaçınılmazdı. Fakat Küçük Asya'nın Aleksandros'un seferlerinden sonra Hellenleştirilmesi sırasında, Yunanlıların Lydialıların Kybelesi ile bağlantı kurmaksızın doğrudan doğruya Perslerin Anahitası ile karşılaşmaları ve bu tanrıçanın Aphrodite'den çok Artemis ile benzerlik taşıdığını görmeleriyle, çok yaygın bir tapınım gördüğünü bildiğimiz Artemis Anaeitis doğmuştur. Avesta'da sık sık göksel suların tanrıçası olarak anılan ve Zerdüşte öncesi dinlerde *aredvi sura Anahita* adında bir (gök-)su tanrıçası olan Anahita'nın Artemis ile birleştiğinde bu özelliğini yitirdiği düşünülemez. Nitekim Artemis Anaeitis, Silandos'da bulunan bir yazıtta "kutsal

⁵⁷Bkz. CUMONT, *RE*, s. 2030/1.

⁵⁸De Harlez, *Avesta*, 1881, CVI, CXIII.

⁵⁹Avesta'da Anahita güzellik ve aşkın sembolü olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bk. Yaşt 5, 64.

sudan çıkan Anaeitis ('Αναεῖτις ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ὕδατος)" olarak zikredilmektedir⁶⁰.

Pers hakimiyeti altında oldukça geniş bir alanda tapınım gören Anaeitis kültü, ilk önce Babylon, Susa ve Ekbatana'da ortaya çıktı. Sonra da Persepolis, Baktra ve Damaskos'a yayıldı. Anadolu'da Kappadokia, Pontos ve Lydia'da da aynı kültü görüyoruz⁶¹. Kült, Armenia'ya ve Syria'ya⁶² da yayılmıştır. Tanrıçanın çeşitli yerlerdeki tapınım yerleri ve tapınaklarını Strabon'dan öğrenmekteyiz⁶³.

Şüphesiz Pers egemenliğinin en fazla hissedildiği Lydia'da da Artemis Anaeitis'e ait pek çok kutsal alan ve tapınak bulunuyordu⁶⁴. Anaeitis kültürünün Lydia'da en çok yayıldığı yerler, Magnesia'nın kuzeyindeki Sarıçam (Hierokaisareia⁶⁵), Katakekaumene (özellikle Maionia, Kula, Kollyda, Saittai, Tabala ve Silandos), Sardeis⁶⁶ ve Philadelphia'dır. Pers tanrıçasının bu bölgelerdeki varlığı sikkelerce de kanıtlanır. Eldeki yazıtların çoğu Hierokaisareia ve Hypaipa'dandır. Bunların çoğu Hellenistik döneme tarihlenmektedirler. Katakekaumene, Sardeis ve Philadelphieia'dan gelen yazıtlar ise Roma dönemine ve çoğunlukla İ.S. 2.yüzyıla tarihlidirler. Tanrıçanın, Maionia yakınlarındaki Esenyazı'da, Men Tiamou ile ortak bir tapınağa sahip olduğunu bilmekteyiz. Ayrıca Kula'da ve olasılıkla Philadelphia'da da bu tanrıçaya ait tapınaklar bulunmaktadır. Pausanias'a göre bu tanrıça, Hierokaisareia ve Hypaipa'da da kutsal alanlara sahipti⁶⁷. Hatta Hierokaisareia'da bulunan bir yazıtta, Anaitis tapınağına ait *asylia*'dan (sığınma hakkı) bahsedilmektedir⁶⁸.

Hierokaisareia sikkeleri üzerinde Artemis Anaeitis, Pers karakteriyle görülür. Tanrıça, Hypaipa sikkelerinde de karşımıza çıkar. Bunlarda, tanrıçanın doğurganlık ve verimlilikle ilişkisi açıkça görülür. Maionia, Philadelphia ve Sardeis'de ise, tanrıçayı çoğunlukla Anaitis Artemis, Artemis Anaeitis ya da Meter Anaeitis adları ile görürüz; ancak buralarda Artemis Persike ile karşılaşmayız. Anaeitis, Philadelphia sikkelerinde Artemis Ephesia görüntüsü

⁶⁰TAM V, 1, 64.

⁶¹PLUTARKHOS. *Artak*. XXVII, 2; PAUSANIAS, III, 16,8; W. H. MEYER, in: *Roscher, Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mytologie* I (Leipzig 1894-7), 1, 331-2.

⁶²CLEMENS ALEXANDRINUS, *Protrepticus*, 65, 3.

⁶³Pontos (XII, 559), Zela (XI, 512), Armenaia (XI, 532), Kappadokia (XV, 733), Kastabala (XII, 537).

⁶⁴Lydia'da Artemis Anaeitis için bkz. Maria Paz de Hoz GARCIA-BELLIDO, *Los Cultos Religiosos en Lidia a Traves de la Epigrafia Griega*, Doktora tezi, Salamanca Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, 1994, s. 126-132. Ayrıca bkz. I. DIAKONOFF, "Artemidi Anaeti anestesen", *BABesch* 54 (1979), s. 139 vd.

⁶⁵PAUSANIAS, V 27, 5, VII 6, 6. TACTUS, *Annales* III, 62.

⁶⁶CLEMENS ALEXANDRINUS, *Protrepticus*, 1.5.

⁶⁷PAUSANIAS, V, 27.5.

⁶⁸Karş. J. - L. ROBERT, *Hellenica* VI, 34-42.

ile⁶⁹, ya da Meter Anaeitis olarak Kybele şeklinde belirir. Tanrıça bazı adak yazıtlarında ayrıca Tekousa ("Ana") olarak da nitelenmektedir⁷⁰.

b) MEN:

Kefaret yazıtlarının adandığı tanrılar arasında en çok karşımıza çıkanlardan biri de ay tanrısı Men'dir⁷¹. Yunanlı bir tanrı olmadığı bilinen Men'in kökeni konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Perslerin ay tanrısı Mao ile ikonografik benzerliler göstermesi, onun Pers kaynaklı bir tanrı olabileceğini düşündürmüştür. Tanrının genellikle Artemis Anaeitis ile birlikte yer alması ve Men'in önemli tapınaklarından biri olan Men Pharnakou tapınağının İranlılaştırılmış bir bölgede yer alıyor olması da bu görüşü kuvvetlendirmektedir.

Geleneksel tanrıların kimliklerini uzun süre koruyabilen bir yapıya sahip olan Anadolu'da Men'in yoğun tapınım görmesi, tanrının Anadolulu olabileceğini düşündürmektedir. Ramsay, tanrının adının Phryge Manes olduğunu ve Μήν şeklinde Grekçeleştirildiğini iddia etmiştir⁷². Eğer bu doğru ise, Men'in Lydia krallarının atası sayılan Manes olduğu⁷³ ve Anadolu'nun Hellenizasyonundan çok önce burada var olduğu düşünülebilir.

Hitit metinlerinde Armas olarak geçen ve Yazılıkaya, Malatya ve Karkamış kabartmalarında kanatlı ve başındaki sivri külahında yarım ay tasviri bulunan ay tanrısı ile yazıtlarımızın üzerindeki kabartmalarda sivri Phryg başlığı, himation, manto ve tozluk giymiş olarak, bir elinde çam kozalağı, diğerinde asa tutarken ve omuzlarından çıkan bir hilal tasviriyle belirtilmiş olan Men arasında benzerlik kurmak hiç de zor değildir. Tüm bunlar tanrının Hitit-Anadolu karakterini ifade eden unsurlardır.

Kefaret yazıtlarının ele geçtiği kuzeydoğu Lydia bölgesi Men ve onunla ilişkili tanrıları içeren materyal açısından çok zengindir. Bu bölgede, bu tanrıya ait olan, İ.S. I. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlenen pek çok kutsal alan bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Ayazviran'da bulunmaktadır. Öte yandan Maionia'da Men'e adanan bir *propylon*'un ve Sardeis'de ise en az bir Men tapınağının varlığı bilinmektedir⁷⁴.

Men, adının yanına aldığı epithetler açısından en zengin tanrılardan biridir. Bu epithetler tanrının kültürünün ve kutsal alanlarının kurucularının isimlerinden (Μήν Ἀρτεμιδώρου, Μήν ἐν Διοδότου vb.) oluşabildiği gibi, bir toponymden (Men Axiottenos, Men Askaenos vb.) ya da tanrıyı niteleyen bir ifadeden (Men Tyrannos) kaynaklanmaktaydı. Τύραννος sözcüğü, κύριος epitheti ya da κατέχων ve βασιλεύων sözcükleri gibi, tanrının bir tapınım gördüğü bölgenin yöneticisi olduğuna işaret etmektedir.

⁶⁹Karş. DIAKONOFF, a.g.e., Fig. 41.

⁷⁰*Ibid.*, s. 168-9.

⁷¹Tanrı Men için bkz. LANE, *CMRDM* I-IV.

⁷²W. M. RAMSAY, *Cities and Bishoprics of Phrygia*, Oxford 1897, s. 169, 294.

⁷³Bkz. HERODOTOS, I, 94.

⁷⁴Bkz. LANE, *CMRDM* I, no. 52 ve 79.

Men'in sahip olduğu epithetler arasında kefarete yazıtlarında en çok karşımıza çıkan Axiottenos'dur. Kültürün sınırı Maionia bölgesidir. Sözcüğün sonundaki -enos eki, bu epithetin Axitta, Axiotta, Axiotte veya Axietta isimli bir yer adından türemiş olduğunu göstermektedir⁷⁵. Ancak Lane, Men'i incelediği kapsamlı eserinde, "Αξιόττα" ("Αξιόττα) isminin, en azından kelimenin normal anlamıyla, belirli bir yerle ilişkili olmadığını düşünmektedir. Ona göre Axiottenos epitheti de, tıpkı Phrygia, Karia ve Antiokhia'da ve Sardeis sikelerinde karşımıza çıkan, olasılıkla 'Ασκαρία Λίμνη (İznik Gölü ve Burdur Gölü) ile ilişkili olan 'Ασκαρινός epitheti gibi, belli bir bölgeye değil, Küçük Asya'nın tümüne belirsiz bir gönderme yapmaktadır⁷⁶.

54, 67-71 ve 84 no.'lu kefarete yazıtları Men Tiamou'ya adanmışlardır. Men Tiamou adı, yazıtlarda genellikle Artemis Anaitis'le birlikte geçmektedir.

Bir gök tanrısı olarak tanımlayabileceğimiz Men Ouranios'a adanmış bir kefarete yazıtı da bulunmaktadır (55). Bu tanrı, olasılıkla Roma döneminde kuzeydoğu Lydia'da, Theos Hypsistos ve Thea Ourania gibi tanrılarla birlikte, tek tanrıcılığın politheist inanca bir yansımasının sonucu olarak tapım görmüş olmalıdır⁷⁷. Men'in Ouranios epithetini taşıması aynı zamanda onun diğer tanrılar arasındaki önemini de bir göstergesidir⁷⁸.

35, 36, 37, 40 ve 126 no.'lu stellerimiz Men Labanas'a adanmıştır. Tanrının epithetinin kökeni konusunda bazı tartışmalar vardır. Bunun yerel bir ifade mi, Sami kökenli bir kelime mi⁷⁹ olduğu, yoksa bu adın tanrıya ay ile ilişkili olarak mı yakıştırıldığı tartışma konusudur⁸⁰. L. Zgusta, epithetin Phrygia'daki Λαβ/οι şeklindeki bir yer isminden türediğini ve bunun gerçekte Apollon'un epitheti olduğunu ileri sürmektedir⁸¹.

Men Labanas, Men Petraeites gibi, Pereudon Tanrılarından (Theoi Pereudenoı) biridir. Tanrı ayrıca, Meter Tazene ve Men Artemidorou ile birlikte Dorou Kome'ye hükmeden tanrılar arasında yer alır (no. 40). Öte yandan, 126 no.'lu yazıtımızda Men'in Men ex Attalou şeklinde adlandırıldığı görülmektedir. Bu bize, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Attalos adındaki birinin Men için bir tapınak inşa ettirdiğini göstermektedir.

⁷⁵Bkz. P. HERRMANN, "Men, Herr von Axiotta", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für Fr. K. Dörner zum 65. Geburtstag (EPRO 66)*, Leiden 1978, s. 416 vd. ve Maria PAZ DE HOZ, a.g.e., dipnot 73.

⁷⁶Bkz. LANE, *CMRDM* III, s. 32-33.

⁷⁷M. PAZ DE HOZ, a.g.e., s. 76.

⁷⁸Epithet için bkz. L. ROBERT, *OMS* I, 426-7 ve dipnot 101; E. N. LANE, *CMRDM* III, 76, 79.

⁷⁹İbranice Laban 'beyaz' anlamına gelmektedir.

⁸⁰Karş KEIL-PREMERSTEIN, 2. *Reise*, 103 vd.; F. STEINLEITNER, *Die Beicht*, 11 vd.; LANE, *CMRDM* III, 68 vd. ve 74.

⁸¹*Ortsnamen*, § 663; MAMA IV, 280: Απόλλωνι Λαβηνοφ.

c) APOLLON:

Kefaret yazıtlarımızdan ikisi (21-2) Apollon Axyros'a adanmıştır. 21 no.'lu yazıt antik Saittai kenti yakınlarındaki Saraycık Köyü'nde ele geçmiştir ve önceden Azyros⁸² olarak tanıtılan tanrı epithetinin Axyros olarak okunması gerektiğini ortaya koymuştur⁸³. Bölgede yapılan araştırmalarda bulunan ve alınlığının alt kısmında bir insan bacağı tasviri taşıyan adak steli parçası ve arazideki iyi korunmuş antik duvar kalıntılarından yola çıkılarak, Saraycık'da Apollon Axyros'a ait bir tapınağın olduğu ve bu iki yazıtın da aynı tapınaktan geldiği ileri sürülmektedir⁸⁴.

Apollon Lairbenos'a adanan kefarete yazıtlarının hepsi Phrygia'daki, Dionysopolis antik kentinde ele geçmiştir (106, 107, 109, 112, 113, 118, 119, 120, 124)⁸⁵. Yazıtların tümünün Ortaköy yakınlarında olduğu ileri sürülen Apollon Lairbenos kutsal alanına ait olduğu düşünülmektedir. Olasılıkla bir toponymden gelen Lairbenos epithetinin Λαιρβηνος, Λαιρμηνος, Λαβηνος gibi çeşitli telaffuzları vardır.

Apollon Propylaios'a adanan kefarete yazıtı, Işıklı'da lokalize edilen Eumeneia'nın batısında yer alan Koçak Köyü'nde ele geçmiştir (104). Apollon'un Propylaios şeklindeki epitheti, Anadolu'nun birçok yerinde bulunmuş olan adak yazıtlarında da zikredilmektedir.

Apollon'a adanmış diğer iki kefarete yazıtında bu tanrı, Βοζα, -οι yer adından gelen Bozenos(43)⁸⁶ ve Tarsi yer adından kaynaklanan Tarsios (57) şeklindeki sıfatlarla anılmaktadır.

d) ZEUS:

Yunan pantheonunun baştanrısı olan Zeus, Küçük Asya'da da oldukça fazla tapınım görmüştür. Nitekim bu tanrı, yazıtlarda birçok değişik epithetlerle karşımıza çıkar. Örneğin 1 no.'lu yazıtımız Zeus Trosou'ya adanmıştır. Bu tanrıya sunulan yazıtlar daha çok Phrygia bölgesinde ele geçmiştir. Bahadınlar ve Kuyucak köylerinde ele geçen yazıtlar, bu tanrının, olasılıkla Apollon Lairbenos tapınağının güneyinde ve Maiandros Nehri'nin karşı kıyısında, Motella ya da Hierapolis şehirlerinin arazisine dahil olan bir kutsal alana sahip olduğunu düşündürmektedir⁸⁷.

9, 10, 11 ve 12 no.'lu yazıtlarımız "İkiz Meşeler Zeus'u"na adanmışlardır. Zeus burada, 'ikiz meşelerden doğan (κατακτισμένος)' olarak zikredilmektedir.

⁸²J. NOLLE, "Epigraphische und numismatische Notizen", *EA* 10 (1987), s. 102-104, no. 2.

⁸³H. MALAY, "ΘΥΜΟΛΥΤΕΙΝ and ΘΥΜΟΛΥΣΙΑ and the Cult of Apollon Axyros in Lydia", *EA* 20 (1992 [1993]), 75 vd.

⁸⁴H. MALAY, a.g.e., s. 76 ve dipnot 7. Aizanoi arazisinden bir yazıt 'Απόλλωνι Ευρεφ ifadesini taşımaktadır (*MAMA IX*, no. 60); Mysia Hadrianoi'dan bir yazıtta da θεῷ Ευρεφ geçmektedir (*AM* 29, 1904, 335).

⁸⁵Bkz. D. G. HOGARTH, "Apollo Lermenus", *JHS* 8 (1887), s. 376-400.

⁸⁶Hamidiye'den Hellenistik bir adak Ποζηνος'u zikreder (*TAM V*, 1, 486b), Ephesos'tan bir yazıtta ise Ποζηνλος kişi adı geçmektedir (E. ATALAY, *Rev. Arch.* 1985, 195-204).

⁸⁷Th. DREW-BEAR, "Local Cults in Graeco-Roman Phrygia", *GRBS* 17 (1976), s. 262.

Dört yazıtın da Saittai arazisinde yer alan Toma Dağı'nda (Börtlütce Köyü) ele geçmesi, burada tanrıya ait bir tapınağın varlığını ortaya koymaktadır. Olasılıkla yine aynı bölgede tapınım gören Zeus Oreites, 6 no.'lu yazıtımızın adandığı tanrıdır. Varinlioğlu, Toma Dağı'nda Meter Oreia'ya ait bir tapınağın olduğunu ve Zeus'un Oreites epithetini bu yolla aldığını ileri sürmektedir⁸⁸. Ancak bu noktada yapılan bir kazı, Toma'da Larmene diye anılan bir Anatanrıça'nın tapınağının bulunduğunu ortaya koymuştur.

53 no.'lu yazıt Men Tyrannos, Zeus Ogmenos ve "onunla birlikte olan tanrılara" adanmıştır. Zeus'un bu epitheti olasılıkla 'saban izi' anlamına gelen ὄγμος'dan türeyen "ὄγμοι yer adından aldığı, ya da bunun 'saban izlerinin koruyucusu' olarak Zeus'a verilen bir ad olduğu düşünülmektedir⁸⁹.

47 no.'lu stelimiz, olasılıkla Nea Kome'ye hükmeden tanrılardan biri olan Zeus Aithrios'a⁹⁰, 45 no.'lu yazıt ise Peiza ya da benzeri bir yer isminden adını alan Zeus Peizenos'a adanmıştır⁹¹.

102 ve 103 no.'lu yazıtlar Phrygialı tanrı Zeus Orkamaneites'e adanmışlardır. Uşak'ın Banaz ilçesi yakınlarında ele geçen bu yazıtlarda tanrı iyileştirici ve çiftlik hayvanlarının koruyucusu kişiliğiyle karşımıza çıkar⁹². Tanrının adı, olasılıkla Phrygia'nın güneybatısında Lydia sınırına yakın bir bölgede yer alan Ὀρκαμάννα'dan geliyor olmalıdır⁹³.

24, 49-50 ile 76-7 no.'lu kefaret yazıtları Zeus Sabazios'a adanmışlardır. Tanrının yazıtlarda, Sabazios, Zabazios ve Sabadios olarak da geçmektedir. Lydia bölgesinde bulunmuş olan Zeus Sabazios'a adanmış steller ve sunaklar üzerinde, iki tarafında yılan olan kantharos ya da krater betimi bulunmaktadır. Bizim 24 no.'lu yazıtımızın üzerindeki rölyefte de bir krater görülebilmektedir. Malay, Zeus Sabazios tapınağının lokalizasyonunun, Demirci yakınlarındaki Küpüler köyü civarında olduğunu belirtmektedir⁹⁴. Tanrı, Meter Hipta ile birlikte de tapınma sahiptir ve bu iki tanrıya adanmış bir tapınağın bulunduğu bilinmektedir.

⁸⁸E. VARINLIOĞLU, "Eine Gruppe von Stühneinschriften aus dem Museum von Uşak", *EA* 13 (1989), s. 48; karş. K. BURESCH, *Aus Lydien*, s. 192-3.

⁸⁹L. ZGUSTA, *Ortsnamen*, 430, §913.

⁹⁰Chr. NAOUR, "Nouvelles Inscriptions de Moyen-Hermos", *EA* 2 (1983), s. 136, 122.

⁹¹P. HERRMANN, *NOLydien*, s. 57 ve dipnot 225: Pisidia'daki Ἐέροι Τεκμορείοι'un isim listesinde Πεισδηνός ve Πεισδιωνός ethnigi karşımıza çıkar. Muhtemelen Lydia epithetlerinde de aynı yer adından türeme söz konusu olabilir; karş. ZGUSTA, *Ortsnamen*, 479, §§1033-1 ve 2.

⁹²E. VARINLIOĞLU, "Zeus Orkamaneites and the Expiatory Inscriptions", *EA* I (1983), s. 82.

⁹³*Ibid.*, s. 77, dipnot 11.

⁹⁴H. MALAY, "Lydia'dan Yeni Epigrafik Buluntular", *VIII. AST* (1990), s. 207; *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*, Wien 1994, s. 49. Ayrıca Lydia'da ele geçen Zeus Sabazios adakları için bkz. E. LANE, *Corpus Cultus Iovis Sabazii* II (*EPRO* 100), Leiden 1985, no. 30-42 ve tanrı hakkında daha fazla bilgi için S. E. JOHNSON, "The Present State of Sabazios Research", *ANRW* II (1984).

e) ANATANRIÇA (METER):

Lydia ve özellikle Phrygia'nın anatanrıça kültü açısından ne kadar zengin olduğu bilinmektedir. Lydia'da anatanrıçalara ait tapınaklar çoğu zaman dağlarda kurulmuş olarak karşımıza çıkar⁹⁵.

40 ve 50 no.'lu yazıtlarımız Meter Hipta'ya adanmışlardır. Bu epithetin, kültü kuran Ιπτῶς adındaki birinin isminden geldiği düşünülmektedir⁹⁶. Öte yandan bu isim, olasılıkla İ.Ö. 2. binde Küçük Asya'da tapınım gören tanrıça Hepat ile de ilişkili olabilir⁹⁷. Herrmann, Katakekaumene'de tanrıçaya Zeus Sabazios'la birlikte tapınıldığını ve burada bu iki tanrıya ait ortak bir tapınağın var olduğunu ileri sürmektedir⁹⁸.

68, 70 ve 72 no.'lu steller, bölgede yoğun tapınım gördüğünü bildiğimiz Meter Anaeitis'e adanmıştır. Tanrıça 68 no.'lu yazıtta "Azita'ya Hükmeden Tanrıça" olarak ifade edilmiştir. 54 no.'lu yazıtın adandığı tanrıça, olasılıkla Meter Anaeitis'in bir versiyonu olarak kabul edebileceğimiz Meter Atimis'dir⁹⁹. 39, 40 (?) ve 41 no.'lu yazıtlar Meter Tazene'ye adanmışlardır. Bu tanrıça, tıpkı Apollon Tarsios ve Men Tarsios gibi, Tarsi yer adından gelen bir isme sahip görünmektedir¹⁰⁰.

Phrygia'daki Dionysopolis'de ele geçen kefaret yazıtlarımızdan biri tanrıça Leto'ya adanmıştır (122). Bölgede Apollon'la birlikte tapınım gören tanrıça¹⁰¹ yazıtımızda "imkansız mümkün kılan" (Μητρί Λητώ ὅτι ἐξ ἀδυνάτων δυνατὰ ποιεῖ) olarak tanımlanır. Tanrıçanın bu yüce gücü onun Δυνατῇ θεῷ olarak çağırılmasına da sebep olmuştur¹⁰².

83-95 no.'lu yazıtlarımız tanrıça Meter Phileis'e adanmışlardır. Alışehir'in (Philadelphia) kuzeydoğusuna düşen Killik mevkiinde yapılan bir yol hafriyatı sırasında tanrıçaya sunulmuş 57 adet adak steline rastlanmıştır. Hemen hepsi parça olarak ele geçen bu adak grubu, Killik çevresinde tanrıçaya ait bir kült yerinin bulunduğu işaret etmektedir¹⁰³. Yazıtların hemen hepsinin kırık olması burada bir Hristiyan topluluğunun yaşadığını ve bu pagan kutsal alanını tahrip ettiğini gösteriyor olabilir. Metinlerde tanrıçanın adı Meter ya da Thea olarak geçmektedir. Bölgede anatanrıça kültürünün bolluğu nedeniyle Phileis'in Meter olarak ifadesi şaşırtıcı değildir¹⁰⁴. Yaklaşık üçyüz yıl boyunca tapınım gören bu

⁹⁵Örneğin Saittai bölgesindeki Toma Dağı'nın kuzey yamacında Meter (Kybele?)'e ait bir tapınak bulunmaktadır. Bkz. P. HERRMANN, "Theoi Pereudenoi", *EA* 3 (1984), s. 17.

⁹⁶G. PEITZL, "Neue Inschriften aus Lydien (II)", *EA* 28 (1997), dipnot 26.

⁹⁷R. PETTAZONI, *Le confessione dei peccati* III (1936), s. 95-97 ve E. VARİNLİOĞLU - P. HERRMANN, "Theoi Pereudenoi", *EA* 3 (1984), dipnot 52.

⁹⁸P. HERRMANN, *NOLydien*, s. 50 vd.

⁹⁹Bkz. E. N. LANE, *CMRDM* III, 83.

¹⁰⁰ZGUSTA, *Ortsnamen*, 602, §1303-1.

¹⁰¹Bkz. HOGARTH, "Apollo Lermenus", *JHS* 8 (1887), s. 390.

¹⁰²TAM V, 1, 250.

¹⁰³Meter Phileis kutsal alanı ve buradan ele geçen adak yazıtları için bkz. H. MALAY, "The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia", *EA* 6 (1985), s. 111-126.

¹⁰⁴Philadelphia'dan diğer bazı ana tanrıçalar için bkz. DIAKONOFF, "Artemidi Anaeiti anesteseni", *BABesch* 54 (1979), 168 (dipnotlar 171-2) ve 172. Maionia ve Kula

Tanrıçanın Philis ya da Phileis şeklindeki adı Grekçe değildir¹⁰⁵. Ayrıca, Killik buluntularından birinde Meter Phileis'in Men Tiamou ile birlikte anılması da ilginçtir.

f) DEĞİŞİK TANRILAR (THEOİ):

Küçük Asya kefarete yazıtlarının bize gösterdiği kadarıyla, Lydia ve Phrygia'nın küçük kırsal yerleşimlerinde çoğu zaman tek bir tanrıya tapınılmamaktaydı. Tersine buralarda farklı ihtiyaçlara cevap veren ve farklı şeylerin koruyucuları olan birkaç tanrı birden tapınım görmekteydi. Bu tanrılar biraraya gelerek, tapınım gördükleri 'bölgenin tanrıları' olarak anılmaktaydılar.

16, 17 ve 20 no.'lu stellerimiz Pereudos (-on)'da hüküm süren tanrılara adanmışlardır¹⁰⁶. Bu tanrılar 16 ve 17 no.'lu yazıtlarda 'Pereudos (-on)'daki tanrılar' (οἱ θεοὶ οἱ ἐν Περεύδῳ), 20 no.'lu yazıtta ise 'Theoi Pereudenoī' (θεοὶ Περευδηνοί) olarak zikredilmişlerdir. 18 ve 19 no.'lu yazıtlarımızdaki οἱ θεοὶ ifadesi de, büyük olasılıkla Theoi Pereudenoī'a gönderme yapmaktadır. Pereudos (-on) tanrılarına adanmış kefarete yazıtları, aynı tanrılara adanan 6 adet adak steliyle birlikte, yukarı Hermos bölgesinde, Toma Dağı'nın kuzeyindeki Topuzdamları mevkiinde ele geçmiştir. Olasılıkla bu bölgede, yeri henüz saptanamamış bir tapınağa ait olan yazıtlarımız, arsa, ev alım-satımına ya da mirasa ilişkin meseleler nedeniyle dikilmiş olmalarıyla dikkat çekerler. Yazıtların bu özellikleri de göstermektedir ki, Pereudos (-on) tanrıları bireyler arasındaki maddi sorunlarda duruma el koymakta ve meselelerin çözümü için belli bir hisse talep etmekteydiler (bk. no. 17 ve 18).

Kefarete stelleri içerisinde en ilgi çekenlerinden biri olan 5 no.'lu yazıtımız, Nonou (?) isimli bir Lydia köyünden ve bu köyün insanlarının tapındığı 'Nonou'daki Tanrılar'dan söz etmektedir. Gölarmara (Salihli) yakınlarındaki Kemerdamları Köyü'nde ele geçen bu yazıt, Nonou tanrılarının bölgede önemli bir güce sahip olduklarının kanıtıdır¹⁰⁷.

47 ve 48 no.'lu yazıtlarımız Nea Kome'ye hükmeden Tanrılar'a adanmışlardır: Μεγάλοι θεοὶ Νέαν Κώμην κατέχοντες (47). 48 no.'lu yazıtta tanrılara θεοὶς Νεακωμήταις ifadesiyle seslenilmektedir. Her iki stelde de hilal tasvirinin yer alması, Men'in Nea Kome'ye hükmeden tanrılardan biri olduğunun göstergesidir¹⁰⁸.

bölgesinden diğer örnekler için bkz. TAM V 1 index ve J. KEIL, "Die Kulte Lydiens", *AS Presented to Sir W. M. Ramsay* (1923), 257.

¹⁰⁵Bk. H. MALAY, "The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia", *EA* 6 (1985), s. 111-126.

¹⁰⁶Bkz. P. HERRMANN-E. VARİNLİOĞLU, "Theoi Pereudenoī", *EA* 3 (1984), s. 1-18.

¹⁰⁷G. PEITZL, οἱ θεοὶ οἱ ἐν Novov ifadesinde, Novov, Novovs ya da Novvos olabilecek bir kişi adının genetivus halini görerek, burada olasılıkla bu isimde bir kült kurucusunun getirdiği tanrılardan bahsediliyor olabileceğini ileri sürmektedir. Bkz. "Neue Inschriften aus Lydien (II)", *EA* 28 (1997), s. 75.

¹⁰⁸Bkz. H. MALAY, "New Confession-Inscriptions in the Manisa and Bergama Museums", *EA* 12 (1988), s. 148-9.

7 no.'lu yazıtımız Perkenoi'un Tanrıları'nı zikretmektedir: οἱ θεοὶ οἱ Περκενηῶν. 6 no.'lu yazıtımızın da gösterdiği gibi, Zeus Oreites ve Men Axiottenos, Perkon (-os)'da tapınım gören tanrılardı. Nitekim 7 no.'lu yazıtımız da, Perkon (-os) tanrılarından biri olan Zeus Oreites'e adanmıştır ve bu tanrılara Nemeseis'i de ekler¹⁰⁹.

109 no.'lu yazıtımız Amazon ve Neikomakheidai olarak adlandırılan tanrılara adanmışlardır. Bunlar, olasılıkla Apollon ile birlikte anılan ve onun kutsal alanında altarları bulunan tanrılardı. Nikomakhidai, olasılıkla Asklepios'un torunu olan Nikomakhos'un evlatlarıydılar. Belki de savaşçı tanrıçalar olarak tapım görüyorlardı¹¹⁰.

¹⁰⁹Bkz. H. MALAY, a.g.e., s. 147-8, dipnot 5.

¹¹⁰Bkz. W. K. C. GUTHRIE, *MAMA IV* (1933) 105, no. 282.

E- YAZITLARIN ADANMASINA NEDEN OLAN SUÇLAR

Kefaret yazıtlarının hemen hepsinde, stelin sahibinin kendisine tanrı tarafından verilen cezanın sebebi olduğuna inandığı suç ya da suçların (ᾠμαρτία) ifşa edildiği gözlenir. Yazıtların bazılarında işlenen suçun niteliği belirtilmezken, bazı örneklerde ise günahların en ince ayrıntısına kadar itiraf edildiğini görürüz. Tanrısal öfkeyi çeken suçun açıklandığı yazıtların kefarete yazıtları içerisinde çoğunlukta olması da göstermektedir ki, günahlar tanrı ile kul arasındaki sınırlar değil, tersine tüm insanların bilgisi dahilinde olması ve dolayısıyla tanrısal cezanın yanısıra toplumsal ayıplama ve belki de dışlanma (bk. no. 96) ile cezalandırılması gereken şeylerdi. Suçlu kişi tanrısının gözüne tekrar girebilmek için kendisini tüm insanlar içinde küçük düşürmeliydi. Nitekim Thalamos'un steli bunu en iyi şekilde ifade etmektedir (no. 102). Burada Thalamos'un suçu "kadınca bir davranışla, yeminini bozmak"tı. O, burada ancak bir kadından beklenebilecek bir davranışta bulunduğunu itiraf ederek, kendini küçük düşürmektedir¹¹¹.

Kefaret stellerinin büyük çoğunluğu tanrıya karşı işlenen suçlar nedeniyle adanmışlardır. Günümüzde de tanrıya karşı gelmenin en büyük günah sayıldığı düşünülürse, tanrısalığa karşı işlenebilecek suçların çeşitliliği ve bunlara verilen cezaların ağırlığı da anlaşılabilir. İbadet eksikliği, tanrının kutsal alanına saygısızlık, dinsel ritüellerden kaçınmak ya da kutsal yasalara saygı göstermemek doğrudan tanrıya karşı işlenmiş suçlardı ve cezasız kalmaları beklenemezdi.

Diğer bir yazıt grubu ise insanlara karşı işlenen suçları içerir. Bir kişiyi küçük görme, ona iftira atma, büyü yapma, hırsızlık, gasp, alınan borcu ödememe gibi suçlar da tanrısal mahkemeyi ilgilendiriyor ve tanrının müdahalesini gerektiriyordu.

a) Tanrıya Karşı İşlenen Suçlar:

Kefaret yazıtları içinde yalan yere yemin ettiği (2, 15 (?), 34, 52, 54, 58, 106, 107, 110, 120) ya da verdiği sözü tutmadığı (102, 103, 105) için cezalandırılmış kişilerin adakları önemli bir kısmı oluşturmaktadır. Yemin etmek tanrının adıyla yapılan bir iş olduğundan, olasılıkla edilen yemini bozmak da, tanrıyı küçük düşürmek, onu hiçe saymakla eşdeğer sayılmaktaydı. Bu nedenle de en büyük günahlardan biri idi. Nitekim 34 ve 54 no.'lu yazıtlarımızın da gösterdiği gibi, yalan yere yemin ölümle dahi cezalandırılacak bir suç sayılmaktaydı. Yalan yere yeminde ısrar etmek ise cezanın şiddetini arttırmaktan başka bir işe yaramıyordu (no. 34). Tanrıyla uzlaşmak için cezalandırılan kişinin

¹¹¹Bkz. VARINLIOĞLU, "Zeus Orkamaneites and the Expiatory Inscriptions", EA 1 (1983), s. 82.

ya da ailesinden birinin yahut birilerinin yapması gereken ise "yeminleri çözmek" idi (örneğin no. 54).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, merkezi Anadolu'nun yerel halkları oldukça sert kuralları olan tutucu bir sosyal ahlaka sahiptiler. Bizanslı Sokrates bize, onların sözlerini bozma riskine karşı nadiren yemin ettiklerini bildirmektedir¹¹²: "φαίνεται δὲ τὰ Φρυγῶν ἔθνη σωφρονέστερα εἶναι τῶν ἄλλων ἐθνῶν· καὶ γὰρ δὴ καὶ σπανιάκις Φρύγες ὀμνύουσιν". Damascuslu Nikolaos da, Phrygialıların söz vermekten kaçındıklarını söylemektedir¹¹³: "Φρύγες ὄρκοις οὐ χρῶνται οὐτ' ὀμνύντες οὐτε ἄλλους ἐξορκοῦντες".

"Tanrının evi" olarak kabul edilen tapınak ve kutsal alan içinde yapılan her türlü kusurlu davranış da tanrıya karşı işlenen bir günah olarak kabul edilmekteydi. Örneğin kutsal alana kirli bir şekilde girmekten dolayı ortaya çıkan günah, bu yazıtlarda sıkça karşımıza çıkmaktadır (36, 43, 110, 115, 116, 120). 36 no.'lu yazıtta kişi yıkanmadan (ἀκατάλουστος) tanrının podyumuna çıktığı için cezalandırılmıştır. O, bu şekilde tanrının podyumunu 'kirlenmiş'tir. καταλούομαι dinsel yıkanmayı ifade eden bir terimdir. Bu arınma işlevi olasılıkla kulte ait kurallardan biriydi¹¹⁴ ve yine muhtemelen ibadetten önce yerine getirilmesi gereken bir tür abdest almayı ifade ediyordu¹¹⁵. Καταλούομαι ifadesinin kullanıldığı diğer bir buluntu da 72 no.'lu yazıtımızdır. Burada Dionysos Meter Anaeitis tarafından belirlenen süreye uymayarak dinsel yıkanmayı gerçekleştirdiğinden cezalandırılmış olarak karşımıza çıkar. Biz bu yazıttan yola çıkarak, arınma ritüelinin belli zaman dilimi içerisinde yapılması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Nitekim Tralleis'de ele geçen bir adak yazıtı da bu görüşü destekler durumdadır¹¹⁶: Λ. Αὐρηλία Αἰμιλία ἐκ προγόνων παλλακίδων καὶ ἀνιπτοπόδων . . . παλλακεύσασα καὶ κατὰ χρησμὸν Διί ("Nesiller boyu kutsal fahişelik yapan ve kirli ayakla ... fahişelik eden L. Aurelia Aimilia (bu adağı) kehanet uyarınca Zeus'a sundu"). Buradan, arınmak için yapılan yıkanmanın, belli kurallara uyulmadığı sürece ceza gerektiren bir suç, bir kutsallık ihlali olabileceği anlaşılmaktadır¹¹⁷. Gerçekten de bu dinsel arınma, Küçük Asya'da özellikle Meter ve Men'in doğuya özgü kültürlerinde oldukça önemli bir role sahip olmalıdır. Nitekim Phrygia'da, kefarete yazıtlarımızın adandığı dönemde karşımıza çıkan Montanizm inancında da biz doğuya özgü bir oruç türü ile karşılaşmaktayız. Yılda bir kez, cumartesi ve pazar günleri hariç iki hafta süreyle uygulanan bu oruçta sadece kuru yiyecekler yeniyor, içki içilmiyor ve banyo yapılmıyordu¹¹⁸. Tertullianus'a göre bu oruç, Phrygia yerel

¹¹²SOKRATES, *Ekklesiastik Tarih*, IV, 28, 9; karş. L. Robert, CRAI (1978), 267-9; ayrıca bkz. S. MITCHELL, *Anatolia* Vol. II, Ch. 17, IX, no. 385.

¹¹³FGrH 90 F 103 I.

¹¹⁴J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), 26.

¹¹⁵E. N. LANE, *CMRDM* II, 34-36.

¹¹⁶BCH VII, s. 276.

¹¹⁷J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), 25.

¹¹⁸O. BARDENHEWER, *Tertullianus Ausgewählte Schriften ins Deutsche Übersetzung der Jos Kösel*, 1915, s. 370.

kültlerinden doğmuştu¹¹⁹. Öyle ki, Lydia'da kültün gerektirdiği yıkanma törenini yerine getiren insanlardan oluşan bir kuruluş olduğunu söyleyebileceğimiz *kataloustikoi* adlı bir derneğin varlığı da yazıtlardan bilinmektedir¹²⁰. Kirli olarak kutsal alana girmek, diğer yazıtlarda ἄναγνος sıfatıyla ifade edilmiştir.

Elbette ki, yazıtlarımızda bahsedilen kirlilik, fiziksel anlamından uzaklaştırılmış olarak kabul ediliyor olmalıdır. Biz, bazı dinlerde günahın insan vücudunda bulunan, atadan miras kalmış ya da bulaşma yolu ile kazanılmış bir kirlilik olduğuna inanıldığını biliyoruz. Bu da, ateş ya da su gibi maddeler yardımıyla veya kusmak, kan akıtmak, tükürmek ya da başka bir insan, hayvan ya da objeye geçirmek yolu ile uzaklaştırılabilmekteydi. Kötülüğü vücuttan atma, günah çıkarmayı ve belli bazı ritüellerle temizlenmeyi gerektiriyordu¹²¹. Kuzeydoğu Lydia halkının suç-kirlilik ilişkisine duyduğu inanç ve kirliliğini günahını itiraf ederek yok etme çabasını 98 no.'lu yazıtta açıkça görmek mümkündür. Burada yazıtın adanma sebebi, tanrısal sözün adak sahibine "sen kirlendin" şeklinde gelmiş olmasından ibarettir.

Tanrının kutsal alanına ayak basmak da başlı başına bir suç oluşturabiliyordu (6, 106, 112). Ayrıca, kazayla ya da bilmeyerek kutsal alana girmek dahi cezalandırılmaktaydı (6, 112).

Yine tanrıya ait kutsal alanda bulunan koruluk veya ormanlar (ἄλσος) ve burada yaşayan hayvanlar da kutsal ve dokunulmazdılar. Nitekim Zeus Oreites'in kutsal ormanında, önceden uyarılmış olmalarına rağmen, hayvanlarını otlatanlar (7)¹²², kutsal koruluktan ağaç kesip bunları satanlar (9), Zeus Didymeites'in kutsal meşesini kesenler (10) ve bilmeden de olsa Zeus Sabazios ve Artemis Anaeitis'in ağaçlarını kesmiş olan Stratonikos (76) ağır şekilde cezalandırılmışlardı¹²³. Tanrıya ait orman veya korulukların dokunulmazlığı olgusuna biz, İ.Ö. 4. yüzyılda Atina'da da rastlıyoruz. Buradaki Apollon Erithaseos tapınağının rahibi bir genelge yayınlayarak, bu kutsal alandaki ağaçların kesilmesini ve burada kurumuş dal ve yaprakları toplamayı

¹¹⁹W. BONWETSH, *Die Geschichte des Montanismus*, Erlangen, 1881, s. 149.

¹²⁰C. TANRIVER, *Antik Devirde Lydia'da Sosyal ve Ekonomik Amaçlı Dernekler*, Doktora Tezi, İzmir 1996, s. 68.

¹²¹M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in Lydian-Phrygian Confession Inscriptions", *AMS* 17 (1995), s. 67.

¹²²Bu yazıt üzerine bir yorum için bkz. E. N. LANE, "Vorschlag zum Verständnis einer Sühneinschrift aus Bergama", *EA* 15 (1990), s. 120.

¹²³Ağaç kesmenin uğursuzluğuna dair bir inancı günümüzde de Sandal'da bulmaktayız. Karadivlit koruluğundan ağaç kesmenin şimdi de hastalığa neden olduğuna inanılmaktadır. Bkz. F. STEINLEITNER, *Die Beicht*, s. 86, dipnot 2 ve G. PEITZL, *Die Beichtinschriften Westkleinasiens*, *EA* 22 (1994), s. 99.

yasaklamıştı¹²⁴. 50 no.'lu yazıtta ise, tanrıların güvercinlerini avladığı için gözlerinden cezalandırılan Diokles ile karşılaşmaktayız¹²⁵.

Tanrının tapınağına karşı ilginç bir tecavüz örneği de 114 no.'lu yazıtta karşımıza çıkar. Burada kendisini düşmanlarına karşı korumaları için tapınağa asker götüren ve bu yüzden tanrı tarafından cezalandırılan bir kadının adağı söz konusudur. Bu yazıtın önemi İ.S. geç 2. ya da 3. yüzyılda, sivil Anadolu toplumlarında Romalı askerlerin varlığını kanıtlıyor olmasıdır¹²⁶.

Kefaret yazıtlarımızın ikisinde (1, 123) kurban edilmemiş hayvanın etini yemekten dolayı cezalandırılma ile karşılaşmaktayız. Bu yazıtlardan ilkinde Meidon'un, Zeus Trosou'nun huzurunda bir içki şöleni düzenlediğini, bu şölende uşakları kurban edilmemiş et yiyen Meidon'un tanrı tarafından cezalandırıldığını görmekteyiz. 123 no.'lu yazıtta ise, bir tapınak personeli kurban edilmemiş keçi eti yemesinin kefareti temizlenerek ve kurban vererek ödemiştir. Burada sözkonusu olan kurban hayvanı αἰγोटόμιον (koç, keçi vb.) olarak belirtilmiştir. Ramsay, bunun sıradan bir kurban olmadığını, törensel bir arınma kurbanı olabileceğini ve dolayısıyla bu kurbanın etinin yenmesinin yasak olarak kabul edilebileceğini iddia etmiştir¹²⁷. Ancak burada sözkonusu olan kurban edilmemiş et yemektir. Bu durumda biz, keçinin kutsal bir hayvan olduğu ve kurban edilmediği sürece etinden faydalanılamadığı sonucunu çıkarabiliriz¹²⁸.

5, 110 ve 111(?) no.'lu yazıtlar bir kadınla cinsel ilişkiye girerek kutsallığı ihlal eden kişilerin adakları olarak karşımıza çıkar. Kefaret stelleri içinde en detaylılarından biri olan 5 no.'lu yazıtta, tanrının kölesi Theodoros, biri evli üç kadınla ilişkiye girdiğini itiraf etmektedir. "*Nonou'daki tanrıların kutsal bir kölesi olduğum halde, yalnız yaşayan Ariadne ile cinsel ilişkiye girdim*" ifadesi de gösteriyor ki, tapınak hizmetlileri cinsel perhiz uygulaması gereken kişilerdi. Biz pagan kültürde cinsel temizliğin önemli bir rolü olduğunu ve cinsel ilişkinin insanı tanrı önünde kirlettiğine inanıldığını biliyoruz¹²⁹.

Tanrıya karşı işlenen suçlardan biri de, ona karşı olan görevleri yerine getirmemektir. Olasılıkla çoğu tapınak görevlisi olan kişilerin görevlerini aksatmaları ağır cezalara çarptırılmalarına neden oluyordu. Agathopos'un günlerce ortalarda görünmeyerek işini savsaklaması onun kör olmasına neden olmuş (16), Markia günlük vecibesini yerine getirmediğinden tanrılar tarafından uyarılmıştır (19). No. 57 ise daha ayrıntılı bir açıklamayı içerir. Burada tanrı tarafından hizmetle görevlendirilmiş olan Trophime, hemen işe koyulmayı

¹²⁴P. DEBORD, a.g.e., s. 170.

¹²⁵Olasılıkla güvercin bu bölgede kutsal bir hayvan sayılıyordu. Bkz. G. PETZL, "Sünde, Strafe, Wiedergutmachung", EA 12 (1988), s. 161, dipnot 46 ve BUCKLER, BSA 21, s. 171.

¹²⁶S. MITCHELL, Anatolia I, s. 194 ve G. PETZL, "Ländliche Religiosität in Lydien", AMS 17 (1995), s. 45.

¹²⁷W. M. RAMSAY, "Artemis-Leto and Apollo Lairbenos", JHS X (1889), s. 229.

¹²⁸F. STEINLEITNER, Die Beicht im Zusammenhange mit der sakralen Rechtspflege in der Antike, München 1913, s. 91

¹²⁹W. SCHEPELERN, Der Montanismus und die phrygische Kulte, Tübingen, 1929, s. 135.

reddettiğinden tanrı tarafından felç edilerek cezalandırılmıştır. Burada tanrı tarafından yerine getirilmesi istenen görev ὑπηρεσία terimiyle ifade edilmiştir. Bu hizmetle görevli olan kişiler ise ὑπηρέτης olarak adlandırılmaktaydılar. Olasılıkla tanrılar sadece kendi kölelerinden ve tapınak hizmetlilerinden değil, sıradan özgür insanlardan da hizmet talep etmekteydiler. Bömer'e göre bu oryantal dinlere özgü bir uygulamaydı ve tanrıya hizmetle görevlendirilen kişi soylulaştırılmış oluyordu¹³⁰. 108 no.'lu kefaret yazıtında da tanrı tarafından huzura gelmesi ve mysterlere katılması buyurulduğu halde bu görevi yerine getirmek istemeyen Gaios Antonios Apellas adındaki birinden söz edilmektedir. Trophime ve Apellas'ın yazıtları, olasılıkla, kutsal kölelik ve tapınak hizmetkarlığından ayrılan ve tanrısal istek doğrultusunda yerine getirilmesi gereken kutsal görevlerin ihmalinden dolayı adanmış olmalıydılar¹³¹.

Yazıtlarımızda, doğrudan tanrıya karşı işlenen suçlar da zikredilmektedirler. Örneğin 12 no.'lu yazıtta K. Bassa, cezalandırıldığı halde tanrıya güvenmemekte direndiğinden bu günahının kefareti ödemek zorunda kalmıştır. 36 no.'lu yazıtta ise Elpis, Men Labanas'ı hor görerek, onun podyumunu kirletmekten suçludur. 37 no.'lu yazıtta Apollonios tanrının evinde (yani tapınakta) ikamet ederken, ona karşı itaatsizlik yapmış, bu davranışıyla da oğlu ve torununun ölümüne sebebiyet vermiştir. 59 no.'lu yazıtta Syntykhe'nin suçu tanrının gücünü küçümsemek, onu bilgi sahibi etmemek ve ona şükretmemektir. 71 no.'lu metinde ise, Apollonios'un Men Axiottenos'la alay ettiği için cezalandırıldığını görürüz.

Söz verilen adağı, dileği yerine geldikten sonra yerine getirmemek de tanrıyı küçümsetmekten başka birşey olamazdı. Nitekim, 45, 62, 65, 101 ve 113 no.'lu yazıtlar, tanrıya dileğini yerine getirmesi için adakta bulunan, ancak isteği yerine geldikten sonra vaadini yerine getirmeyen kişilerin adaklarıdır. 8 no.'lu yazıtta da, olasılıkla tanrının talep ettiği stelin dikilmemesinden dolayı bir cezalandırma söz konusudur.

b) Kişilerin Birbirlerine Karşı İşledikleri Suçlar:

Kefaret yazıtları, sadece tanrıya ve onu temsil eden kutsallıklara karşı işlenen suçları değil, insanlar arası çekişme ve ihtilaflardan doğan ve tamamen dünyevi hukukun ilgi alanına girmesi beklenen bir takım suçları da kapsarlar. Yazıtlardan anladığımız kadarıyla, aile içi kavgalar, hırsızlık, alınan borcu ödememe gibi hatalı davranışlar da tanrısal soruşturmayı gerektirmekteydi. Maddi suçlar olarak sınıflandırabileceğimiz bu grup içerisinde hırsızlık başta gelen suçlardandır (3, 13, 22, 59, 64, 68 ve 106). 3 no.'lu yazıtta, kutsal mahkeme sürecini başlatacak olan asa, hamamdan çalınan bir giysi nedeniyle dikilmiştir. Tanrı tarafından cezalandırılan hırsız, olasılıkla tapınak

¹³⁰F. BÖMER, a.g.e. vol. III, 57 ve 226.

¹³¹Bkz. P. HERRMANN, *NOLydien*, s. 25, dipnot 82. Ayrıca tapınak hizmetinde bulunanlar hakkında bilgi için bkz. H. W. PLEKET, "Religious History as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed. H. S. VERSNEL, s. 159-171 ve ὑπηρεσία hakkında s. 166 vd.

mahkemesinin verdiği karar sonucu, çaldığı giysiyi satmakla (ve dolayısıyla bedelini tapınağa bağışlamakla) görevlendirilmiştir.

59 no.'lu yazıt, bir hyakinth taşının çalınmasıyla ortaya çıkan karmaşık suç ve ceza zincirini detaylı olarak anlatırken, 64 no.'lu yazıt ise babaları tapınaktan silah (?) çaldığı için cezalandırılan kardeşlerin adağı olarak karşımıza çıkar. 68 no.'lu yazıtta domuz hırsızları Hermogenes ve Apollonios'un, işledikleri suçu inkar ettiklerini ve bunun sonucu olarak Hermogenes'in ölümle cezalandırıldığını görürüz. 106 no.'lu yazıtta yine bir hayvan hırsızlığından doğan suç sözkonusudur.

63 ve 79 no.'lu yazıtlar aldıkları borcu ödemeyen kişilerin tanrıya ödedikleri kefareti zikrederken, 54 no.'lu yazıtta ise borcunu ödediğine dair yalan yere yemin eden Skollos'un ölümle cezalandırıldığını görüyoruz.

20, 21, 47, 44, 69 ve 17 no.'lu yazıtlar aile bireyleri arasındaki tartışmalardan doğan suçları zikrederler.

35 no.'lu yazıtta, öksüz olduğu belirtilen iki kardeşe kötü muamele eden ve anlaşıldığı kadarıyla onların güçsüzlüğünden istifade ederek evlerinden birtakım belgeler çalan kişilere karşı Tazanoi Katoikiası'nın tanrısal mahkemeye başvurusu ve bu yolla öksüzlerin "intikamının alınması" anlatılmaktadır.

Kişiler arası anlaşmazlıklardan doğan olayların tapınak mahkemesine götürülmesi ve tarafların haklarını dünyevi mahkemeden değil tanrısal adalete başvurarak arama yoluna gitmesi, bizi iki önemli sonuca ulaştırmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi yazıtlarımızın ait oldukları dönemde, özellikle kırsal kesimlerde tanrısal yargı, her türlü dünyevi yargının önünde yer almaktaydı. Bunun topluluklar arasındaki yaptırım gücü elbette ki daha güçlüydü ve insanlar uğradıkları haksızlıkların karşılığını mahkemelerde ve yargıçlarda değil, tanrının mahkemesi huzurunda arama yoluna gitmekteydiler. Bu da kutsal hukuk ile maddi hukukun, gerek doğası gerekse işleyişi açısından içiçe geçmesini kaçınılmaz kılmış olmalıdır.

Bu yazıtlardan yola çıkılarak varılabilecek diğer bir önemli sonuç da, suç ve günah kavramlarının arasında, bu ikisini birbirinden ayıran bir çizginin bulunmadığıdır. Tanrıya karşı işlenen günahlar ile insanlar arası basit hatta zararsız ihtilaflardan ortaya çıkan suçların aynı kefeye konması ve aynı prosedürü gerektirmesi ilginçtir. Aynı durum cezalandırmalar konusunda da geçerlidir. Tanrıya karşı günah işleyen bir insan bir stel dikme koşuluyla cezasından kurtulabiliyor ve tanrıyla barışabiliyorken, bir hırsızın ölümle cezalandırılması bir çelişkiden başka bir şey olamaz ve yazıtlarımızı adayan insanların tanrıya karşı sorgulamaksızın boyun eğiş ve kaderciliğinin somut delili olarak karşımıza çıkar.

Günah kavramı, yüzyıllar boyunca, yalnız farklı dinsel sistemlerde değil (ki bu günah anlayışının tanrısallık görüşü ve sosyal çevreyi de doğrudan yansıttığını bildiğimizden anlaşılır birşeydir); aynı dinsel sistem veya kültür içinde dahi önemli değişikliklere uğramıştır. Erken ve sözcüğün antropolojik anlamıyla 'primitif' görüşler, daha gelişmiş dinsel sistemlerin kapsadığı inançlar karşısında, inanış geleneklerinin kolay değişmeyen yapısı sayesinde, varlıklarını

sürdürmüş, bir kenara atılmamışlardır. Gelişmiş tek tanrılı dinlerde dahi, kökenini eski bir gelenekten alan mantıksız ve çocukça yasaklarla karşı karşıya gelmek mümkündür. Kefaret yazıtları da bize, olasılıkla çok eskiye dayanan bir inanışın ürünü olan bir günah şeklini tanıtır. Eylemleri nedenleriyle değil sonuçlarıyla yargılayan 'primitif' düşünce tarzının bir parçası olarak, stellerimizde "bilerek ya da bilmeden" işlenen günahlardan dolayı tanrıyla barışma yoluna giden insanlar karşımıza çıkmaktadır. Günümüz düşüncesinde günah, ihtiyârî ve bilinçli bir eylemdir. Bununla birlikte çoğu "primitif" dinlerde, günah kavramının kişinin bilinci ya da istemi ile ilişkili olmadığı görülür. Cezalandırmanın, ne suçun ihtiyârî ya da gayri ihtiyârî işlenmiş oluşu ile, ne de bir suçun işlenip işlenmediğinin farkındalığı ile bir ilgisi vardır. Burada görülen, insanın, tanrının doğasını kendi bütünlüğü içerisinde kavrayamayacağına duyulan inançtır. Tanrısal istek ve amaç insan kavrayışının ötesindedir ve kişi istemeden, hatta farkında dahi olmadan günah işleyebilir. Bu inanç tarzı, daha önce de söylediğimiz gibi, Hitit'de de karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde Babil'de de bu inanışla karşılaşırız. Burada niteliği belli olmayan bir günahın kişi tarafından kabullenilmesiyle yetinilmemekte, günahkar kişinin suçu ile hangi tanrıları kızdırdığını söylemesine dahi izin verilmemektedir: "*Bilinen ve bilinmeyen tanrılara karşı günah işledim; bilinen ve bilinmeyen tanrı beni cezalandırdı*". Babil'de de fiziksel acı her zaman bir günahın alâmeti olarak kabul ediliyordu. Bir suçun, bilinçsizce işlendiği için, failince bilinmemesi mümkündür; ancak tanrılar bunu gözden kaçırmazlardı. Bu gibi durumlarda, mağdur durumdaki insan, acılarına neden olan hareketini bulması için kendini tanrılara havâle ediyor ya da onlardan emir veya dersler alıyordu¹³². Nitekim yazıtlarımızın içerisinde 11 no.'lu metin, bilmeden işlediği bir suç nedeniyle tanrı tarafından cezalandırılan ve kendisinden rüya aracılığıyla talep edilen steli dikerek, cezalarından kurtulmayı uman Athenaios'a aittir. Benzer şekilde 38, 51 ve 53 no.'lu yazıtlarımızda da "*bilerek ya da bilmeyerek*" işledikleri günahların kefareti ödeyen kişilerle karşılaşmaktayız.

125 no.'lu yazıtımız, iç organlarından (?) ve dizinden rahatsız olan ve bu rahatsızlıklarının nedenini doğumu sırasındaki yıldızların kötü etkisine ve dolayısıyla kendisine verilen tanrısal bir cezaya bağlayan bir kişinin, olasılıkla günahının tam olarak ne olduğunu anlayabilmek ve bunun telafisi yoluna gidebilmek için falına baktırdığını göstermektedir. Büyük ihtimalle adak sahibi kişi, yıldızların üzerindeki kötü etkisini yumuşatacağına inandığı kahine danışmıştı. Bu kahin belki de tapınak rahiplerinden biriydi ve ona, tanrıya bir stel adamasını salık vermiş olmalıydı. Astrolojik güçlerin kötü etkilerine ve kahinlerin tanrısal güçlerinin bu etkiyi ortadan kaldıracağına duyulan inanç, bu dönemde oldukça yaygındı; ancak biz bunu Lydia'da ve bir kefaret yazıtı üzerinde ilk kez görmekteyiz¹³³.

¹³²M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in Lydian-Phrygian Confession Inscriptions", *AMS* 17 (1995), s. 68.

¹³³Bkz. G. PEIZL, "Neue Inschriften aus Lydien (II)", *EA* 28 (1997), s. 70.

F- KEFARET YAZITLARINDA TERMİNOLOJİ

στηλ(λ)ογραφεῖν

"Stel Üzerine Yazmak"

Lydia-Phrygia kefaret yazıtları terminolojik açıdan incelendiğinde, στηλ(λ)ογραφεῖν teriminin, söz konusu yazıtların çoğunda kullanıldığı gözlenebilir. Günahkar kişi, işlemiş olduğu suçu kabul edip, itiraf etmekle ve bunun yanısıra tanrılara türlü adaklar sunmakla tanrı tarafından verilen cezadan kurtulamamaktadır. Onun tanrıya karşı yükümlülüklerinden biri de (belki de en önemlisi) suçunu herkese ilan edercesine bir stel üzerine yazarak, kamuya açık bir alana dikmektir. Bu stelle günahkar, sadece işlemiş olduğu suçları açıklamakla kalmayacak, aynı zamanda kendisini bağışlayan (ya da bağışlamasını umut ettiği) tanrının yüce gücünü de överek, başına gelenlerin herkese ibret olmasını sağlayacaktır.

Kelimenin kökeni konusunda, çeşitli görüşler bulunmaktadır; ancak anlam olarak doğu kökenli bir terim olduğu görüşü hakimdir. Στηλογραφία şeklindeki substantif, İbranice *michtam*'a karşılıktır. S. Mawinckel, bu sözcüğün Asurca örtme anlamına gelen *katamu*'dan türediğini ileri sürmektedir. *Michtam* bir şarkı türüdür. Bu şarkının amacı, günahları, kusurları, hastalıkları, suçları (tüm bu kavramlar eş anlamlıdır) örtmek, yani bunların kefareti ödemektir. Στηλογραφία-*michtam*, Mowinckel'e göre "kefaret ilahisi" anlamına gelmektedir¹³⁴. Nitekim Tevrat'taki altı ilahi 'kefaret ilahisi' adını taşımaktadır¹³⁵.

Tanrının, kendi gücünün ve bu gücün gerçekleştirdiklerinin kaydedilmesini emretmesi olgusu, Hellenistik dönemde de karşımıza çıkar¹³⁶. Gerçekten de, Hellenistik tanrılar da, sık sık sihirlerinin bir kayıt olarak yazıya geçirilmesini talep etmekteydiler¹³⁷. Bu kayıt işlemini ifade etmek üzere de çoğunlukla ἀναγράφειν terimi kullanılmaktaydı¹³⁸. Nitekim bizim 11 no.'lu yazıtımızda da

¹³⁴Bkz. P. FRISCH, "Über die lydisch-phrygischen Sühneinschriften und die 'Confessiones' des Augustinus", *EA* 2 (1983), s. 45.

¹³⁵15, 55-59 no. lu ilahiler.

¹³⁶Kelimenin Hellenistik kullanımına ait örnekler için bkz. J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), s. 21.

¹³⁷Bkz. H. S. VERSNEL, "Religious Mentality in Ancient Prayer", *Faith, Hope and Worship*, ed: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, s. 54-55.

¹³⁸Bkz. H. S. VERSNEL, a.g.e., s. 55: Epidauros'tan bir yazıtta ἐκέλευσεν δὲ καὶ ἀναγράφαι ταῦτα (*IG* IV, 955); Lebena Asklepieionu'ndan bir yazıtta ἰδοῦσαν] δὲ με πλείονας ἀρετὰ[ς τοῦ θεοῦ καθ' ἑν]ον [ἀν]αγράφειν ὁ θεὸς ἐκέλευσε τὰς ὅψ]εις (*Sylloge*, 1172); Serapis'e ait bir Delos hymnosunda ἀνέγραψεν κατὰ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ ifadeleri yer almaktadır.

ἀνέγραφα τὰς δύναμις τοῦ θεοῦ ifadesiyle karşılaşmaktayız¹³⁹. Στελλογραφεῖν teriminin teknik bir terim olarak yazıtlarda kullanılması ise İsa sonrası yüzyıllarda ve kefarete yazıtlarında karşımıza çıkar¹⁴⁰. Hellenistik dönemde ise kelime "tanımlamak, kelime ve resimle tasvir etmek" anlamında kullanılmıştır¹⁴¹.

Δύναμις

"Tanrısal Güç"

Roma döneminde, en sık şekilde Lydia-Phrygia kefarete yazıtlarında ilk bakışta göze çarpan şey, "tanrının karşı konulmaz gücü"ne duyulan inançtır. Kökeni bakımından özellikle doğu hieratiğine bağlı olan ve tanrının her şeye kadir, yüce bir güç olduğuna duyulan bu inanç, δύναμις, ἐνέργεια, ἄρετή ifadeleri altında, Hellenistik-Roma çağında synkretik kültürlerin etkisi altında genel bir kabul görmüştür. İ.S. 2. yüzyılda, özellikle yüksek edebiyatta, örneğin Aristides'in konuşmalarında bu inancın yaygınlaştığı görülür¹⁴². En çok da, çağın dinsel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yazılmış hieratik yazılarda bu olgu karşımıza çıkar. Bu inanç, yazıtlarda da, özellikle de Küçük Asya'da karşımıza çıkan kefarete stellerinde, açıkça kendini gösterir. Gerçekten de, kefarete yazıtlarımızın hemen hepsinde *dynamis*, yani tanrının gücü ifade edilmiştir. Elbette ki yaşadıkları felaketlerin tanrısal gücün bir gösterimi olduğuna inanan ve kurtuluşlarının da yine aynı gücün elinde olmasından şüphe duymayan adak sahiplerinin, herşeyin üzerindeki bu kuvveti zikretmeleri hiç de anlaşılmasız değildir. Bu yolla tanrının gözüne girmeleri ve günah işlemeye meyilli diğer insanlara gözdağı vermeleri de kaçınılmaz olmaktadır.

A.D. Nock, 1926'da yayınladığı makalesinde, Roma döneminde 'tanrısal gücün' sosyal yaşamda merkezi bir rol oynadığına işaret etmekte ve özellikle doğu tanrılarına adanmış adak yazıtlarının bunun en iyi kanıtı olduğunu belirtmektedir¹⁴³. Gerçekten de, Mithras, Sol Invictus, İsis ve geç Mısır döneminde sihir papirusları ve tılsımlarının adandığı daha birçok tanrı ve tanrıçalar karşı konulmaz güçleri ile karşımıza çıkarlar. Doğru dinleri müritleri ile kefarete yazıtlarını adayan insanların benzer dinsel duyguları paylaştığını gözler önüne seren bu unsur oldukça önemlidir. Şurası açıktır ki, Küçük Asya'da tanrının gücünün kutsanması/övülmesi olgusu, Meter ve Men'in oryantal kültürlerinden doğmuş ve bölgenin Grek tanrılarına uyarlanmıştır.

¹³⁹στηλογραφῶ yerine ἐνγραφον ifadesinin kullanıldığı bir örnek için bkz. E. N. LANE, *CMRDM* III, s. 19-20, no. 35; ayrıca karşı. BUCKLER, *BSA* 21, s. 169, no. 1: ἐνέγραφα.

¹⁴⁰Bkz. H. W. PLEKET, "Religious History as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, s. 184, dipnot 152.

¹⁴¹Bkz. K. BURESCH, *Aus Lydien*, s. 113-114: Geç dönemde στηλογραφεῖν'i 'yazıtın oluşturulması ve toprağa dikilmesi' anlamıyla bir Thessalia yazıtında görürüz (İ.S. 3. yy).

¹⁴²J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), 11.

¹⁴³*JHS* (1925), s. 84 v.d. = *Essays* vol. I, s. 34 v.d.

Roma dönemi öncesinde tanrının yüce gücü, onun büyüklüğü hiç anılmıyor muydu? Elbette ki bu dönemlerde de tanrıların yüceltilmesi çok doğaldı. Güç fikri, Klasik dönem Atinası'nda Herakles *Pankrates*'in epithetinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tanrı bir iyileştirici, şifa verici ('heros guerisseur') olarak görünmektedir¹⁴⁴. Bunun yanında, yüce/büyük (μέγας) sıfatlarının tanrılar için kullanımı, erken Grek hymnoslarında hiç de az değildi. Örnek olarak, Euripides'in "yüce tanrı Dionysos" yaratımını verebiliriz. Buna rağmen, bu gibi ifadelerin kültürel kullanımlarının geç dönemde olduğunu ve bunun şiirsel bir ifade tarzından ayrılması gerektiğini kabul etmeliyiz¹⁴⁵. Gerçekten de Euripides'in oyunları, şüphesiz derin bir etki yapmış, ancak günlük kült uygulamalarında önemli ölçüde etkili olamamıştı. Tanrısal güç (δύναμις), Μέγας ve Εἰς övgüleriyle birlikte, kulte ait kullanımlar olarak, Roma döneminde doğu tanrılarının (Serapis-İsis) ve Küçük Asya'daki eşlerinin benzer kültürlerinde gelişmiştir. İmparatorluk döneminin hiyerarşik yapısı, bu gibi övgü ifadelerinin, yalnız tanrılar için değil, kural koyucular, yerel yönetici ve nüfuzlu kişiler ve hayır sahipleri ve hatta hakim kabul edilen yıldızlar¹⁴⁶ için de kullanılıyor olmasını açıklamaktadır¹⁴⁷. Örneğin, geç Roma döneminin zengin bir hayır sahibinin, herşeyi maddi olarak karşılaması -ἐξ οἰκείας δυνάμεως- nedeniyle onurlandırıldığı bir yazıt buna örnek verilebilir¹⁴⁸. Doğaları gereği hiyerarşik olan oryantal tanrılar da, inananları için oldukça iyi düzenlenmiş ve tanrının gücünün ideolojisinin benimsetilmesi için hazır bir toplumsal yapı ile karşılaşmışlardır. Bu buluşma sadece kefarete yazıtlarımızın bulunduğu Küçük Asya'da değil, tüm Roma dünyasında gerçekleşmiştir. Tanrısal gücün kurumsallaşması, her zaman ve her yerde hazır bulunan δύναμις görüşünün etkisi altında, her şeye kadir olma kavramının genişleme ve kuvvetlenmesi, Rethymnon (Girit / Rom. imp. dön.) civarından bir adak yazıtında da karşımıza çıkmaktadır. Seteria, taşın üzerine büyük bir kadın göğsü resmetmiş ve altına şunları yazmıştır: 'Seteria, bu adağı yemini üzerine Artemis Δυνατή'ya adamıştır'¹⁴⁹. Yeni doğan bir bebek için göğsü sütle dolduran ya da bebeği ya da hasta göğsü iyileştiren Artemis '(tam) güçlü'dür.

Tanrının dynamisinin zikredildiği bir başka yazıt grubu da, Epidauros Asklepieionu'nun tedavi yazıtlarıdır. Ancak, İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen bu yazıtlardaki tanrısal güç, kefarete yazıtlarının adandığı tanrılar korku salan

¹⁴⁴J. - L. ROBERT, *Bull. Ép.*, (1959), no. 124.

¹⁴⁵Bkz. H. W. PLEKET, "Religious History as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, s. 180.

¹⁴⁶Dynamis anlayışı için ayrıca karş. J. - L. ROBERT, *Bull. Ep.* (1944) No. 181 (Syria; İ. S. 3. yy.; Dmeir Zeusu'nun tapınağından xoana hırsızlığı; Tanrının (Zeus Hypsistos) gücünün görünümüyle devam ediyor); (1955) No. 251 (Transjordan; İ.S. 6. / 7. yy.; Hristiyan yazıtı: Κύριε, ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων). Ayrıca karş. ZPE (1970) 63 (θεοῦ δύναμις; Hristiyan).

¹⁴⁷Karş. L. ROBERT, *Hellenica* X, 86-88 ve 299; *La Carie*, II, 110 ve *Bull. Ep.* (1964), no. 252.

¹⁴⁸L. ROBERT, *Hellenica* III (1946), 23-24 = *La Carie*, II, 110, no. 113.

¹⁴⁹PLEKET, a.g.e., s. 181.

dynamis'i karşısında oldukça farklıdır. Asklepios, Küçük Asya'nın sert ve cezalandırıcı tanrılarından oldukça uzak ve çok ılımlı bir tanrıdır. Epidauros Asklepieionu'nda ele geçen metinler her zaman hastalıkla ilgilidirler; ancak hastalık nadiren tanrısal bir ceza olarak kabul edilmektedir¹⁵⁰. Bir örnekte, Atinalı tedavisinin 'umutsuz ve imkansız' (ἀπίθανα καὶ ἀδύνατα) olduğuna inanan Atinalı bir kadın tanrı Asklepios tarafından iyileştirilmiş ve tanrı, aptallığının anısına, vizite olarak ondan gümüş bir domuz almıştır¹⁵¹. Epidauros Asklepiosu'na adanan başka bir örnekte, erkek bir hastanın, tanrının gücüne karşı duyduğu şüpheyi gözleriz: Bu kişi Asklepios'un terapilerine gülmüş ve onun gerçek gücünden (δύναμις) şüpheyeye düşmüştür. Asklepios, bunun üzerine, onu küstahlığından dolayı cezalandırmıştır. O, attan düşer ve sakatlanır. Gerekli yalvarış dualarından sonra ise Asklepios sonunda onu iyileştirir¹⁵². Asklepios'un gücünün ifadesi, bu tedavi yazıtları grubunda sadece bir kez karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık burada tanrının gücünün açıkça zikredilişi ve vurgulanışı söz konusu değildir ve Men ya da İkiz Meşeler Zeusu'nun güçleri gibi 'herşeye kadir olma' anlamında alınmamalıdır. Asklepios'un gücü bir kez zikredilmiştir, çünkü bu olayda onun gücünü küçük görme, onunla alay etme durumu söz konusudur. Asklepios, gerçekten de bir ceza vermiş ancak bir suçun kefaretni (günah çıkarmasını) talep etmemiştir. Burada sadece yakarış duaları vardır: "Bunu bir daha yapmayacağım, lütfen beni iyileştir". Bu tek örnek, kendileri başlı başına δυνάτοξ olarak adlandırılan, tanrıların yapısal gücü ile aynı sınıfa konmamalıdır.

Bundan yüzyıllar sonra, yine Asklepios'un δύναμις'inin, bu defa bir Kilikia şehri olan Aigeai'da, Libanius ve diğer entellektüeller tarafından övüldüğünü görmekteyiz¹⁵³. Burada tanrı, aynı zamanda φιλονθρωπότητος olarak zikredilmekte ve θεοφιλήξ olan Aigeai'ı sevip korumaktadır. Burada, İ.Ö. 4. yüzyılda Epidauros'da karşımıza çıkan yazıtların ideolojisinden fazla uzakta olamayız. Elbette ki sağlık bir insanın yaşamındaki en değerli şey olduğundan, tıpkı Herakles Pankrates ya da Artemis Dynatera gibi, Asklepios da, tanrısal gücüne en çok ihtiyaç duyulan tanrılardan biriydi.

Roma döneminde tanrısal güç olgusunun önemini gözler önüne seren bir başka örnek de Samothrake'den *Theoi Megaloi*'a adanmış bir yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Sözü edilen 'büyük tanrılar', θεοὶ Δυνατοί ve θεοὶ Ἰσχυροί epithetlerini taşımalarıyla ilgimizi çekmektedirler¹⁵⁴.

¹⁵⁰F. KUDLIEN, "Beichte und Heilung", *Medizinhistorisches Journal* 13 (1978) 1-14, özellikle 5-6: KUDLIEN burada Epidauros *iamata*'sından, hatalarını itiraf eden ve tanrı tarafından iyileştirilen insanlara ait üç adet yazıt sunmaktadır. Bunlarda suç (günh) kavramı açıkça formüle edilmemiştir ve her üçünde de κολλάζω gibi fiillere rastlanmaz.

¹⁵¹PLEKET, a.g.e., s. 180-181.

¹⁵²*Ibid.*, s. 181.

¹⁵³*Ibid.*, s. 181, dipnot 137.

¹⁵⁴IG XII, 8, 74 (I.S. 2. - 3. yy).

εὐλογία

“Tanrıya (Tanrılara) Şükretme”

Kefaret yazıtlarında tanrı günahkardan, suçunun kefaretiyle ödeyerek kendisine boyun eğmesini ve kendisini yücelten şükran ifadelerini bir stel üzerinde kalıcı kılmasını ister. Tanrıyı övmek ve ona şükretmek için kullanılan εὐλογία kelimesinin bu yazıtlarda sık sık karşımıza çıkmasının nedeni de budur.

Terimin kökeni konusunda çeşitli görüşler vardır. Tanrının yüceltilmesi ve onun gücünün propagandasının yapılması, yukarıda da söylediğimiz gibi, oldukça erken dönemlerde de karşımıza çıkan bir olgudur. Bu övgülerin εὐλογία terimi ile ifadesinin ne şekilde ortaya çıktığı ise, üzerinde henüz kesin bir yargıya varılamayan bir noktadır. Bu terimin Yunanlı pagan çevrelerce mi yoksa Yunanlı olmayan ve tek tanrılı bir dine mensup insanlarca mı kullanıldığı tartışmalara konu olmuştur.

L. Robert, 1964'de yayınladığı ve Sardes'te bulunan bir kefaret yazıtını açıkladığı makalesinde¹⁵⁵, İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda, Maionia kefaret yazıtlarında εὐλογία/εὐλογεῖν terimlerinin sıkça kullanıldığına işaret etmektedir. Robert burada, Bickerman'ın, εὐλογεῖν'in Yunanca bir sözcük olmadığına ilişkin görüşüne karşı çıkmakta ve bu terimin Yunan dinsel dilinin bir parçası olduğunu savunarak, kefaret yazıtlarını da Yunan olarak sınıflamaktadır. O, Yunan medeniyetinde tanrıyı yüceltme isteği ve bunu εὐλογία/εὐλογεῖν terimleri ile formüle etmenin kendiliğinden ortaya çıkıp geliştiğine inanıyor olmalıdır. 1978'te yayınladığı bir makalede¹⁵⁶ Robert, benzer örnekleri Deuteronomium'da da ele geçen, Khalkisli asilzade Fl. Amphikles'in mezar yazıtındaki εὐλογοῖτο ἐν παντὶ δῆμῳ ("Tüm insanların içinde tanrıya şükretti") ifadesinden dolayı fikrini değiştirmiş ve Aiskhrion adlı Thrakialı bir Yunana ait olan ve εὐλογῶ τὸν Εὐδοῶν Θεόν, τὴν Εἴσιν ("Doğru yolu gösteren tanrıya (Pan) ve İsis'e şükrediyorum")¹⁵⁷ ifadesini taşıyan iki Mısır yazıtını da gözönüne alarak, sözü edilen yazıtlarda ve Lydia - Phrygia kefaret yazıtlarında kullanılan εὐλογία teriminin Musevi etkisi ile alınmış olabileceğini kabul etmiştir¹⁵⁸.

Gerçekten de, εὐλογία ve εὐλογεῖν, Yahudi dilinde kullanılan terimlerdir. Eski Ahit'te εὐλογία beraka'ya (tanrıyı övmek/yüceltmek) karşılık gelmektedir.

¹⁵⁵L. ROBERT, *Nouvelles inscriptions de Sardes* (1964) 30, not. 2; ayrıca karş. J. - L. ROBERT, *Bull. Ep.* (1965), No. 283; A. Th. KRAABEL, 'Paganism and Judaism: the Sardes evidence', *Mélanges M. Simon* (1978) 13-33, özellikle 25 vd.

¹⁵⁶CRAI (1978), s.241-289, özellikle 245-252.

¹⁵⁷L. ROBERT, *Nouv. Ins. de Sardes* 30, not. 2; Euodos sık sık 'doğru yolu gösteren Pan Euodos ile birleştirilir. Bu, olasılıkla, Yahudi -ve kefaret- yazıtlarında ve İsis'le ilişkili metinlerde belirleyicidir, *eulogia* ayrıca tapınanlarına yardım eden ve etkilerini gösteren tanrılarla ilişkili olarak da kullanılır; karş. ayrıca J. - L. ROBERT, *Bull. Ep.* 1968, No. 382.

¹⁵⁸*Ibid.* 249, not. 47. Karş. A. R. R. SHEPPARD, 'Pagan Cults of Angels in Roman Asia Minor' *Talanta* XII (1981). Sheppard burada, pagan kültürlerinde kullanılan bazı terimlerin melekler kültürünü içine aldığı ve bu ifadelerin olasılıkla Hellenistik Yahudi topluluklarından alınmış olabileceğini tartışmaktadır.

Ayrıca bu terim Yahudi yazıtlarında da karşımıza çıkar. Gerek 'Tanrı hepinizi korur' (εὐλογία πᾶσιν)¹⁵⁹ gerekse 'tanrıyı övüyorum' anlamında olsun, sözlük ve ansiklopedilerde εὐλογία her zaman 'Semitik' bir terim olarak geçmektedir¹⁶⁰. Bunun yanı sıra yazılı pagan kaynaklarında da εὐλογία, sık sık Tanrıyı övme/yüceltme düşüncesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Kelime dünyevi durum ve varlıkları 'yüceltme' anlamıyla kaydedilmiş olarak sadece şiirsel dilde karşımıza çıkar¹⁶¹. Kelimenin şiirsel heybeti, olasılıkla onun, çevirmenleri tarafından, daha dünyevi ve daha az şiirsel olan ve çoğu kez şehir dokümanlarında kullanılan *epainos* teriminin yerine seçilmiş olmasında önemli bir faktör olmuş olmalıdır. *Epainos* terimi, pagan Yunan literatüründe 'Tanrı'yı övmek' anlamında kullanılmaktaydı; ancak bu kelimenin kulağa geliş şekli, kutsallığı ifade etmek için fazlasıyla resmi ve insanların Yahudi tanrılarını yüceltmeleri için fazlasıyla dünyevi olmalıydı¹⁶². Nitekim 'yerel politikacılar' ve hayır sahipleri için dikilmiş birçok onurlandırmalarda *martyria* ve *epainos* terimlerini görmek mümkündür.

Sözü edilen gerçekler εὐλογία teriminin kefarete yazıtlarında kullanımının Yahudi etkisi ile gerçekleştiği sonucuna varmamız için yeterli olmamaktadır. Öyle ki, εὐλογία ve εὐλογεῖν terimleri sık olmasa da Grek dinsel dilinde de kullanılmaktaydı. Örneğin, Euripides'in İon adlı eserinde, İon'un kendisi 'efendisi Apollon'u över' durumdadır¹⁶³. Burada İon, bir tapınak kölesiyle bir rahibin kombinasyonu şeklinde karşımıza çıkar. O, Apollon ile, köleliği ifade eden λατρεύων ve εὐλογεῖν terimleri ile karakterize olan, birebir ilişki içinde olmasıyla dikkat çekmektedir. Bu, çoğunlukla Pan ve Nymphaların tapınımlarında gördüğümüz, kuvvetli bir şekilde bireysel tapınımı içeren ve λάτρις/λατρεύων ifadelerini zikreden bazı yazıtlarla aynı kategoriye dahil edilebilecek bir durumdur¹⁶⁴.

Εὐλογία terimi, benzer şekilde, Eukleides'in Pothnia Athenaia heykelini 'yüceltme ifadeleriyle' donattığı, İ.Ö. 3.yüzyıla ait bir Phokis (Elatea) yazıtında zikredilmektedir¹⁶⁵. Aynı şekilde, İ.S. 1./2. yüzyıllara ait olan ve Tomi'de ele geçmiş bir adak grubu, üzerlerinde yoldan geçenlere ölüyü yüceltmeleri çağrısında bulunmaları ve bunu εὐλογία terimi ile ifade etmeleri yönünden dikkat çekicidir¹⁶⁶. Bu yazıtlar tanrılarla direkt ilişkili değildirler; ancak bize,

¹⁵⁹Karş. L. ROBERT, *Hellenica* XI-XII, 395.

¹⁶⁰Karş. KITTEL, *Theol. Wörterbuch z. N. T.*, s. v.; Bkz. PLEKET, "Religious History as the History of Mentality", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, s. 186.

¹⁶¹Karş. KITTEL, a.g.e., s.v.; *Thesaurus Linguae Graecae*, s.v.; karşı ayrıca bir Rhodos epigramındaki örnek için J. - L. ROBERT, *Bull. Ep.* (1968) No.382.

¹⁶²Karş. H. S. VERSNEL, "Religious Mentality in Ancient Prayer", *Faith, Hope and Worship*, ed.: H. S. VERSNEL, Leiden 1981, s. 50, 59 v.d.; ayrıca karşı. F. T. van STRATEN, "Gifts for the Gods", *Faith, Hope and Worship*, s. 74, not. 45.

¹⁶³*Ion*, vs. 130 v.d.

¹⁶⁴Bkz. PLEKET, a.g.e., s. 163-6.

¹⁶⁵*IG* IX, 1, 131.

¹⁶⁶*SEG* XXIV, 1071.

εὐλογία teriminin pagan çevrelerince hala bilindiğini göstermeleri açısından önem taşırlar. Bununla birlikte ölüyü yüceltme olgusu da, olasılıkla, tanrısal varlığı yüceltmekten, ya da en azından insan yaşamındaki dinsellikten çok uzak değildir¹⁶⁷.

İnananların tanrılarını övmek için kullandıkları εὐλογία teriminin hem Yunan dinsel dilinde, hem de Yahudi kaynaklarında karşımıza çıkmasıyla, terimin kefarete yazıtlarında kullanıldığı şekliyle kaynağını nereden aldığı konusunda ortaya çıkan çelişki, Küçük Asya'daki Yahudi topluluklarının bölge insanının dinsel yaşamı üzerinde yarattığı etki konusunda yapılan araştırmalarda karşılaşılan sorunlardan sadece biridir. Biz Phrygia'daki Akmonia, Apameia, Synnada ve Hierapolis'de; Karia'daki Myndos ve Hyllarima'da; Lydia'daki Hypaipa, Philadelphieia ve Sardeis'de ve ayrıca Smyrna, Miletos, Teos, Phokaia ve Ephesos'da organize Yahudi topluluklarının yaşadıklarını biliyoruz¹⁶⁸. Bunların dinsel inançları ile pagan toplulukları üzerinde bir etki yapmış olması ihtimali de hiç de zayıf görünmemektedir. Burada, Stratonikeia'da ele geçen ve Zeus Hypsistos ile 'tanrısal meleğe' adanan bir grup adak yazıtını konu alan ve bu yazıtlar ışığında pagan çevrelerinin ibadetlerinde kullandıkları Yahudi etkisi taşıyan unsurları tartışan bir çalışmadan söz edilebilir¹⁶⁹. Biz tek tanrılı dinlerde melek inancının ne kadar önemli olduğunu biliyoruz. Yahudiler antik dönemde "meleklerle, arkhangellara, aylara ve ayın kendisine tapan insanlar" olarak karşımıza çıkarlar¹⁷⁰. Εὐλογία terimini içeren kefarete yazıtlarının çoğunun tanrı Men'e adanmış olması ve Men'e adanan itiraf yazıtlarından birinde (no. 3) tanrısal emrin günahkar kişiye bir melek aracılığıyla gönderildiğinin ifade edilmesi ilginçtir. Ayrıca 59 no.'lu yazıtımızda, εὐλογέω/εὐλογία terimleri ile aynı anlamı taşıyan ve Eski Ahit'te sıkça kullanılan bir terim olan ὑπόω ifadesinin kullanılmış olması da dikkat çekicidir. G. Petzl, söz konusu yazıtı incelediği makalesinde, bu terimin de tıpkı εὐλογία gibi, Yahudi etkisiyle kullanıma alınmış bir ifade tarzı olduğunu kabule yatkın görünmektedir¹⁷¹. Ancak tüm bu seyrek örnekler direkt bir Yahudi etkisini kabul edebilmemiz için yeterli olmamaktadır. Pagan yazıtlarında Yahudi dinsel dilinden alınmış olan başka terimlere rastlanmaması ve yine bu yazıtlar üzerinde Yahudi teolojik doktrin ve formüllerine ait bir iz ya da Yahudilere ait belli bazı objelerin (örneğin menora) tasvirlerine rastlamamız da Yahudi çevrelerinin paganlar üzerindeki dinsel etkisine ait kanıtları zayıflatmaktadır.

Sonuç olarak şu söylenebilir: Kefarete yazıtlarında tanrıyı yüceltmek ve onun propagandasını yapmak için kullanılan εὐλογία terimi, İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda Küçük Asya'da yaşanan dinsel canlanmanın ve belki de tek tanrıya inanışa ışık yakan tanrı-kul arasındaki birebir ilişkinin ortaya getirdiği bir ifade

¹⁶⁷Bkz. H. W. PLEKET, a.g.e., s. 187.

¹⁶⁸A. R. R. SHEPPARD, "Pagan Cults of Angels of Asia Minor", *Talanta* 11-12 (1980-81), s. 82.

¹⁶⁹*Ibid.*, 77-101.

¹⁷⁰CLEMENS ALEXANDRINUS, *Stromateis*, 6.41.

¹⁷¹H. MALAY - G. PETZL, "A New Confession-Inscription from the Katakekaumene", *GRBS* 28, s. 470, dipnot 60-63.

tarzı olmalıdır. Terimin kaynağında Yahudi tek tanrı inancını görmek sakıncalı olabilir; ancak tanrıya karşı duyulan büyük korku ve saygıyı ifade eden ve gerek anlamı bakımından gerekse fonetik açıdan 'dünyevileştirilmemiş' olan bu terimin büyük olasılıkla Yahudi dinsel dilinden alındığını düşünebiliriz.

ὁμολογεῖν

"*Boyun Eğmek*"

ὁμολογεῖν, 'boyun eğmek, kabul etmek, üstlenmek, anlaşılmaya varmak' anlamlarında kullanılan bir terimdir ve kefarete yazıtlarında, kişinin günahını üstlendiğini bildirmek üzere sıkça geçer. Terimin kutsallık içeren bir ifade mi, yoksa tamamen dünyevi bir kullanım mı olduğu tartışma konusu olmuştur. Antik kaynaklardan Herodotos'da ὁμολογεῖν ifadesi, kabul etmek ya da mutabakat sağlamak anlamlarında ve kutsallığı ifade etmekten uzak bir şekilde kullanılmıştır¹⁷².

Steinleitner, bu terimin "günah çıkarma" anlamına geldiğini ve tamamen kutsal nitelikli olduğunu savunmaktadır¹⁷³. J. Zingerle'ye göre ise ὁμολογεῖν, ἀντιλέγειν ("inkar etmek") terimi gibi profan hukuk terminolojisine aittir¹⁷⁴. Zingerle bu düşüncesine kanıt olarak terimin, davalının suçunu itiraf etmesi anlamında, Hellenistik ve Roma devri duruşma protokollerini içeren papyruslarda çok sık geçmesini göstermektedir. Ona göre, burada öncelikli olan profan anlamdır; ancak kutsal terimlerin bu profan anlama göre biçim almasının istendiği de söylenebilir.

θυμολυτεῖν ve θυμολυσία

"*Tanrısal öfkeyi, Armağanlar Vererek Yatıştırarak*"

θυμολυτέω fiili, "*Tanrının öfkesini dindirmek*" anlamına geliyor olmalıdır. Saittai'nın batısında yer alan Saraycık Köyü yakınlarından geldiği bilinen ve Apollon Axyros'a adanmış bir kefarete yazıtında (no. 21) şu ifade karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁵: ... κὲ ἐθυμολύτῃσε κὲ ἐστηλλογράφ[φη]σε. Bu yazıtta, Trophimos adında biri, kaynanası Ammia'yı hakir gördüğünden tanrıyı öfkeliendirmiş; ancak daha sonra "tanrının öfkesini yatıştırmış" ve bir stel dikmiştir. Yukarıdaki ifadede θυμολυτεῖν, στηλλογραφεῖν ile birlikte, tanrısal öfkeyi yatıştırmak için yerine getirilmesi gereken bir iş olarak düşünülmelidir.

Hiç şüphesiz θυμολυσία kelimesi θυμολυτέω fiili ile bağlantılıdır ve bu kelime, aynı bölgeden gelen bir başka kefarete yazıtında daha karşımıza çıkar

¹⁷²8, 144; 9, 88; 1, 29; 1, 23; 4; 154.

¹⁷³F. STEINLEITNER, *Die Beicht*, s. 109.

¹⁷⁴J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), s. 32 vd.

¹⁷⁵H. MALAY, "ΘΥΜΟΛΥΤΕΙΝ and ΘΥΜΟΛΥΣΙΑ and the Cult of Apollon Axyros in Lydia", *EA* 20 (1992), s. 75/6.

(no. 6).¹⁷⁶ Burada yayımcı, kelimenin "*tanrı tarafından çarpılmış olmak*" anlamına geldiğini savunmaktadır¹⁷⁷. Ancak bu fikir inandırıcı olmaktan uzaktır. Gerçekten de, θυμολυσία ifadesinin "*tanrısal θυμός'u yatıştırmak için ona verilen hediyeler (yiyecek ve içecekler)*" anlamına geldiğini kabul etmek daha doğru olacaktır.

Diğer Terimler

Günah çıkarma yazıtlarında karşımıza çıkan ve bu yazıt grubunun karakteristik özelliklerini oluşturan başka bazı terimler de bulunmaktadır. Tanrısal cezalandırmayı ifade eden ve kefaret yazıtlarının hemen hepsinde karşımıza çıkan κολάζω, 'suç, günah, kabahat' anlamındaki ἁμαρτία, kefareti yerine getirmek anlamında kullanılan μαρτυρεῖν (8, 17 ve 68 no.'lu yazıtlar), tanrının, stelin adanmasına yol açan olayı soruşturması anlamında ἐπιζητεῖν, tanrısal öfkeyi dindirmek amacıyla ödenen fidyeyi ifade eden λύτρον (no. 51 ve 53) ve tanrıya duyulan şükranı bildiren εὐχαριστεῖν kelimeleri, kefaret yazıtlarında oldukça sık geçen karakteristik ifadelerdir.

¹⁷⁶ E. VARINLIOĞLU, "Eine Gruppe von Sühneinschriften aus dem Museum von Uşak", *EA* 13 (1989), 47, no. 5 (*Bull. Ep.* 1991, 506; *SEG* 39, 1279).

¹⁷⁷ Karş. C. BRIXHE - A. PANAYOTOU, *Bull. Ep.* 1991, 506.

G- KEFARET YAZITLARI IŞIĞINDA LYDİA KUTSAL HUKUKU VE TAPINAK YARGILAMASI

Kefaret yazıtları, adak yazıtları içerisinde, ait oldukları dönemin dinsel yaşamına ışık tutmaları açısından en önemli grubu oluşturmaktadırlar. Gerçekten de bu yazıtlar, sadece kendilerini adayan insanların inançlarını ve geleneklerini açığa çıkaran ve tanrı-kul arasındaki ilişkiyi sergileyen yazıtlar değildir. Bunlar ayrıca, dönemin genel olarak sosyal, dinsel, ekonomik ve hatta hukuksal yapısına da ışık tutarlar. Bu yazıtlardan yola çıkarak, İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda, Küçük Asya'nın kırsal bölgelerinde, yaşamı yönlendiren, topluma kurallar getirerek bunlara uymayanlara ağır cezalar veren, insanların inançlarını olduğu kadar, aldığı vergiler ve hediyeler (!) ile onları maddi yönden de sömüren tapınakların ve dolayısıyla rahiplerin elinde bulunan bir "devlet içinde devlet"ten söz etmek mümkün olabilmektedir¹⁷⁸.

Bu küçük kırsal yerleşimlerdeki tapınaklar oldukça iyi organize edilmiş kurumlardı. Her tapınakta bir rahip veya rahibe bulunuyordu ve hemen her türlü yetki bu kişinin elindeydi. Tapınak personeli ise, diğer rahipler (ἱεροί), olasılıkla varlıklı aileler tarafından çocukken tapınağa armağan edilen kölelerden oluşan ἱερόδουλοι ve tanrı tarafından hizmete alınmış olan özgür insanlardan oluşmaktaydı. Yine tapınak personeli içinde yer alması muhtemel olan *semeaphoroi*, *symbolaphoroi* (tanrısal sembolü taşıyanlar) ve *skeptrophoroi* (tanrının asasını taşıyanlar) gibi kişiler ve bunlara ait dinsel dernekler de mevcuttu. Bölgede ele geçen yazıtlar, bu tapınakların *Doumos*, *Kataloustikoi*, *Oikos*, *Phratra*, *Symbiosis* ve *Syngeneis* gibi pekçok dinsel örgüt tarafından da desteklendiğini göstermektedirler¹⁷⁹.

Tapınakların kutsal alan adı altında kendilerine ait mülkleri de bulunmaktaydı. Tanrının ἱερὰ κώμη'si içindeki alanların merkezi durumundaki tapınak (ναός) onun ikametgahıydı (οἰκία τοῦ θεοῦ) ve burada onun kült birliği (φράτρυς) yer almaktaydı¹⁸⁰. Bundan başka kutsal alan, olasılıkla *praetorium* olması muhtemel bir yer (no. 5), kutsal meydanlar, koruluk (ἄλσος; no. 7), otlak¹⁸¹ ve tarlalardan oluşmaktaydı¹⁸².

Bu tapınak organizasyonu ve rahiplerin halk arasında sahip oldukları güç, sadece Küçük Asya'nın bu bölgesine özgü değildi. Strabon Pontus'daki

¹⁷⁸G. PEITZL, "Sünde, Strafe, Wiedergutmachung", *EA* 12 (1988), s. 160; ayrıca karş. P. HERRMANN, "Theoi Pereudenoi", *EA* 3 (1984), s. 4 vd.

¹⁷⁹Bkz. C. TANRIVER, *Antik Devirde Lydia'da Sosyal ve Ekonomik Amaçlı Dernekler*, Doktora Tezi, İzmir 1996, s. 61-81.

¹⁸⁰Lydia-Phrygia yazıtlarında *phratra* için bkz. K. BURESCH, *Aus Lydien*, s. 129-132.

¹⁸¹Bu ekilmemiş arazilerde yetiştirilen hayvanların büyük çoğunluğu kurban törenlerinde kesiliyordu. Büyük olasılıkla bu hayvan sürüleri de tapınağa aitti ve bunlar için de vergi ödeniyordu. Bkz. P. DEBORD, a.g.e., s. 171.

¹⁸²Bkz. G. PEITZL, *Die Beichtinschriften Westkleinasiens*, *EA* 22 (1994), XIV.

Kabeira'da böyle bir tapınak organizasyonundan bahseder¹⁸³: "*Burada, Ameria kasabası denilen yerde, Men Pharnakou tapınağı da bulunur. Burada pekçok tapınak hizmetkari ve geliri daima başrahip tarafından toplanan kutsal bir arazi de vardır*" Yine Strabon, Phrygia'daki Pessinus'da, tanrıça Agdistis'e ait bir tapınağın varlığından ve rahiplerin aynı zamanda bölgenin hükümdarı olduğundan söz etmektedir¹⁸⁴.

Elbette ki bu tapınaklar, yazıtlarımızın adandığı dönemde söz konusu alanların hukuki sahibi değildiler. Bu topraklar Roma İmparatorluğu'na aitti ve tapınaklar da imparatorluğa vergi ödemektedirler. Roma İmparatorluğu'nun eyaletlerde yaşayan halkın inançlarına saygı göstermesi ve onları bu konuda özgür bırakması, tapınakların manevi anlamda küçük bölgelerin idaresini elinde tutan kurumlar haline gelmesine yardımcı olmuş olabilir. 126 no.'lu yazıtımız 'tanrıya ait olan şeyler'le ilgili tartışmaya yeni bir boyut kazandırmıştır. Yazıtta karşımıza çıkan ἱεῖος ifadesi, belki de bölgede yaşayan tüm insanların, taşınır ve taşınmaz tüm malvarlıklarıyla birlikte tanrıya ait olduklarını gösteriyor olabilir. Ancak biz, kutsal alana ait olmayan özel mülklerin de varlığını yazıtlar aracılığıyla bildiğimizden (bkz. no. 15) buradaki iyeliği 'manevi' anlamda almayı uygun görüyoruz. Bu yazıttan anladığımız kadarıyla, tapınak mülkünün idaresi olasılıkla rahiplerden oluşan bir kurulun elinde olmalıydı ve bu kurul çeşitli yasalar düzenleyerek, bu arazilerin işletilmesi için onları özgür kişilere kiralamaktaydı. Elbette ki bu mülkün satılması yasaktı ve tanrısal ceza için yeterliydi. Buna yeltenenler de tanrının zararını kendi ceplerinden karşılamak zorundaydılar¹⁸⁵.

Neredeyse sınırsız bir yetkiyle donatılmış olan bu tapınaklar aynı zamanda birer mahkeme işlevi de görmekteydiler. İnsanlar burada sadece tanrıya karşı işledikleri suçlardan değil, çeşitli maddi anlaşmazlıklar nedeniyle de sorgulanıyor, yargılanıyor ve cezalandırılıyorlardı. Sözü edilen kutsal yargılamanın ne şekilde gerçekleştiği, hangi prosedüre uyulduğu ve bu mahkemenin, dünyevi mahkeme ile bağlantılı olup olmadığı çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Bu konuda detaylı bir çalışma sunmuş olan Zingerle'ye göre, tapınakta gerçekleşen mahkemenin işleyişi, Greko-Romen dünyanın dünyevi mahkemelerinin pratikleri ile aynı idi. Ona göre adli mahkemelerin, gerek uygulama açısından, gerekse terminolojik açıdan hemen hemen tüm öğeleri Lydia kutsal hukukuna taşınmıştı. 'Ομολογεῖν (ἀντιλέγειν'in karşıtı olarak), παραχωρεῖν, πίστις, ὁμνόναι, ἀγνοεῖν, ζητησις, ἐπιζητεῖν, πιττάκιον ve ἱκανοποιεῖω gibi resmi terimlerin sık sık geçmesi, sanığın davalı olarak ölümü halinde davanın yükümlülüklerinin akrabalarına devredilmesi olgusu gibi benzerlikler, bu fikri destekler görünmektedir. Ayrıca 5 no.'lu kefarete yazıtı da gözümüzde neredeyse adli bir duruşmayı canlandırmaktadır. Burada tanrıların bir kölesi olduğu halde pek çok suç işleyen ve bunların karşılığı olarak tanrı tarafından körlükle cezalandırılan Theodoros'un bir mahkeme huzuruna çıktığı

¹⁸³XII, 3, 31.

¹⁸⁴XII, 5, 3.

¹⁸⁵Bkz., G. PETZL, "Neue Inschriften aus Lydien (II)", EA 28 (1997), s. 72.

açıktır. Bu davada hakim tanrıdan başkası değildir. Theodoros'un avukatlığını (παράκλητος) üstlenen de yine bir tanrıdır. Tanrı Men, olasılıkla 'jüri' olarak tanımlayabileceğimiz bir meclisin (σύνκλητος) de fikrini alarak Theodoros'u mahkum (κατάδικος) olarak hapse (φυλακή) atmıştır. Theodoros hapiste bir yıl on ay tutuklu kaldıktan sonra, aynı jüri suçlunun salıverilmesine karar vermiş olmalıdır. Elbette ki bunda Theodoros'un verdiği hediyelerin ve diktiği stelin rolü büyüktür. Yazıtın son kısmında Tanrı kendi ağzından konuşturulur: *"Bak! Onu işlediği günaha uygun şekilde kör ettim; şimdi o tanrıları yatıştırmakla ve yazılı bir taş dikmekle iyi etti. Meclise danıştıktan sonra şimdi hoşnutum. Çünkü stel, tam benim saptadığım günde dikildi. Hapishaneyi açabilirsiniz; mahkumu bir yıl on ay sonra serbest bırakıyorum"*¹⁸⁶.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, tüm bu kavramlar bize dünyevi mahkeme önünde gerçekleştirilen adli bir duruşmanın profilini çizmektedirler ve ilk bakışta Lydia köy tapınaklarının bu adli prosedüre uygun olarak çalıştığını düşündürebilirler. Ancak kefarete yazıtlarından yola çıkarak böyle bir yoruma varmak bize oldukça spekülative görünmektedir. Öyle ki, bir hakim, kararın verilmesinde etkili olacak bir meclis ve davalıyı savunan bir avukatın yer aldığı bir mahkeme bizce kefarete yazıtlarının karşımıza çıkardığı "kutsal yargılama" sisteminden çok daha adil bir kurum olmalıydı. Oysa tapınaklarda gerçekleşen yargılama hiç de adilce değildi. Öncelikle hem davalı taraf hem de davacı taraf nedeni belirsiz bir şekilde cezalandırılabilirdi. Nitekim 69 no.'lu yazıtımızda, damadına büyü yapmakla suçlandığı için kendini savunmak amacıyla tapınağa başvuran Tatias'ın ve (nedense) oğlunun tanrı tarafından ölümle cezalandırılmış olduğunu görebiliriz. İkinci olarak davalının ailesi de cezalandırmanın tehdidi altında idiler. 34 no.'lu yazıtımızdaki Hermogenes, tanrı huzurunda yalan yere yemin ettiğinden önce hayvanları ölmüş, o yemininde ısrar edince de tanrı bu sefer onun kızının ölümüne sebep olmuştur. Ayrıca çoğu zaman cezalandırma yargılamadan önce gerçekleşmiş olarak karşımıza çıkar. En önemlisi de, verilen cezaların işlenen suça göre, çoğu zaman ağır olmasıdır. Örneğin hırsızlık yapan bir kişi ölümle cezalandırılabilirdi. Bütün bu özellikler de göstermektedir ki, tüm bu hukuki prosedür tamamen bir formaliteden ibaretti.

W. H. Buckler ise Zingerle'nin tam tersine, söz konusu yargılamanın tapınakta değil resmi bir mahkemede geçtiğine inanmaktadır¹⁸⁷. O rahiplerden oluşan ve bu denli ayrıntılı bir şekilde oluşturulmuş bir meclisin varlığını kabul etmemekte ve sözkonusu teknik terimlerin davanın rahiplerden kurulu bir meclisin değil, tersine idari bir mahkeme önünde gerçekleştiğinin ispatı olduğunu iddia etmektedir.

Bu noktada tapınakta gerçekleşen duruşmanın aşamalarını, yazıtlarımızın bize bildirdiği kadarıyla açıklamaya çalışmak yerinde olacaktır.

¹⁸⁶Belki de tapınak civarında hapishane işlevi gören bir yer bulunmaktaydı. Theodoros'un tutukluluğunun tanrısal bir hapis olduğu da düşünülebilir. Nitekim Hristiyanlıkta, rahipler gibi halktan kişilerin de günahlarından arınmak için kilise veya manastırlardaki hücreye benzer odalarda tutuklu kaldıklarını biliyoruz. Bkz. G. PETZL, *EA* 12, s. 165.

¹⁸⁷W. H. BUCKLER, "Some Lydian Propitiatory Inscriptons", *BSA* 21 (1914/16), s. 178-9.

Tapınak mahkemesinin toplanması için, tıpkı resmi mahkemelerde davacının davalıya karşı yazılı bir şikayette bulunmasında olduğu gibi, tapınağa yazılı bir şikayet dilekçesinin (πιττάκιον) bırakılması gerekmektedir. Bu dilekçede olasılıkla, tapınak mahkemesine başvurmayı gerektiren olaylar anlatılmaktaydı. Bununla birlikte πιττάκιον'larda, zarara uğramış ve şikayette bulunan tarafın beddualarının (büyülerinin) bulunması da mümkündür¹⁸⁸. Nitekim iftiraya uğradığını iddia eden Tatias da kendini savunmak için tapınağa büyüler bırakmıştır (ἀρὰς ἔθηκεν ἐν τῷ ναῷ: no. 69). Bir dava dilekçesi formunda düzenlenmiş olan bu büyülere ait en güvenilir örnek Amorgos'da ele geçmiş olan beddua tabletidir¹⁸⁹. Üzerindeki delik, onun herkesin okuması amacıyla tapınağın duvarına asıldığına işaret etmektedir. Tahminen bronz ya da kurşun tabletler (τάβλαι: no. 36) üzerine yazılan bu dilekçeler her Maionia tapınağında, duvara asılmış ya da tanrı heykeli veya sunağın yanına bırakılmış olarak bulunuyor olmalıydı. Bunlar yazım olarak bir dilekçe formu ve terminolojisini taşıyor olmalıydılar. Bu noktada 'kutsal adalet seremonisi'ne giriş olarak niteleyebileceğimiz Knidos beddua tabletleri ele alınabilir. Steinleitner tarafından kefaret yazıtları grubuna dahil edilen, ancak, bedduaya neden olan olayın bildirilmesi ve suçun ve pişmanlığının ifade edilmesinin görülmediği, bu yüzden de günah çıkarma yazıtı olarak kabul edilemeyecek bu yazıtlar, İ.Ö. 2. ya da 1. yüzyıla aittirler ve bunlarda, davacı suçluyu (ya da çalınan objeyi) tanrıya 'adamaktadır' (ἀνιέρω, ἀνατίθημι). Bunlarda kişi, durumunu tanrısal adalete bildirerek, suçluya tanrının öfkesinden önce davranarak günah çıkarması (ἐξομολογέω, ἐξογορεύω) için lanette bulunur. Etkili olabilmeleri için bu tabletler tapınakta halka gösterilmektedirler¹⁹⁰.

Tapınağa bırakılan dilekçeden sonra olasılıkla tanrının soruşturması (ἐπιζητεῖν) başlıyordu. Bu soruşturma kapsamında tapınakta bir mahkeme oluşturuluyor olmalıydı. Rahibin hakim olarak yerini aldığı duruşmanın başlaması için ise altın üzerine, tanrısal adaletin simgesi olarak, asa (σκηπτρον) dikilmekteydi¹⁹¹. Zingerle bu asa seremonisinde açık bir hukuk sembolü görmektedir. Ona göre tanrısal adaletin sembolü olan asada tanrının beden bulduğuna inanılmaktaydı. Bu inanç, ilkel dinlere özgü formların hemen hepsinde görülen, Asya kökenli veya Asya etkisindeki bölgelerde çoğunlukla karşımıza çıkan bir inançtır ve değişik kültürlerde sadece biçim değiştirerek varlığını sürdürmüş görünmektedir. Nitekim Mısır kültüründe asa tanrısalıdır. Bunun gibi Hititlerin Boğazköy'deki kılıç tanrısı, kutsal varlık olarak saygı

¹⁸⁸Bkz. LANE, *CMRDM* III, s. 28. Πιττάκιον için ayrıca bkz. F. STEINLEITNER, *Die Beicht*, s. 100-105 ve 108 ve BUCKLER, a.g.e., s. 179.

¹⁸⁹ZINGERLE, "Heiliges Recht", *ÖJh* 23 (1926), 20.

¹⁹⁰M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in Lydian-Phrygian Confession-Inscriptions", *AMS* 17 (1995), s. 70.

¹⁹¹Bkz. TAM V, 1, 159 (no. 3), 160, 167a, 172, 231 (no. 35), 317 (no. 68) ve 318 (no. 69). Skeptron prosedürü için bkz. P. HERRMANN, *NOLydien*, s. 30 ve no. 102 ve s. 60 ve no. 231; "Men, Herr von Axiotta", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für Fr. K. Dörner zum 65. Geburtstag (EPRO 66)*, Leiden 1978, s. 421; LANE, *CMRDM* III, s. 28-9.

gören çift balta, Önasya ve Ege kültürlerinde karşımıza çıkar ve bu inanç, Karia ve Kıbrıs Zeus'u'nun ve Dolikhenos'un görüntülerinde eski çağın sonlarına dek devam eder¹⁹². Daha sonraları mızrağın da, tanrısallığın göstergesi olarak, yaygın şekilde benimsendiği görülür. Pausanias, Khaironea'da bir mızrak-asa kültüne işaret etmektedir¹⁹³. Bunlara Strabon'un bir notu da eklenebilir: Burada Kafkasya'daki Albania'da bulunan Zeus ve Selene tapınağının kült açısından ne denli organize bir tapınak olduğundan bahsedilmekte ve bu tapınağın kült uygulamalarında kurbanın kalbine saplanan bir $\epsilon\rho\alpha\lambda\omicron\gamma\chi\eta$ zikredilmektedir¹⁹⁴. Zingerle, Pausanias'ın bildirdiği kutsal asanın ve Maionia skeptronunun doğrudan doğruya bu $\epsilon\rho\alpha\lambda\omicron\gamma\chi\eta$ ile ilişkili olduğunu savunmaktadır¹⁹⁵. Yaygın formu ile topuzlu asa, Men adına basılan paralarda tanrının atribüsü olarak karşımıza çıkar. Ayrıca asanın altar üzerinde gösterildiği örneklerle de rastlanmaktadır¹⁹⁶.

Tanrısallığa, Lydia'daki mezar lanetlemelerinde de, mezarların korunması ve mezara zarar verecek kişinin cezalandırılması için, başvurulmaktaydı¹⁹⁷. Bu tanrısallık simgesi, 'oniki asa' olarak da, yazıtlarda zikredilmektedir¹⁹⁸.

Asanın dikilmesiyle başlayan duruşma, şahitlerin dinlenmesiyle devam ediyor olmalıydı. Daha sonra ise davalıya yemin ettiriliyordu. Bu yemin belki meclisin isteğiyle, belki de tarafların anlaşmasıyla edilmekteydi. Sanırız burada ikinci ihtimali değerlendirmek daha doğru olacaktır; çünkü suçlu kişinin hatasını itiraf ettikten sonra yemin etmesinin, davanın tekrar açılmasını önleyecek bir anlaşmaya işaret etmesi mümkündür. Olasılıkla bu durumda suçluya ikinci bir şans veriliyordu. O, ettiği yemine uyarsa kurtuluyor ve tanrıya şükranlarını sunuyordu. Yok eğer yeminine sadık kalmazsa, tanrı huzurunda yalan yere yemin ettiğinden dolayı ölümle dahi cezalandırılabilir ve tapınağa dikilen asayı ve yeminleri 'çözme' görevi onun akrabalarına geçmiş oluyordu.

Öyle görünüyor ki, tanrının adaletine başvurulması gereken her durumda tapınağa asa dikilmemekteydi. Bazı durumlarda insan ile tanrı arasında bir haberci girerek, sorunun çözümünde yol göstermekteydi. Örneğin 38 no.lu yazıtımızda Khryseros ve Stratonikos, bilerek ya da bilmeden işledikleri bir suç nedeniyle tanrılara danışmışlardı. Tanrının habercisi de ($\alpha\nu\gamma\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \theta\epsilon\omicron\upsilon$) onlara tanrısallık

¹⁹²J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", s. 13.

¹⁹³IX, 40, 11.

¹⁹⁴XI, 4, 7.

¹⁹⁵ZINGERLE, a.g.e., s. 14. Zingerle, bunların dışında Asurlulara özgü Akhat silindirinden söz etmektedir. Bu silindir, bir taht önüne konulan sunağın üzerinde ve bir balta ve topuzlu asa ile birlikte gösterilmektedir.

¹⁹⁶Bkz. K. BURESCH, *Aus Lydien*, s. 113, A1.

¹⁹⁷Örneğin TAM V, 1, 160: "Birisi onun mezarına zarar vermesin diye, asalar yerleştirerek bir büyü hazırladılar"; H. MALAY, ZPE 47 (1982), no. 1: "Eğer biri bu mezara zarar verirse, öfkeli asalara çatsın"; TAM V, 1, s. 63, Testimonia B 3: "Eğer bir kimse stele zarar verirse, Tabala'daki çözülmez asaların öfkesine maruz kalsın".

¹⁹⁸CHR. NAOUR, "Nouvelles Inscriptions de Moyen-Hermos", EA 2 (1983), s. 121, no. 9.

emir olarak 100 dinar ödemeleri gerektiğini söylemişti¹⁹⁹. 6 no.'lu yazıtımızdaki Pollion, günahını itiraf ettiği bir stel dikmenin yanı sıra, tanrılara ve onların rahiplerine verdiği çeşitli hediyelerle "tanrıların öfkelerini kuşaklar boyu yatıştırmış"tı. Yine para karşılığı günahlarından sıyrılan kişiler 17, 33, 38, 46 ve 51 no.'lu yazıtlarda karşımıza çıkarlar. Tanrının, kendisine karşı işlenen günahın kefareti, suçlu kişinin rüyasına girerek talep etmesine de rastlanmaktadır (no. 11 ve 106).

Tanrının habercisi olarak ifade edilen kişinin (ἀγγελος τοῦ θεοῦ) bir rahip olması mümkündür. Ancak bunun tanrısal bir varlık olması ihtimali de vardır²⁰⁰. Biz kefaret yazıtlarından rahiplerle ilgili fazla bilgi edinemiyoruz. Onların kutsal yargılama sürecindeki rolleri ve toplum içerisindeki güçleri hakkında ancak tahminlerde bulunabiliyoruz. Bu noktada, tekrar başa dönerek, Zingerle ve Buckler'in sahip oldukları birbirine zıt fikirleri ele alabiliriz. J. Zingerle, tahmin edileceği üzere, Lydia'nın bu bölgesinde rahiplerin yönetiminde bulunan açık bir theokrasinin yaşandığını ileri sürmektedir. Ona göre rahipler, yaşamın her alanında rol oynayan ve sınırsız güç ve yetkiye sahip kişilerdi. F. Steinleitner de bu fikre sahip çıkarak, tanrının insanla ilişkisinin bu konumunda, rahiplerin, kutsal geleneklerin koruyucusu ve tanrı ile insan arasında bir aracı olmakla kalmayıp, aynı zamanda tanrı adına emirler veren ve insanların yaşamlarındaki tüm davranışlarında, tanrının temsilcisi olarak hükmeden kişiler olduklarını ileri sürmektedir. Bu görüşe E. Varinlioğlu da katılıyor görünmektedir. Varinlioğlu, tapınakların ve dolayısıyla rahiplerin sahip olduğu bu sınırsız gücü, kendileri için çalıştırdıkları ajanlara bağlamaktadır²⁰¹: "*Onlar, toplum içinde kendilerini daima, ajanlar ve muhbirler sayesinde güçlü tutuyorlardı. Ayrıca ekonomik yönden tapınağa bağlı gruplar da vardı. Bunlar bir olay tanrı önüne getirildiğinde, tapınak hizmetlilerinin o adam, ailesi ve ilişkileri hakkında her türlü bilgiye sahip olmasını sağlıyorlardı*". Buna karşıt görüşler ise Buckler ve Lane'den gelir. Lane, gerek yazıtlarda rahiplerden hemen hemen hiç bahsedilmemesi, gerekse uygulamadaki dünyevi pratiklerden yola çıkarak, Buckler ile aynı fikri paylaşmış ve tapınak mahkemelerinin aslında resmi duruşmalara sahne olduğunu iddia etmiştir²⁰². Ona göre tanrı ile insan arasına aracı girmemekte, kavgalı taraflar kendi başlarına tapınağa giderek, herkes tarafından korkulan, saygı gören ve adaletine güvenilen tanrının huzurunda ifade vermekteydiler. Bundan sonra olanlar ise tamamen tesadüflere kalmış idi. Rahibin rolü ise oldukça kısıtlıydı ve fonksiyonları olasılıkla sadece seremonikti²⁰³.

Bize göre ise bu iki yorumun da doğru ve yanlış görünen tarafları vardır ve her ikisine de tamamen inanmanın, birçok çelişkiye düşmeyi kaçınılmaz kıldığı

¹⁹⁹Ayrıca bkz. no. 3.

²⁰⁰Tanrının habercisi (meleği) kavramı ve bunun tek tanrılı dinlerle ilişkisi için bkz. A. R. R. SHEPPARD, "Pagan Cults of Angels in Roman Asia Minor", *Talanta* 12-13 (1980-81), s. 77-101.

²⁰¹E. VARINLIOĞLU, "Eine Gruppe von Stühne-Inschriften aus dem Museum von Uşak", *EA* 13 (1989), s. 49.

²⁰²BUCKLER, a.g.e., s. 31.

²⁰³*Ibid.*, s. 38.

bir gerçektir. Öncelikle, eğer bu rahipler yönetici konumunda olarak sınırsız güce sahip idiyse, neden kendileri de tanrı tarafından ağır cezalara çarptırılıyorlar ve suçlarının kefareti ödemeye zorlanıyorlardı? Nitekim onların da, sıradan insanlar gibi, işledikleri günahların bedelini ödediklerini Apollon Lairbenos tapınağında ele geçen kefaret yazıtları açıkça göstermektedir. Bu durumda, İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda, tanrıları kullanarak bölgede egemenlik sağlayan bir rahip sınıfının varlığından söz etmek güçleşmektedir. Bu nedenle insanların güçlü tanrı inançlarını ve ondan duydukları korkuyu rahiplerle açıklamak yanlış olacaktır. Ancak rahiplerin rolünü küçümsemek de bizi diğer bir yanılgıya götürebilir. Nitekim, bir rahibin, hele de akıllı ve kurnazsa, insanlar arasında ne denli etkili olabileceğine ve onların yaşamlarında büyük bir rol oynayabileceğine de inanmak gerekir. Lukianos'un, İ.S. 2. yüzyıl ortalarında ortaya çıkmış olan yalancı bir peygamberin toplum üzerindeki başarısını anlattığı eseri de buna tanıklık etmektedir²⁰⁴.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Roma döneminde Küçük Asya'da resmi mahkemelerin yanı sıra, tapınaklarda oluşturulan ve köylü halkın ihtiyaçlarına cevap veren kutsal mahkemeler de bulunmaktaydı. Roma hükümetinin eyaletlerde de gelişmiş bir polis ve hukuk sistemi kurduğunu biliyoruz. Olasılıkla kırsal kesim insanı da, bu mahkemelerden önce, daha kestirme bir yol olduğuna inandıkları için tapınaklara başvuruyorlardı. Dünyevi ve kutsal mahkemeler, bazı benzer özellikler taşımakla birlikte, yasaları, seremonileri ve memurları ile birbirinden ayrılmaktaydılar. Kutsal mahkemelerde rahipler insanlara yol gösteren kişilerdi ve bu hizmetlerinin karşılığını da fazlasıyla alıyorlardı.

²⁰⁴LUKIANOS, *Alexandros ya da Düzmece Yalvaç*, çev.: E. VARINLIOĞLU, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1997.

H- TEK TANRILI DİNLERLE İLİŞKİSİ BAKIMINDAN KEFARET YAZITLARI

İsa sonrası ilk yüzyıllarda Küçük Asya'nın batısında karşımıza çıkan dinsel değişimden daha önce bahsetmiştik. Bu değişimin belki de en önemli karakteristiğini, inananların tanrı karşısında ezilmişliği ve güçsüzlüğünü ortaya çıkarmasında bulabiliriz. Gerçekten de insanlar artık kendilerini, uzak ve ulaşılmaz tanrıları ve onun yüce gücü karşısında aciz, önemsiz bir varlık ve hatta bir köle konumuna yerleştirmişlerdi ve 'kutsallık ve adillik" ile adlandırılan soyut tanrılar, 'en yüce' (ὑψιστος)²⁰⁵ olarak tanımlanan tanrılarla birlikte yoğun tapınım görmeye başlamıştı. Yine bu dönemde göksel (οὐράνιος) olarak tanımlanan tanrıların (örneğin Men Ouranios) ortaya çıktığı da izlenebilir. Bu denli yükseklerde olan tanrıların, inananları ile iletişim kurabilmek için haberciler kullanması da doğaldır. Nitekim, biz bu dönemde Küçük Asya'da, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi tek tanrılı dinlere hiç de uzak olmayan bir tanrısal haberci (ἄγγελος ya da ἄγγελικός) inancı ile de karşılaşmaktayız²⁰⁶. İ.S. 2. ya da 3. yüzyıla ait bir yazıt bu inancı oldukça güzel anlatmaktadır²⁰⁷. Bu Men Ouranios'a bir adaktır ve şu ifadeyi taşır: εἷς θεὸς ἐν οὐρανοῖς, μέγας Μῆν Οὐράνιος, μεγάλη δύναμις τοῦ ἀθανάτου θεοῦ: "Göklerde (sadece) bir tanrı vardır, Men Ouranios, ölümsüz tanrının büyük gücü". İ.S. 3. yüzyıla ait olan ve Hosios ve Dikaios ile birlikte "bir ve tek tanrı"ya (εἷς καὶ μόνος θεός) adanmış bir yazıt²⁰⁸, "yüce tanrısallığa" (τὸ μέγα θεῖον) adanan 2. yüzyıla ait bir yazıtla²⁰⁹ birlikte, bu dönemde kuzeydoğu Lydia'da, tek tanrıya inanış eğiliminin varlığına işaret eder. Bu eğilimin nedeni, insanların tanrılarıyla birebir ilişkiye girmek ve onun inayetinden daha fazla yararlanabilmek arzusu olmalıdır. Savaşlar, kıtlık ve Roma İmparatorluğu'na ödediği ağır vergilerden bunalan halk, kendini umutlarına cevap verebilecek ve diğer tanrılar arasında en güçlü ve yücesi olan bir tanrıya adama ihtiyacı içinde olmalıydı. Olasılıkla bu eğilimin nedenlerinden biri de, kaynağını Hellenistik dönemden almaktaydı. Büyük İskender'den sonra yerel tanrılar yetersiz kalmaya başlamışlar ve tüm dünyayı kapsayan, kozmik bir otoriteye sahip bir tanrıya inanma eğilimi baş göstermiş olmalıydı²¹⁰. Bir imparatorun uluslararası bir güce sahip olduğu bir çağda, tanrının daha azına sahip olması beklenemezdi.

²⁰⁵Theos Hypsistos ve Yahudilikle ilişkisi için bkz. Th. KRAABEL, "Ὑψιστος and the Synagoge at Sardis", *GRBS* 10 (1969), s. 81-93.

²⁰⁶A. R. R. SHEPPARD, *Pagan Cults of Angels in Roman Asia Minor*, Talanta; Th. KRAABEL, a.g.e., s. 83-4.

²⁰⁷KEIL-PREMERSTEIN, 2. *Reise*, no. 211.

²⁰⁸P. HERMANN-K. Z. POLATKAN, *Das Testament des Epikrates und andere neue Inschriften aus dem Museum von Manisa*, Wien 1969, s. 51, no. 9.

²⁰⁹*Ibid.*, no. 10.

²¹⁰Th. KRAABEL, a.g.e., s. 91.

İşte bu süreç içerisinde, birdenbire ortaya çıkan ve belli bir bölgede kendini gösteren kefarete yazıtları da, çeşitli yerel tanrılara adanmış olmalarından ötürü tek tanrıya inanış geleneğinden uzak görünüyorlarsa da, kanımızca ipuçlarını verdiği inanış tarzı ile tanrı-kul arasındaki gittikçe açılan mesafe ile doğru orantılı olarak, insanların tanrılara yönelik fazlalaşan beklentilerine ışık tutmakta ve dönemin tek tanrıcılığı doğru ilerleyen yapısına uyum sağlamaktadır.

İncil ve Tevrat'ta karşılaştığımız pek çok ifade, kefarete yazıtlarının vurguladığı inanışların, kimi zaman aynı kelimeler kullanılarak vurgulandığını görebiliriz. Örneğin Hristiyanların, hastalıklarını tanrısal ceza olarak gördükleri bir gerçektir. Kutsal kitabın pekçok yerinde İsa'nın, tedavisi imkansız hastalıkları ortadan kaldırmak için, kişilerin günahlarını bağışladığını görüyoruz²¹¹. Hastalıklardan kurtulmak için birinci şartın günah çıkarmak olması da bu inanca kanıt sağlar durumdadır: *"Şimdi şifa bulasınız diye birbirinize günahlarınızı ikrar edin ve birbiriniz için dua edin"*²¹².

Kefarete stellerinin adanmasına neden olan en büyük suçlardan biri olan 'yalan yere yemin etmek', Yahudilik ve Hristiyanlıkta da, tanrının adını kirletmekle eşdeğer tutuluyor ve tanrıya karşı işlenen en büyük günahlardan biri olarak sayılıyordu. Tevrat'ta bu yasak açıkça belirlenmişti:

*"...Ve benim ismimle yalan yere yemin etmeyeceksiniz ve Tanrı'nın ismini kirletmeyeceksiniz"*²¹³.

*"Bir adam Rabbe adak adarsa, yahut nefsi bir bağla bağlamak üzere yemin ederse, sözünü bozmayacaktır"*²¹⁴.

Bu inanç Hristiyanlıkta daha da sert kurallara bağlanmıştı. Hatta yemin etmek tamamen yasaklanmış ve günahla eşdeğer tutulmuştu:

*"Eski zaman adamlarına 'Yalan yere yemin etmeyeceksin ve andlarını Rabbe ödeyeceksin' denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Hiç yemin etmeyin... Ancak sözünüz evetse evet, hayırsa hayır olsun"*²¹⁵.

*"Hüküm altına düşmeyezsiniz diye, ne yer ne gök hakkı için, ne de başka bir yeminle yemin etmeyin; ancak evetleriniz evet ve hayırınız hayır olsun"*²¹⁶.

Tevrat'ta, Tanrıya adanan adağı yerine getirmekte gecikmek de en büyük suçlar arasında yerini almaktadır:

*"Rabbe adak adadığın zaman onu ödemekte gecikmeyeceksin; çünkü Rab mutlaka onu senden soracaktır ve senin için suç olur"*²¹⁷.

Tanrının yaptıklarından dolayı ona şükretmek ve onun gücünü yüceltmek amacıyla dikilen kefarete yazıtlarını adayan kişiler ile tek bir tanrıya inanan Yahudilerin tanrıya karşı yükümlülükleri çok da farklı değildi:

²¹¹Matta IX, 1-12; Markos II, 5 vd.; Luka V, 20 vd.

²¹²Yakup'un Mektubu V, 16.

²¹³Levililer 19, 12.

²¹⁴Sayılar 30, 2.

²¹⁵Matta V, 33-34.

²¹⁶Yakup'un Mektubu V, 12.

²¹⁷Tesniye 23, 21.

"*Rabbe inayeti için ve ademoğullarına olan şaşılacak işleri için şükretsinler ve şükran kurbanları takdim etsinler, ve onun işlerini terennümle ilan etsinler*²¹⁸."

Tevrat'ın 3. bölümü olan Levililer bölümünde, işlenen suçların kefaretinin ödenmesi belli kurallara bağlanmış olarak karşımıza çıkar. Baştan sona, hangi suçun hangi kefaret kurbanlarını ve hangi ritüelleri gerektireceğinin tarif edildiği bu kısım, 'suçu kendisine bildirilen' kişinin yapması gerekenleri anlatmaktadır. Eğer bir kişi temiz olmayan birşeye dokunursa, düşüncesizlikle yemin ederse, bunları yaparken farkında olmasa dahi, suçlu olacaktır ve bu suçunu derhal itiraf etmelidir. Bundan sonra tanrıya 'suç adağı' olarak bir adak sunacak ve suçundan dolayı kahin onun yerine kefaret edecektir²¹⁹. Bu adak, onunla kefaret eden kahine verilecek ve onun olacaktır²²⁰.

Kefaret yazıtları, yansıttıkları inanış tarzı ile olduğu kadar, dilsel içerikleri ile de tek tanrılı dinlerle benzerlik taşımaktadırlar. Stellerimizde sıkça kullanılan bazı terimler Eski ve Yeni Ahitte de, aynı anlamı ifade eder şekilde kullanılmış olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin εὐλογία teriminin, Yahudilikle ilişkisine ve Tevrat'ta kullanımına daha önce değinmiştik. Bu ifade İncil'de de 'mukaddes kılmak' anlamında geçmektedir²²¹. Benzer şekilde, 'günahın kabulü ve itirafı' anlamında günah çıkarma yazıtlarında karşımıza çıkan ἐξομολογεῖσθαι τὰς ἁμαρτίας ya da sadece ἐξομολογεῖσθαι ifadeleri de İncil'de sıkça karşımıza çıkar²²². Yine ὁμολογεῖν ifadesi de, kabullenme anlamında İncil'de kullanılmıştır²²³.

Öyle görünüyor ki, Hristiyanlık putperestliğe ait bazı terimleri kullanmayı uygun görmüş, bunların eski ve genel formlarını Hristiyanlığa özgü içeriklerle doldurmuştur. Nitekim Hristiyanlıkta da tanrıya karşı işlenen suçları ifade eden ἁμαρτία, ἁμαρτάνω ve ἁμαρτωλός gibi ifadelerin sıkça kullanıldığını görebiliriz²²⁴. Yine İncil'de κολάζω fiili, tanrısal cezalandırmayı ifade eder şekilde karşımıza çıkar²²⁵. Kefaret stellerinde tanrısal gücü ifade eden δύναμις sözcüğünün de, aynı amaçla İncil'de kullanışı ilginçtir: τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ ("*İnsanlar indinde mümkün olmayan şeyler Tanrı indinde mümkündür*")²²⁶; παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδυνατόν ἐστιν παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά ("*İnsanlar indinde bu imkansızdır; ancak tanrı için herşey mümkündür*")²²⁷.

²¹⁸107. İlahi, 21-22.

²¹⁹Bkz. Levililer, Bap 5.

²²⁰Bap 7, 7.

²²¹Resullerin İşleri III, 26.

²²²Matta III, 6; Markos I, 5; Yakup'un Mektubu V, 16; Resullerin İşleri XIX, 18.

²²³I. Yuhanna Mektubu I, 9.

²²⁴Bkz. F. STEINLETTNER, *Die Beicht*, s. 85.

²²⁵Matta XXV, 46.

²²⁶Luka XVIII, 27.

²²⁷Matta XIX, 26.

Tanrıya karşı işlenen günahların yazıya geçirilmesi anlamında kullanılan στήλογραφεῖν terimi de, Tevrat'ın 15 no.'lu ilahisinin başlığında geçmektedir: στήλογραφία τῷ Δαυίδ. Bu terim, olasılıkla İbranilerin kefaretilahisi anlamında kullandıkları Michtam'a karşılık gelmekteydi ve çevirmenleri tarafından bu nedenle tercih edilmiş olmalıydı.

Lydia-Phrygia kefaretilahisi metinleri kamu önünde yazılı olarak ifade edilmiş olan günah çıkarmalardır. Bunları, sona ermekte olan antik çağın büyük bir eseri ile, Augustinus'un "Confessiones"i ile karşılaştırmak mümkündür. Augustinus'un itirafları da, büyük bir vicdan muhasebesi, kendi zayıflıklarının bir itirafıdır ve tanrının bağışlayıcı yardımını ister. Bu haliyle de, eski doğuya ait, günahını kabul ve itiraf etme formunun oldukça güçlü ve gelişmiş bir örneği olarak kabul edilebilir²²⁸.

Hristiyanlık, Yahudiliğin içinden çıkmış olmasına rağmen, sakramental bir din olmasıyla ondan ayrılmaktadır. Birçok modern bilim adamı Hristiyanlığın bu ayinsel özelliklerini oryantal gizem dinlerinden ve dolayısıyla paganizmden aldığını iddia etmektedir²²⁹. Elbette ki Hristiyanlık putataparlığa karşı doğmuş ve yayılmıştı. Hristiyanların paganlara ve onların tanrılarına hoşgörü ile baktıkları söylenemezdi. Nitekim Philadelphia'daki Meter Phileis kutsal alanına ait yazıtların, büyük olasılıkla burada yaşayan Hristiyanlar tarafından tahrip edildiğini biliyoruz²³⁰. Ancak tüm bunlar Hristiyanların pagan inançlarından etkilenmiş oldukları gerçeğini değiştirmemektedir. Gerçekten de, bu dönemde zaten önem kazanmış dinsel duygular ve insan yaşamına en küçük ayrıntısına kadar müdahale eden dinsel kurallarıyla bir değişim yaşayan paganizm, bir anlamda Hristiyanlığa geçişi sağlamış ve bilmeden ona yardımcı olmuş görünüyor. En azından biz, Roma döneminde birden çoğalan yerel kùltlerin ve tanrılarının Hristiyanlığa bir tepki olarak doğduğuna inanmaktan ziyade, bu şekilde düşünmeyi yeğliyoruz. Elbette ki, evrensel bir din olan Hristiyanlık ve tanrısı ile küçük köylerin sakinlerinin inandığı tanrılar arasında büyük farklılık vardı. Hristiyanlığın dünya çapındaki hiyerarşik organizasyonu ile paganizmin yerel ve cemaatsel temeli birbirine tamamen zıttı. Ancak bu yerel kùltler de, sayıları sürekli artan dinsel dernekleri ile biraraya gelme, dayanışma isteği içinde idiler ve bu ihtiyaç, insanların kendi üzerlerinde hakimiyet kuran dünyevi güçlere karşı evrensel bir dayanışma kurmaya, yani tek bir tanrıya inanmaya doğru yönelmelerini de açıklıyordu.

Paganizmle Hristiyanlık arasındaki bu etkileşim, Hristiyanlığın birçok buyruğunda ve ritüelinde (örneğin vaftiz) kendini gösterdiği gibi, günah çıkarma inancında da karşımıza çıkmaktadır. Biz Hristiyanlıkta günah çıkarmanın rahiple (dolayısıyla onun temsil ettiği tanrıyla) birebir uygulanan bir işlem olduğunu ve günahların yazılı itirafı geleneğinin var olmadığını biliyoruz. Ancak, işlediği bir

²²⁸Bkz. P. FRISCH, "Über die lydisch-phrygischen Sühneinschriften und die 'Confessiones' des Augustinus", *EA* 2 (1983), s. 41-46.

²²⁹Bkz. A. D. NOCK, "The Development of Paganism in the Roman Empire", *CAH* XII (1971), s. 443.

²³⁰G. PETZL, "Ländliche Religiosität in Lydien", *AMS* 17 (1995), s. 47.

suçtan ötürü kiliseden aforoz edilen bir Hristiyanın, cemaat içinde tekrar yerini alabilmesi için, toplum içinde günahını itiraf etmesi gerekiyordu. İlk kilisede, aforoz edilmiş kişiyi tekrar topluma kazandırmayı kabul etmeyen bir kesimi oluşturan *casiustes*'ler ile, daha ılımlı görünen kesim arasında bu konuda anlaşmazlık çıkmıştı. Sonuç olarak, Hristiyan kilisesinin ılımlı ve mantıklı üyeleri, kuramsal olduğu kadar uygulamada da daha yumuşak bir tutumu benimsediler. Suçun kefareti ödemeğe yarayan ve suçlu kişinin durumunun diğer insanlara ibret olmasını sağlayacak törenler düzenleme yoluna gittiler. Günah çıkartan kimse, herkesin içinde, utanç duyarak, oruçla bitkin düşmüş ve bir çuvala örtülü halde, toplantı yerinin girişinde yerlere kapanmış vaziyette sergilenmekteydi. Orada, gözlerinden yaşlar boşanarak günahlarının bağışlanmasını diliyor ve inananların dua etmeleri için yalvarıyordu²³¹. Büyük ihtimalle, günahların bağışlanması için kiliseye para da verilmekteydi. Kilisede gerçekleştirilen bu uygulama oldukça uzun bir süre devam etmiş görünüyor. Tanrı tarafından kurtarılmanın yolunun kiliseden geçmek zorunda oluşu, ancak 1500'li yıllardaki reform hareketi sırasında eleştirilmeye başlanmıştı. Luther, tanrının affını kazanabilmek için, kilise ya da rahiplerin aracı olması gerekmediğini söylüyordu. O, günahların bağışlanması için kiliseye para ödemeyi reddettiğinden, kiliseden ayrılmıştı. Bu uygulama, Katolik Kilise'de de, 16. yüzyılın 2. yarısından itibaren ortadan kalktı.

²³¹E. GIBBON, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, Cilt I, çev. A. BALTACIGİL, s. 507-8.

KATALOG

1. Meidon'un Zeus Trosou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Soma - Akçaavlu (güneydoğu Mysia'da).
Şimdiki Yeri	Manisa Müzesi (Env. No. 395).
Tanımı	Bir altarın üzerinde duran kartal ve ona birşey verir (ya da ondan alır) şeklindeki bir insan kolunun tasvir edildiği kabartmalı stel. Beyaz mermerden, rozet ve onu çevreleyen üçgen alınlığa sahip.
Ölçüler	0,77 x 0,25 x 0,07, h.: 0,012
Tarih	İ.S. 1.- 2. yy. (?)
Yayınlar	HERRMANN - POLATKAN, <i>Testament</i> , 58-63, No. 15; F. T. van STRATEN, <i>BaBesch</i> 51 (1976), 9; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 1.

Μείδων Μενάνδρου κρατῆρα
ἐπόει ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ Τρωσού,
καὶ οἱ διάκονοι ἄθυστα ἐφάγοσαν
4 καὶ ἀπεμάκκωσεν αὐτὸν
ἐπὶ μῆνας τρεῖς καὶ παρεσ-
τάθη αὐτῷ εἰς τοὺς ὕπνους,
ἵνα στήλην στήσας ἐπιγράψῃ
8 ἃ πέποσχεν, καὶ ἥρξατο τότε
λαλεῖν.

“Menandros oğlu Meidon Zeus Trosou'nun huzurunda bir içki şöleni düzenledi ve uşakları kurban edilmemiş et yediler. Ve o (Tanrı) ona üç ay boyunca suskunluk cezası verdi ve onun rüyasına girdi ki, o bir stel diksin ve başına geleni yazsın ve bundan sonra (tekrar) konuşmaya başladı”.

2. Artemidora'nın Adağı:

Buluntu Yeri	Kütahya - Emet (Tiberiopolis ?) ²³² .
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Altar biçiminde kaide, sağ kısım kırık.
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	Th. WIEGAND, <i>AM</i> 29 (1904), 331; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 2.

Ἀρτεμιδώρα C·
εΛΕΥΑΔΗΝΙΗ
ὑπὲρ παρορκίας [ἀνέσ]-
4 τησεν.

“Artemidora (bu kaideyi) yalan yere yemin ettiği için dikti”.

²³² Bk.MAMA X, s. XIX.

3. Tarsi'ye Hükmeden Men Axiottenos'a Adak:

Buluntu Yeri	Köleköy (Tarsi)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstte yatay bir profille biten beyaz mermer stel. Üstte Men, Phryg başlığı ve omuzlarının üzerinde hilal ile tasvir edilmiş. Sağ elinde <i>skeptron</i> tutmakta. Figürün solunda himation duruyor. Küçük kabartmada ise ellerini başının üzerinde birleştirmiş bir erkek çocuk betimlenmiş.
Ölçüler	1,0 x 0,48 x 0,07, h.: 0, 015
Tarih	Sulla 249 = İ.S. 164/5.
Yayınlar	P. HERRMANN, <i>NOLyd</i> 30-34, No. 21 (E. LANE, <i>CMRDM</i> I 46, No. 69; <i>TAM</i> V 1, 159); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 3.

Μέγας Μείς Ἀξιοττηνὸς Ταρσι Βα-
σιλεύων. Ἐπεὶ ἐπεστάθη σκῆ-η
πτρον, εἴ τις ἐκ τοῦ Βαλανείου τι
4 κλέψι - κλαπέντος οὖν εἰματίου
ὁ θεὸς ἐνεμέσῃσε τὸν κλέπτην
καὶ ἐπόησε μετὰ χρόνον τὸ εἰμά-
τιον ἐνεγκῖν ἐπὶ τὸν θεόν, καὶ ἐ-
8 ξωμολογήσατο. Ὁ θεὸς οὖν ἐκέλευ-
σε δι' ἀγγέλου πραθῆναι τὸ εἰμά-
τιν καὶ στηλλογραφῆσαι τὰς δυ-
νάμεις. Ἔτους σμϞ'.

"Tarsi'de (?) hüküm süren Men Axiottenos büyüktür. Eğer biri hamamdan birşey çalarsa- bir gömlek çalınması yüzünden asa dikildiğinde tanrı hırsızı cezalandırdı ve onun bir süre sonra gömleği tanrıya getirmesini sağladı ve o bir itirafta bulundu. Bunun üzerine tanrı, bir haberci aracılığıyla, gömleği satmasını ve gücünü bir stel üzerine yazmasını emretti. 249 yılında".

4. Asiatike ve Iouliane'nin Theos Tarsios'a Adağı:

Buluntu Yeri	Olasılıkla kuzeydoğu Lydia
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Yarım daire şeklinde alınlığa sahip, kamalı mermer stel. Alınlığın iki iç köşesinde sarmaşık yaprağı, ortasında bir daire ve sağ alt köşesinde bir hilal tasviri var. Sol taraftaki sakallı erkek figürü iki eliyle birden tuttuğu balta ile ortadaki ağacı keser şekilde, sağdaki sakallı figür ise Severos.
Ölçüler	0,83 x 0,4
Tarih	Sulla 285= İ.S. 200/201
Yayınlar	M. L. CREMER - J. NOLLÉ, <i>Chiron</i> 18 (1988), 199-203, No. 1 (<i>SEG</i> 38, 1229); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 4.

Ἔτους σπε΄. μη(νός) Πανήμου ι΄ ἀ(πιόντος)·
 Θεῶ Ταρσίῳ ἀλύτῳ· ἐπεὶ
 ἐκώλυσεν ὁ Σεβήρος τὸ
 4 στεφάνωμα κοπήναι, ἐ-
 πεζήτησεν ὁ θεὸς τὸ ἀ-
 μάρτημα. Ἀνέστησαν αἱ
 αὐτοῦ τεθραμμέναι Ἀσια-
 8 τεικὴ καὶ Ἰουλιανὴ εὐχα-
 ριστοῦσαι.

“285 yılının, Panemos ayının 30. günü. (Asası çözülmeyen ?) Theos Tarsios'a. Severos çelenklerin dallarını kesmeyi yasakladığı için tanrı bu suçun hesabını sordu. Bunun üzerine, (Severos'un) evlatlıkları Asiateike ve Iouliane (bu steli) şükranla diktiler”.

5. Theodoros'un Zeus ve Men Artemidorou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Selendi (Silandos).
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi. (Env. No. 7055).
Tanımı	Kamalı, üzerinde bir hilal ve bir çift göz tasviri taşıyan beyaz mermer stel.
Ölçüler	0,84 x 0,34-0,47 x 0,06, h.: 0, 018
Tarih	Sulla 320 = İ.S. 235/6.
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 12 (1988), 151, No. 5; G. PETZL, <i>EA</i> 12 (1988), s. 154 v.d.; <i>SEG</i> 38 (1988), 1237; H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> , 164; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 5.

Ἔτους τκ , μη(νός) Πανήμου βι΄·
 κατὰ τὸ ἐφρενωθεὶς ὑπὸ τῶν
 hilal ve bir çift göz
 θεῶν ὑπὸ τοῦ

- 4 Διὸς κὲ τοῦ (Μηνός) μεγάλου Ἀρτεμι-
 δώρου· ἐκολασόμην τὰ ὅματα τὸν
 Θεόδωρον κατὰ τὰς ἀμαρτίας, ἃς
 ἐπύησεν. Συνεγενόμην τῇ πε-
 8 δίσχη τ(οῦ) Ἀπλοκόμα, τῇ Τροφίμῃ, τῇ γυ-
 ναικὶ τῇ Εὐτύχηδος εἰς τὸ πλετώ-
 ριν· ἀπαίρι τὴν πρώτην ἀμαρτίαν προβά-
 τῳ[ν], πέρδεικι, ἀσφάλακι. Δευτέρα
 12 ἀμαρτία· ἀλλὰ δοῦλος ὢν τῶν θεῶν τῶν
 ἐν Νονου συνεγενόμην τῇ Ἀριάγνῃ τῇ
 μοναυλίᾳ· παίρι χώρῳ, θείνῳ ἐχθύει. Τῇ
 τρίτῃ ἀμαρτίᾳ συνεγενόμην Ἀρεθούσῃ
 16 μοναυλίᾳ· παίρι ὄρνειθι, στρουθῷ, περισ-
 τερᾷ, κύ(πρῳ) κρειθοπύρῳ, πρό(χῳ) οἴνου· κύ(προν) πυρῶν

- καθαρὸς τοῖς εἱεροῖς, πρό(χον) α'. "Ἐσχα παράκλητον
τὸν Δεῖαν· εἶδαι, κατὰ τὰ πυήματα πεπηρώκιν,
20 νῦν δὲ εἰλαζομένου αὐτοῦ τοὺς θεοὺς κὲ στη-
λογραφοῦντος ἀνερύσετον τὰς ἀμαρτίας.
Ἡρωτημαῖνος ὑπὸ τῆς συνκλήτου· εἴλεος εἶ-
μαι ἀναστανομένης τῆς στήλῃν μου,
24 ἥ ἡμέρα ὥρισα· ἀνύξαις τὴν φυλακὴν, ἐξαφίω
τὸν κατὰδικον διὰ ἐνιαυτοῦ κὲ μηνῶν ι' περι-
πατούντων.

"320 yılının Panemos ayının 12. gününde: Tanrı Zeus ve Büyük Men Artemidorou'nun gönderdikleri vahiy uyarınca: 'İşlediği suçlardan dolayı, Theodoros'u gözlerinden cezalandırdım'.

'Haplokomas'ın uşağı ve Euthykles'in karısı Trophime ile şehir konağında cinsel ilişkide bulundum'.

'O, bu ilk günahından, bir koyun, bir keklik ve bir köstebek (vererek) kurtulacak'.

'İkinci günah: Nonou'daki tanrıların kutsal bir kölesi olduğum halde, yalnız yaşayan Ariadne ile cinsel ilişkide bulundum'.

'O, bu suçunu bir domuz yavrusu ve bir tonbalığı vererek ödeyecek'.

'Üçüncü günah olarak, yalnız yaşayan Arethousa ile cinsel ilişkiye girdim'.

'Günahkâr, bu suçunu bir tavuk (veya horoz), bir serçe, bir güvercin, bir kypros (miktar) arpa ile karışık buğday, bir prokhos (miktar) şarap ve bir kypros buğdayla ödeyecek. (Ve ayrıca suçundan) arınmış bir kimse olarak, kutsal personele bir prokhos (şarap) verecek'.

'Zeus'u kendime avukat (kefil ?) tayin ettim':

'Bak! onu işlediği günaha uygun şekilde kör ettim; şimdi o tanrıları yatıştırmakla ve yazılı bir taş dikmekle iyi etti. Meclise danıştıktan sonra şimdi hoşnutum. Çünkü stel, tam benim saptadığım günde dikildi. Hapishaneyi (büyüyü ?) açabilirsiniz; mahkûmu, bir yıl on ay sonra serbest bırakıyorum'.

6. Pollion'un Zeus Oreites ve Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Olasılıkla Kollyda'nın kuzeyindeki Axiottenos kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 2-1-74).
Tanımı	Beyaz mermerden kamalı stel. Akroterli üçgen alınlığın içinde bir hilal ve bir rozet tasviri bulunuyor. Khiton ve manto giymiş olan erkek figürü, sağ elini dua eder şekilde yukarı kaldırmış; sol eliyle ise skeptron tutmakta.
Ölçüler	0,84 x 0,34-0,47 x 0,06, h.: 0,018
Tarih	Sulla 323= İ.S. 238/9.
Yayınlar	E. VARINLIOĞLU, EA 13 (1989), 47-49, No. 5 (SEG 39, 1279); PETZL, Beichtinschriften, 6.

- Διειὶ Ὀρείτῃ μεγάλῃ
 καὶ Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ
 4 Περκον βασιλεύοντα Πωλίων.
 Ἐπὶ με ἔλαθεν
 καὶ ὑπερέβην τὸν
 8 ὕρον ἄθετος, ἐκό-
 λάσαντο αὐτὸν
 οἱ θεοὶ ἔτους τεγ', μη(νὸς) Δύσ-
 στρου λ'· τριφώνῳ ἀπῆρεν,
 12 ἀσφάλακι καὶ στρουθῶ καὶ θι-
 νίῳ, καὶ τὴν θυμολυσίαν, τὴν
 εἶχαν οἱ θεοὶ ἐν ἔθι ἀναστα-
 νομένης τῆς στήλης· μόδιος
 16 πυρῶν, οἴνου πρόχος α'· ἄρισ-
 τον τοῖς εἰερεῖσιν πυρῶν κύ-
 προν αΓ', οἴνου πρόχον αΓ',
 ἐρέβινθοι καὶ ἀλειὰ· καὶ ἰλα-
 20 σάμην τοὺς θεοὺς διὰ τέκνα τέ-
 κνων, ἔγγον' ἐγόνων.

“Ulu Zeus Oreites'e ve Perkos'ta oturan tanrı Axiottalı Men'e. Pol(l)ion bir gün bilmeden kuralları çiğneyip tanrının kutsal toprağına ayak basıp kirletti. Tanrılar da onu cezalandırdılar. 323 yılının Dystros ayının 30. günü. Tanrıların öfkesini yatıştırmak için, bir kör köstebek, bir serçe ve bir balık verdi ve kurallara uygun olarak bu steli dikti. Rahiplere de bir ölçek buğday, bir ölçek şarap, bir buçuk ölçek de kahvaltılık buğday, bir buçuk ölçek şarap ve ayrıca nohut ve bulgur verdi. Ve (böylece) tanrıların öfkesini kuşaklar boyu yatıştırdı”.

7. Perkos (-on) Tanrıları'na ve Zeus Oreites'e Adak:

Buluntu Yeri	Olasılıkla kuzeydoğu Lydia.
Şimdiki Yeri	Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4208).
Tanımı	Alınlık, akroter ve kamalı mermer stel. Solda sağ elini yukarıya kaldırmış bir kadın figürü (H. Malay'a göre sol eliyle bir kılıç tutmakta), ortada sağ elini dirsekten kırarak göğsünün üzerine koymuş bir erkek çocuğu, sağda ise yine sağ elini havaya kaldırmış vaziyetteki suçlu kişi tasvir edilmiş.
Ölçüler	0,89 x 0,39 x 0,06, h.: 0,015
Tarih	İ.S. geç 2. ya da erken 3. yy. (H. MALAY).
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 12 (1988), 150, No. 4 (<i>SEG</i> 38, 1236); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 7.

Ἐπὶ προήγγελαν οἱ θεοὶ
 οἱ οἱ Περκενηῶν, Ζεὺς Ὀρεΐ-

- της εἰς τὸ ἄλσος μὴ βόσχ-
 4 [ι]ν κτήνη, ἡπεῖθουσιν, ἐκό-
 λασαν Εὐμένην (δῖς) τὸν υἱὸν
 καὶ κατέθηκεν ἰσοθάνατον.
 Ἡ δὲ ἐμὴ Τύχη ἐλπίδαν
 8 ἔδωκε. Μεγάλαι Νεμέσις
 ἐν Περκῶ.

“Perkenoi tanrıları sürekli itaatsizlik yapan kişilere, Zeus Oreites'in (kutsal) ormanına hayvan sokmamalarını önceden bildirdikleri halde buna uyulmadı. Eumenes oğlu Eumenes'i cezalandırdılar ve o (Zeus Oreites) onu ölümcül bir duruma soktu. Ama Tykhe bana ümit verdi. Perkös'daki (veya Perkon'daki) Nemesisler yücedir”.

8. Fragment:

Buluntu Yeri	Kula / Şeremet.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 6222).
Tanımı	Mermer stel parçası.
Ölçüler	0,28 x 0,33 x 0,07, h.: 0,018
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> , 186; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 8.

- 1 - - - - -
 [. . .] πέντε κύ[πρους]
 [. . π]ρόχους καὶ ΤΟ[]
 4 [ἐπ]εζήτησαν οἱ θεο[ί] ἔ]-
 [δ]ωκαν καὶ οὐκ ἔστη[λλογράφ]-
 φησαν· διὰ τοῦτο ΕΠ[]
 οἱ θεοὶ τὴν συνγέν[ειαν],
 8 ἵνα στηλλογράφ[αφοῦντες ? μαρ]-
 τυροῦσι[]

“... 5 kypros ... prokhos ve ... tanrılar istediler ... verdiler ve yazılı bir stel dikmediler. Bu nedenle ... tanrılar aile üyelerini ... yazılı bir stel dikerek ... (tanrılarının gücüne) tanıklık ediyorlar ..”.

9. Menophilos'un İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı:

Buluntu Yeri	Toma Dağı
Şimdiki Yeri	Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4199).
Tanımı	İki kısma ayrılmış, alınlıklı beyaz mermerden stel.
Ölçüler	0,96 x 0,4 x 0,05, h.: 0,014
Tarih	Sulla 276= İ.S. 191/2.

Yayınlar G. PETZL, *ZPE* 30 (1978), 255, No. 2 (*SEG* 28, 913; *TAM* V 1, 179a); PETZL, *Beichtinschriften*, 9.

- Μέγας Ζεὺς ἐκ Διδύμων
 Δρυῶν κατεκτισμένος καὶ
 αἰ δυνάμεις αὐτοῦ. Ἐπεὶ
 4 Μηνόφιλος ἡγόρασε ἱερὰ ξύ-
 λα, διὰ τοῦτο ἐκολάσθη ὑπὸ
 τοῦ θεοῦ, καὶ πολλὰ παθόν-
 τος αὐτοῦ μετὰ ταῦτα ἐκέ-
 8 λευσε Μηνοφίλῳ τῷ υἱῷ αὐ-
 τοῦ ῥοισάμενον τὴν τοῦ πα-
 τρὸς αἰτίαν. Παραγγέλλει
 πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι οὐ
 12 δεῖ καταφρονεῖν το[ῦ θε]-
 οῦ. Ἀνέστησε δὲ τὸ μαρτ[ύ]-
 ριον ἔτους σος', μη(νὸς) Δαισίου λ'.

“İkiz meşeler Zeus'u ve onun gücü büyüktür. -Menophilos kutsal koruluktan odun sattığından, tanrı tarafından cezalandırıldı; ve hayli çile çektikten sonra, (tanrı), oğlu Menophilos'a babasının suçunu telafi etmesini emretti. O şimdi bütün insanlara tanrıyı hafife almamaları gerektiğini bildiriyor. O bunun kanıtını 276 yılının Daisios ayının 30. günü dikti”.

10. Stratonikos'un İkiz Meşeler Zeus'u'na Adağı:

Buluntu Yeri Toma Dağı
Şimdiki Yeri Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4207).
Tanımı Beyaz mermerden, üstü kırık kamalı stel. Solda, uzun giysili ve sağ eliyle rahip çelenki, sol eliyle de asa tutan rahip, sağda da sağ elini yukarıya kaldırmış durumdaki suçlu kişi tasvir edilmiş.
Ölçüler 0,82 x 0,38 x 0,04, h.: 0,012
Tarih Sulla 279= İ.S. 194/5.
Yayınlar G. PETZL, *ZPE* 30 (1978), 253, No. 1 (*SEG* 28, 914; *TAM* V 1, 179b); PETZL, *Beichtinschriften*, 10.

- Μέγας Ζεὺς ἐγ Διδύμων Δρυ-
 ῶν. Στρατόνεικος Εὐανγέ-
 λου διὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτὸν Δι-
 4 ὸς Διδυμείτου ἔκκοψε δρῦ-
 ν, κὲ ἀναζητήσας ὁ θεὸς τὴν
 ἰδίαν δύναμιν διὰ τὸ ἀπιστῖν
 αὐτὸν κατέθηκεν ΟΛΟΔΟΥΜΕ
 8 ἰσοθανάτους, καὶ σωθεὶς ἐγ
 μεγάλου κινδύνου εὐχαρίσ-

τῶν ἀνέθηκεν. Παραγγέλ-
 λω δέ, αὐτοῦ τὰς δυνάμεις μή
 12 τίς ποτε κατεντελήσι καὶ
 κόψει δρῶν. Ἔτους σοθ', μη(νὸς) Πα-
 νήμου ηἱ'.

"İkiz meşeler Zeusu büyüktür! Euangelos oğlu Stratonikos bilmeden Zeus Didymeites'in bir meşesini kesti ve Tanrı onun bu itaatsizliği yüzünden kendi gücünü hatırlatmak üzere (?) onu ölümcül duruma soktu. Ve şimdi o büyük bir tehlikeden kurtulan (Stratonikos) bu adağı şükranla sundu. Şimdi herkesi, onun gücünü hiçbir şekilde küçümsememek ve meşe kesmemek konusunda uyarıyorum. 279 yılının Panemos ayının 18. günü".

11. Athenaios'un İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı:

Buluntu Yeri	Toma Dağı
Şimdiki Yeri	Paris (Lydia Varsano Koleksiyonu).
Tanımı	Kabartmalı stel. Solda sağ elinde rahip çelenki, sol elinde de omuzuna dek uzanan bir asa tutmakta olan sakallı bir rahip, sağda ise sağ elini yukarı kaldırmış vaziyetteki suçlu kişi tasvir edilmiş.
Tarih	Sulla 348= İ.S. 263/4.
Yayınlar	L. ROBERT, <i>BCH</i> 107 (1983), 516-20 (=Doc. d'Asie Min. 360-4), Fig. 11; <i>SEG</i> 33, 1013; G. PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 11.

Μέγας Ζεὺς ἐ(γ) Δεδύμων
 Δρυῶν. Ἀθήναιος κολασ-
 θεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ
 4 ἁμαρτείας κατὰ ἄγνοι-
 αν, ὑπὸ ὀνείρου πολλὰς
 κολάσεις λαβὼν ἀπητή-
 θην στήλλην καὶ ἀνέγρα-
 8 ψα τὰς δυνάμεις τοῦ θεοῦ.
 Εὐχαριστῶν ἐσσηλο-
 γράφησα ἔτους τμη',
 μη(νὸς) Αὐναίου ηἱ'.

"İkiz meşelerden çıkan Zeus büyüktür! Ben Athenaios, tanrı tarafından bilmeden işlediğim bir suç için cezalandırıldım, birçok ceza aldıktan sonra rüya aracılığıyla (benden) bir stel talep edildi ve ben tanrının gücünü yazdırdım. Bu yazılı steli şükranla diktim. 348 yılının, Audnaios ayının 18. günü".

12. K. Bassa'nın İkiz Meşeler Zeusu'na Adağı:

Buluntu Yeri	Toma Dağı
Şimdiki Yeri	Paris (Lydia Varsano Koleksiyonu).
Tanımı	Üçgen alınlıklı, palmet akroterli stel. Üstteki kabartmada, sol tarafta, sağ elinde bir rahip çelenki, sol elinde ise bir asa tutan sakallı rahip, sağ tarafta da, sağ eliyle ortadaki altarn üzerine yumurta şeklinde bir nesne bırakan suçlu kişi tasvir edilmiş. Altta ise, daha küçük olarak, sağ ellerini dua eder şekilde yukarıya kaldırmış iki erkek figürü görülüyor.
Tarih	Sulla 338= İ.S. 253/4.
Yayınlar	L. ROBERT, <i>BCH</i> 107 (1983), 520-23 (<i>Doc. d'Asie Min.</i> 364-7), Fig. 3 (<i>SEG</i> 33, 1012); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 12.

Διὶ Διδύμων Δρυῶν. Κ. Βάσσα κο-
λασθεῖσα ἔτη δ' καὶ μὴ πιστεύουσα
α τῷ θεῷ, ἐπ(ι)τυχοῦσα δὲ περὶ ὧ-
4 ν ἔπαθα, εὐχαριστοῦσα (σ)τήλλην
ἀνέθηκα, ἔτους τλη', μη(νός) Περιτίου ηι'.

"İkiz meşeler Zeusu'na. Ben, K. Bassa, dört yıl boyunca cezalandırıldım ve (buna rağmen) tanrıya güvenmedim, ama (şimdi) dertlerimden kurtulduktan sonra, bu steli şükranla diktim. 338 yılının Peritios ayının 18. gününde".

13. Fragment:

Buluntu Yeri	Toma Dağı
Şimdiki Yeri	Manisa Müzesi
Tanımı	Mavi mermerden, iki stel parçası.
Ölçüler	0,31 x 0,26 x 0,026
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	A. FONTRIER, <i>Museion</i> V 2 (1885/86), 75, No. φξβ' (G. LAFAYE, <i>IGR</i> IV 1318). <i>TAM</i> V 1, 180; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 13.

- - - - -
Θεοδώρου Δημη[τρί]-
ου, Καρπίμης μητρό[ς, 'Αμ]-
μίας γυναικός, 'Ιουλί[ας]
4 ἀδελφῆς· ἐπειδὴ ἀρθ[έν]-
των μου ὀπλαρίω[ν ὅ]-
πὸ 'Ανδρονείκου ε[ἰρη]-
νάρχου καὶ []
8 ναμένων προσ[]
[] αἰροντος μο[]

"... Theodoros oğlu Demetrios'un, annesi Karpime'nin, karısı Ammia'nın, kızkardeşi Ioulia'nın. Benim aletlerim (? silahlarım ?) eirenarkhos Andronikos tarafından çalındığı için (çalınınca ?) ve ...".

14. (Thea Larmene'ye) Adak:

Buluntu Yeri	Toma Dağı
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer stel parçası. sol ve olasılıkla alt kısım orijinal.
Ölçüler	0,07 x 0,14 x 0,07, h.: 0,018
Tarih	İ.S. 2.yy. (Keil - von Premerstein)
Yayınlar	KEIL - PREMERSTEIN, 2. <i>Reise</i> 78, No. 164 (F. STEINLEITNER 46, No. 21); <i>TAM</i> V 1, 18; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 14.

[ἐστη]-
λογράφη[σα τὰς δυνάμεις]
τῆς θεο[ῦ].

"...tanrıçanın (gücünü) stele yazdım".

15. Glykon ve Karısı Kainis'in Adağı:

Buluntu Yeri	Topuzdamları
Şimdiki Yeri	İzmir Arkeoloji Müzesi (Env. No. 8807).
Tanımı	Üst kısmı kırık kamalı mermer stel. Yazıtın üstünde bir kabartmanın alt kısmı görülüyor.
Ölçüler	0,57 x 0,38 x 0,06, h.: 0,015-0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY - G. PETZL, <i>EA</i> 6 (1985), 63, No. 5 (<i>SEG</i> 35, 1267); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 15.

Γλύκων Ῥότου ἁ-
τενῶς ὁμόσας
ἐνεμεσήθη, καὶ
4 ἐπεζήτησαν οἱ θε-
οὶ ἐκ τῆς γυναικὸς
αὐτοῦ Καινίδος
καὶ τοῦ πεκουλίου
8 τὴν προγραφὴν.

"Rhotos (Rhotes ?) oğlu Glykon küfürde ısrar ettiği için (tanrıların) öfkesini çekti; bu yüzden tanrılar karısı Kainis'ten, kendi özel mülkünü de satışa çıkarmasını talep ettiler".

16. Agathopos'un Pereudos (-don) Tanrıları'na Adağı:

Buluntu Yeri	Bulunduğu yer bilinmiyor (Pereudos Tanrıları'nı zikreden bir başka yazıt [EA 3, s. 15, No. 10-1], Toma Dağı'nın kuzeyinde, Topuzdamları yakınında ele geçti).
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 8-2-73)
Tanımı	Beyaz mermerden, alınlıklı, palmet akroterli ve kamalı stel. Yazıtın üzerinde bir çift göz tasviri var.
Ölçüler	0,87 x 0,4 x 0,05, h.: 0,018-0,02
Tarih	Sulla 279= İ.S. 194/5.
Yayınlar	P. HERRMANN - E. VARINLIOĞLU, <i>EA</i> 3 (1984), 2, No. 1 (<i>SEG</i> 34, 1210); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 16.

Ἔτους σοθ', μ(η)ν(ός) Αὐ-
δνέου. Ἀγαθόποδα
ἐπὶ ἐπεζήτησαν οἱ
4 θεοὶ οἱ ἐν Περεύδῳ
διὰ τὸ ἐνλίπεσθε ἡ-
μέρας, ἐκολάσσοντο εἰς
τοὺς ὀφθαμοὺς, καὶ ᾿γὼ
8 εὐλογῶν ἀποδεί-
δω.

"279 yılının Audnaios ayında. Pereudos (Pereudon) tanrıları, Agathopos'tan, günlerce (günboyu ?) ortalarda görünmemesi -işi savsaklaması-nedeniyle hesap sordular ve gözlerinden çarptılar. (Şimdi) ben (bunun) kefareтини şükranla ödüyorum".

17. Apollonios'un Pereudos (-don) Tanrıları'na Adağı:

Buluntu Yeri	Bilinmiyor
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 8-1-73).
Tanımı	Beyaz mermerden alınlıklı, palmet akroterli (üstte kırık) ve kamalı stel. Alınlıkta hilal tasviri var.
Ölçüler	0,95 x 0,43 x 0,08, h.: 0,015-0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	P. HERRMANN - E. VARINLIOĞLU, <i>EA</i> 3 (1984), 6, No. 3 (<i>SEG</i> 34, 1212); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 17.

Ἀπολλώνιος θεοῖς τοῖς
ἐν Περεύδῳ μαρτύρειν
ἐπεὶ με ἡ μήτηρ ἐπικατη-
4 ράσετο, ἡρώτησα τοὺς
θεοὺς καὶ ἔδωκα μετὰ τοῦ
ἀδελφοῦ Εὐπελάστου ὑ-
πὲρ τοῦ στεγνοῦ (δηνάρια) ρ' τοῦ
8 ἀγορασθέντος παρὰ Μύρ-

μηκος, ὑπὲρ τῶν λυπῶν
πάντων τομαίων ἀνπέ-
λων ἐν Προμιάσσει ἐπὶ τῇ
12 πρεΐνῳ ἀπέδωκα ἄλλα
δηνάρια ν'. Δὶς ἡρώτησα
τοὺς θεοὺς, ἐπέτυχα καὶ
εὐχαριστῶ.

"Apollonios, Pereudos'taki tanrılara şehadet eder. Annem bana ilenince Tanrılara danıştım: Kardeşim Eupelastos'la birlikte, Myrmeks'in satın almış olduğu dam için 100 dinar ödedik. Ayrıca ben, Promiasse'de, meşe ağacının yanbaşındaki geri kalan asmaların tümü için 50 dinar daha ödedim. Tanrılara iki kez danıştım; dileğim yerine geldi. Şükürler olsun!".

18. Eupelastos, Apollonios'un Mirasçıları ve Philippikos'un Adağı:

Buluntu Yeri	Bulunduğu yer bilinmiyor. Pereudos Tanrıları'nı zikreden EA 3, s.15, No. 10 ve 11, Toma Dağı'nın kuzeyinde, Topuzdamları yakınında ele geçmiştir.
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 10-10-84).
Tanımı	Beyaz mermerden, alınlıklı, palmet akroterli ve kamalı stel. Yazıtın üzerinde, kline pozisyonunda sakallı bir erkek kabartması ve sol üst köşede bir hilal tasviri var.
Ölçüler	0,95 x 0,43 x 0,07, h.: 0,017-0,02
Tarih	Sulla 284= İ.S. 199/200.
Yayınlar	P.HERRMANN - E. VARINLIOĞLU, EA 3 (1984), 7-8, No. 4 (SEG 34, 1213); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 18.

Ἐπεζήτησαν οἱ θεοὶ τὰς ἀν-
πέλους τῆς Ὑγίης Μύρτου
τὰς [[αν]] ληγάτους ἐν Προμι-4
άσει τόπῳ λεγομένῳ Λά-
κοις καὶ ἄλλας κορυφῆας· ἀπο-
δίδουσιν σὺν ἐνκούθοις καὶ
φόρῳ Εὐπέλαστος καὶ οἱ Ἄ-
8 πολλωνίου κληρονόμοι καὶ ὁ
Φιλιπικὸς Φιλίπου· ἕκαστος αὐ-
τῶν τὰ λαχόντα μέρη τῶν ἀν-
πέλων παραδεδώκομεν τοῖς
12 θεοῖς διὰ τῆς προδηλουμέ-
νης κολάσεως.
Ἔτους σπδ' , μη(νὸς) Δαισίου.

"Tanrılar, Hygie Myrton'un mirası olan Promiasse'nin Lakoi mevkiindeki tarlada bulunan asmalar ile tepedekileri istediler. Eupelastos, Apollonios'un

mirasçıları ve Philip(p)os oğlu Philip(p)ikos bunların yanısıra sıkılmış üzümle ve vergisini de verdiler. Hepimiz, sözünü ettiğimiz cezaya çarpılınca, bağdan payımıza düşeni Tanrılara verdik. 284 yılının Daisios ayında".

19. Markia'nın Adağı:

Buluntu Yeri	Bulunduğu yer bilinmiyor. Pereudos Tanrıları'nı zikreden EA 3, s.15, No. 10 ve 11, Toma Dağı'nın kuzeyinde, Topuzdamları yakınında ele geçmiştir.
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 8-2-74).
Tanımı	Kırmızı-beyaz mermerden, alınlıklı, palmet akroterli ve kamalı stel. Yazıtın üzerinde hilal tasviri var.
Ölçüler	0,89 x 0,28-0,38 x 0,07, h.: 0,019 (s.1-6), 0,013 (s. 7)
Tarih	Sulla 283= İ.S. 198/9.
Yayınlar	P.HERRMANN - E. VARINLIOĞLU, EA 3 (1984), 13, No. 8 (SEG 34, 1217); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 19.

Ἔτους σπγ'. μη(νός) Ξαν-
 δικού. Μαρκία Αριου
 ἐπὶ λειπούσης ἡμέ-
 4 ρας εἰσηλθῶ, ἐπέζη-
 τησαν οἱ θεοί, καὶ ἐσ-
 στηλλογράφῃσα ὕ
 καὶ εὐχαριστῶ.

"283 yılının Ksandikos ayında. Tanrılar, ben Arios kızı Markia'dan, bir günlük bir vecibeyi savsaklamam nedeniyle kefarete talep ettiler. Ben de bunu yazılı olarak itiraf edip, şükranlarımı sunuyorum".

20. Ioulia'nın Adağı:

Buluntu Yeri	Bulunduğu yer bilinmiyor. Pereudos Tanrıları'nı zikreden EA 3, s.15, No. 10 ve 11, Toma Dağı'nın kuzeyinde, Topuzdamları yakınında ele geçmiştir.
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 8-5-74).
Tanımı	Beyaz mermerden alınlıklı, palmet akroterli, kamalı stel. Yazıtın üzerinde, adak sahibi Ioulia, uzun bir khiton ve manto giymiş olarak ve sağ elini yukarıya kaldırır şekilde tasvir edilmiş.
Ölçüler	0,94 x 0,28-0,37 x 0,05, h.: 0,017
Tarih	Sulla 294= İ.S. 209/10.
Yayınlar	P.HERRMANN - E. VARINLIOĞLU, EA 3 (1984), 13-15, No. 9 (SEG 34, 1218); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 20.

Θεοῖς Περειδυνοῖς· Ἰου-
λία ἐπαρασαμένη θρε-
πτῇ ἰδίᾳ Ὀνησίμῃ καὶ
4 μηδὲν λαβοῦσα ἥρω-
τήθῃ, καὶ οἱ θεοὶ μετέ-
βησαν ἰς αὐτήν καὶ ἀπὸ
νῦν εὐλογῶ. "Ἐτους σϩδ'.

"Pereudos tanrılarına. Ioulia, beslemesi Onesime'ye beddua etti, ama birşey elde edemedi ve (kendisinden) hesap soruldu. (Çünkü) tanrılar ondan yana çıktılar. Bundan böyle tanrılara şükrediyorum! 294 yılında".

21. Trophimos'un Apollon Axyros'a Adağı:

Buluntu Yeri Saittai'ın batısındaki Saraycık.
Şimdiki Yeri Ege Üniversitesi, Bornova-İzmir.
Tanımı Beyaz mermerden, alınlık ve akroterli stel. Üstte ve sağda kırık.
Ölçüler 0,39 x 0,24 x 0,05, h.: 0,015
Tarih Roma imp. devri
Yayınlar H.MALAY, EA 20 (1992 [1993]), 75; PETZL, Beichtinschriften, 21.

Τρόφιμος υἱ Ὑ Ἀπ[ολ]-
λωνίου Ἀμμίαν τ[ῆν]
πενθερὰν παρὶδ[-]
4 κὲ ἐθυμολύτησε.
κὲ ἐστηλλογράφ[η]-
σε· Ἀπόλλωνι Αἷ[υρῶ]
[εὐχ]αριστῶν ἀ[νέθη]-
8 [κεν].

"Apollonios oğlu Trophimos, kaynanası Ammia'yı hakir gördü (ve Tanrı'yı öfkелendirdi). Ama şimdi Tanrının öfkесini yatıştırdı ve yazılı bir stel hazırladı ve onu, Apollon Axyros'a şükranlarını sunarak dikti".

22. Melite ve Makedon'un Ebeveynlerinin Apollon Axyros'a Adağı:

Buluntu Yeri Olasılıkla Saittai'ın batısındaki Saraycık'dan
Şimdiki Yeri Münih ?
Tanımı Kireçtaşından alınlık, palmet akroter ve kamalı stel. Alınlığın içteki iki yan köşesi sarmaşık yaprağı ile stilize edilmiş.
Ölçüler 0,51 x 0,34-0,29 x 0,07, h.: 0,015-0,02
Tarih Sulla 300= İ.S. 215/6.

Yayınlar J. NOLLÉ, *EA* 10 (1987), 102-104, No. 2 (*SEG* 37, 1737); PETZL, *Beichtinschriften*, 22.

Ἔτους τ', μη(νός) Ξανδικο-
 ὦ δωδεκάτη. Διὰ τὸ ἄ-
 μάρτημα, τὸ ἐποίη-
 4 σαν ἐπὶ τῷ θεῷ- καὶ ἔκ-
 λεψαν ΕΙΑΛΙΑΙΑ κὲ ἔτ-
 ερά τινα τὰ κείμενα-, κο-
 λασθέντα ὑπὸ τοῦ θ-
 8 εοῦ ἡ Μελίτη καὶ ὁ Μακ-
 εδών, ἡρώτησαν οἱ γονῖς
 ὑπὲρ αὐτῶν Ἀπόλλωνα Α-
 ξυρον ἡρώτησαν, εὐχαρι-
 12 στοῦντες ἀνέθηκαν.

"300 yılının, Ksandikos ayının 12. gününde. Melite ve Makedon, Eia'nın ağını (?) ve başka şeylerini çalmak suretiyle Tanrı'ya karşı işledikleri bu suç nedeniyle onlar Tanrı tarafından cezalandırılınca, anne ve babaları Apollon Axyros'a danıştılar; danıştılar ve adağı şükranla yerine getirdiler".

23. Fragment:

Buluntu Yeri Saittai (Ayvaalan).
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Tüm kenarları büyük ölçüde tahrip olmuş, kırmızı mermerden plaka parçası.
Ölçüler 0,46 x 0,38 x 0,2, h.: 0,025
Tarih Sulla 250= İ.S. 165/6.
Yayınlar TAM V 1, 151; PETZL, *Beichtinschriften*, 23.

[Ἔτο]υς σν', μη(νός) []
 [] Ἀπολλωνιδ[]
 [] . . ος[] σῶσαι (?) . []
 4 [] ας[] . οςασιμη[]
 [] συ]γενικὸν κὲ κολασ-
 [θεῖς(α)] ἀνέστησα στή-
 [λην κ]αὶ ἐπέγραψεν τὴν
 8 [] ον ἀμαρτίαν.

"250 yılının ... ayının ... (ben) Apollonid- cezalandırıldım ve bir stel diktim ve [şlediğim günahı onun üzerine yazdırdım]."

24. Asklas, Apollonides ve Asklas'ın Zeus Sabazios'a Adağı:

Buluntu Yeri	Demirci'nin güneydoğusundaki Kütüpheler.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 7153).
Tanımı	Alınlık, palmet akroter ve kamalı mermer stel. Satır 1 alınlığın yatay profili üzerinde yer alıyor.
Ölçüler	0,84 x 0,39 x 0,05, h.: 0,02
Tarih	Sulla 258= İ.S. 173/4.
Yayınlar	H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> , No. 64; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 24.

Ἔτ(ους) σνη', μη(νός) Αὐδναίου ιβ'.
 Ἀσκληᾶς Ἀπολλωνίου
 μετὰ τῶν τοῦ ἀδελ-
 4 φοῦ Ἀπολωνίδου τέ-
 κνων Ἀσκληᾶ καὶ Ἀπολ-
 λωνίδου Διὶ Σαβαζίῳ
 ἀνέθηκε ὑπὲρ ἁμαρ-
 8 τίας ἧς ἤμαρτεν ὁ πα-
 τήρ μου. h

"258 yılının Audnaios ayının 12. gününde. Apollonios oğlu Asklas erkek kardeşi Apollonides'in çocukları Asklas ve Apollonides'le birlikte Zeus Sabazios'a babamın işlemiş olduğu bir günah nedeniyle (bu taşı) diktik".

25. Fragment:

Buluntu Yeri	Kula
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Mermer fragment.
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	A.E. KONTOLEON, <i>REG</i> 14 (1901), 301, No. 4 (W. H. BUCKLER, <i>BSA</i> 21 (1914-16), 173-5, No. 3; TAM V 1, 269); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 25.

[ἀ]πιθίας τ[
 [Ἀσκλη]ηπιάδου κατα[
 []ις θεοῦ (?) εἶπεν [
 4 [] παρθένον καὶ ναυ[
 []ου καὶ ἐλοιδόρη[σ-
 [ἐ]ν τῷ ναῷ ποστα[
 [σ]τήλλην στανθ[-
 8 []ν ὑπὸ Βάσσης [
 []τος καὶ συνεβου[λευ-
 []ατων κατα[
 []ηναϊτιχορ[

12 [

]αkov

"... itaatsizliğin ... Asklepiades'in ... Tanrının ... dedi ... bakire ve ... tapınak kurucusu (?) küfür (yemin ?) etti ... tapınakta ... stel dikti ... Bassa tarafından ...".

26. Fragment:

Buluntu Yeri	Karaoba (Ayazviran'ın kuzeybatısında).
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer fragment.
Ölçüler	0,31 x 0,14 x 0,06, h.: 0,014
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	P. HERRMANN, <i>NOLyd</i> 58, No. 52; <i>TAM</i> V 1, 443; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 26.

[.] . . ΑΣ[
 [.]Ν αὐτο[
 [.]ΣΑΠΙΣΤ[-
 4 [.]Ν καὶ ἀλλ[κο]-
 [λ]ασθέντο[ς
 [κ]αὶ ἀπέδω[κ-
 [.]ον κεφάλ[αιον
 8 [.]ου ἔσωσ[- παρα]-
 [δ]είματο[ς
 [τ]οῖς τοῦτ[ο
 [έ]στησ[-
 12 [.]ΡΑ[αν]-

27. Fragment:

Buluntu Yeri	Ayazviran
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Stel.
Ölçüler	0,5 x 0,4 x 0,07
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	A. FONTRIER, <i>Museion</i> V 2 (1885/6), 82, No. φον' (J. ZINGERLE, <i>Strena Buliciana</i> [1924] 184; <i>SEG</i> 4, 643; <i>TAM</i> V 1, 465); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 27.

[.]λικοινοος Κα[σὺν]
 τῷ ὑῷ αὐτοῦ Γαίω [ἀνέστησεν]
 τὴν στήλην ἰς τὸν θεὸν [παραγγέλλων ἀ]-
 4 δίκως μὴ ὁμνεῖν τινα μήτε ὀρκίζ[ειν]
 μήτε ὀρκωμότην γίνεσθαι.

".... oğlu Gaius [ile birlikte] [] tanrının tapınağına steli [dikti]. Kimsenin yalan yere yemin etmemesi, sözünü tutmamazlık etmemesi ve küfürbaz (?) olmaması için".

28. Fragment:

Buluntu Yeri	Ayazviran
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden stel parçası.
Ölçüler	0,39 x 0,28 x 0,07, h.: 0,018
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	TAM V 1, 466; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 28.

	[	ἐ]-
	δωκεν ΑΑ[	τοῖς]
	ἀδελφοῖς Σ[	]
	αὐτὰ καὶ τὸν Μ[	]
4	τὸν ἀδελφὸν [	]
	ἔλαβεν τὸ μέρος[ς	]
	ΛΕΣΕΤΟ καὶ ΤΟ[	]
	νην ἐξετ[λ]ύφλω[σε	]
8	Γλύκωνα ΝΕ[	]
	τὸν γαμβρὸν[ν	]
	λικίωνα Γ[	]
	ΣΑΜΕ[	]
12	ΝΑΑ[	]

"... verdi ... kardeşlerine ... ve kardeşini ... payını aldı ... (tanrı ?) öldürdü (?) ve ... kör etti ... Glykon'u ... kayınbiraderi ...".

29. Fragment:

Buluntu Yeri	Ayazvıran
Şimdiki Yeri	Bir evin duvarında
Tanımı	Tüm kenarları kırık beyaz mermer parçası.
Ölçüler	Yük. ve gen. ortalama 0,2, h.: 0,025
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	TAM V 1, 467; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 29 ve H. MALAY, <i>Researches in Lydia, Mysia and Aiolis</i> (baskıda), no. 238.

-]- Σ . . . Σ[-
 -] ὑπεχεσθ[αι
 -]ΘΑΙ *vac.*
 4 -]ΣΧΑΜΕΝ[-

-]ΟΚΛΟΥ καταλο[υ-
-]ΠΙΣΘΙΑΛΜΑ έκολλ[ασ-
α]ύτὸν ἰς τὴν ὄρασι[ν

"... (dinsel) yıkanma ... onu gözlerinden cezalandırdı ... ".

30. Fragment:

Buluntu Yeri Ayazviran
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Tüm kenarları kırık mermer parçası.
Ölçüler 0,21 x 0,15 x 0,07, h.: 0,013-0,016
Tarih Roma İmp. devri ?
Yayınlar TAM V 1, 486; PETZL, *Beichtinschriften*, 30.

]αῖα καὶ .[
]ὕπὸ πάση[ς
ἀ]δελφοῦ Α[
4]ου ἀνασ[
] - ΠΟ[
]Σ[

31. Fragment:

Buluntu Yeri Kavaklı
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Tüm kenarları kırık beyaz mermer parçası.
Ölçüler 0,2 x 0,17, h.: 0,015
Tarih Roma İmp. devri ?
Yayınlar TAM V 1, 505; PETZL, *Beichtinschriften*, 31.

]Σ[
]ευτη[
Μ]ηνοφίλας[
4 ? Ἀρισ]τοτεῖµω[
α]ὐτῆς νῦν[
] υἱὸς αὐτῆς[
]ατηρ ἐστι[

32. Fragment:

Buluntu Yeri Kavaklı
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Tüm kenarları kırık beyaz mermer parçası.
Ölçüler 0,14 x 0,09 x 0,05, h.: 0,016

Tarih Roma İmp. devri ?
Yayınlar TAM V 1, 506; PETZL, *Beichtinschriften*, 32.

]OSEI[
 ἐπ]εζητ[η-
]NEIA
 4]ατερα[
]ONI[

33. Apollonios'un Kızının Tanrılara Adağı:

Buluntu Yeri Bilinmiyor
Şimdiki Yeri Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 15-2-79).
Tanımı Beyaz mermerden üst ve altı kırık, yukarıya doğru incelen stel.
Ölçüler 0,49 x 0,28-0,35 x 0,05, h.: 0,028
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar E. VARINLIOĞLU, *EA* 18 (1991), No. 1; PETZL, *Beichtinschriften*, 33.

- - - - -
 []ς Ἀπολλ[ω]-
 [νί]ου ἐνποδισθ[ί]-
 σα ἐν τῷ ναῷ ἐκο-
 4 λάσθη ὑπὸ τῶν θε-
 ῶν, ἵνα ἀναδίξει
 τὰς δυνάμεις αὐ-
 τῶν. Δαπανήσασα [ί]-
 8 λάσετο τοὺς θεοὺς[ς]
 καὶ ἐστηλλογράφη-
 σεν καὶ ἀνέδειξε.
 μεγάλας δυνάμεις
 12 αὐτῶν, καὶ ἀπὸ νῦν
 εὐλογεῖ ἐπὶ Μητρῷ
 [ί]ερέως.

"... Apollonios kızı ... tapınakta ...-dığı için, ... tanrılar tarafından onların ne kadar güçlü olduklarını göstereceğini diye cezalandırıldı, böylece o onların gücünün tezahürlerini gördü. Paralar harcıyarak tanrılarını yatıştırdı ve o yazılı steli dikti ve onların büyük gücünü gösterdi ve şu andan itibaren o (tanrılarını) övüyor. Rahip Metros'un döneminde".

34. Apphias ve Çocukları Alexandros, Attalos, Apollonios ve Amion'un Adağı:

Buluntu Yeri Ayazviran.
Şimdiki Yeri Bilinmiyor

Tanımı	Üstü kırık beyaz mermer stel.
Ölçüler	0,65 x 0,46 x 0,07, h.: 0,02-0,016
Tarih	İ.S. 3.yy (?).
Yayınlar	KEIL - PREMIERSTEIN, 2. <i>Reise</i> 106, No. 208 (F. STEINLEITNER, 21, No. 3; J. ZINGERLE, <i>Öjh</i> 23 (1926), Bbl. 33-35; V. LONGO, <i>Aretalogie</i> I (1969), 165, No. 84); TAM V 1, 464; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 34.

- []ω Ἑρμογένης Ἀπολωνίου Βαλέριος γενόμενος εἰκονοδο-
 4 ότης Καΐκου καὶ Τρ(ύ)φωνος περὶ προ-
 βάτων· ὧν ἐκρίθη ὁμόςσε τὸν Ἑρ-
 μογένην μὴ προδεδοκένε τὰ
 πρόβατα τὰ Καείκου· ἀγνοήσας οὖ-
 8 ν· ὁ θεὸς ἀνέδιξεν τὰς εἰδίας δυν-
 άμεις καὶ ἐκόλασεν τὸν Ἑρμογένην
 καὶ ζημίας αὐτῷ ἐπόησεν ἀποκτί-
 νας αὐτῷ τὰ κτήνη βοῦν κὲ ὄνον· ἀπιθ-
 12 οῦντος δὲ τοῦ Ἑρμογένου ἀπέκτινεν α-
 ὑτοῦ τὴν θυγατέρα· τότε ἔλυσεν τὸ-
 ν ὄρκον. Ἀφίας καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς Ἀλέ-
 ξανδρος, Ἀτταλος, Ἀπολ(ώ)νιος, Ἀμιο-
 16 ν ἐστήσομεν τὴν στήλην καὶ ἐνεγράψομε-
 εν τὰς δυνάμεις τοῦ θεοῦ καὶ ἀπὸ νῦν εὐλ-
 ογοῦμεν.

"[- - -] Kaikos ve Tryphon'a (ait) küçükbaş hayvanların bakımını üstlenen Apollonios oğlu Hermogenes Valerius yargılandı. Hermogenes, Kaikos'un hayvanlarını başıboş bırakmadığına dair yemin etti. Bu nedenle Hermogenes, tanrı huzurunda bilinçsizce yemin etti. Tanrı ona kendi gücünü gösterdi ve Hermogenes'i cezalandırdı ve ona kendi hayvanlarını, bir öküz ve bir eşeği öldürtmek suretiyle zarar verdi. Hermogenes itaatsizliğinde ısrar edince o (tanrı) onun kızını da öldürdü. O zaman (Hermogenes) ettiği yeminden döndü. Biz Apphias ve çocukları Alexandros, Attalos, Apollonios ve Amion bu steli diktik ve üzerine tanrının gücünü yazdık ve şu andan itibaren onu övüyoruz".

35. Men Petraeites ve Men Labanas'a Adak:

Buluntu Yeri	Burçak Ovası (Kastolupedion)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstü kırık, kabartmalı beyaz mermer stel. Kabartmada sol tarafta, sol elinde kadeh tutan bir erkek, sağ eliyle de sağındaki altarın üzerine yumurta şeklinde bir nesne bırakıyor. Sağ tarafta, daha küçük betimlenmiş olan erkek figürü sağ elini havaya kaldırmış olarak tasvir edilmiş.

Ölçüler	0,98 x 0,51-0,57 x 0,08, h.: 0,018-0,024
Tarih	Sulla 295= İ.S. 210/1.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> III 1-2 (1878-80), 158, No. τις'. A. PAPADOPULOS - KERAMEUS, <i>AM</i> 6 (1881), 273, No. 23 (F. STEINLEITNER, 33, No. 9; J. ZINGERLE, <i>Öjh</i> 23 (1926) Bbl. 42; E. LANE, <i>CMRDM</i> I, 42, No. 62; V. LONGO, <i>Aretalogie</i> I (1969) 161-3, No. 82); <i>TAM</i> V 1, 231; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 35.

- "Ετους σφε', μη(νός) Περειτίου η'.
- Μηνὶ Πετραεΐτη καὶ Μηνὶ Λα-
βανη. Μητροφάνης καὶ Φλαβια-
4 νός οἱ Φιλίππικοῦ καταλειφθ-
έντες ὑπὸ τῶν γονέων ἐν ὀρ-
φανείᾳ καὶ ἐνίων ἀνθρώπων ἐ-
πιβουλευσάντων αὐτοῖς ἐκ τῆ[ς]
8 κώμης καὶ ἀρόντων ἔνγραφα καὶ ἔτε-
ρα εἶδη ἐκ τῆς οἰκίας αὐτῶν λα-
θραίως καὶ περισυρομένων αὐτῶν
ὑπὸ δανιστῶν ἢ Ταζηνῶν κατοι-
12 κία ἀδοξήσασα ἐπέστησε τὸ
σκῆπτρον τοῖς κακῶς εἰς αὐτοὺς τ[ολ]-
μήσασιν, καὶ ὁ θεὸς ἐξεζήτησεν [καὶ]
ἐκολάσето καὶ διέφθειρε τοὺς [ἐπὶ]-
16 βουλεύσαντας αὐτοῖς. Ὁ θεὸς [οὖν]
[ἐπεζήτη]σεν (?) στηλλογραφήσα[ι εὖ]-
[λογοῦντας τὰ]ς δυνάμεις, ὅτι []
[] . ΤΗΣ[]

"295 yılının Peritios ayının 8. gününde. Men Petraeites ve Men Labanas için. Philippikos'un oğulları Metrophanes ve Flavianus ebeveynleri tarafından öksüz bırakıldılar. Köyden bazıları onlara tuzak kurdular ve gizlice evlerinden yazılı belgeleri ve diğer kaynakları çaldılar; onlar alacaklılar tarafından istendi (?). Tazanoi Katoikiası bunu hoş görmedi ve asayı onlara (öksüzlere) kötü muamele edenlere karşı dikti. Ve tanrı intikamını aldı ve cezalandırıldı ve onlara tuzak kurmuş olanları mahvetti. Bu yüzden Tanrı onlardan, kendi gücünü överek yazıtlı bir stel dikmelerini istedi, öyle ki ...".

36. Elpis'in Men Labanas ve Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Katakekaumene
Şimdiki Yeri	İzmir Arkeoloji Müzesi (Env. No. 1973-1-3).
Tanımı	Üstte yatay bir kymationla tamamlanan, beyaz mermer stel. Kymationun altında, yazıtın üzerinde hilal tasviri var
Ölçüler	0,73 x 0,42 x 0,07, h.: 0,015-0,017

Tarih Sulla 276= İ.S. 191/2.
Yayınlar P. HERRMANN, *Anz. Akad. Wien* 122 (1985), 251-4, No. 1 (SEG 35, 1157); PETZL, *Beichtinschriften*, 36.

Μηνὶ Λαβανα· ἡ Ἑλπίς
κατευτελίσασα Μῆνα·
Λαβανα ἀκατάλουστος
4 οὔσα ἐπὶ τὸ βῆμά του ἀ-
νέβη καὶ ἠρεύνησεν τὸ
βῆμα καὶ τὰς τάβλας αὐ-
τοῦ· ἐπιζητήσαντος τοῦ
8 θεοῦ οἱ κληρονόμοι εὐ-
λογοῦντες ἀπέδωκαν.
"Ετους σος', μη(νὸς) Περειτίου.
Καὶ Μηνεὶ Ἀξειτηνῶ
12 -"καταμολυνέ μου τὸ βῆμα"-
εὐλογοῦντες ἀποδείδο-
μεν.

"Men Labanas'a. Elpis Men Labanas'ı hor gördü ve onun podiumuna yıkanmadan çıktı ve onun podiumunu ve tabletlerini inceledi (?). Tanrının isteği üzerine mirasçılar onu kutsayarak (bu steli) diktiler. 276 yılının Peritios ayında. Aynı şekilde Men Axiottenos'a da övgüyle sunduk. "Benim podiumumu onlar kirletti".

37. Apollonios'un Meis Labanas ve Meis Petraeites'e Adağı:

Buluntu Yeri Katakekaumene.
Şimdiki Yeri İzmir Arkeoloji Müzesi (Env. No. 1973- 1-1).
Tanımı Alınlık, akroter ve kamalı beyaz mermer stel. Soldan sağa sırayla sakallı bir erkek, küçük bir kız ve sakalsız bir erkek tasviri bulunmakta. Her üçü de sağ ellerini yukarıya kaldırmış durumdalar.
Ölçüler 1,09 x 0,48 x 0,06, h.: 0,015
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar P. HERRMANN, *Anz. Akad. Wien* 122 (1985), 255-259, No. 2 (SEG 35, 1158); PETZL, *Beichtinschriften*, 37.

Μέγας Μεῖς Λαβανας καὶ Μεῖς
Πετραείτης. Ἐπὶ Ἀπολλώνιος
οἰκῶν ἐν οἰκίᾳ τοῦ θεοῦ παραν-
4 γελλομένῳ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θε-
οῦ - ἐπὶ ἠπίθησεν, ἀπετελέ-
σετο αὐτοῦ Εἰούλιον τὸν υἱὸν
καὶ Μαρκίαν τὴν ἑκγονον αὐτοῦ,
8 καὶ ἐστηλογράφησεν τὰς δυνά-

μῆς τῶν θεῶν, καὶ ἀπὸ νῦν συ
εὐλογῶ.

"Meis Labanas ve Meis Petraeites büyüktür. Tanrının talebi üzerine Apollonios tanrının evinde ikamet ederken itaatsizlik yapınca, (tanrı) onun oğlu Iulius'u ve torunu Marcia'yı öldürdü ve o (Apollonios) tanrılarının gücünü stele yazdı. Artık şu andan itibaren onu övüyorum".

38. Ammias'ın Geleneksel Tanrılara Adağı:

Buluntu Yeri	Olasılıkla Meis Petraeites'e ait olabilecek bir tapınaktan.
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 1-3-74).
Tanımı	Üst kısmı tahrip olmuş, beyaz-gri mermerden alınlıklı stel. Ortada, diz çökmüş vaziyette, uzun mantosuyla bir kadın adorant, sağ kolunu dirsekten kırarak ileriye uzatmış, sağda ise küçük bir kadın (kız çocuğu?) sağ elini yukarı kaldırmış olarak tasvir edilmiş.
Ölçüler	0,85 x 0,37-0,47 x 0,07, h.: 0,017
Tarih	İ.S. 3.yy.
Yayınlar	E. VARINLIOĞLU EA 18 (1991), 91, No. 2; PETZL, Beichtinschriften, 38.

Ἡρώτησαν Χρυσέρως κὲ
Στρατόνεικος ἐξ εἰδό-
των καὶ μὴ εἰδόντων τοῦ-
4 ς πατρίους θεοὺς καθὼς
ἡμῖν ἐδηλώθη ὑπὸ τοῦ ἀν-
γέλου τοῦ θεοῦ Μηνὸς Πε-
τραεῖτου Ἀξετηνοῦ· εὐ-
8 χαριστῶ οὖν Ἀμμίας ὑπ-
ὲρ Διονυσιάδος, καὶ ἐθήκομ-
εν (δηνάρια) ἑκατὸν καθὼς ἐπε-
ζήτησαν οἱ πάτριοι θεοί.

"Khryseros ve Stratonikos bilerek ya da ve bilmeyerek işledikleri bir suçtan ötürü, Men Petraeites Aksiottenos'un habercisinin bize bildirdiği şekilde, geleneksel tanrılardan görüş istediler. Bu nedenle ben Ammias, Dionysias adına şükranlarımı sunuyorum ve geleneksel tanrılarının talebi üzerine 100 Dinar ödüyorum".

39. Meis Petraeites ve Meter Tazene'ye Adak:

Buluntu Yeri	Kavaklı
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer stel parçası. Ayakta duran bir erkeğin sağ bacağına alt yarısı görünüyor.

Ölçüler	0,4 x 0,16 x 0,05, h.: 0,016
Tarih	Sulla 200-299= İ.S. 115/6-214/5.
Yayınlar	K. BURESCH, <i>Aus Lydien</i> 111-114, No. 53.-KEIL - PREMERSTEIN, 2. <i>Reise</i> 105 (F. STEINLEITNER, 29-33, No. 8; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 44, No. 67. <i>TAM</i> V 1, 499; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 39.

Μέγας [Μεῖς]
 Πετραεΐτης [..... βα]-
 σιλεύων κὲ Μ[.....]
 4 Μήτηρ Ταζη[νή.]
 κος Τατιαν[.....]
 μην ἐποίησ[α]
 ἀπελεγχθ[εῖς ὑπὸ τῶν ἀν]-
 8 τιδίκων νῦν ἰλασάμενος]
 μετὰ υἱοῦ [ἐστηλλογράφ]-
 φησα τὰς δ[υνάμεις].
 Ἔτους σ[...], μη(νὸς)]-
 ου η'.

"... 'da hüküm süren [Meis] Petraeites büyüktür ve ... Meter Tazene ... Ben, Tatianos (?) oğlu -kos ... yaptım (?). Karşıtlarım tarafından suçum ispat edildiği için, oğlumla birlikte tanrıyı (tanrıları ?) yatıştırdıktan sonra, onların gücünü bu stele yazdım. 2[.] yılının, -os ayının 8. gününde".

40. Ioulia'nın Meter []ne, Meis Labanas ve Meis Artemidorou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Ayazviran'ın doğusu.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer stel. Üstte tahrip olmuş, alt kısım kırık.
Ölçüler	0,42 x 0,37 x 0,05, h.: 0,016
Tarih	Sulla 228= İ.S. 143/4.
Yayınlar	KEIL - PREMERSTEIN, 2. <i>Reise</i> 103-105, No. 204 (F. STEINLEITNER, 10-15, No.1; G.LAFAYE, <i>IGR</i> IV 1371; E. LANE, <i>CMRDM</i> I, 26; No. 42); <i>TAM</i> V 1, 461; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 40.

[Μ]εγάλη Μήτηρ [ρ
 νή καὶ Μῖς Λαβανας κ[αὶ]
 Μῖς Ἀρτεμιδώρου Δό-
 4 ρου κόμην βασιλεύον-
 τες. Ἔτους σκη', μη(νὸς) Δαισί-
 ου Σε(βαστῆ)- Ἰουλία Μητρᾶ ἀνέ-
 στησε στήλλην ἐπιζητη-
 8 σάντων τῶν θεῶν τὴν γε-
 γόνουσαν ἁμαρτίαν ὑπ[ὸ]

- - - - -

"Doroukome'ye hükmeden Meter -ne ve Mis Labanas ve Mis Artemidorou büyüktür. 228 yılının, Daisios ayının ilk gününde. Metras'ın kızı Iulia, tanruların, ... tarafından işlenen günahın hesabının sorulması üzerine bir stel dikti...".

41. Nais'in Meter Taszene'ye Adağı:

Buluntu Yeri	Kavaklı
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üst ve alttan kırık mermer stel.
Tarih	Sulla 166= İ.S. 81/2.
Yayınlar	TAM V 1, 501; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 41.

Ἔτους ρξς', μη(νός) Ἀρτεμει-
σίου κ'. Ναῖς ὑπὸ Μητρὸς
Τασζηνῆς κολασθεῖσα
4 ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας
καὶ τέκνων ἀνέ[σ]θηκεν.

"166 yılının Artemisios ayının 20. gününde. Meter Taszene tarafından cezalandırılmış olan Nais, kendisinin ve çocuklarının kurtuluşu için bu (steli) dikti".

42. Eisias'ın Meter Tal[]ene'ye Adağı:

Buluntu Yeri	Kula.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 97).
Tanımı	Gri mermerden alınlıklı stel. Kenar akroterleri kırılmış alınlıkta yuvarlak bir arma tasviri var.
Ölçüler	0,28 x 0,32 x 0,07, h.: 0,012-0,016
Tarih	Roma İmp. devri ?
Yayınlar	H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> , No. 91; J.-L. ROBERT, <i>Hell.</i> VI (1948) 107, No. 43 (TAM V 1, 260); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 42.

Μητρὶ Ταλ.....ρδηνῇ
Εἰσιὰς ὕ ἐχῆν
κολασθεῖσα ὑπὸ
4 αὐτῆς Εἰτῆνει
- - - - -

"Anatanrıça Tal - - ene tarafından cezalandırılan Eisias bu adağı sundu ..."

43. Antonia'nın Apollon Bozenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Kula.
Şimdiki Yeri	Berlin Şehir Müzesi (Env. No. Sk. 680)
Tanımı	Üst kısmı tahrip olmuş beyaz mermerden stel. Manto giymiş bir erkek, ata binmiş ve sağa doğru ilerler şekilde tasvir edilmiş. Uzun saçları arkada topuz şeklinde toplanmış ve sol eliyle bir çift balta tutar vaziyette görülüyor.
Ölçüler	0,71 x 0,39 x 0,04, h.: 0,016-0,021
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	A. CONZE, <i>Archäologische Zeitung</i> 1880(1881), 37. -W. M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10(1889), 226, No. 18; <i>Cities and Bishoprics of Phrygia</i> I (1985) 152, No. 52. -A. CONZE, <i>Königl. Museen Berlin, Beschreibung der antiken Skulpturen</i> (1891) 252, No. 680 (F. STEINLEITNER, 39-43, No. 13; <i>TAM</i> V 1, 238; P. FRISCH, <i>EA</i> 2 (1983), 41); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 43.

'Αντωνία 'Αντωνίου 'Απόλ-
 λωνι θεῷ βοζηνῷ διὰ τὸ ἄ-
 ναβεβηκένε με ἐπὶ τὸν χο-
 ρὸν ἐν ῥυπαρῷ ἐπενδύτη,
 4 κολασθίσα δὲ ἐξωμολο-
 γησάμην κὲ ἀνέθηκα εὐλο-
 γίαν, ὅτι ἐγενόμην ὁλόκ[λ]-
 8 ηρος.

"(Ben) Antonius kızı Antonia (steli) Bozenos tanrısı Apollon'a sundum; çünkü kirli elbise ile tapınak kutsal alanına girmiştım; bu yüzden cezalandırıldım, suçumu itiraf ettim ve sağlığıma kavuştuğum için şükran borcumu ödedim".

44. Fragment:

Buluntu Yeri	Hamidiye
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Stel parçası.
Ölçüler	0,42 x 0,27 x 0,16
Tarih	Sulla 209 ya da 309= İ.S. 124/5 ya da 224/5.
Yayınlar	A. FONTRIER, <i>Museion</i> V 2 (1885/6), 79, No. φξθ' (W. M. RAMSAY, <i>The Expository Times</i> 10 (1898/9), 59; F. STEINLEITNER, 28, No. 7; J. ZINGERLE, <i>Öjh</i> 23 (1926) Bbl. 38-42; <i>TAM</i> V 1, 492; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 44.

"Ετους [.]θ', μη(νός) Πε[ρειτίου gün ?].
 Θεοδότη Γλύκω[νι ἐπηράσατο]
 θρεπτῷ, ἐπιδὴ ἀράμ[ενος]
 4 τὰς χῆρας αὐτῇ ἐκα[κώσα]-

το, κὲ ἀποθανούση[ς αὐτῆς]
 κὲ τοῦ Γλύκωνος ὁ [θεὸς]
 ἐπεζήτησεν παρὰ [isim]
 8 τοῦ ἐκγόνου αὐτῆς, [καὶ ἀπέ]-
 δωκε καὶ ἀπὸ νῦν ε[ύλογεῖ].

"209 (veya 309) yılının Pe[rítios] ayının [? . gününde(?)]. Theodote, ona el kaldırdığı ve [kötü muamele ettiği için] evlatlığı Glykon'u lanetledi ve [Theodote] ile Glykon öldükleri için, [tanrı] bunun hesabını Theodote'nin torunu [isim]'den sordu ve o da (torun) bu adağı sundu ve artık tanrıyı [öviyor]".

45. Diogenes ve Tatiane'nin Zeus Peizenos'a Adağı:

Buluntu Yeri İbrahim Ağa Köyü.
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Beyaz mermerden üstten kırık stel.
Ölçüler 0,31 x 0,35, h.: 0,017
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar P. HERRMANN, *NOLyd* 56, No. 50; *TAM* V 1, 509; PETZL, *Beichtinschriften*, 45.

Διεὶ Πειζηνῶ Διογένη[ς]
 εὐξάμενος ὑπὲρ τοῦ
 βοὸς κὲ μὴ ἀποδοῦς,
 4 ἐκολάσθη αὐτοῦ ἡ θυ-
 γάτηρ Τατιανὴ ἰς τοὺς
 ὀφθαλμοὺς. Νῦν οὖν
 εἰλασάμενοι ἀνέθη-
 8 καν.

"Diogenes Zeus Peizenos'a sığırı için bir adakta bulundu ama (sonra adağı) sunmadı. Bu nedenle kızkardeşi Tatiane gözlerinden cezalandırıldı. Şimdi o (tanrıyı) yatıştırdı ve (bu steli) dikti".

46. Eraristratos, Sperkyllös ve Alexandros'un Adağı:

Buluntu Yeri İbrahim Ağa Köyü ile Hamidiye arası.
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Beyaz mermerden üstü kırık stel.
Ölçüler 0,62 x 0,5 x 0,06, h.: 0,02
Tarih Sulla 307= İ.S. 222/3.
Yayınlar P. HERRMANN, *NOLyd* 57, No. 51; *TAM* V 1, 510; PETZL, *Beichtinschriften*, 46.

ἐπ[ιζήτησά]ντων τῶν [θ]ε[ῶν]
ἀπέδωκαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Ἑρασί-
στρατος καὶ Σπερκύλλος καὶ Ἀλέ-
4 ξανδρος τὰ εἰκοσιπέντε (δηνάρια) δι-
πλᾶ, ἵνα ἐξ αὐτῶν γενήσεται
ἡ στήλη. Ἔτους τζ', μηνὸς Πανήμου.

"... Tanrıların talebi üzerine onun oğulları Erasistratos, Sperkyllös ve Aleksandros bu stel dikilsin diye iki kez 25 dinar ödediler. 307 yılının Panemos ayında".

47. Polykhronios'un Nea Kome'ye Hükmeden Tanrılara Adağı:

Buluntu Yeri	Kula
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden alınlıklı, palmet akroterli ve kamalı stel. 1. satır alınlığın alt çerçevesinin üzerine yazılmış. Satır 2 v.d. hilal tasvirinin altında.
Ölçüler	0,81 x 0,38 x 0,06, h.: 0,008 (s. 1), 0,015 (s. 2 vd.)
Tarih	Sulla 231= İ.S. 146/7.
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 12 (1988), 148, No. 1 (<i>SEG</i> 38, 1233); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 47.

Μεγάλοι θεοὶ Νέαν Κώμην κατέχοντες.

Hilal

Ἔτους σλα' Μηνοφίλα
ὑπὸ Πολυχρονίου τοῦ υ-
4 ἰοῦ χολιασθεῖσα καὶ τοῖς
θεοῖς ἐνευξαμένη ἰς τὸ
εἰκανοποιηθῆναι αὐτήν,
καὶ κολασθέντος αὐτοῦ
8 καὶ εἰλασαμένου τοῦς θε-
οῦς, ἐκέλευσεν αὐτήν
στηλλογραφῆσαι τὰς δυνά-
μεις τῶν θεῶν.

"Nea Kome'ye hükmeden tanrılar büyüktür! 231 yılında; Menophila, oğlu Polykhronios tarafından kızdırıldı ve o tanrıların kendisini hoşnut etmesi için dua etti. (Oğlu) cezalandırıldıktan ve o (Polykhronios) tanrılarının öfkesini yatıştırdıktan sonra, (tanrı) ona (Menophila'ya) tanrılarının gücünü bir taş üzerine yazmasını emretti".

48. Kallistos'un Nea Kome'deki Tanrılara Adağı:

Buluntu Yeri	Silandos'un batısı (Nea Kome ?)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	"stel"
Tarih	?
Yayın	Hentüz yayınlanmadı. Bu yazıt hakkında bk. TH. DREW-BEAR - CH. NAOUR, <i>ANRW</i> 18, 3 (1990), s. 1983.

49. Meter Hipta ve Zeus Sabazios'a Adak:

Buluntu Yeri	Ayazviran (P. Herrmann, Ayazviran'da Meter Hipta ve Zeus Sabazios'un ortak bir tapınağının bulunduğunu ve bu yazıtların tapınağa ait olduklarını söylemektedir).
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer stelin alt kısmı.
Ölçüler	0,25 x 0,38 x 0,06, h.: 0,018
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	P. HERRMANN, <i>NOLyd</i> 50, No. 45; <i>TAM</i> V 1, 459 (E. LANE, <i>Corpus Cultus Iovis Sabazii</i> II 15, No. 36); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 49.

ἱερόδουλον Τρόφιμο[ν Μη]-
τρός Ἰπτα καὶ Διὸς Σαβαζίου
ποιήσας συρῆναι ὑπὸ ἐξου-
4 σίας κολασθῆς ἐς τοὺς ὀφθαλ-
μοὺς ἀνέστησα τὴν στήλην.

"Meter Hipta ve Zeus Sabazios'un kutsal kölesi Trophimos'un (?) resmi makamlar tarafından kovulmasına sebep olduğum için gözlerimden cezalandırıldım ve bu steli diktim".

50. Diokles'in Zeus Sabazios ve Meter Hipta'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Olasılıkla Ayazviran (P. Herrmann, Ayazviran'da Meter Hipta ve Zeus Sabazios'un ortak bir tapınağının bulunduğunu ve bu yazıtların tapınağa ait olduklarını söylemektedir).
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden alınlıklı, kamalı stel. Derinleştirilmiş alandaki kabartmada, üstte bir çift göz, altta karşılıklı iki güvercin tasviri yer almakta.
Ölçüler	0,66 x 0,42 x 0,06
Tarih	Roma İmp. devri

Yayınlar W. H. BUCKLER, *BSA* 21 (1914-16), 169, No. 1 (M.GUARDUCCI, *Epigrafia greca* III (1974)62; F. T. van STRATEN, in: *Faith, Hope and Worship* [ed. H. S. Versnel, 1981] 102; 138 [No. 44.5]; *TAM* V 1, 264; E. LANE, *Corpus Cultus Iovis Sabazii* II 17, No. 40); PETZL, *Beichtinschriften*, 50.

Διεὶ Σαβαζίῳ καὶ Μη-
τρεὶ Εἵπτα. Διοκλῆς
Τροφίμου· ἐπεὶ ἐπέ-
4 ασα περιστερὰς τῶν
θεῶν, ἐκολάσθην ἰς
τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ
ἐνέγραψα τὴν ἀρετήν.

"Zeus Sabazios ve Meter Hipta'ya. Trophimos oğlu ben Diokles, tanrıların güvercinlerini avladığım için gözlerimden cezalandırıldım ve (tanrıların) erdemini (taş üzerine) yazdım".

51 Aleksandros ve Iulios'un Men ek Diodotou'ya Adağı:

Buluntu Yeri Kula.
Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 405).
Tanımı Beyaz mermerden, alınlıklı, akroterli ve kamalı stel. Khiton ve manto giymiş Men, ayakkabıları ve Phryg tarzı başlığı ile tasvir edilmiş. Sağ eliyle asasını, sol eliyle de bir çam kozalağı tutmakta. Omuzlarının üzerinde yukarı doğru açılan bir hilal tasviri var.
Ölçüler 0,8 x 0,36 x 0,06, h.: 0,02
Tarih Sulla 233= İ.S. 148/9.
Yayınlar P. HERRMANN, *NOLyd* 47, No. 41 (E. LANE, *CMRDM* I 44, No. 66); *TAM* V 1, 254; H. MALAY, *Manisa Museum*, No. 166; PETZL, *Beichtinschriften*, 51.

Μῆνα ἐγ Διοδότου
'Αλέξανδρος Θαλού-
σης μετὰ 'Ιουλίου καὶ
4 τῆς ἀδελφῆς ἐλυτρώ-
σαντο τὸν θεὸν ἐξ εἰδ[ό]-
των καὶ μὴ εἰδότων.
"Ἔτους σλγ'.

"Thalusa'nın oğlu Aleksandros, Iulius ve kızkardeşi ile birlikte bilerek ya da bilmeyerek işledikleri günahlardan, Tanrı Men ek Diodotou'ya fidye vererek kurtuldular. 233 yılında".

52. Diogas Kondon'un Men ek Diodotou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Alaşehir (Philadelphiea).
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 5628).
Tanımı	Kamalı beyaz mermer stelin alt kısmı. Men, Phryg başlığı, kollu khitonu, sağ omuzunda toplanan mantosu, çorap pantolonu ve ayakkabılarıyla tasvir edilmiş. Sağ eliyle asa, sol eliyle de çam kozalağı tutmakta. Omuzlarının üzerinde hilal tasviri var.
Ölçüler	0,77 x 0,44 x 0,06, h.: 0,015
Tarih	Aktium (?) 204 (= İ.S. 173/4) veya Sulla (=İ.S. 119/20).
Yayınlar	H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> . No. 167; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 52.

Μῆνα ἐγ Διοδότου Διογᾶς Διο-
γένου Κόνδων ἔλοισα ἐξ ἐ-
πιγοκούςνης ἔτους σδ'.

"Ben, Diogenes oğlu Diogas Kondon, Men Men ek Diodotou huzurunda, yalan yere yemin ederek işlediğim günahıtan kurtuldum. 204 yılında".

53. Artemidoros ve Amias'ın Meis Tyrannos ve Zeus Ogmenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Kula
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Stel.
Ölçüler	0,45 x 0,4 x 0,05, h.: 0,015-0,02
Tarih	Sulla 227= İ.S. 142/3.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> III 1-2 (1878/80), 162, No. τκς'; K. BURESCH, <i>Aus Lydien</i> , 87; A. E. KONTOLEON, <i>REG</i> 14 (1901), 302, No. 2.-(F. STEINLEITNER 36-38, No. 11; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 41, No. 61). -TAM V 1, 255; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 53.

[Ἔ]τους σκζ'. Ἀρτεμίδω-
[ρο]ς Διοδότου καὶ Ἀμίας
μετὰ τῶν συγγενῶν ἐξ ἰδό-
4 των καὶ μὴ ἰδότων λύτρ-
ον κατὰ ἐπιταγὴν Μηνὶ
Τυράννῳ καὶ Διὶ Ὀγμην-
ῳ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ θεοῖς.

"227 yılında biz, Diodotos oğlu Artemidoros ve Amias, (tanrısız) emir üzerine akrabalarla birlikte Meis Tyrannos'a ve Zeus Ogmenos'a ve onunla birlikte olan tanrılara (steli sunduk). Bildiğimiz ve bilmediğimiz günahlarımızın kefareтини (ödedik)".

54. Tatias'ın Meter Atimis ve Men Tiamou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Ayvatlar(?)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstte yatay bir profille sona eren, alınlıklı, beyaz mermer stel.
Ölçüler	0,79 x 0,44 x 0,04, h.: 0,015
Tarih	Sulla 203= İ.S. 118/9.
Yayınlar	A. FONTRIER, <i>Museion</i> V 2 (1885/6), 84, No. φοζ' (F. STEINLEITNER, 28, No. 6). W. H. BUCKLER, <i>BSA</i> 21 (1914-16), 175-180, No. 4 (J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 23 (1926) Bbl. 35-37; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 33, No. 51; V. LONGO, <i>Aretalogie</i> I [1969] 160, No. 81); <i>TAM</i> V 1, 440; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 54.

[] (?)
 []
 1 []ων καὶ ἡ δύ-
 [ναμις αὐτοῦ.] 'Απολλώνιος
 []ΤΟ . 'Απολλωνί-
 4 φ [χαλκ]οῦ ε μ'· εἶτα ἀπα[ι]-
 τοῦντος τοῦ 'Απολλωνίου τὸν χαλ-
 κὸν παρὰ τοῦ Σκόλλου ὥμοσε τοὺς
 προγεγραμένους θεοὺς ἰς προ-
 8 θεσμίαν ἀποδοῦναι τὸ συνα-
 χθὲν κεφάλαιον· μὴ τηρήσαντος
 αὐτοῦ τὴν πίστιν παρεχώρησεν
 τῇ θεῷ ὁ 'Απολλώνιος· κολασθέν-
 12 τος οὖν τοῦ Σκόλλου ὑπὸ τῶν θε-
 ῶν ἰς θανάτου λόγον μετὰ τὴν τ[ε]-
 λευτὴν αὐτοῦ ἐπεζητήθη ὑπὸ τ[ῶν]
 θεῶν· Τατίας οὖν ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ
 16 ἔλοισε τοὺς ὄρκους καὶ νῦν εἰλα-
 σαμένη εὐλογεῖ Μητρὶ Ατιμιτι
 καὶ Μηνὶ Τιαμου. "Ετους σγ', μη(νὸς)
 Ξαννδικοῦ εἰ'.

"- - - (egemen olan Meter Atimis ve Meis Tiamou ve onların) güçleri (büyüktür! ?) Apollonios ... Apollonios'a 40 Dinar para Bunun üzerine Apollonios parayı Skollos'dan geri istedi; bu yukarıda adı geçen (?) tanrılar adına söz konusu parayı gereken zamanda ödediğine yemin etti. O (Skollos) sözünde durmayınca, Apollonios tanrıçaya başvurdu. Bunun üzerine Skollos tanrılar tarafından ölüm cezasına çarptırıldıktan sonra tanrılar (kızkardeşinden) hesap sordular. Bunun üzerine kızkardeşi Tatias yeminleri 'çözdü' ve şimdi, o onlarla barıştıktan sonra, Meter Atimis ve Men Tiamou'yu övüyor. 203 yılının Xandikos ayının 15. günü".

55. Phosphoros'un Menos Tekousa, Meis Ouranios Meis Artemidorou ve Axiottalı Tanrı'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Buluntu yeri bilinmiyor. Varinlioğlu Kollyda'nın kuzeyindeki bir Axiottenos tapınağından kaynak almakta. Olasılıkla stel, Meis ve onun annesinin tapınağında durmaktaydı (Petzl).
Şimdiki Yeri	Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 10-4-75).
Tanımı	Üstte yatay bir pervazla biten beyaz mermer stel. Kymationun altında, yazıtın üzerinde hilal tasviri yer almakta.
Ölçüler	0,8 x 0,32-0,41 x 0,08, h.: 0,018
Tarih	Sulla 245= İ.S. 160/1.
Yayınlar	E. VARINLIOĞLU, <i>EA</i> 13 (1989), 45-47, No. 4 (<i>SEG</i> 39, 1278; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 55.

Μεγάλη Μήτηρ Μηνὸς
 Τεκούσα, μέγας Μείς
 Οὐράνιος, Μείς Ἀρτεμι-
 4 δώρου Ἀξιόττα κατέ-
 χων καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ·
 ἐπεὶ Πωσφόρος Ἀρτεμῆ
 παιδίον ὦν ἑτῶν ἕξ
 8 ἐπενδύτιον ἐνεδύσε-
 το σπῖλους ἔχων, ὁ θε-
 ὀς ἐπεζήτησεν, καὶ ἦρε
 τρίφωνον, καὶ ἐστηλ-
 12 λογράφησεν τὰς δυ-
 νάμις τοῦ θεοῦ· ἔτους
 σμε', μη(νὸς) Πανήμου βι'.

"Men'i doğuran yüce ana, ulu Meis Ouranios, Axiotta'yı elinde tutan tanrı Meis Artemidorou, ve onun gücü. Artemas oğlu P(h)osphoros 6 yaşında bir çocukken kirli giysi giymiş. Tanrı bunu soruşturdu ve işaretini verdi (?) ve P(h)osphoros tanrının gücünü bir taş üzerine yazdı. 245 yılının, Panemos ayının 12. günü".

56. Yayınlanmamış bir Kefaret Yazıtı

Buluntu Yeri	Katakekaumene
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	?
Ölçüler	?
Tarih	Sulla 142 (= İ. S. 57/8)
Yayın	Henüz yayınlanmadı. Bu buluntu hakkında kısa bilgi için bk. <i>TAM</i> V, 1, 525 ve PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 56.

57. Trophime'nin Meter Tarsene, Apollon Tarsios ve Men Artemidorou Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Ayazviran
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstte yatay kymationla biten beyaz mermer stel. Uzun bir iç giysi ve manto giymiş bir kadın figürü (olasılıkla suçlu kişi), sağ elini göğsünün üzerine koymuş vaziyette. Kymation ile kabartma arasında, solda hilal, sağda çift balta tasviri yer almakta.
Ölçüler	1,04 x 0,42 x 0,08, h.: 0,015
Tarih	Sulla 203= İ.S. 118/9.
Yayınlar	P. HERRMANN, <i>NOLy</i> 24, No. 18 (E. LANE, <i>CMRDM</i> I 30, No. 47); <i>TAM</i> V 1, 460; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 57.

"Ετους σγ', μη(νός) Ἀρτεμεισίου ς'. ἐ-
 πὶ Τροφίμῃ Ἀρτεμιδώρου Κι-
 κιννᾶδος κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ
 4 θεοῦ ἰς ὑπηρεσίας χάριν μὴ
 βουλευθοῦσα ταχέος προσελ-
 θεῖν, ἐκολάσετο αὐτὴν καὶ μα-
 νῆναι ἐποίησεν· ἡρώτησε οὖν Μη-
 8 τέρα Ταρσηνὴν καὶ Ἀπόλλωνα Τάρσι-
 ον καὶ Μῆνα Ἀρτεμιδώρου Ἀξι-
 οττηνὸν Κορεσα κατέχοντα,
 καὶ ἐκέλευσεν στηλλογραφῆ-
 12 θῆναι νέμεσιν καὶ καταγρά-
 ψαι ἐμαντὴν ἰς ὑπερεσίαν
 τοῖς θεοῖς.

203 yılının Artemisios ayının 6. günü. Tanrı tarafından hizmetle görevlendirilen Artemidoros Kikinnas kızı Trophime, hemen işe gitmeyi istemediği için (Tanrı) onu cezalandırdı ve onun felç olmasına yol açtı (aklınu başından aldı ?) . O da, Meter Tarsene ve Apollon Tarsios ve Koresa'ya hükmeden Men Artemidorou Axiottenos'a danıştı. Ve o tanrısal öfkeyi bir stel üzerine yazmamı ve kendimi tanrılara hizmet için adamamı emretti".

58. Eudoxos'un (Anatanrıça) Tarsene'ye Adağı:

Buluntu Yeri	Katakekaumene (SEG)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlık ve akroterli stel. Alınlığın iki iç köşesi sarmaşık yaprağı şeklinde stilize edilmiş. Alınlığın ortasında hilal tasviri yer almakta. Üstü kavisli biten alanda Men, sol eliyle asasını, sağ eliyle de bir çam kozalağı tutmakta. Omuzlarının üzerinde hilal

Ölçüler
Tarih
Yayınlar

tasviri bulunan Tanrı, kulaklarını örten bir Phryg başlığı ile betimlenmiş.

Yük.: 1,05

Sulla 251= İ.S. 166/7.

Sotheby's Greek, Roman, Egyptian and Western Asiatic Antiquities, Auction Thursday, December 17, 1992; P. HERRMANN, *SEG* 37, 1000; PETZL, *Beichtinschriften*, 58.

Ἔτους σνα' , μη(νός) Πανήμου βι'. Χάριν [ἐ]-
 δωκαν οἱ θεοὶ Εὐδόξῳ, ἵνα μὴ λυομ[έ]-
 νων ὄρκων τῆς Ταρσηνῆς λύει Εὐδο-

- 4 ξος ὑπὲρ τῆς ἰδίας γυναικός. ἐπεὶ
 ὤμοσεν Σάρδιον καὶ παρώρησεν, διὰ τοῦ-
 το -μήπω οὐσα ἐνήλιξ {ουσα} - δαπανή-
 σας ὁ Εὐδοξος ἐννέα ὀβολοὺς ἔλυ-
 8 σε τοὺς ὄρκους καὶ ἐστηλλογ[γ]ράφησε
 καὶ εὐχαριστεῖ. Ἵνα λύονται οἱ ὄρκοι τῷ
 ὀνόματι τοῦ Ἀξιοττηνοῦ, ὥστε ὁ
 λύων ὄρκους δαπανήσει δηνάρια ἐ-
 12 κατὸν ἑβδομήκοντα πέντε· τειμή-
 ν δὲ λήμψεται ἀφ' αὐτῶν, ἣν ἂν ἐ-
 περωτήσι, εἰ ταῦτα δικαίως γ[ι]εγρ-
 αμμένα εἰσί, ἵν' ἀνέσστησεν
 16 στήλλην· ὁ λύων σκῆπτρον θήσ-
 ει ἐπὶ τὸ ἱερὸν δηνάρια ἑκατὸν ἑβδο-
 μήκοντα πέντε{ι}, καὶ λέλνται τὸ σκῆπτ(ρον ?)
 δικαίως ΕἰΝΡΟΛΥΣΙΝΑΙ λελυμέν(ο)υς-
 20 ς τοὺς θεοὺς κατὰ ὥς ἐπέκρεια(ν α)-
 ὑτοί.

"251 yılının Panemos ayının 12. günü. Tanrılar Eudoksos'a Tarsene huzurunda yapılmış yeminlerin çözülmediğini, Eudoksos'un (onları) kendi karısı için çözmesine izin verdiler. Sardion yeminli olduğundan ve yalan yere yemin ettiğinden Eudoksos dokuz obol ödemek suretiyle yemini çözdü - çünkü o henüz reşit değildi-, olayı bir stele yazdı ve şükranlarını sundu. Çünkü yeminler (Tanrı) Axiottenos adına bozulur. Öyle ki, yemin bozan kişi 175 dinar para cezası ödeyecektir. Bu kişi ayrıca istendiği miktarda faiz de ödeyecek (?) ve olup biteni bir stel üzerine doğru bir şekilde yazıp diyecektir (?). Asayı kaldıran da tapınağa 175 dinar para cezası verecektir ... ".

59. Syntykhe'nin Men Artemidorou Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri Kula

Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 5414).

Tanımı	Beyaz mermerden, üstte yatay bir profille biten stel. Satır 1, hilalin sol ve sağ tarafına yazılmış. Hilalin ortasında yuvarlak bir delik yer almakta.
Ölçüler	1,03 x 0,54 x 0,07, h.: 0,015-0,017
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	G. PETZL - H. MALAY, <i>GRBS</i> 28 (1987), s. 459 v.d.; <i>SEG</i> 37 (1987), 1001 ; A. CHANIOTIS, <i>EA</i> 15 (1990), 127-31; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 59.

Μηνὶ Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοτηνῶ

vacat

Συντύχη Θεογένου· εὐρόντος αὐ-

τῆς Θεογένου τοῦ ἀνδρὸς λιθάριον ὑα-

4 κίνθιον , εἶτα κειμένου αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ

αὐτῆς ἐκλάπη τὸ λιθάριον, καὶ ζητούσης

αὐτῆς καὶ βασανιζομένης ἐπεύξατο

Μηνὶ Ἀξιοτηνῶ περὶ αὐτοῦ ἵνα αὐτὴν

8 ἱκανοποιήσι , καὶ εὐρέθῃ κατακεκαυμένον

καὶ ἡφανισμένον, ἐνδεμένον ἐν λινου-

δίῳ ὑπὸ τοῦ κλέπτου τεθειμένον ἐπὶ

τὸν τόπον, οὗ ἔκειτο ὁλόκληρον· οὕτως

12 τε ἐπιφανεῖς ὁ θεὸς ἐν μιᾷ καὶ τριακοσ-

τῇ τὴν κλέψασα(ν)ὰ καὶ τοῦτο πνήσασα(ν) Ἀφίαν

Γλύκωνος οὖσαν παρθένον διέρηξε·

περι(σ)υρούσης τε αὐτῆς τὴν δύναμιν τοῦ

16 θεοῦ διὰ τὸ ἡρωτῆσθαι ὑπὸ τῆς μητρὸς

τῆς παρθένου, ἵνα σειγῇσι, καὶ ὁ θεὸς τοῦ-

το ἐνεμέσῃσε, ὅτι οὐκ ἐξεφάντευ-

σε οὐδὲ ὕψωσε τὸν θεὸν ἡ Συντύχη· διό-

20 τι ἐποίησεν αὐτὴν ἐπὶ τέκνου Ἡρακλεί-

δου ἐτῶν ιγ' νέμεσιν ἐπὶ τὸν τόπον αὐτοῦ

στῆσαι, ὅτι τὸ τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἐπό-

ησεν ἢ τοῦ θεοῦ. Ὡς Συντύχη Ἀπολλωνίου

24 θυγάτηρ καὶ Μελτίνης ἡ προγεγραφοῦ-

σα τὴν νέμεσιν.

"Theogenes'in (karısı) Syntykhe, Men Artemidorou Axiot(t)enos'a (bu adağı sundu).

Kocası Theogenes bir hyakinth taşı bulduktan sonra, taş (Syntykhe'nin) evinde duruyorken çalındı ve o, taşı arar ve (bu konuda) sorguya çekilirken, Men Axiottenos'a kendisini bu durumdan kurtarması için dua etti ; ve o (taş), yanmış ve şekli bozulmuş bir şekilde bulundu, keten bir giysiye sarılmıştı ve hırsız tarafından (henüz) zarar görmemişken bulunduğu yere konmuştu. Ve tanrı otuzbirinci günde (gücünü göstererek) ortaya çıktı, Glykon'un kızı Apphia'yı öldürdü, ki o (henüz) bir kızdı ve hırsızlık yapmıştı. Ve çünkü o (Syntykhe), kızın annesinin sessiz kalması yolundaki isteğini kabul ederek tanrının gücünü

küçümsemişti (?), tanrı ayrıca buna da kızdı, çünkü Syntykhe tanrıyı bilgi sahibi etmemiş ve ona şükretmemişti. Bu yüzden, ona burada, çocuğu Herakleides onüç yaşındayken, cezayı (anlatan steli) diktirtti, çünkü o tanrınınkinden çok insanların dikkatini çeker şekilde davranmıştı. Bu cezayı halka bildiren, Apollonios ile Meltine'nin kızları Syntykhe'dir".

60. Hermogenes'in Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Kula
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Hilal tasvirli mermer plaka
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	A. BOECKH, <i>CIG</i> 3442; W. J. HAMILTON, <i>Researches in Asia Minor</i> II (1842) 467, No. 340.- G. KEPPEL - H. P. BORELL: J. K. BAILIE, <i>Fasc. inscr. Graec.</i> II (1846) 148, No. CLXVII; Ch. MICHEL, <i>Recueil</i> 1211; F. STEINLEITNER, 34-36, No. 10; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 140, No. 58; <i>TAM</i> V 1, 251; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 60.

Μηνὶ Ἀξιοττηνῷ. Ἐπὶ
Ἑρμογένῃς Γλύκωνος
καὶ Νιτωνίς Φιλοξένου
4 ἐλοιδόρησαν Ἀρτεμί-
δωρον περὶ οἴνου, Ἀρτε-
μίδωρος πιττάκιον ἔ-
δωκεν. Ὁ θεὸς ἐκολά-
8 σετο τὸν Ἑρμογένην,
καὶ εἰλάσετο τὸν θε-
ὸν καὶ ἀπὸ νῦν εὐδο-
ξει (?).

"Men Axiottenos'a. Glykon oğlu Hermogenes ve Philoksenos kızı Nitonis Artemidoros'a şarap yüzünden iftira ettiler. (Bu nedenle) Artemidoros yazılı bir şikayette bulundu. Tanrı Hermogenes'i cezalandırdı. O da tanrıyı yatıştırdı ve bu andan itibaren onu övüyor".

61. Tatiane'nin Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Ayazviran.
Şimdiki Yeri	Bergama Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Mermerden, apsis formu alınlıklı stel. Alınlıkta hilal tasviri yer almakta. Kabartmada Men, Phryg başlığı ve sağ ve solunda birer küçük aslan ile betimlenmiş. Her iki kolunu da dirsekten kırarak ileri uzatmış olan Tanrı, sol elinde skeptronunu, sağ

elinde de çam kozalağı taşımakta. Sağda ise bir boğa figürü yer almakta.

Ölçüler

0,88 x 0,5 x 0,04, h.: 0,015

Tarih

Sulla 320= İ.S. 235/6.

Yayınlar

E. LANE, *AS* 20 (1970), 51, No. 2; *CMRDM* I 32, No. 50 (F. T. van STRATEN, *BaBesch* 51, 1976, 12; in: *Faith, Hope and Worship* [ed: H. S. Versnel, 1981], 87; *TAM* V 1, 453; PETZL, *Beichtinschriften*, 61.

Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ Τατιανῇ Ἐρ-
μίππου εὐξαμένη ταῦρον ὑ-
πὲρ ἀδελφῶν καὶ ἀκουσ-
4 θεῖσα, μὴ δυνασθεῖσα δὲ
ἀποδοῦναι ταῦρον ἡρώτη-
σε τὸν θεόν, καὶ συνεχώρησε
ἀπολαβεῖν στήλλην. Ἔτους τκ',
8 μη(νὸς) Πανήμου ι'.

"Men Axiottenos'a. Hermippos kızı Tatiane kızkardeşlerine yardım için bir boğa sözü verdi, dileği yerine geldi, ama boğayı almadığı için (boğa yerine) bu steli kabul etti. 320 yılının, Panemos ayının 10. günü".

62. Philemon'un Men Axiottenos'a Adası:

Buluntu Yeri Varinlioğlu'na göne Kollyda'nın kuzeyindeki Axiottenos tapınağından.

Şimdiki Yeri Uşak Arkeoloji Müzesi.

Tanımı Üstte yatay bir profille biten beyaz-gri mermer stel. Pervaz ve kabartma arasında hilal tasviri bulunmakta. Uzun manto ve khiton giymiş erkek figürü, sağ elini yukarıya kaldırmış olarak tasvir edilmiş.

Ölçüler

0,92 x 0,36-0,46 x 0,06, h.: 0,017

Tarih

Roma İmp. devri

Yayınlar

E. VARINLIOĞLU, *EA* 13 (1989), 42, No. 2 (*SEG* 39, 1276; G. PETZL, *Lukians 'Podagra' und die Beichtinschriften Kleinasiens*, Metis 6, 1994; PETZL, *Beichtinschriften*, 62.

Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ καὶ τῇ δυ-
νάμει αὐτοῦ· ἐπὶ Πρέπουσα
ἀπελευθέρα τῆς εἰρεΐας
4 εὐξέτο ὑπὲρ υἱοῦ Φιλήμο-
νος, εἰ ἔσται ὁλόκληρος καὶ ἰα-
τροῖς μὴ ποσδαπανήσι, στηλ-
λογραφήσαι, καὶ γενομένης
8 τῆς εὐχῆς οὐκ ἀπέδωκεν,
νῦν ὁ θεὸς ἀπήτησε τὴν εὐ-

χὴν καὶ ἐκόλασε τὸν πατέρα
 Φιλήμονα· καὶ ἀποδίδι τὴν
 12 εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ καὶ ἀπὸ
 νῦν εὐλογί.

"Axiottalı Men'e ve onun gücüne... Rahibenin azatlısı Prepusa oğlu Philemon, sağlığına kavuşması, doktorlara artık para dökmemesi durumunda tanrıya adak taşı dikeceğine söz verdi. Ancak, dileği yerine gelince sözünü yerine getirmedi. Tanrı da ondan adağı sunmasını istedi ve babası Philemon'u cezalandırdı. O da adağı oğlu adına yerine getirdi. Artık o, tanrıyı övüyor".

63. Stratonike'nin Axiottalı Tanrı'ya Adağı:

Buluntu Yeri Olasılıkla Kollyda'nın kuzeyindeki Axiottenos tapınağından (Varinlioğlu).

Şimdiki Yeri Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 23-35-75).

Tanımı Üstte yatay bir profille biten beyaz-gri mermer stel. Yazıtın üzerinde, üstte birleştirilmiş U şeklinde hilal tasviri bulunmakta. 1-4. satırlar, büyük olarak ve hilalin iki yanına yazılmış.

Ölçüler 0,97 x 0,38-0,43 x 0,06, h.: 0,023

Tarih Sulla 217= İ.S. 132/3.

Yayınlar E. VARINLIOĞLU, EA 13 (1989), 43-45, No. 3 (SEG 39, 1277); PETZL, *Beichtinschriften*, 63.

Ἔτους σιζ', μηνὸς
 Ὑπερβεῖτα[ί]-
 ου.

- 4 Στρατονεΐκη Μουσαί-
 ου δανισαμένη παρὰ
 Εὐτυχίδος πυρῶν
 μόδινον τῶν ἱερῶν
 8 τοῦ Ἀξιοτηνοῦ καὶ πα-
 ρελκύσασα μέχρι σήμ-
 ερον, κολασθεῖσα ὑπὸ
 τοῦ θεοῦ κατὰ τοῦ δε-
 12 ξιοῦ μαστοῦ τὰ συν-
 αχθέντα σὺν τόκοις
 ἀπέδωκεν εὐλογοῦ-
 σα τῷ Ἀξιοττηνῷ.

"317 yılının Hyperberetaios ayında. Musaios kızı Stratonike Axiottalı tanrının rahibelerinden Eutykhis'ten bir ölçek buğday aldı ve bugüne değin ödemeyip işi ağırdan aldı. Tanrı da onu sağ göğsünden cezalandırdı. Stratonike -bunun üzerine- borcunu faiziyle ödedi. (Şimdi) Axiottalı tanrının övücüsüdür".

64. Artemon ve Ateimetos'un Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Kuzeydoğu Lydia.
Şimdiki Yeri	Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4326).
Tanımı	Üstte yatay bir profille biten kamalı beyaz mermer stel. Yazıtın üzerinde hilal tasviri bulunmakta.
Ölçüler	0,96 x 0,39 x 0,06, h.: 0,02
Tarih	Sulla 262= İ.S. 177/8.
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 12 (1988), 149, No. 2 (<i>SEG</i> 38, 1234); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 64.

Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ· Ἀ[ρ]-
 τέμων καὶ Ἀτείμη-
 τος, ἐπεὶ ὁ πατήρ αὐ-
 4 τοῖς δοράς ἦρεν βίᾱ
 ἐκκ τοῦ ναοῦ, κολασ-
 θέντες ὑπὸ τοῦ θε-
 οῦ ἀπὸ νῦν εὐλογοῦ-
 8 σιν· ἔτους σξβ', μη(νὸς) Αὐ-
 δναίου βί'.

"Men Axiottenos'a! Babaları zor kullanarak tapınaktan kendileri için silah(?) alıp götürdüğünden, Artemon ve Atimetos cezalandırıldılar. Bu andan itibaren tanrıya şükrediyorlar. 262 yılının Audnaios ayının 12. gününde".

65. Apphias'ın Men Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Kuzeydoğu Lydia.
Şimdiki Yeri	Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4327)
Tanımı	Üst kısmı kırık, beyaz mermer stel. Kabartma alanında, olasıyla sağ elini havaya kaldırmış durumda, uzun mantolu bir kadın tasviri betimlenmiş.
Ölçüler	0,63 x 0,4 x 0,05, h.: 0,02
Tarih	İ.S. geç 2. ya da erken 3.yy.
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 12 (1988), 150, No. 3 (<i>SEG</i> 38, 1235); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 65.

Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ Ἀφφιάς
 Γλύκωνος εὕξατο, εἰ
 τεκνώσει· γεναμένη[ς]
 4 τῆς εὐχῆς παρήλκυσε,
 καὶ ἐκόλασε αὐτὴν καὶ
 ἐκέλευσε ἐγγράψαι
 τὰς δυνάμεις τοῦ θεοῦ.

"Glykon kızı Apphias, çocuğu olsun diye Men Axiottenos'a adakta bulundu. (Ama) isteği yerine gelince vaadini yerine getirmekte gecikti. Ve (tanrı) onu cezalandırdı ve tanrının gücünü bir taşa yazmasını emretti".

66. Ailiane'nin Tanrı Axiottenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Saittai
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı, palmet akroterli, kamalı (mermer?) stel. Alınlığın ortasında bir daire tasviri ve iki iç köşesinde sarmaşık yaprağı stilizasyonu bulunmakta. Yazıtın üzerinde bir hilal tasviri yer alıyor.
Ölçüler	0,69 x 0,29
Tarih	Sulla 273= İ.S. 188/9.
Yayınlar	M.- L. CREMER - J. NOLLE, <i>Chiron</i> 18 (1988), 203-205, No. 2 (SEG 38, 1230); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 66.

"Ετους σογ', μη(νός) ια'. Αἰλια-
νῇ Θεῷ Ἀξιοτηνῷ
εὐχὴν ὑπὲρ ὧν ἁ-
4 μαρτοῦσα ἐπέτυ-
χεν ὑπὲρ Τιτιανῆς
θυγατρός.

"273 yılının, 11. ayında. Ailiane, Axiottenos tanrısına, kızı Tatiane uğruna işlemiş olduğu suç için bu adağı (sundu)".

67. Amyntas'ın Adağı:

Buluntu Yeri	Olasılıkla Meis Axiottenos ya da Meis Tiamou ve Anaeitis'e ait bir tapınak.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Mermer heykel. Yazıt kaide. Tanrı Men, kemerli bir iç giysi, kulaklarını örten Phryg başlığı ve bir broş ile sağ omuzunda toplanmış bir manto giymiş. Çorap-pantolonlu ve kısa çizmeli. Omuzlarının arkasında bir hilal yer almakta. Kırık olan kollarında, olasılıkla, sağda skeptronunu, solda ise bir çam kozalağı taşımaktaydı.
Ölçüler	(1,5 x 0,2) Kaide: 0,16 x 0,42 x 0,27, h.: 0,015
Tarih	Sulla 203= İ.S. 118/9.
Yayınlar	G. MANGANARO, <i>ZPE</i> 61 (1985), 199-203 (SEG 35, 1269); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 67.

"Ετους σγ', μη(νός) Ἀπελλαίου
λ' Ἀμύνταν πεποσχότα

ζεύξαντα ὑπὸ Μηνὸς Τιαμοῦ
 4 καὶ τῆς Ἀναεῖτις κεχαρισμέ-
 νον εἶναι Μηνὶ Ἀξιττηνῶ καθί-
 σε ἀφίδρυσμα.

"203 yılının Apellaios ayının 30. gününde. Acı çeken ve Men Tiamou ile Anaitis tarafından boyunduruğa alınan Amyntas, (tanrıların) beğenisini kazanmak üzere, bu heykeli Men Aksittenos'a sundu".

68. Apollonios'un, Hermogenes'in Ailesi ile Birlikte Meter Anaeitis ve Men Tiamou'ya Adası:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -anne- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından.)
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstte tahrip olmuş kamalı beyaz mermer stel. Yazıtın üzerinde hilal tasviri bulunmakta.
Ölçüler	1,25 x 0,5 x 0,06, h.: 0,013
Tarih	Sulla 199= İ.S. 114/5.
Yayınlar	J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 23 (1926) Bbl. 5-16, No. 1 (<i>SEG</i> 4, 647; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 26, No. 43; V. LONGO, <i>Aretalogie</i> I [1969] 158-160, No. 80; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 [1979], 145, No. 11; <i>TAM</i> V 1, 317; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 68.

Μεγάλη Μήτηρ Αναεῖτις Ἀξι-
 τα κατέχουσα καὶ Μεῖς Τιαμοῦ
 καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν. Ἑρμογέ-
 4 νης καὶ Ἀπολλώνιος οἱ Ἀπολλω-
 νίου Μίδου ἀπὸ Σύρου Μανδρῶν
 πλαζονένων χοίρων τρειῶν Δη-
 μαινέτου καὶ Παπίου ἐξ Ἀξι-
 8 των καὶ προσμιγόντων αὐτῶν
 προβάτοις τοῦ Ἑρμογένου καὶ Ἀ-
 πολλωνίου, παιδίου αὐτῶν βόσ-
 κοντος πενταετοῦς, καὶ ἀπαγα-
 12 γόντων ἔσω, ζητοῦντος οὖν τοῦ
 Δεμαινέτου καὶ τοῦ Παπίου οὐ-
 κ ὁμολόγησαν διὰ τινὰ ἀχαριστί-
 αν . Ἐπεστάθη οὖν τῆς θεοῦ τὸ σκῆ-
 16 πτρον καὶ τοῦ κυρίου τοῦ Τιαμοῦ,
 καὶ μὴ ὁμολογησάντων αὐτῶν ἡ
 θεὸς οὖν ἔδειξεν τὰς ἰδίας δυ-
 νάμεις, καὶ ἰλάσοντο αὐτὴν τελευ-
 20 ῆσαντος τοῦ Ἑρμογένου ἡ γυνὴ
 αὐτοῦ καὶ τὸ τέκνον καὶ Ἀπολλώνι-
 ος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἑρμογένου, καὶ

νὺν αὐτῇ μαρτυροῦμεν καὶ εὖλο-
 24 γοῦμεν μετὰ τῶν τέκνων.
 "Ετους ρqθ'.

"Azita'ya hükmeden Meter Anaeitis ve Meis Tiamou ve onların gücü büyüktür! Apollonios Midas'ın oğulları Hermogenes ve Apollonios: Azitalı Demainetos ve Papias'ın üç domuz yavrusunu Syros'un ağilından çaldılar ve Hermogenes ve Apollonios hayvanlara ortakdılar. -Onların köleleri hayvanları beş yıl boyunca otlattı Onlar da onları (hayvanları) alıkoydular. Demainetos ve Papias geri istediklerinde onlar (bunları) bazı haklı olmayan nedenlerden ötürü iade etmediler. Bunun üzerine tanrıçanın ve efendi (Men) Tiamou'un asası dikildi ama onlar suçu kabullenmediler. Bu nedenle tanrıça kendi gücünü gösterdi ve Hermogenes'in ölümünden sonra, karısı, çocuğu ve Hermogenes'in erkek kardeşi Apollonios tanrıçanın öfkesini yatıştırdılar. ve şimdi biz çocuklarımızla birlikte onun büyüklüğünü kabul ediyoruz ve onu övüyoruz. 199 yılında".

69. Sokrateia, Moskhas, Iucundus, Menekrates ve Moskhion'un Artemis Anaeitis ve Meis Tiamou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -Anatanrıça- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından)
Şimdiki Yeri	Daha önce İzmir'de Evanjelik Okulu'nda korunmakta idi.
Tanımı	Üstte yatay bir profille biten beyaz mermer stel.
Ölçüler	1,04 x 0,45 x 0,06, h.: 0,018
Tarih	Sulla 241= İ.S. 156/7.
Yayınlar	J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 23 (1926), Bbl. 15-23, No. 2 (<i>SEG</i> 4, 648; E. LANE, <i>CMRDM</i> I 27-9, No. 44; V. LONGO, <i>Aretalogie</i> I [1969] 163-165, No. 83; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 [1979], 146, No. 12; <i>TAM</i> V 1, 318; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 69.

"Ετους σμα', μη(νός) Πανήμου β',

Μεγάλη "Αρτεμις Αναει-
 τισ καὶ Μεῖς Τιάμου. Ἐπὶ

- 4 Ἰουχοῦνδος ἐγένετο ἐν
 διαθέσι μανικῇ καὶ ὑπὸ πάν-
 των διεφημίσθη ὡς ὑπὸ
 Τατίας τῆς πενθερᾶς αὐ-
 8 τοῦ φάρμακον αὐτῷ δεδόσ-
 θαι, ἡ δὲ Τατίας ἐπέστησεν
 σκῆπτρον καὶ ἄρας ἔθηκεν
 ἐν τῷ ναῷ ὡς ἱκανοποιου-
 12 σα περὶ τοῦ πεφημίσται αὐ-
 τήν ἐν συνειδήσι τοιαύτη,
 οἱ θεοὶ αὐτὴν ἐποίησαν ἐν

- κολάσει, ἦν οὐ διέφυγεν· ὁ-
 16 μοίως καὶ Σωκράτης ὁ υἱὸς
 αὐτῆς παράγων τὴν ἴσοδον
 τὴν ἰς τὸ ἄλσος ἀπάγουσαν ,
 δρέπανον κρατῶν ἀμπελοτό-
 20 μον ἐκ τῆς χειρὸς ἔπρυσεν
 αὐτῷ ἐπὶ τὸν πόδαν καὶ οὐ-
 τως μονημέρῳ κολάσει ἀ-
 πηλλάγη. Μεγάλοι οὖν οἱ θε-
 24 οἱ οἱ ἐν Ἀζιττοῖς ἐπεζήτησαν
 λυθῆναι τὸ σκῆπτρον καὶ τὰς
 ἀρὰς τὰς γενομένας ἐν τῷ
 ναῷ· ἃ ἔλυσαν τὰ Ἰουκούνδου
 28 καὶ Μοσχίου, ἔγγνοι δὲ τῆς
 Τατίας, Σωκράτεια καὶ Μοσχᾶς
 καὶ Ἰουκούνδος καὶ Μενεκρά-
 τῆς κατὰ πάντα ἐξείλασάμενοι
 32 τοὺς θεούς, καὶ ἀπὸ νοῖν εὐλογοῦ-
 μεν στηλλογραφήσαντες τὰς δυ-
 νάμεις τῶν θεῶν.

"241 yılının Panemos ayının 2. günü. Artemis Anaeitis ve Meis Tiamou büyüktür. İucundus bir bunama haline düştüğünde ve tüm halk arasında, onun kaynanası Tatia(s) tarafından verilmiş bir büyüünün etkisinde olduğu söylentisi yayıldığında Tatias bir asa dikti ve tapınağa beddualar bıraktı ... Tanrılar ona, tıpkı oğlu Sokrates gibi, kurtulamayacağı bir ceza verirler: O koruya giden yolun önünden geçti ve bir bağcı bıçağı tutuyordu, o (bıçak) elinden ayağına düştü ve böylece o cezanın nedenini aynı gün farkına vardı. Öyle ki, Axiotta'daki tanrılar büyüktür. Onlar asayı ve tapınağa bırakılan bedduaların çözülmesini talep ettiler. Bunları İucundus'un çocukları ve Tatia'nın torunu Moskhion çözdüler: Biz, Sokrateia ve Moskhas ve İucundus ve Menekrates, her bakımdan tanrıları kutsadıktan sonra tanrıların gücünü stele yazdık ve (onları) övüyoruz".

70. Tykhe, Sokrates, Ammianos, Trophimos, Philete ve Sokrateia'nın Thea Anaeitis ve Meis Tiamou'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -anne- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından.)
Şimdiki Yeri	Leiden, Reichsmuseum (Env. No. 309).
Tanımı	Alınlıklı, akroterli, kamalı beyaz mermer stel. Solda bir çift kadın göğsü, sağda bir bacak ve bir çift göz tasviri var.
Ölçüler	0,99 x 0,45 x 0,05, h.: 0,025
Tarih	Sulla 321= İ.S. 236/7.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> V 1 (1884/5), 54, No. 54γ' (S. REINACH, <i>Chron. d'Orient</i> I 215).- C. LEEMANS, <i>Grieksche</i>

opschriften uit Klein Azie (1886) 10, No. IV.- (J. H. WRIGHT, *Harv. St. Class. Philol.* 6[1895], 72, No. 6; F. STEINLEITNER, 22-26, No. 4; E. LANE, *CMRDM I* 23, No. 35); (*TAM V* 1, 322).- I. DIAKONOFF, *BaBesch* 54 (1979), 144, No. 8, Fig. 10; PETZL, *Beichtinschriften*, 70.

Θεῶ Ἀναειτι καὶ Μηνὶ Τιαμοῦ
 Τύχη καὶ Σωκράτης καὶ Ἀμ-
 μιανδὸς καὶ Τρόφιμος οἱ Ἀμ-
 4 μίου καὶ Φιλήτη καὶ Σωκράτια
 αὶ Ἀμμιιάδος ποήσαντες τὸ ἱε-
 ροπόημα εἰλασάμενυ Μητέ-
 ραν Ἀναειτιν ὑπὲρ τέκνων καὶ
 8 θρεμμάτων ἔνγραφον ἔστησαν.
 Ἔτους τκα', μη(νὸς) Ξανδικοῦ.

"Ammias'ın (?) çocukları olan Tykhe, Sokrates, Ammianos ve Trophimos ile, Ammias'ın kızları olan Philete ve Sokrat(e)ia, Meter Anaeitis'i yatıştırdıktan sonra çocukları ve hayvanları için Thea Anaeitis'e ve Meis Tiamou'ya kurban sundular ve bu yazılı belgeyi diktiler. 321 yılının Ksandikos ayında".

71. Apphia'nın Men Tiamou ve Anaeitis'e Adağı:

Buluntu Yeri Kalburcu [Olasılıkla Men Tiamou ve Anaeitis tapınağında bulunuyordu (bkz. No. 68)].
Şimdiki Yeri Bergama Arkeoloji Müzesi (Env. No. 4344).
Tanımı Beyaz mermerden alınlıklı ve akroterli stel. alınlığın altında hilal tasviri bulunmakta.
Ölçüler 0,83 x 0,4 x 0,05, h.: 0,018
Tarih Sulla 244= İ.S. 159/60.
Yayınlar H. MALAY - G. PETZL, *EA* 6 (1985), 60-63, No. 4 (*SEG* 35, 1164); PETZL, *Beichtinschriften*, 71.

Ἔτους σμδ', μη(νὸς) Ἀπελλαί-
 ου· Ἀπολλώνιος Ἀπολλω-
 νίου μεγαλορημονήσα-
 4 ς Μῆνα Ἀξιεττηνὸν καὶ
 ἐκόλασθη. Ἐκέλευσεν
 αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις ἀναστ[ῆ]
 σαι τὸν θεὸν Μῆνα Τιαμο[υ]
 8 καὶ τὴν Ἀναειτιν. Παρελκύ-
 σαντος δὲ αὐτοῦ χρόνον
 καὶ μὴ ἀποδιδόντος αὐτοῦ
 τὰ μέρη ἐκόλασεν τὴν Ἀπ-
 12 φίαν, ἵνα στηλογραφήσει κ[α]-
 ῖ τὰ μέρη παραδώσει· καὶ νῦν ἄ-

ποδίδει τὸ μέρος τῶν ἀνπέ-
λων ἐπὶ ταῖς Παγάσι, ὅς ἐμέρ[ι]-
16 σε τόπος Κλαύδιον Μίλωνα, γει-
τονία Ἀμύντα καὶ Ὀνησᾶ. Ἐπὶ
ἱερέως Ἀλεξάνδρου Μούρ-
κου.

"244 yılının Apellaios ayında. Apollonios oğlu Apollonios, Men Axiottenos'la alay ettiğinden cezalandırıldı. (Tanrı) onun akrabalarına, Men Tiamou'yu ve Anaeitis'i bir stelle onurlandırmalarını buyurdu. Fakat zamanı geçirdiği ve hisseyi ödemediği için, tanrı Apphia'yı, durumun bir stele yazılması ve hisselerin ödenmesi için cezalandırdı. 'Pagades'teki asmaların hissesini şimdi iade ediyor; Claudius Milon'a düşen arazi, Amyntas ve Onesasinkine komşu olandır (?). Alexandros Murcus'un rahipliği sırasında"

72. Apollonios'un Meter Anaeitis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -anne- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından.)
Şimdiki Yeri	İzmir Arkeoloji Müzesi (Env. No. 2902).
Tanımı	Üstte yatay bir profille biten beyaz mermer stel. Alt kısım kırık.
Ölçüler	0,56 x 0,35 x 0,05, h.: 0,018-0,02
Tarih	Sulla 247= İ.S. 162/3.
Yayınlar	J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 23 (1926) Bbl. 23-27, No. 3 (<i>SEG</i> 4, 649; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 145, No. 1; <i>TAM</i> V 1, 326; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 72.

Μεγάλη Μήτηρ Αναει-
τις. Ἀπολλώνιος Μηνο-
δώρου ὑπὲρ Διονυσί-
4 ου τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐπὶ
κατελούσετο καὶ οὐ-
κ ἐτήρησε τὴν προ-
θεσμίαν τῆς θεοῦ,
8 ἀπετελέσετο αὐτόν.
Ἔτους σμζ', μη(νὸς) Λώου λ'.

"Meter Anaeitis büyüktür. Menodoros oğlu Apollonios kardeşi Dionysos için. O ayıkandı ve tanrıça (tarafından buyurulan) süreye uymadı. Bu nedenle (tanrıça) onu öldürdü. 247 yılının, Laos ayının 30. günü".

73. Phoibos'un Anaeitis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -anne- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından.)
---------------------	---

Şimdiki Yeri	Leiden Reichsmuseum (Env. No. SNs. 310).
Tanımı	Alınlıklı, akroterli ve kamalı beyaz mermer stel. Alınlığın iki iç köşesi sarmaşık yaprağı şeklinde stilize edilmiş. Kalan kısım ise kabaca kazınmış.
Ölçüler	0,79 x 0,43 x 0,06, h.: 0,027
Tarih	Sulla 284= İ.S. 199/200.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> V 1 (1884/5), 55, No. υλζ' (S. REINACH, <i>Chron. d'Orient</i> I 216; W. M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10, (1889), 226, No. 21).- C. LEEMANS, <i>Grieksche opschriften uit Klein Azie</i> (1886) 12, No. VI.- (F. STEINLEITNER, 26-28, No. 5).- H. W. PLEKET, <i>The Greek Inscriptions in the 'Rijkmuseum van Oudheden' at Leyden</i> (1958) 85, No. VI.- (TAM V 1, 327). -I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 142, No. 4; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 73.

Μεγάλη Αναειτ-
 ις· ἐπεὶ ἡμάρτη-
 σεν Φοῖβος, ἔπε-
 4 ζήτησεν ἱερο-
 [π]όημα· ἀποδεί-
 [δι] νῦν εἰλασάμε-
 νος καὶ εὐχαρισ-
 8 τῶν. "Ετους σπδ',
 μη(νός) 'Αρτεμεισίου β'.

"Anaitis büyüktür. Phoibos bir günah işleyince kesilecek kurban konusunda (Anaitis'e) danıştı. (Tanrıçayı) yatıştırdıktan sonra şimdi (bu taşı) şükranla diyor. 284 yılının, Artemisios ayının 2. günü"

74. Phoibos'un Anaeitis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Kula (Olasılıkla -anne- Anaeitis ve Men Tiamou'nun tapınağından.)
Şimdiki Yeri	İzmir Arkeoloji Müzesi (Env. No. 2810).
Tanımı	Beyaz mermerden akroterli, alınlıklı stel.
Ölçüler	0,81 x 0,43 x 0,09, h.: 0,024
Tarih	Sulla 284= İ.S. 199/200.
Yayınlar	J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 23 (1926) Bbl.28, No. 5 (<i>SEG</i> 4, 651; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 143, No. 5); TAM V 1, 328; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 74.

Μεγάλη Αναειτ-
 ις· ἐπεὶ ἡμάρτ-
 ησεν Στρατονείκη,
 4 καὶ Φῶβος ἐπεζή-
 τησεν ἱεροπόημα,

ἀποδίδει Φῦβος,
 ὕδς αὐτῆς, νῦν εἰ-
 8 λασάμενος καὶ εὖ-
 χαριστῶν. "Ἔτους
 σπδ', μη(νὸς) Ἀρτεμεισί-
 ου β'.

"Anaitis büyüktür. Stratonike bir suç işlediğinden ötürü ve Ph(oi)bos (Anaitis'e) uygun bir kurban için danıştı. Şimdi (Stratonike'nin) oğlu Ph(oi)bos (Tanrıçayı) yatıştırdıktan sonra şimdi (bu taşı) şükranla dikeyor. 284 yılının, Artemisios ayının 2. günü".

75. Glykia'nın Anaëitis ἐγ Μητρό'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Kula-Alaşehir yolu kenarında, Kula'ya 20 km. uzaklıkta bulunmuş.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı, akroterli (tümü kırık), kamalı, beyaz-gri mermer stel. Kalçayla beraber bir bacak tasviri bulunmakta. Yazıt ise tasvirin her iki yanında.
Ölçüler	0,4 x 0,25 x 0,05, h.: 0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 151, No. 31; <i>SEG</i> 29, 1174); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 75.

Γλυκία Ἰουλί-
 ου τοῦ Ἀγρίου
 κολασθεῖ-
 4 σα ὑπὸ τῆ-
 ς Ἀναειτιδος
 τῆς ἐγ Μητρὸ τ-
 ὄν γλουθορὸν ἐ-
 8 πιζήτησασα ἀν[έθ]-
 ηκεν.

"Anaitis ἐγ Μητρό tarafından kaba etlerinden cezalandırılan Agrios oğlu Iuluis'un kızı Glykia (tanrıya) müracaat etti ve (bu taşı) dikti".

76. Aur. Stratonikos'un Zeus Sabazios ve ArtemisAnaëitis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Sandal yakınındaki Divlit Tepe.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermer alınlıklı stel. Soldan sağa üç ağaç, uzun giysili ve sağ elini havaya kaldırmış bir erkek figürü ve bir başka ağaç tasviri bulunmakta.

Ölçüler	0,94 x 0,5, h.: 0,02
Tarih	Sulla 320= İ.S. 235/6.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> III 1-2 (1878/80), 164, No. τλβ' (F. STEINLEITNER, 43, No. 14; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 148, No. 20; <i>TAM</i> V 1, 592 (E. LANE, <i>Corpus Cultus Iovis Sabazii</i> II 14, No. 33); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 76.

"Ετους τκ', μη(νός) Περειτίου βι'. Αὐρ.

Στρατόνεικος β', ἐπειδὴ κατὰ

ἄγνοιαν ἐκ τοῦ ἄλλου ἔκοψα

4 δένδρα θεῶν Διὸς Σαβαζίου καὶ

Ἀρτέμιδος Ἀναειτις, κολασ-

θεὶς εὐξάμενος εὐχαριστή-

ριον ἀνέστησα.

"320 yılının Peritios ayının 12. günü. Ben Stratonikos oğlu Aurelius Stratonikos, koruluktan, tanrıların, Zeus Sabazios'un ve Artemis Anaeitis'in ağaçlarını bilmeden kestiğim için cezalandırıldım ve bir adaktan sonra şükranımın kanıtını diktim".

77. Trophimos'un Zeus Sabazios'a Adağı:

Buluntu Yeri	Sandal.
Şimdiki Yeri	Daha önce İzmir'deki Evanjelik Okulu'nda korunuyordu.
Tanımı	Beyaz mermer fragment. Sol kısım orijinal.
Ölçüler	0,39 x 0,3 x 0,05, h.: 0,02
Tarih	Sulla 335= İ.S. 250/1.
Yayınlar	M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> III 1-2 (1878/80), 164, No. τλγ' (W. M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10 (1889), 225, No. 17; F. STEINLEITNER, 43, No. 15). <i>TAM</i> V 1, 593 (E. LANE, <i>Corpus Cultus Iovis Sabazii</i> II 15, No. 34); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 77.

"Ετους τλε', μη(νός) [Αὐ]-

γναίου ιβ'. Τρό[φι]-

μος Νεικιᾶ ἱε[ρό]-

4 δουλος ἐπιζ[ητή]-

σαντος Διὸς Σ[αβ]-

αζίου διὰ τὸ κ[. . .]

σεσθε αὐτὸν [ἔγρα]-

8 ψα καὶ ἀνέσσε[ησα]

στήλλη[v].

"335 yılının Au(d)naios ayının 12. günü. Ben, Nikias'ın oğlu, kutsal köle Trophimos, ... yüzünden, Zeus Sabazios'un talebi üzerine, bu steli yazdım ve diktim".

78. Metrodoros'un Tanrıçaya Adağı:

Buluntu Yeri	Sandal
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden, üstü kırık stel. Üzerinde dirsekten kırılmış bir kol tasviri bulunmakta.
Ölçüler	0,35 x 0,36, h.: 0,012
Tarih	Sulla 203= İ.S. 118/9.
Yayınlar	KEIL - PREMIERSTEIN, 2. <i>Reise</i> 99, No. 197 (F. STEINLEITNER, 44, No. 16; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 154, No. D1); <i>TAM</i> V 1, 596; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 78.

Ἔτους σγ', (μηνὸς) Πανήμου. Μητρόδω-
ρος Γλύκωνος παιδίον ὦν ἀκου-
σίως κατεάξας στηλλάριον τῆς
4 θεοῦ· ἐπεζήτησε ἀνασταθῆ-
ναι ὑπὸ αὐτοῦ ἄλλο.

"203 yılının Panemos ayında. Glykon oğlu Metrodoros çocukluğunda cahillikle tanrıçanın küçük bir stelinı kıldı. O (tanrıça) ondan bir başkasını dikmesini talep etti".

79. Axiotta'ya Hükmeden Meis Artemidorou'ya Adak:

Buluntu Yeri	1901 yılında A. Philippson tarafından Menye'de kopyalanmış.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Olasılıkla stel. Alt kısım kırık. Yazıtın üzerinde hilal tasviri bulunmakta.
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	P. HERRMANN, in: <i>Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens</i> (EPRO 66, 1978) I, 417-420 (SEG 28, 910); <i>TAM</i> V 1, 525; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 79.

Μέγας Μῖς Ἀρτεμιδώρου Ἀξ[ι]-
[ο]ττα κατέχων καὶ ἡ δύνα-
μις αὐτοῦ. Ἐπὶ Τατια Νεικηφό-
4 ρου Μοκαδδηνῆ ἐδάνεισε Γα-
[ί]φ καὶ Ἀφφια τῇ γυναικὶ αὐτοῦ Μ[ο]
[κ]αδδηνοῖς χαλκὸν προειποῦσα
[" .] ΤΗΞΟΝ δανίζω", ὁ Γάιος οὖν ἐχρ[ε]
8 [οκ]όπησεν αὐτήν· ἡ Τατιας οὖ[ν] χρ[ε]
[οκ]οπηθεῖσα ἐπεκαλέσεται[ο κατ' αὐ]
[τοῦ τὸ]ν θεόν. Μέγας οὖ[ν]
[τὸν Γάιον καὶ Ε[]
12 [χ]αρκὸν Ο[]

"Axiotta'da hüküm süren M(e)is Artemidorou ve onun güçlü büyüktür. Nikephoros kızı Tatia, Mokaddene (veya Mokada) (bölgesinden) Gaius ve karısı Apphia'ya - her ikisi de Mokaddeneli (ya da Mokadalı) - 'Ben'ye kadar(?) borç veriyorum' demek suretiyle borç verdikten sonra, adı geçen Gaius onu dolandırdı. Dolandırıldığından ötürü, Tatias tanrıya [kendisine Gaius'a karşı yardım etmesi için] seslendi. [Tanrı] büyüktür. Gaius ve ... parayı ...".

80. Hermippos ve Kardeşleri Dionysos, Apollonios ve Orpheus'un Men K[]'ya Adağı:

Buluntu Yeri	Menye
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden stel parçası. Sol kısım orijinal.
Ölçüler	0,33 x 0,3 x 0,05, h.: 0,015
Tarih	Sulla 257= İ.S. 172/3.
Yayınlar	P. HERMANN, <i>NOLyd</i> 48, No. 42 (E. LANE, <i>CMRDM</i> I 38, No. 55); <i>TAM</i> V 1, 527; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 80.

[Ἡ]ΕΤΟΥ]Σ ΣΥΖ', ΜΗ(ΝΟΣ) ΠΑΝΗΜ[ΟΥ rakam?. Ἐπεὶ (?)
 Ἑρμιππος Ἑρμίππου [.....]
 σετο τὸν θεὸν Μῆνα Κ. []
 4 μετὰ τῶν ἰδίων ἀδελ[φῶν Διονυσίου (?), Ἀ]-
 πολλωνίου, Ὀρφέος Α[]
 τὸν ἐπιζητηθέντα []
 Διονυσίου τοῦ ἀδελ[φοῦ]
 8 τὸ τετελευτηκένα[ι]
 εἰλάσοντο τὸν θεὸν [καὶ ἀπὸ νῦν εὖλο]-
 γούσιν.

"257 yılının Panemos ayının [x. günü]. Hermippos oğlu Hermippos, tanrı Men K[...]'yı öz kardeşleri [Dionysos, A]pollonios, Orpheus ile birlikte ... kardeşi Dionysos'un talep edilen ... ölüm ...den sonra(?) ... tanrıyı yatıştırmışlar [ve o andan itibaren] onlar (onu) övüyorlar".

81. Fragment:

Buluntu Yeri	Maionia
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Mavi mermer stel parçası.
Ölçüler	0,32 x 0,22 x 0,07, h.: 0,017
Tarih	Roma İmp. devri ?
Yayınlar	<i>TAM</i> V 1, 541; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 81.

]OYME[

4 [μ-] θεοῦ βω-
] μένης καὶ
] οχλου καὶ μὴ
] ΙΕΞΕΜΑΝΕΝΚΑ
 8 [ρῶν] ατρικὰ ἐντὸς ἡμε-
] ε καὶ τοῦ θεοῦ ΕΠΙ
] ΚΑΘΕΤΗΣΕΝΤΗ[.]
]..... ἦν ὑπὲρ ὧν
] ὕξοντο οἱ
] Ι Ι 'Αφιας

"... Tanrının sunağı ... ve ... miktarının (?) ve ... çılgın değildir (?) ... içinde gün[ler ... ve tanrının ... ki onun için ... dua ediyorlar ... Apphia(s) ...".

82. Fragment:

Buluntu Yeri Yağbastı
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Altı kırık, beyaz mermer plaka.
Ölçüler 0,18 x 0,24 x 0,1, h.: 0,015
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar TAM V 1, 583; PETZL, *Beichtinschriften*, 82.

- - - - -
] von προσταγῆναι .[
] ωι καὶ στήλην ἐν τ[ῶι
 4] ε ἱερῶι ἀξίας τῆς ΕΓ[
] ημένης τῶν ὑπ' αὐτ[
] μένων.

"... düzenlenmiştir ... ve bir stel ... tapınakta ..layık... tarafından ...".

83. Meter Phileis'e Adak:

Buluntu Yeri Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı İki kısma ayrılmış mermer stelin sağ alt köşesi. Bir bacak kabartması bulunmakta.
Ölçüler 0,4 x 0,28 x 0,05, h.: 0,02
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985), 116, No. 5; *SEG* 35, 1178; PETZL, *Beichtinschriften*, 83.

["Ετους ..], μη(νός) Γορπιαίου ηι'
 [4-5] . ΩΣ 'Αρίου Μητρὶ Φι-

[λείδι] κολασθῖσα ἀνέθη-
4 [κα].

"... yılı, Gorpaios ayının 18. günü. Arios kızı ... , cezalandırıldığım için Meter Phileis'e adadım".

84. Prosode'nin Meter Phileis'e Adağı:

- Buluntu Yeri** Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı İki parçaya ayrılmış mermer stelin alt kısmı.
Ölçüler 0,26 x 0,27 x 0,06, h.: 0,025
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985) 117, No. 9; *Manisa Museum*. 104; *SEG* 35, 1182; PETZL, *Beichtinschriften*, 84.

[Θεῶ(?) Φ[ιλ]εὶ καὶ
[Μην]ῖ Τ[ιά]μου
[Πρ]οσόδ[ι]γ. κολασ-
4 θεῖσα τοὺς μασστο-
[ὺς] εὐχὴν ἀνέθηκα.

"(Ben) [Pr]osode, göğüslerimden cezalandırıldığım için adağı tanrıça Phileis'e ve Men Tiamou'ya sundum".

85. Thea Phileis'e Adak:

- Buluntu Yeri** Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı Mermer stel parçası.
Ölçüler 0,15 x 0,14 x 0,06, h.: 0,025
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985) 117, No. 11; *Manisa Museum*. 106 ; *SEG* 35, 1184; PETZL, *Beichtinschriften*, 85.

[Θε]ῶ Φιθίδ[ι Κλαυ(?)]-
δία κολα[σθεῖσα]
ἀπὸ τῶν [ὀφθα]-
4 λμῶ[v]

"(İsim) gözlerinden cezalandırıldığı için tanrıça Phileis'e (adağı sundu)".

86. Meter Phileis'e Adak:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Mermer plaka parçası.
Ölçüler	0,12 x 0,15 x 0,02, h.: 0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 117, No. 12; <i>Manisa Museum</i> . 107 ; <i>SEG</i> 35, 1185; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 86.

[Μητρ]ῆ Φιλ[εῖ -]-
 [δ]οτος ὑπε[ρ]
 [Πα]υλίνου κολ[α]-
 4 [σθ]έντος τῦς ? []

"[Pa]ulinos'un cezalandırılması nedeniyle, (isim) Meter Phileis'e (adağı sundu)".

87. Meter Phileis'e Adak:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Mermer stel parçası. Bir at ve ayakta duran bir erkek tasvirinin alt yarısı görünmekte.
Ölçüler	0,16 x 0,19 x 0,05, h.: 0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 118, No. 15; <i>Manisa Museum</i> 110; <i>SEG</i> 35, 1188; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 87.

Θεῶ Φιλ[εῖ - - - - κο]-
 λασθε[]
 ΤΩΝΚ[]
 vacat

"(İsim) cezalandırıldığı için Meter Phileis'e (adağı sundu)".

88. Kornelia'nın Thea Phileis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Mermer stel parçası.
Ölçüler	0,11 x 0,19 x 0,04, h.: 0,018
Tarih	Roma İmp. devri

Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985) 118, No. 17; *Manisa Museum*. 112 ; *SEG* 35, 1190; PETZL, *Beichtinschriften*, 88.

[Θεῶ Φιλ]εὶ Κορνηλία
[κολασ]θεῖσα ΠΕ

"(Ben) Kornelia, cezalandırıldığım için Meter Phileis'e (adağı sundum)".

89.Meter Phileis'e Adak:

Buluntu Yeri Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.

Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi.

Tanımı Kamalı mermer stelin alt kısmı.

Ölçüler 0,25 x 0,31 x 0,06, h.: 0,025

Tarih Roma İmp. devri

Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985) 119, No. 20; *Manisa Museum*. 115 ; *SEG* 35, 1193; PETZL, *Beichtinschriften*, 89.

Μητρί Φιλει - -]-
λεια κολασθεῖσα εἰ]-
ς τὸν πόδαν κ[αὶ ἐπ]-
4 εἰζητηθεῖσα ἀνέθ[ηκεν /-κα].

"... ayağından cezalandırıldığı için Meter Phileis'e ...".

90. Meter Phileis'e Adak:

Buluntu Yeri Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.

Şimdiki Yeri Manisa Arkeoloji Müzesi.

Tanımı Üstte yatay bir profille biten mermer stel. Üzerinde bir göz tasviri bulunmakta.

Ölçüler 0,18 x 0,11 x 0,05, h.: 0,012

Tarih Roma İmp. devri

Yayınlar H. MALAY, *EA* 6 (1985) 120, No. 31; *Manisa Museum*. 126; *SEG* 35, 1204; PETZL, *Beichtinschriften*, 90.

Πομπ[- τήν εὐ]-
χήν Μητρί Φιλει - -]
[.]Ὡς κο[λασθεις - -]

"Pomp[ei-] cezalandırıldığı için Me[ter Phileis]'e ...".

91. Ammias'ın Meter Phileis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Stel parçası.
Ölçüler	0,15 x 0,13 x 0,03, h.: 0,01
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 121, No. 34; <i>Manisa Museum</i> . 129; <i>SEG</i> 35, 1207; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 91.

]ΕΑΗ.
]Ω κολ.
...του ΟC
4 'Α]μμιας Ο
εὐχ]ήν.

Yazıt belki şöyle tamamlanabilir: [- - - - -] / [Θεῶ Φιλεῖ ἐπηκό]φ
κο/[λασθεῖσα ἀπὸ] τοῦ ὁ[φ/θαλμοῦ ? - - 'Α]μμιας [. / - - - - εὐχ]ήν ("Ammias
gözünden cezalandırılan sonra bu adağı şifa veren Tanrıça Phileis'e sundu")
[Malay].

92. Fragment:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Mermer stel parçası.
Ölçüler	0,19 x 0,15 x 0,05, h.: 0,026
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 121, No. 36; <i>Manisa Museum</i> . 131; <i>SEG</i> 35, 1209; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 92.

]κολ[α
]ηθει[
]εικαπῶ...[
4.]ων[

"... cezalandırılan ...".

93. Fragment:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi.

Tanımı	Mermer fragment.
Ölçüler	0,14 x 0,07 x 0,02, h.: 0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 122, No. 44; <i>Manisa Museum.</i> 139; <i>SEG</i> 35, 1217; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 93.

]HNO
ὕπε]ρ ΠΑ
κολ]ασθ
4 [εἰς ὁ]φθ-
[αλμ-

" ... gözlerinden ? cezalandırılan ... ".

94. Zenonis'in Meter Phileis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Alaşehir (Philadelphiea).
Şimdiki Yeri	Efes Arkeoloji Müzesi.
Tanımı	Kamalı mermer stelin alt kısmı. Mantosu ayaklarına dek uzanan bir kadın figürünün alt kısmı.
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 125, No. 4; <i>SEG</i> 35, 1231; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 94.

Μητρὶ Φιλείδι Ζηνωνίς
'Επαγάθου κολασθεῖσα
καὶ θαραπευθεῖσα διὰ
4 τῆς Εὐνύας χιρὸς εὐχα-
ριστοῦσα ἀνέθηκα.

"Ben, Epagathos kızı Zenonis, cezalandırıldım ve Eunoia'nın eliyle kurtarıldım/bakıldım. Ben. (steli) Meter Phileis'e şükranla adadım".

95. Ammias'ın Meter Phileis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Killik'ten Serinyayla'ya giden yol üzerindeki, Meter Phileis kutsal alanı.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı mermer stel. Bir çift kadın göğsü betimlenmiş.
Ölçüler	0,4 x 0,3, h.: 0,013
Tarih	Sulla 210= İ.S. 125/6.
Yayınlar	H. MALAY, <i>EA</i> 6 (1985) 125, No. A1; M. ÇAKIROĞLU, <i>Museion</i> III 1-2, (1878/80), 165, No. τλδ'.- P. PARIS, <i>BCH</i> 8 (1884), 378 vd.- (W. M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10 (1889), 227,

No. 23; F. STEINLEITNER, 39, No. 12). - TAM V 1, 261; PETZL, *Beichtinschriften*, 95.

Ἔτους σί', μη(νός) Ἀπελλαίου
 ιβ'. Ἐκολάσθη Ἀμμίας
 οἰπὸ Μητρὸς Φιλείδος
 4 εἰς τοὺς μαστοὺς δι' ἁ-
 μαρτίαν λόγον λαλήσας[α]
 καὶ ΛΑΘΑΜΕΝΗ, καὶ ὥμοσε
 ἐκ τῆς ἰδίας ΑΥΛΗΣ· ἐγὼ οὖν
 8 ΗΛΗΣΑ, ἐπὶ μὴ ἰδίᾳ συνει-
 [δήσει - - -]

"210 yılının Apellaios ayının 12. günü. Ammias Meter Phileis tarafından bir günah dolayısıyla göğsünden cezalandırıldı. Çünkü o, bir söz söyledi ve ... ve o aynı sesle (?) yemin etti: 'Ben ..., çünkü bilmeden' (?) ...".

96. Anaeitis'e Adak:

Buluntu Yeri Alaçehir
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Mermer plaka.
Ölçüler 0,5 x 0,5 x 0,06, h.: 0,025
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar A. E. KONTOLEON, *REG* 12 (1899), 385, No. 8
 (STEINLEITNER, 46, No. 19; I. DIAKONOFF, *BaBesch* 54
 (1979), 153, No. 44); PETZL, *Beichtinschriften*, 96.

[] . Η Αναειτιδ[ι] ΕΜΙΣΕ
 Α κολασθείσα [π]ονηρῶς
 [κ]αὶ ἀφελπισθοῦσα ὑπὸ ἄν-
 4 θρώπων ἐσστηλογράφησε
 καὶ ἀνέσθησεν ἐγγράψασα κα[ι]
 τὴν τεκοῦσα(ν) εὐλογοῦσαν.

"Emisea (?), fena bir şekilde cezalandırıldıktan ve insanlar tarafından dışlandıktan sonra stel yazdı ve dikti, aynı zamanda (Tanrı'nın) annesinin adını da övgü ile yazdı".

97. Aurelios Trophimos'un Adağı:

Buluntu Yeri Alaçehir.
Şimdiki Yeri Leiden, Reichsmuseum (Env. No. S 717).
Tanımı Akroterli, kaba işçilik gösteren mermer stel. Uzun mantolu, sağ elini yukarı kaldırmış erkek figürü bulunmakta.
Ölçüler 0,46 x 0,28 x 0,06, h.: 0,027

Tarih	Geç 3.yy (Diakonoff) ?
Yayınlar	A. FONTRIER, <i>BCH</i> 7 (1883), 504, No. 9; G. G. KRALOĞLU, <i>Museion</i> V 1 (1884/5), 65, No. υξ' (W.M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10 (1889), 228, No. 26). - C. LEEMANS, <i>Grieksche opschriften iut Klein Azie</i> (1886) 16, No. IX. - (F. STEINLEITNER, 45, No. 18). - I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 173, Fig. 46; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 97.

Αὐρήλιος Τρόφιμ-
 ος Ἀρτεμισίου ἐρ-
 ωτήσα(ς) τὸν θεὸν
 4 ἀνέστησα Μητρὶ
 θεῶν στήλην ἐ(ὕ)λογῶ-
 ν σου τὰς δυνάμεις.

"Ben, Artemisios oğlu Aurelios Trophimos, tanrıya sordum ve steli tanrıların anası için diktim ve senin gücünü övüyorum".

98. Fragment:

Buluntu Yeri	Buldan.
Şimdiki Yeri	Manisa Arkeoloji Müzesi (Env. No. 5595).
Tanımı	Beyaz mermer stelin alt kısmı.
Ölçüler	0,25 x 0,26 x 0,04, h.: 0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	P. HERRMANN, in: <i>Erol Atalay Memorial</i> [ed: H. Malay, 1991] 77-85; H. MALAY, <i>Manisa Museum</i> . 185; H.W. PLEKET, <i>Talanta</i> 10-11 (1978/79), No. 14 (<i>SEG</i> 29, 1155); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 98.

- - - - -
 ΑΠΟ .[.] Φ[...]-
 ηνοῦ κολασθ-
 εῖς, διὰ τό με ἔτ-
 4 οῖμον εἶνε κὲ κ-
 εκκληδονίσθε
 με ὅτι "Μεμολυ-
 μένος εἶ" εὐξάμε-
 8 νος ἀνέθηκα.

"Cezama göre ben, ... oğlu ...enos hazır olduğumdan ve bana tanrısal tebliğ 'sen kirlendin' diye geldiğinden, bir övgüyle adağı sunuyorum".

99. Ammias'ın Artemis Anaeitis'e Adağı:

Buluntu Yeri	Sardeis
---------------------	---------

Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı mermer stelin üst kısmı. Satır 1 ve 2 arasında bir çift göz tasviri bulunmakta.
Ölçüler	0,24 x 0,27 x 0,04, h.: 0,015-0,02
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	W. H. BUCKLER - D. M. ROBINSON, <i>Sardis</i> VII, 1 (1932) 97, No. 95 (L. ROBERT, <i>Nouvelles inscriptions de Sardes</i> I, 1964) 27; I. DIAKONOFF, <i>BaBesch</i> 54 (1979), 154, No. 48); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 99.

'Αρτέμιδι Αναειτ[ι]
 'Αμμιας Μάτριδος ἐ-
 κτίσσεως κολασθε[ι]-
 4 [σα (?)]

"Artemis Anaeitis'e Matris'in kızı (veya oğlu) Ammias, o bir misilleme eyleminden dolayı cezalandırıldıktan sonra, (steli adıyor)".

100. Men Axiottenos'a adak:

Buluntu Yeri	Sardeis
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Mavi mermer stel parçası.
Ölçüler	0,19 x 0,23, h.: 0,017
Tarih	İ.S. 2.yy (Keil - Premierstein).
Yayınlar	KEIL - PREMIERSTEIN, <i>I. Reise</i> 15, No. 25 (F. STEINLEITNER, 46, No. 20). W. H. BUCKLER - D. M. ROBINSON, <i>Sardis</i> VII 1 (1932), 98, No. 96. -(E. LANE, <i>CMRDM</i> I 51, No. 77); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 100.

[]Ν ΑΡΙΣΤ[]
 []θεὶς καὶ ἄμ[αρ]-
 [τ- κα]ταπίπτω εἰς ἄ[σ]-
 4 [θένειαν] καὶ ὁμολογῶ τ[ὸ]
 [ἁμάρτημ]α Μηνὶ 'Αξιῳ[τ]-
 [τηνῶ καὶ στη]λογρ[αφῶ]

" ... ve (günahım üzerine), (hastalığa) düşüyorum ve hatamı Men Axiottenos'a itiraf ediyorum (ve olayı) stele yazıyorum".

101. Fragment:

Buluntu Yeri	Sardeis
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden üst ve alttan kırık stel.
Ölçüler	0,42 x 0,38-0,32 x 0,06, h.: 0,015-0,02

Tarih Sulla 245= İ.S. 160/1 (Actium= İ.S. 214/5).
Yayınlar L. ROBERT, *Nouvelles inscriptions de Sardes* I (1964) 23-33, No. 2 (E. LANE, *CMRDM* I 53, No. 80); PETZL, *Beichtinschriften*, 101.

[]ΔΙΟ [Στρα?]-
 [τ?]ονείκου εὐξά[με]-
 νος, ἐὰν λήψεσται
 4 γυναῖκαν, ἣν θέλω,
 καὶ λαβὼν καὶ μὴ ἄ-
 ποδὼν τὴν εὐχὴν,
 κολασθεὶς ἀνέθη-
 8 κεν καὶ ἀπὸ νῦν εὐλο-
 γεῖ μετὰ τῶν ἰδίων
 πάντων. Ἔτους σμε',
 μην(νός) Δεῖου βι'.

"(...Clau)diu(s? Strat?)onikos oğlu (isim) istediğim (istediği) kadını alması için bir adakta bulundu; ve o onu (kadını) aldığı anda ve adak yerine getirilmediğinde, cezalandırıldı; o adağı sundu ve (tanrıyı) şu andan itibaren tüm aile fertleri ile birlikte övüyor. 245 yılının, Deios ayının 12. günü".

102. Thalamos'un Zeus Orkamaneites'e Adağı:

Buluntu Yeri Uşak'ın Banaz ilçesinin Banaz Köyü.
Şimdiki Yeri Uşak Arkeoloji Müzesi (Env. No. 28-4-79).
Tanımı Beyaz mermer stele ait iki parça. Ortada Tanrı'nın uzun saçlı büstü. Mantosu sol omuzunda toplanmış. Solda bir bacak tasviri yer almakta.
Ölçüler 0,19 x 0,21 x 0,04, h.: 0,007-0,011
Tarih İ.S. 3.yy (Varinlioğlu).
Yayınlar E. VARINLIOĞLU, *EA* 1 (1983), 78-80, No. 2 (*SEG* 33, 1119; J.-L. ROBERT, *Bull.* 1984, 456); PETZL, *Beichtinschriften*, 102.

Θάλαμος Διὶ Ορκαμαν[ί]-
 τη χάριν ἐφιορκίας γυναικ[ί]-
 ας.

"Thalamos, yeminini kancıkça bozduğu için, Zeus Orkamaneites'e (kefaretiler borcunu ödedi)".

103. Loukios'un Zeus Orkamaneites'e Adağı:

Buluntu Yeri Uşak'ın Banaz ilçesinin Banaz Köyü.
Şimdiki Yeri Uşak Arkeoloji müzesi (Env. No. 28-3-79).

Tanımı	Üstten ve alttan kırık stel. Ortada tanrının sakallı büstü yer alıyor. Bir iç giysi ve manto giymiş. Büstün altında semerli bir eşek tasviri var.
Ölçüler	0,24 x 0,24 x 0,06, h.: 0,01-0,015
Tarih	İ.S. 3.yy. (Varinlioğlu).
Yayınlar	E. VARINLIOĞLU, <i>EA</i> 1 (1983), 81, No. 3 (<i>SEG</i> 33, 1120; J.-L. ROBERT, <i>Bull.</i> 1984, 456); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 103.

Λούκιος []
 [] φ [?] ΠΙ Ι
 καὶ ἐφί [] ὥρκη-
 4 σε περὶ [] προ-
 βάτω [] ν Ν [?]
 ΙCΜΥΡ []
 ἀποδί [] δι
 8 Διὶ Ορ [] κ-
 [] α-
 μανί [] τη.

"Lucius ... ve hayvanlar için ettiği yeminde durmadı; (bu nedenle) Zeus Orkamaneites'e (kefaret olarak) ... ödedi".

104. Epitynkhanos'un Apollon Propylaios'a Adağı:

Buluntu Yeri	Eumeneia'nın batısındaki Koçak.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Kamalı stelin alt kısmı. Yazıt çift balta tasvirinin iki tarafında.
Ölçüler	0,21 x 0,19 x 0,09, h.: 0,015
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	Th. DREW - BEAR, <i>GRBS</i> 17 (1976), 260, No. 15 (<i>SEG</i> 33, 1119; J. - L. ROBERT, <i>Bull.</i> 1984, 456); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 104.

['Απόλλω]-
 [νι Προ]-
 [πυ] λαί φ
 4 ['Επ] ιτόν-
 [χ] ανος κολα-
 ζόμενος
 [ἀ] νέθηκεν.

"Epitynkhanos cezalandırılması nedeniyle (steli) (Apollon Propy)laios'a adadı".

105. Telesphoros ve Hermogenes'in Adağı:

Buluntu Yeri	Bilinmiyor
Şimdiki Yeri	Afyon Arkeoloji Müzesi (Env. No. 825).
Tanımı	Altı kırık altar. Hosios ve Dikaïos tasvirleri bulunmakta. İkisi de uzun saçlı ve soldaki sağ elinde bir terazi, sağdaki ise sol elinde bir arşın tutmakta. Boş elleri göğüslerinin üzerinde. Her ikisi de dizlerinin altına uzanan birer tunik giymiş.
Ölçüler	0,69 x 0,33 x 0,29, h.: 0,028
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	Th. DREW - BEAR, <i>GRBS</i> 17 (1976), 262-6, No. 17 (<i>SEG</i> 26, 1386; J. - L. ROBERT, <i>Bull.</i> 1977, 485; M. RICL, <i>EA</i> 18 (1991), 42, No. 91); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 105.

[Τελ]έσφορος καὶ 'Ε[ρμ]-
ογένης Σταλλα-
ηνοὶ παρορκή-
4 σαντες ἀνέθη-
καν.

"Stallaenoi halkından Telesphoros ve Hermogenes yeminlerini bozdukları için bu taşı diktiler".

106. Helios Apollon'a Adak:

Buluntu Yeri	Ortaköy
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı mermer stel. Alınlıkta rozet bulunmakta.
Ölçüler	0,42 x 0,33, h.: 0,01 (s. 2: 0,005)
Tarih	İ.S. 2. ya da 3.yy (<i>MAMA</i>).
Yayınlar	W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, <i>MAMA IV</i> (1933) 103, No. 279 (A. CAMERON, <i>Harv. theol. Rev.</i> 32 (1939), 155-178, No. 4; K. M. MILLER, <i>Numen</i> 32 (1985), 60); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 106.

Νεικ[] ὁμολογῶ
[περὶ] τῶ[ν] περιστερῶν.
ἐπιωρκηκέναι με καὶ παραβε-
4 [β]ῆχθαι καὶ 'πικεχειρηκέναι [ἐπὶ]
τὸ χωρίον καὶ ἡρκέναι πρόβατον.
τῶν Δημητρίου, καὶ παρανγ[εῖλ]-
[α]ντός μοι τοῦ θεοῦ μὴ διδιν
8 [τῇ]ν ἐλευθερίαν τῷ κυρίῳ μου
[πε]ριδιωκόμενος ἔδωκα. ἔκο-
λ[ά]σθην ὑπὸ τοῦ θεοῦ πολλά,
[κ]αὶ ὀνείροις μοι παρεστάθη καὶ
12 [εἰ]πεν ποδῶν ΤΙÇ λαβῶν ἐμὸ[ν]

δοῦλον καὶ ΑΝΤΙ[?]ΛΑ[.]ΖΟΜΕΝ
καὶ κεῖθεν ἀνάξιν. παρὰν-
γέλλω μηδένα καταφρο-
16 [νεῖν τῷ θεῷ Ἡλίῳ Ἀπ-
[όλωνιος, ἐπεὶ ἔξει] τὴν στήλ-
[ην ἐξεμπλάρ]ον.

"Ben, Nik..., güvercinlerle ilgili yalan yere yemin ettiğimi ve bir yasayı ihlal ettiğimden dolayı suçlu olduğumu ve (kutsal) alana zorla girdiğimi ve Demetrius'un bölgesinden birkaç küçükbaş hayvanı çaldığımı itiraf ederim; ve tanrı benden azatlık belgesini efendime vermeme talep etmesine rağmen, izlendiğim için onu vermedim. Tanrı tarafından pek çok kez cezalandırıldım ve rüyalarda o bana göründü ve o (?) benim kapımın önünde oturan kölemi ayaklarından yakalayıp, oradan alıp götürmemi (?) söyledi. Bildirim ki kimse tanrı Helios Ap[ollon]'u küçümseyerek karşı çıkamaz. Çünkü bu stelde yazılanlar bir ibret teşkil edecektir".

107. Helios Apollon Labenos'a Adak:

Buluntu Yeri	Ortaköy
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz mermerden ikiye ayrılmış stel. Satır 1-2 daha küçük yazılmış.
Ölçüler	0,43 x 0,32 x 0,08, h.: 0,01-0,02
Tarih	İ.S. 2. ya da 3.yy (MAMA).
Yayınlar	W. H. BUCKLER-W. M. CALDER-W. K. C. GUTHRIE, MAMA IV (1933), NO. 280; karşı. J. NOLLE, EA 10 (1987) 104; PEIZL, <i>Beichtinschriften</i> , 107.

Ἡλίον[?]μος κολασθεὶς ὑπὸ τοῦ
[θεοῦ Ἡλίῳ Ἀπόλωνι
λαβὴν στή-
4 λην ἀνέθηκα
καθὼς ἐκολά-
σετό με καὶ δι-
ὰ ὄρκον καὶ συνί-
8 δησιν καὶ διὰ
μολυ(σ)μόν.
Παραγέλω πᾶσις
μηδίνα καταφρο-
12 νεῖ τῶν θε-
ῶν.

"Ben ...mos, tanrı tarafından cezalandırıldım ve Helios Apol(l)on Labenos'a bir stel adadım. Çünkü o beni hem bir yeminden ve (bir suç

işlediğimi) bildiğimden hem de bir kirlenmeden ötürü cezalandırdı. Herkese ilan ederim ki, hiç kimse tanrıyı görmemezlikten gelemes".

108. Gaios Antonios Apellas'ın Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Kireç taşından alınlıklı stelin üst kısmı. Alınlıkta rozet tasviri var.
Ölçüler	0,31 x 0,44, h.: 0,01-0,02
Tarih	İ.S. 1. ya da 2.yy. (MAMA).
Yayınlar	W. H. BUCKLER - W. M. CALDER- W. K. C. GUTHRIE, MAMA IV (1933) 104, No. 281 (K. M. MILLER, <i>Numen</i> 32 (1985), 62); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 108.

Γ. Ἀντώνιος Ἀπελ[λᾱ]ς Βλαυνδεὺς κο-
 λασθεὶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ πολλάκις καὶ
 πολλοῖς χρόνοις διὰ τὸ μ(ῆ) βούλεσθε
 4 [α]ὐτὸν ποσελθεῖν καὶ παρεστάναι
 τῷ μυστηρίῳ καλούμενον ἐκ
 - - - - -

"Blaundoslu G. Antonios Apellas çok defa ve uzun sürelerle tanrı tarafından cezalandırıldı. Çünkü tanrı huzuruna çıkmadı (?) ve çağrıldığı halde mysteria'ya katılmadı ...".

109. Sophron'un Apollon Leimenos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz kireç taşından alınlıklı stel. Satır 1 alınlığın yatay profiline yazılmış.
Ölçüler	0,51 x 0,39-0,36 x 0,08, h.: 0,015
Tarih	İ.S. 2. ya da 3.yy. (MAMA).
Yayınlar	D. G. HOGARTH, <i>JHS</i> 8 (1887), 385-7, No. 15. -W. M. RAMSAY, <i>JHS</i> 10 (1889), 222, No. 7; <i>Cities and Bishoprics of Phrygia</i> I (1895) 151, No. 49. - (F. STEINLEITNER, 52-56, No. 25; J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 24 (1928) Bbl. 107-115, No. 1). - W. H. BUCKLER- W. M. CALDER- W. K. C. GUTHRIE, MAMA IV (1933) 105, No. 282 (<i>SEG</i> 6, 249; <i>JHS</i> 50 (1930), 282 vd., No. 3; W. H. BUCKLER, <i>Class. Rev.</i> 47, 1933, 7; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 109.

Μέγας Ἀπόλλω Λειμηνός
 Σόφρον ἱερὸς κολεθὶς
 ἐπὶ Ἀπόλλωνος Λει-

- 4 μηνοῦ δει τὸ ἔμαρ-
τηνκένε ΠΠΟΙ[ΤΡΙΦΟΙ[N
ΕΙΔ vac. A[vac. ΤΗΝ Κλησεῖπου.
ΚΕΙΠΟ[ΖΗΝΕ^ΙΔΑ[ΑΠΟ
8 Λω[]ΟΥΜΑΚΕΔΟ[καὶ
Ἀμαζόνας κα[ι] Νεικομ-
αχείδαις (?)· ἐξομολο[γ]-
ησάμενος εἰστηλογρά-
12 φησα· παραγέλω, μηδὶ-
ς καταφορνήσει ἐπεὶ τ-
ὠ χω[ρ]εῖ Ἀπ[όλ]λωφνος.
[] Λειμη[νοῦ].

"Apollon Leimenos büyüktür! Kutsal köle Sophron, Apollon Leimenos tarafından cezalandırıldı, çünkü o bir günahkardı: itirafımdan sonra yazılı steli diktim ve ilan ederim ki kimse ... dikkate almamazlık etmemeli".

110. Aurelios Soterikhos'un Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Beyaz kireç taşından alınlıklı akroterli stel. Yazıtın altında sağa yönelmiş bir çift bacak ve bir çift balta tasviri yer almakta.
Ölçüler	0,51 x 0,32 x 0,08, h.: 0,014-0,04
Tarih	İ.S. 3.yy. (MAMA).
Yayınlar	D. G. HOGARTH, <i>JHS</i> 8 (1887), 387, No. 16.-W. M. RAMSAY, <i>Rev. Arch.</i> 1887, II, 355; <i>JHS</i> 10 (1889), 222, 50. - (F. STEINLEITNER, 56, No. 26; J. ZINGERLE, <i>ÖJh</i> 24 (1928) Bbl. 119-124, No. III). - W. H. BUCKLER- W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, <i>MAMA</i> IV (1933) 106, No. 283 (<i>SEG</i> 6, 251; K. M. MILLER, <i>Numen</i> 32 (1985), 62; C. BRIXHE, <i>Essai sur le grec anatolien au début de notre ere</i> [21987] 24; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 110.

- Αὐρήλιος
Σωτήρχος
Δημοστράτου Μοτελ-
4 ηνὸς κολάθιν ἐπὶ τοῦ θε-
οῦ· παραγέλων πᾶσι μηδ-
ἐ ἄναγον ἀναβῆτ' ἐπὶ τὸ χ-
ωρίον, ἐπροκήσι ἢ κήνσ[?]-
8 ετε τὸν ὄρχις ἐχὼ Γέ-
α ἐκηνησάμην ἐπὶ τὸ χ-
ωρίον.

"Ben Demonstratos oğlu Aurelios Soter(i)khos tanrı tarafından cezalandırıldım. Herkese bildiririm: Hiç kimse temiz olmadan (kutsal) alana girmemelidir, yalan yere yemin etmemelidir veya uçkur çözmeyi denememelidir; ben (kutsal) alanda Gaia ile cinsel ilişkide bulunmuştum".

111. Basilis ve Kocasının Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlığında daire olan mermer stel.
Ölçüler	0,56 x 0,34 x 0,06, h.: 0,014-0,015
Tarih	İ.S. 3.yy. (?)
Yayınlar	D. G. HOGARTH, <i>JHS</i> 8 (1887), 382, No. 13.- W. M. RAMSAY, <i>Rev. Arch.</i> 1888, II 220, No. 4 ; <i>JHS</i> 10 (1889), 220, No. 5; <i>Cities and Bishoprics of Phrygia</i> I (1895) 151, No. 46. - (F. STEINLEITNER, 47-9, No. 23).- W. H. BUCKLER- W. M. CALDER- W. K. C. GUTHRIE, <i>MAMA</i> IV (1933) 106, No. 284 (K. M. MILLER, <i>Numen</i> 32 (1985), 63); PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 111.

ΑΠΕ[..... 'Απολλ]ωνίου
 Μοτελληνός εξομολογού-
 με κολασθεῖς ὑπὸ τοῦ θεοῦ,
 4 ἐπεὶ ἠθέλησα μεῖνε μετὰ
 γυνεκός· διὰ τοῦτο οὖν πα-
 ρανγέλω πᾶσιν μ(η)δέ-
 να κα[τα]φ[ρονῖν ?] τῷ θεῷ, ἐπὶ
 8 ἔξει τῇ[ν σ]τήλην ἔξον-
 πλάριον - μετὰ τῆς
 εἰδ[ί]ας γ]υνεκός
 Βα[σι]λίδος.

"Ben, (Apoll)onios'un oğlu, Motellalı ... açıkça bildiririm ki ben tanrı tarafından cezalandırıldım; çünkü bir kadınla kalmak istemişim. Bu yüzden şimdi herkese bildiririm ki hiçkimse tanrıyı görmemezlikten gelmemelidir, bu yüzden stel, o kişiye uyarıcı bir örnek olarak hizmet etsin. Kendi karısı Basilis ile birlikte".

112. Eutykhes'in Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Üstü kırık beyaz mermer stel.
Ölçüler	0,28 x 0,34, h.: 0,015-0,02
Tarih	İ.S. 3.yy. (?)

Yayınlar

D. G. HOGARTH, *JHS* 8 (1887), 383-5, No. 14.- W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 220-2, No. 6; *Cities and Bishoprics of Phrygia* I (1895) 151, No. 48. - (F. STEINLEITNER, 49-52, No. 24; J. ZINGERLE, *ÖJh* 24 (1928), Bbl. 115-119, No. II).- W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, *MAMA* IV (1933) 107, No. 285 (*SEG* 6,250); PETZL, *Beichtinschriften*, 112.

[.] . λίου Ἀπολλ-
[ωνί]ου δι τὸ ἡμαρτηκ-
έγγε, ἐπεὶ τὸ χωρὶ ᾿πισέ-
4 τυχει καὶ διῆθα τὴν
κώμη β' ἄναγνα λημόν-
ησα παρήμη εἰς τὴν κώμη
παραγέλω μηδεὶς καταφ-
8 ρεινήσει τῷ θεῶν, ἐπεὶ ἔξ-
ει τὴν σείλην ἐξοπράρειο[ν].
Ἐπόισ' ἐτόνμετον ἡ προγεμένε
[Εὐτ]υχεὶς καὶ ἐξομολογήσα-
12 [το] καὶ εἰλάθη.

"Apoll(oni)os'un ..., suçundan ötürü; kazara (kutsal) alana girdim (?) ve temiz olmayan bir halde iki kez köyün içinden geçtim; onun farkına varmayarak/hatırlamayarak (?), köyün içinde bulundum. İlan ederim ki, hiç kimse tanrıyı görmemezlikten gelmemeli, bu yüzden stel uyarıcı bir örnek olarak herkese hizmet etsin. Burada sözü geçen [Eut]ychis (?), (bunu) kendinden yaptı ve kefareтини ödedi; ve (tanrı ile) barıştı".

113. Khresimos'un Apollon Lyrmenos'a Adağı:

Buluntu Yeri Ortaköy
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Beyaz mermerden stel fragmenti. Yazıtın üzerinde çift balta tasviri yer almakta.
Ölçüler 0,34 x 0,46 x 0,17, h.: 0,025
Tarih İ.S. 2. ya da 3.yy. (*MAMA*).
Yayınlar W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 218, No. 2; *Cities and Bishoprics of Phrygia* I (1895) 149, No. 42. - (F. STEINLEITNER, 61, No. 33).- W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, *MAMA* IV (1933) 107, No. 286 (K. M. MILLER, *Numen* 32 (1985), 63); PETZL, *Beichtinschriften*, 113.

[Χρ]ήσιμος Ἀπόλλωνι Λυ[ρμηνῶ]
εὐξάμενος ὑπὲρ τοῦ κολ[ασθέ]-
ντος βοὸς διὰ τὸ ὑστε[ρηκέναι]

4 καὶ μὴ παραγεγον[έναι ἐν στήλ]-
 η εὐσήμε[]-
 ων εὐξάμ[ενος]
 [.]ηξευ[]
 - - - - -

"Khresimos cezalandırılmış öküzler için Apollon Lyrmenos'a bir adakta bulunacaktı -(adak) gecikti ve gösterişli bir stel üzerinde ...".

114. Timotheos'un Kızının Adağı:

Buluntu Yeri Ortaköy
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Beyaz mermerden üstü kırık stel.
Ölçüler 0,25 x 0,26 x 0,05, h.: 0,02
Tarih İ.S. 2. ya da 3.yy. (MAMA).
Yayınlar W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, MAMA IV (1933) 108, No. 287; PETZL, *Beichtinschriften*, 114.

[Ἡ δεῖνα]
 Τιμοθέου Μοτελλ-
 ῆν [τ]ῇ ἐπεὶ ἀνήγαγα σ-
 τρατιώτας ἐπὶ τὸ ἱε-
 ρὸν ἐχθρὸν θέλου-
 σα ἀμύνασθαι, δι-
 ᾧ τοῦτο κολασθ-
 εῖσα καὶ σωθεῖσα ὑ-
 8 πὸ τοῦ θεοῦ εὐχ(α)ρι-
 στοῦσα ἀνέθηκα.

"Ben Timotheos kızı Motellalı, beni bir düşmana karşı korumaları için askerleri tapınağa götürdüm. Bu nedenle tanrı tarafından cezalandırıldım ve kurtarıldım ve bu adağı şükranla diktim".

115. Fragment:

Buluntu Yeri Develiler
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Kireç taşından fragment.
Ölçüler 0,2 x 0,31, h.: 0,025
Tarih İ.S. 2. ya da 3.yy.
Yayınlar W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, MAMA IV (1933) 108, No. 288; PETZL, *Beichtinschriften*, 115.

MEN [iε]-
 ρέων ἔλαθέ [με]
 καὶ εἰσῆλθα ἄν-
 4 αγνος· ἐστηλλο-
 γράφησα ΕΞΕΥ vac.?
 [. . . .] ΤΩΝ. vac.

"(Ben, ... , cezalandırıldım çünkü) (?) rahibin (talimatlarına) uymadım ve (tapınağa) kirli girdim. Daha sonra yazılı bir stel diktim ...".

116. Klaros'un Oğlunun Adağı:

Buluntu Yeri Bahadınlar
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Beyaz mermerden üst ve alttan kırık stel.
Ölçüler 0,15 x 0,21, h.: 0,02
Tarih İ.S. 2. ya da 3.yy.
Yayınlar W. H. BUCKLER - W. M. CALDER - W. K. C. GUTHRIE, *MAMA IV* (1933) 108, No. 289; PETZL, *Beichtinschriften*, 116.

- - - - -
 [.] Κλάρου ἐξομ-
 [ο]λογοῦμαι, ὅτι
 ἀνέβην ἄνα-
 4 γνος ἐπὶ τὸ [χ]-
 ωρίον καὶ ὑπ[]
 - - - - -

"Ben Klaros oğlu ... itiraf ederim ki temiz olmayan bir şekilde (kutsal) köye girdim ve ...".

117. Agathemeros'un Karısının Adağı:

Buluntu Yeri Bahadınlar
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Üstü kırık stel.
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar D. G. HOGARTH, *JHS* 8 (1887), 381, No. 12.- W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 219, No. 4; *Cities and Bishoprics of Phrygia I* (1895) 150, No. 45. - (F. STEINLEITNER, 47, No. 22; A. CAMERON, *Harv. Theol. Rev.* 32 (1939), 178, No. 5; K. M. MILLER, *Numen* 32 (1985), 62; PETZL, *Beichtinschriften*, 117.

IOEII['Αγαθημέ-

- [ρ]ου ἱερὰ βιαθῖσα
 ὑπὸ αὐτοῦ κὲ ἡμά-
 4 ρτησα, στήκω κολ-
 αθεσα ἐπὸ τοῦ θε-
 οῦ· ἐπὶ δὲ κ(ἐ) ἐστηλογ-
 ράφησεν παραγ-
 8 ἔλων μηδένᾱ κα-
 ταφρονεῖ[ν τοῦ θεοῦ].

"Ben, Agathemeros kızı ve kutsal köle ... onun tarafından güç kullanılarak elde edildim ve bir suç işlediğimden tanrı tarafından cezalandırıldım. Bu yüzden bu konuyu bir stele yazdım ve duyuruyorum ki hiç kimse tanrıyı küçümsememeli".

118. Asklepiades'in Apollon Larmentos'a Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlıklı, sol ve alt kısmı kırık stel.
Tarih	Roma İmp. devri
Yayınlar	D. G. HOGARTH, <i>JHS</i> 8 (1887), 389, No. 18.- W. M. RAMSAY, <i>Cities and Bishoprics of Phrygia I</i> (1895) 152, No. 51. -(F. STEINLEITNER, 57, No. 27; PETZL, <i>Beichtinschriften</i> , 118.

- [Ἀσκλη]πιάδης Ἀττά-
 [λου] ἱερὸς κολασ-
 [θεὶς] ὑπὸ τοῦ ἐπιφ-
 4 [ανεστ]άτου θεοῦ
 [Ἀπόλ]λωνος Λαρ-
 [μηνοῦ, ὅ]τι πενφθεὶς
 [] . λογίαν ἡμά-
 8 [ρτησεν] καὶ ὅτι
 - - - - -

"Ben, Atta(los) oğlu kutsal köle (Ask)lepiades, kendini gösteren tanrı (Apol)lon Lar(menos) tarafından cezalandırıldım. Çünkü ... gönderildiğimde ... suç işledim ve çünkü ...".

119. G. Lollios'un Apollon'a Adağı:

Buluntu Yeri	Bahadınlar
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Stelin tahrip olmuş üst kısmı.
Tarih	Roma İmp. devri

Yayınlar D. G. HOGARTH, *JHS* 8 (1887), 389, No. 19.- W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 223, No. 9; *Cities and Bishoprics of Phrygia I* (1895) 150, No. 44. - (F. STEINLEITNER, 58, No. 28; PETZL, *Beichtinschriften*, 119.

[Γ.] Λόλλιος Ἀπόλω-
[νι Λερ]μηνῶ ὁμόσας
[]ΑΒΠΩ

"G. Lollios yemin ettikten sonra ... bu steli Apollon Lermenos için ...".

120. Sosandros'un Apollon Lairmenos'a Adağı:

Buluntu Yeri Bahadınlar
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Küçük mermer stel.
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 217, No. 1; *Cities and Bishoprics of Phrygia I* (1895) 149, No. 41. - (F. STEINLEITNER, 58, No. 29; K. M. MILLER, *Numen* 32 (1985), 64); PETZL, *Beichtinschriften*, 120.

Σώσανδρος Ἱεραπολέ-
της ἐπιορκέσας καὶ
ἄναγνος ἰσῆλθα ἰς τὸ
4 σύνβωμον· ἐκολάσ-
θην· παρανέλλω μη-
δένα καταφρονεῖν
τῷ Λαιρμηνῶ, ἐπεὶ ἔξει
8 τὴν ἐμὴν στῆλλην ἔξενπλον.

"Ben, Hierapolisli Sosandros, bir yalan yeminden sonra temiz olmayan bir durumda ortak tapınağa girdim; cezamı buldum; bildiririm ki, benim diktiğim bu steli ibret alan hiç kimse Lairmenos'u küçümsemesin".

121. Fragment:

Buluntu Yeri Bahadınlar
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Üst ve solda kırık küçük parça.
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar W. M. RAMSAY, *JHS* 10 (1889), 219, No. 3; *Cities and Bishoprics of Phrygia I* (1895) 151, No. 47. - (F. STEINLEITNER, 58, No. 30); PETZL, *Beichtinschriften*, 121.

[]ΙΑ[]

[παραγγ]έλλω μη[δέ]-
 [να καταφρ]ονεῖν τοῦ θε-
 4 [οὔ, ἐπεὶ ἔξ]ει τὴν στή<λη>ν
 [vacat ?]έξενπλάριον.

"... bildiririm ki, benim diktiğim bu steli ibret alan hiç kimse Lairmenos'u küçümsemesin".

122. Aphias'ın Meter Leto'ya Adağı:

Buluntu Yeri Ortaköy
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Üstte kırık mermer tablet.
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar W. M. RAMSAY, *JHS* 4 (1883), 384, No. 7; *Cities and Bishoprics of Phrygia* I (1895) 153, No. 53. - (F. STEINLEITNER, 59, No. 31; W. H. BUCKLER, *BSA* 21 (1914-16), 172, No. 2 [SEG 6,248]); PETZL, *Beichtinschriften*, 122.

[]ν' ἔτος (?)
 'Αφιάς Θεοδότου
 εὐχαριστῶ Μητρὶ
 4 Λητῶ, ὅτι ἐξ ἀδυνά-
 των δυνατὰ πνεῖ,
 vacat
 κὲ κολασθῆσα ἰς τὸν γλουθρὸ[?]-
 ν Μητρὶ Λητῶ εὐχὴν.

"[2]50 yılında (?). -Ben, Theodotos kızı Aphias, Meter Leto'ya teşekkür ederim, çünkü o imkansızı mümkün kıldı ve (ben) Meter Leto'ya bu adağı, kaba etlerimden cezalandıldıktan sonra sunuyorum".

123. Fragment:

Buluntu Yeri Ortaköy
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Üst sol köşesi kırık stel.
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar D. G. HOGARTH, *JHS* 8 (1887), 387-9, No. 17. -W. M. RAMSAY, *Cities and Bishoprics of Phrygia* I (1895) 150, No. 43. - (F. STEINLEITNER, 59, No. 32); PETZL, *Beichtinschriften*, 123.

[] καθαρμοῖς κὲ θυσίαις ἐ[ξ]-
 [ιλασάμεν τὸν κ]ύριον, ἵνα μὴ τὸ ἐμὸν σῶ-

[μα σώ]σι, κὲ μόγις με ἀποκαθέσθησε
 4 [τῷ ἐμ]ῷ σώματι· διὸ παρανγέλλω μηθ-
 ένα ἱερὸν ἄθυτον αἰγοτόμιον ἔσθε-
 ιν, ἐπεὶ παθίτε τὰς ἐμὰς {εμας} κολ-
 άσεις.

"... efendiyle, temizlenerek ve kurban vererek (tamamen barıştım) böylece o benim vücudumu (kurtardı) ve bana bedenimi geri verdi. Bu nedenle bildiririm ki, hiçbir kutsal köle kurban edilmemiş bir parçacık eti bile yememelidir, çünkü o da benim cezama uğrayacaktır".

124. Gaios'un Adağı:

Buluntu Yeri Apollon Lairbenos tapınağı.
Şimdiki Yeri Bilinmiyor
Tanımı Mermer stel parçası.
Ölçüler 0,14 x 0,2 x 0,06, h.: 0,02
Tarih Roma İmp. devri
Yayınlar A. STROBEL, *Das Heilige Land der Montanisten* (1980) 124 (SEG 31, 1119); PETZL, *Beichtinschriften*, 124.

[.] Γάιος ΑΠΟ[
 παρανγέλλ[ω
 ΙΝΑΠΑΡΟ[
 4 χωρίον[
 ΟΥΠΙ[.
 [.]Δ[

"Ben ... Gaios ... bildiririm ki ... köy(e) ...".

125- Metrodoros'un Oğlu'nun Artemis Anaeitis'e adağı:

Buluntu Yeri Görnevit'in 2 km. kuzey-doğusunda yer alan Asar Mahallesi
Şimdiki Yeri 1994 yılında özel bir arazide korunmaktaydı.
Tanımı Beyaz mermerden üzeri düz, ileriye çıkık profilli stel parçası. Üst ve sağ köşenin bir kısmı orijinal, diğer kenarlar kırık. Yazıtın ilk satırı profilde yer almakta.
Ölçüler 0,31 x 0,31 x 0,07, h.: 0,015
Tarih İ.S. 2. yy.
Yayın G. PETZL, *EA* 28 (1997), No. 1

[Ἀρτέμιδι] Ἀναεΐτι ἀνέθη-
 [κε(ν) .]ας Μητροδώρου
 [κολ]ασθεὶς εἰς τὰ γό-
 4 [νατα ?] καὶ εἰς τὰ ἔντε-

[ρα. Δό]ξας, ὅτι ταῦτα
 [πάσ?]χει κατὰ γένεσιν,
 [έμαν]τεύσατο καὶ [1-2 ?]
 8 [. . . .]σουκε[]

"Metrodoros oğlu []as (bu steli) [Artemis] Anaeitis'e adadı; çünkü dizinden (?) ve bağırsaklarından (?) cezalandırılmıştı. O, kendi yaradılışı ilgili bir durumdan dolayı bu acıları çektiğine (?) inandı ve falına baktırdı..."

126- Attalos'un Meis'ine adak:

Buluntu Yeri	Olasılıkla Selendi (Silandos) ya da civarından
Şimdiki Yeri	E. U. WALTER'in koleksiyonunda
Tanımı	Beyaz mermerden alınlık, akroter ve kamalı stel. Tympanon'un iki tarafında birer kalp yaprağı, ortada ise bir arma yer almakta. Gövdede, yazıtın üst kısmında yukarı doğru açılmış hilal tasviri bulunuyor.
Ölçüler	1,22 x 0,47-0,41 x 0,05, h.: 0,015
Tarih	Sulla 183= İ.S. 98/99
Yayın	G. PETZL, EA 28 (1997), No. 2.

Ἔτους ργ', μηνὸς Περειτίου
 ιη'. Μεῖς ἐξ Ἀττάλου κολά-
 σας [[ΑΣ]] τοὺς ἰδίους περὶ τῶν ἰ-
 4 δίων ὑπαρχόντων ἵνα μηδεγ[ι]
 ἐξὸν εἶναι μήτε πωλεῖν μή-
 τε ὑποθήκην τίθειν, ἀλλὰ ὑπὸ
 τῶν ἰδίων οἰκονομεῖσθαι, καὶ ὅσα
 8 ἐπιζητεῖ ἐκ τῶν ἰδίων γείνεσ-
 θαι αὐτῷ. Ἐὰν δέ τις ἀπειθήσῃ χω-
 ρὶς τῆς ἐκείνου συνχωρήσεως,
 ἐκ τῶν ἰδίων δαπανήσας εἰλάσαι:-
 12 ται αὐτὸν μετὸ Μηνὸς Λαβανα.

"183 yılında Peritios ayının 18'inde. Attalos'un Meis'i kendi mülkü ile ilgili olarak kendi halkını cezalandırdı. Kimseye, ne tanrının sahip olduğu şeylerden birini satmak, ne de rehin olarak vermek konusunda mücadele edilmemelidir. Aksine, (sahip olunan şey, tanrının) kendi halkı tarafından işletilmeli ve kendi halkından ne kadar talep ediyorsa (o kadar pay) almalı. Ama bir kişi (tanrının) onayı olmadan (yürürlükteki) kurallara uymayacak şekilde hareket ederse, o kendi cebinden ona (Attalos'un Meis'ine) ve onunla birlikte Meis Labanas'a ödeme yapmalıdır".

127. Attikilla'nın Thea Oline'ye Adağı:

Buluntu Yeri	Sardeis ve Philadelphieia arası.
Şimdiki Yeri	Bilinmiyor
Tanımı	Alınlık ve kamalı mermer stel. Yazıtın üzerinde bir çift kadın göğsü tasviri yer alıyor.
Tarih	Geç İmparatorluk dönemi (H. MALAY)
Yayın	H. MALAY, <i>Researches in Lydia, Mysia and Aiolis</i> , no. 217 (baskıda).

Ἀττικίλλα κολ-
ασθῖσα μαστο-
ὺς Θεᾶ Ολινῆ εὐχ-
4 αριστοῦσα εὐχῇ-
ν ἀνέστησεν.

"Göğüslerinden cezalandırılan Attikilla, bu adağı Thea Oline'ye şükranla sundu".

İNDEKS

TANRI ADLARI

- Ἀμαζόνες (?), 109
Αναειτις, 67, 71, 73, 74, 75, 96, bkz.
Ἄρτεμις Α.; Θεά Α.; Μήτηρ Α.
Ἀξιοτ(τ)ηνός, Ἀξειτηνός, Ἀξετηνός,
bkz. Θεός Ἀ.; Μεῖς Ἀ.
Ἀξυρος, bkz. Ἀπόλλων Α.
Ἀπόλλων
-Ἀξυρος, 21, 22
-Θεός Βοζηνός, 43
-(Ἡλῖος) Ἀ. Lairbenos, 106, 107,
109, 112, 113, 118, 119, 120, 124
-Προπύλαιος, 104
-Τάρσιος, 57
Ἄρτεμις Αναειτις, 69, 76, 99
Ατιμς, bkz. Μήτηρ Α.
Βοζηνός, bkz. Ἀπόλλων θεός Β.
Διδυμείτης, bkz. Ζεὺς Δ.
Δίκαιος, bkz. Ὅσιος καὶ Δ.
Εὐνοία, 94
Ζεὺς, 5
-Αἴθριος, 47
-ἐκ Διδύμων Δρυῶν, 9, 10, 11, 12
-Διδυμείτης, 10
-Ὀγμηνός, 53
-Ὀρείτης, 6, 7
-Ορκαμανίτης, 102, 103
-Πειζηνός, 45
-Σαβάζιος, 24, 49, 50, 76, 77
-Τρωσου, 1
Ἡλῖος, bkz. Ἀπόλλων Ἡ.
Θεά
-Αναειτις, 70
Φιλ(ε)ίς, 84(?), 85, 87, 88(?)
Θεοί
-οἱ ἐν Περειδῶ ya da Περειδηνοί,
16, 17, 20, 18(?), 19(?)
-οἱ ἐν Νονου, 5
-οἱ σὺν αὐτῷ θεοί, 53
-Νέαν Κώμην κατέχοντες, 47
-Νεακωμῆται, 48
-οἱ Περκηνῶν, 7
-οἱ πάτριοι θεοί, 38
Θεός
-Ἀξιοτηνός, 66
-Τάρσιος ἄλυτος, 4
Ἴπτα, bkz. Μήτηρ Ἰ.
Λαβανας, bkz. Μεῖς Λ.
Lairbenos, bkz. Ἀπόλλων Α.
Λητώ, bkz. Μήτηρ Λ.
Μεῖς, 55, 80
-Ἀξιοτ(τ)ηνός, 3, 6, 36, 38, 57, 59,
60, 61, 62, 64, 65, 67, 71, 100, 58, 63;
-Μεῖς Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοττα
κατέχων, 55, 56, 79
-Ἀρτεμιδώρου, 5, 40
-ἐγ Διοδότου, 51, 52
-Κε[] ya da Κρ[] 1, 80
-Λαβανας, 35, 36, 37, 40
-Οὐράνιος, 55
-Πετραεΐτης, 35, 37, 38, 39
-Τιαμου, 54, 67, 68, 69, 70, 71,
84
-Τύραννος, 53
Μήτηρ
Αναειτις, 68, 70, 72
-Ατιμς, 54
-Θεῶν, 97
-Ἴπτα, 49, 50
-Λητώ, 122
-Μηνός Τεκούσα, 55
-Τα(σ)ζηνή, 39, 41, 40
-Ταλ[.]ρδηνή, 42
-Ταρσηνή, 57, 40
-Φιλείς, 83, [84?], 86, [88?], 89,
90, 94, 95
Νεμέσεις, 7
Νικομαχίδαι, 109
Ὀγμηνός, bkz. Ζεὺς Ὁ.
Ολ(ε)ινε, 127
Ὀρείτης, bkz. Ζεὺς Ὁ.
Ορκαμανίτης, bkz. Ζεὺς Ο.
Οὐράνιος, bkz. Μεῖς Οὐ.
Πειζηνός, bkz. Ζεὺς Π.
Πετραεΐτης, bkz. Μεῖς Π.
Προπύλαιος, bkz. Ἀπόλλων Π.
Σαβάζιος, bkz. Ζεὺς Σ.
Ταζηνή (Τασζηνή), bkz. Μήτηρ Τ.
Ταλ[.]ρδηνή, bkz. Μήτηρ Τ.
Ταρσηνή, 58; bkz. Μήτηρ Τ.
Ταρσηνός, Τάρσιος, bkz. Ἀπόλλων Τ.;
Θεός Τ.
Τεκούσα, 55

Τιαμου, bkz. Μείς Τιαμου
 Τρωσου, bkz. Ζεύς Τ.
 Τύραννος, bkz. Μείς Τ.
 Τύχη, 7

Φιλείς, bkz. Θεά Φ.; Μήτηρ Φ.

Κίσι ADLARI

Ἀγαθήμερος, 117
 Ἀγαθόπους, 16
 Ἄγριος, 75
 Ἀθήναιος, 11
 Ἀλέξανδρος, 34, 46; -Μοῦρκος 71;
 -Θαλούσης 51
 Ἀλκίνοος, 27
 Ἀμμία, 13, 21
 Ἀμμιανὸς Ἀμμίου, 70
 Ἀμμίας, 70
 Ἀμμιος, 38, 53, 91; -Μάτριδος 99
 Ἀμμιός, 70, 95
 Ἄμμιον, 70, 34
 Ἀμύντας, 67, 71
 Ἀνδρόνεικος, 13
 Ἀντωνία Ἀντωνίου, 43
 Ἀντώνιος, 43; -Γ. Ἀ. Ἀπελ[λᾱ]ς
 Βλαυνδεύς 108
 Ἀπελλᾱς, 108
 Ἀπλοκόμας, 5
 Ἀπο[] 1, 124
 Ἀπολλωνίδης, 23; -Ἀπολλωνίου 24;
 -Ἀπολλωνίδου 24
 Ἀπολλώνιος, 17, 18, 21, 24, 33, 34, 37,
 54, 59, 71, 72, 80, 111, 112, Μίδας 68,
 Ἀπολλωνίου Μίδου 68
 Ἀπφία, 71; -Γλύκωνος 59
 Ἀρέθουσα, 5
 Ἀριάγνη, 5
 Ἀριους (Ἀριης?, Ἄρ(ε)ιος), 19
 Ἀριστ[] 1, 100
 Ἀριστότιμος, 31
 Ἀρτεμᾱς, 55
 Ἀρτεμιδώρα, 2
 Ἀρτεμίδωρος, 60; -Διοδότου 53;
 -Κικιννᾱς, 57
 Ἀρτεμίσιος, 97
 Ἀρτέμων, 64
 Ἀσιατική, 4
 Ἀσκλᾱς Ἀπολλωνίδου, 24;
 -Ἀπολλωνίου, 24
 Ἀσκληπιάδης, 25; Ἀττά[λου] 118
 Ἀτίμητος, 64
 Ἄτταλος, 118, 34

Αὐρήλιος, -Στρατόνεικος 76;
 -Σωτήρ(ι)χος Δημοστράτου Μοτελληνός
 110; Τρόγιμος 97
 Ἀφιας, 34, 81; -Θεοδότου 122
 Ἀφφία, 79
 Ἀφφιάς Γλύκωνος, 65
 Βαλερις, 34
 Βασιλῆς, 111
 βασσα, 25
 Γαία, 110
 Γάιος, 27, 79, 124
 Γλυκία, -Ἰουλίου τοῦ Ἀγρίου 75
 Γλύκων, 28, 44, 59, 60, 65, 78; -Ῥοτου
 15
 Δημαίνετος, 68
 Δημήτριος, 13, 106
 Δημοστράτος, 110
 Διογᾱς, -Διογένου Κόνδων 52
 Διογένης, 45, 52
 Διόδοτος, 53
 Διοκλῆς, -Τροφίμου 50
 Διονυσιάς, 38
 Διονύσιος, 80; -Μηνοδώρου 72
 Εἰα, 22
 Ἐλιόν[?]μος, 107
 Ἐλπίς, 36
 Ἐπάγαθος, 94
 Ἐπιτύγχανος, 104
 Ἐρασίστρατος, 46
 Ἑρμιππος, 61, 80; -Ἑρμίππου 80
 Ἑρμογένης, 105; Ἀπολλωνίου Μίδου
 68; Ἀπολλωνίου Βαλερις 34;
 -Γλύκωνος 60
 Εὐάγγελος, 10
 Εὐδοξος, 58
 Εὐμένης, 7
 Εὐπέλαστος, 17, 18
 Εὐτύχης, 5
 Εὐτυχίς, 63, 112
 Ζηνωνίς, -Ἐπαγάθου, 94
 Ἡρακλείδης, 59
 Θάλαμος, 102
 Θάλλουσα, 51
 Θεογένης, 59
 Θεοδότη, 44

- Θεόδοτος, 122
 Θεόδωρος, 5, 13
 Ίουκοῦνδος, 69
 Ίουλία, 13, 20; -Μητρᾶ 40
 Ίουλιανή, 4
 Ίούλιος, 51; -'Αγρίου 75; -'Απολλωνίου 37
 Ίσιᾶς, 42
 Κάικος, 34
 Καινίς, 15
 Κάλλιστος, 48
 Καρπίμη, 13
 Κικιννᾶς, 57
 Κλᾶρος, 116
 Κλαυδία -Κ. Βάσσα, 12
 Κλαύδιος -Μίλων, 71
 Κλήσιππος, 109
 Κόνδων -Διογᾶς Διογένου, 52
 Κορνηλία, 88
 Λόλλιος, 119
 Λούκιος, 103
 Μακεδῶν, 22
 Μαρκία, 37; -'Αρίου 19
 Μᾶτρις, 99
 Μείδων -Μενάνδρου, 1
 Μελίτη, 22
 Μελτίνη, 59
 Μένανδρος, 1
 Μενεκράτης, 69
 Μηνόρωρος, 72
 Μηνοφίλα, 31, 47
 Μηνόφιλος -Μηνοφίλου, 9
 Μητρᾶς, 33, 40
 Μητρόδωρος -Γλύκωνος, 78
 Μητροφάνης -Φιλιππικοῦ, 35
 Μιδας -'Απολλώνιος, 68
 Μίλων -Κλαύδιος Μ., 71
 Μοσχᾶς, 69
 Μόσχιον, 69
 Μοῦρκος, 71
 Μουσαῖος, 63
 Μύρμηξ, 17
 Μύρτον -'Υγίη, 18
 Ναίς, 41
 Νεικί[], 106
 Νικήφορος, 79
 Νικίας, 77
 Νιτωνίς Φιλοζένου, 60
 'Ονησᾶς, 71
 'Ονησίμη, 20
 'Ορφεύς, 80
 Παπίας, 68
 Πολυχρόνιος, 47
 Πομπ[-], 90
 Πρέπουσα, 62
 Προσόδιον, 84
 Πωλίων, 6
 Πωσφόρος -'Αρτεμᾶ, 55
 'Ροτος, 15
 Σάρδιον, 58
 Σεβήρος, 4
 Σκόλλος, 54
 Σπερχύλλος, 46
 Στρατονίκη, 74; -Μουσαίου 63
 Στρατόνικος, 38, 76; -Αὐρ. Σ. 76;
 -Εὐανγέλου 10
 Συντύχη, 59
 Σύρος, 68
 Σωκράτεια, 69; -'Αμμιᾶδος 70
 Σωκράτης, 69; -'Αμμίου 70
 Σώσανδρος -'Ιεραπολείτης, 120
 Σωτήριχος, 110
 Σώφρων, 109
 Τατία -Νεικηφόρου, 79
 Τατιαν[], 39
 Τατιανή, 45; -'Ερμίππου
 Τατίας, 69; -Νεικηφόρου 79; -Σκόλλου 54
 Τελέσφορος, 105
 Τιμόθεος, 114
 Τιτιανή, 66
 Τροφίμη, 5, -'Αρτεμιδώρου Κικιννᾶδος 57
 Τρόφιμος, 49, 50; -'Αμμίου 70;
 'Απολλωνίου 21; -Αὐρ. Τ. 'Αρτεμισίου 97; -Νεικία 77
 Τρύφων, 34
 Τύχη -'Αμμίου, 70
 'Υγίη -Μύρτον, 18
 Φιλήμων, 62
 Φιλήτη -'Αμμιᾶδος 70
 Φιλιππικός, 35; -Φιλίπ(π)ου 18
 Φίλιππος, 18
 Φιλόξενος, 60
 Φλαβιανός -Φιλιππικοῦ 35
 Φοῖβος, 73, 74
 Χρήσιμος, 113
 Χρυσέως, 38
 []δία, 85
 []ΙΟΕΙΣ, 117
 []δοτος, 86
 []εμισσα, 96
 []λεια, 89
 []λικίων, 28
 []όνεικος, 101
 []υλῖνος, 86

YER ADLARI

Αβοζα	Νέα Κώμη, 47, 48
Αζίτα, 68, 69	Novou, 5
Ἀξιοττα, Ἀξιοτ(τ)ηνός, Ἀξειτηνός,	Παγάδες, 71
Ἀξετηνός bkz. tanrı adları indeksi Μείς	Πειζηνός, 45
Ἀξιοτ(τ)ηνός	Περευδος (-ον)/Περευδηνός, bkz. tanrı
Βλαυνδεύς, 108	adları indeksi Θεοὶ οἱ ἐν Περευδῳ
Βοζα	Περκος (-ον), 7
Δίδυμαι Δρύες, bkz. tanrı adları indeksi	Προμιασ(σ)η, 17, 18
Ζεὺς ἐκ Διδύμων Δρυῶν	С-ЕЛЕΥΑΔΗΝΙΗ, 2
Δορου κώμη, 40	Σταλλαηνοί, 105
Ἱεραπολ(ί)της, 120	Σύρου Μάνδραι, 68
Κορεσα, 57	Ταζηνός (Τασζηνός), 35
Λάκοι, 18	Ταλ[.]ρδηνή, bkz. tanrı adları indeksi
Μάνδραι, 68	Μήτηρ Τ.
Μοκαδδηνός, 79	Ταρσηνός; Τάρσιος, bkz. tanrı adları
Μοτελληνός, 110, 111, 114	indeksi Ἀπόλλων Τ.; Θεὸς Τ.; Μήτηρ Τ- νή; Ταρσηνή
	Ταρσι, 3

BULUNTU YERLERİ

Ακçaavlu, 1	Κöleköy (Tarsi?), 3
Αλαşehir (Philadelphia), 52, 94, 96, 97	Κöres (Koresa), 53(?), 57(?)
Apollon Lairbenos Tapınağı, 124	Κula, 25(?), 42, 43, 47, 50(?), 51(?), 53(?), 59, 60, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75(Κula-Αλαşehir yolu), 84, 85, 86, 87, 88, 89
Asar Mahallesi, 125	Κuzeydoğu Lydia, 4, 7 (?), 64(?), 65
Ayazviran (Iaza), 27, 28, 29, 30, 34, 40(?), 49, 50(?), 57(?), 61	Κüpüler, 24
Ayvaaan, 23	Menye (Maionia), 79, 80, 81
Ayvatar, 54(?)	Ολασικla Kollyda'nın kuzeyindeki
Bahadınlar, 108-112, 116-121	Axiottenos kutsal alanı, 6(?), 62(?), 63(?)
Banaz, 102, 103	Ortaköy, 106, 107, 113, 114, 122, 123
Buldan, 98	Saittai'ın güneybatısı, 16(?), 17(?), 18(?), 19(?), 20(?)
Burçak Ovası (Kastoloupedion), 35	Saittai, 66
Develiler, 115	Sandal, 77, 78
Divlit Tepe, 76	Saraycık, 21, 22(?)
Emet (Tiberiopolis?), 2	Sardeis, 99, 100, 101
Gölde (Kollyda), 55(?), 62(?), 63(?)	Sardeis-Philadelphia arası, 129
Hamidiye, 44	Selendi (Silandos), 5, 48(?), 126(?)
İbrahim Ağa Köyü, 45	Şeremet, 8
İbrahim Ağa Köyü-Hamidiye arası, 46	Toma Dağı, 9, 10, 11(?), 12(?), 13, 14
Kalburcu, 71	Topuzdamları, 15
Karaoba, 26	Yağbastı, 82
Katakekaumene, 36, 37, 58, 38(?)	Bilinmeyen, 33, 67, 105
Kavaklı (Taza?), 31, 32, 39, 41	
Killik, 83-93, 95(?)	
Koçak, 104	
Kollyda'nın kuzeyi, 55(?)	

LEVHALAR

Res. 1, no. 1

Res. 2, no. 3

Res. 3, no. 4

Res. 4, no. 5

Res. 5, no. 6

Res. 6, no. 7

Res. 7, no. 12

Res. 8, no. 18

UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARY
ANN ARBOR, MICH.

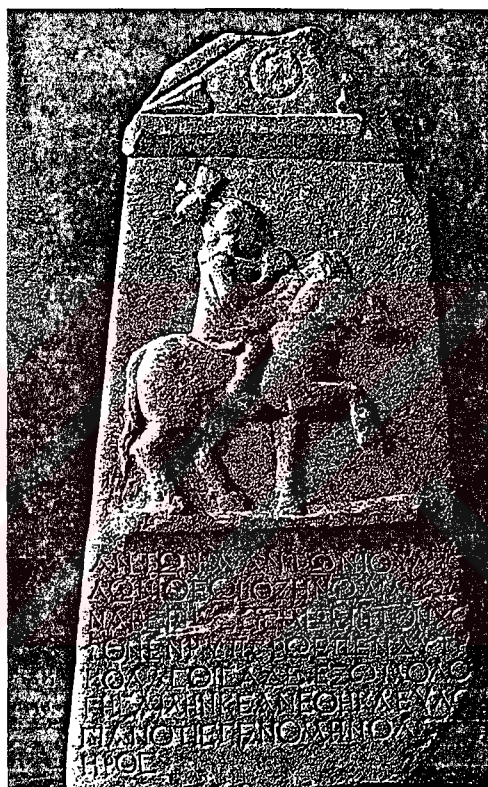
Res. 9, no. 33

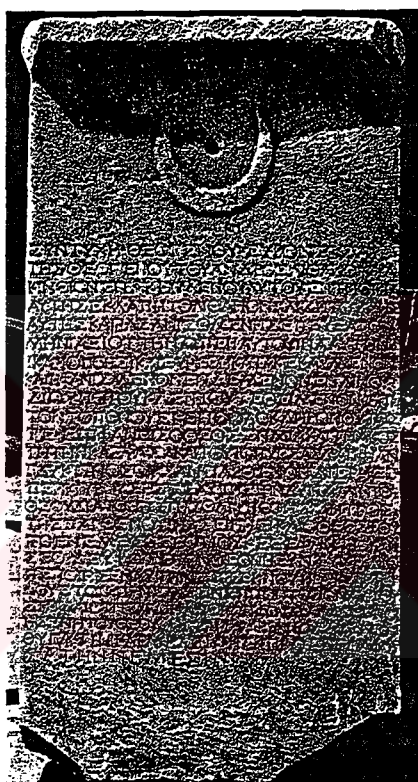
Res. 10, no. 37

Res. 11, no. 38

Res. 12, no. 43

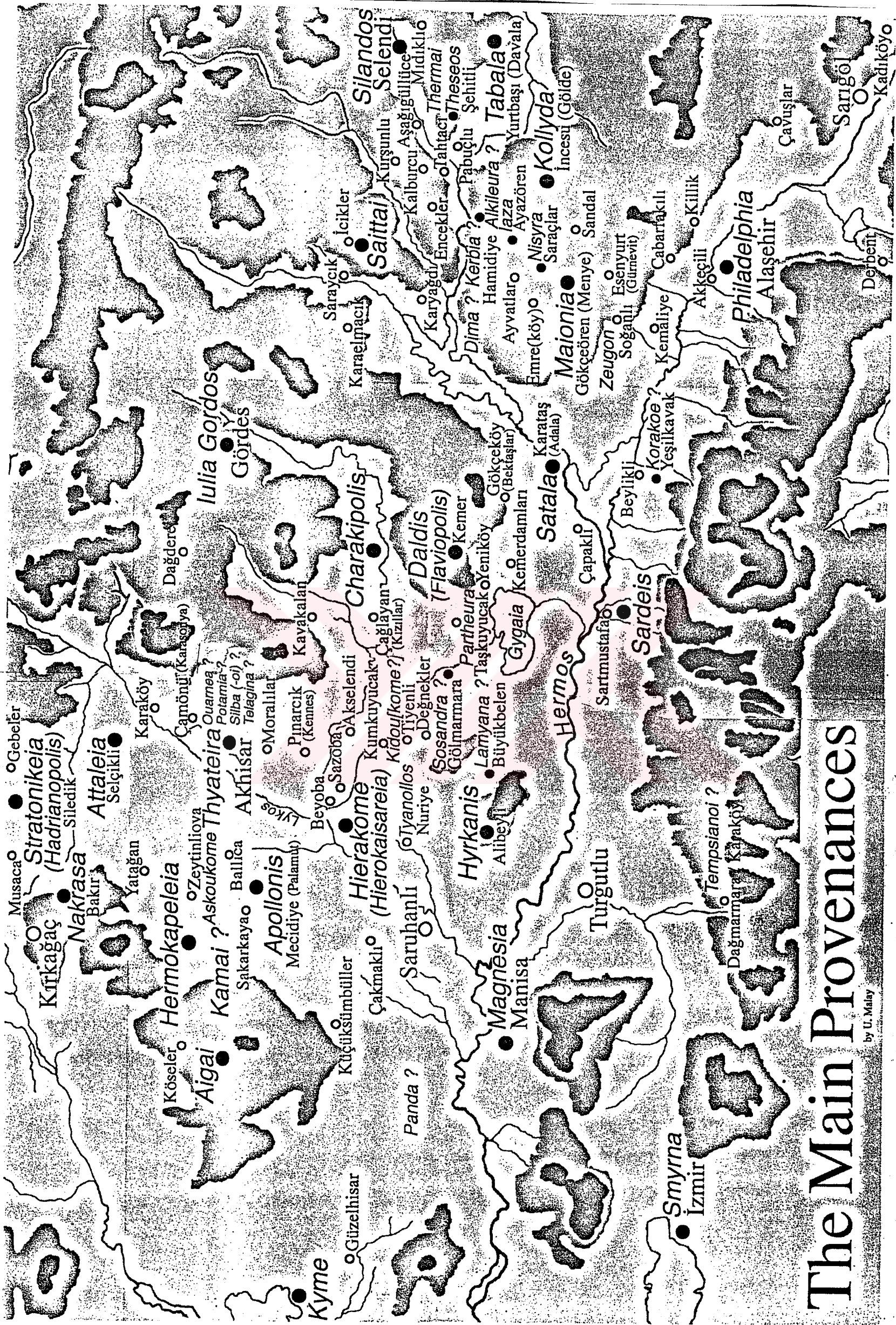
Res. 13, no. 59

Res. 14, no. 61

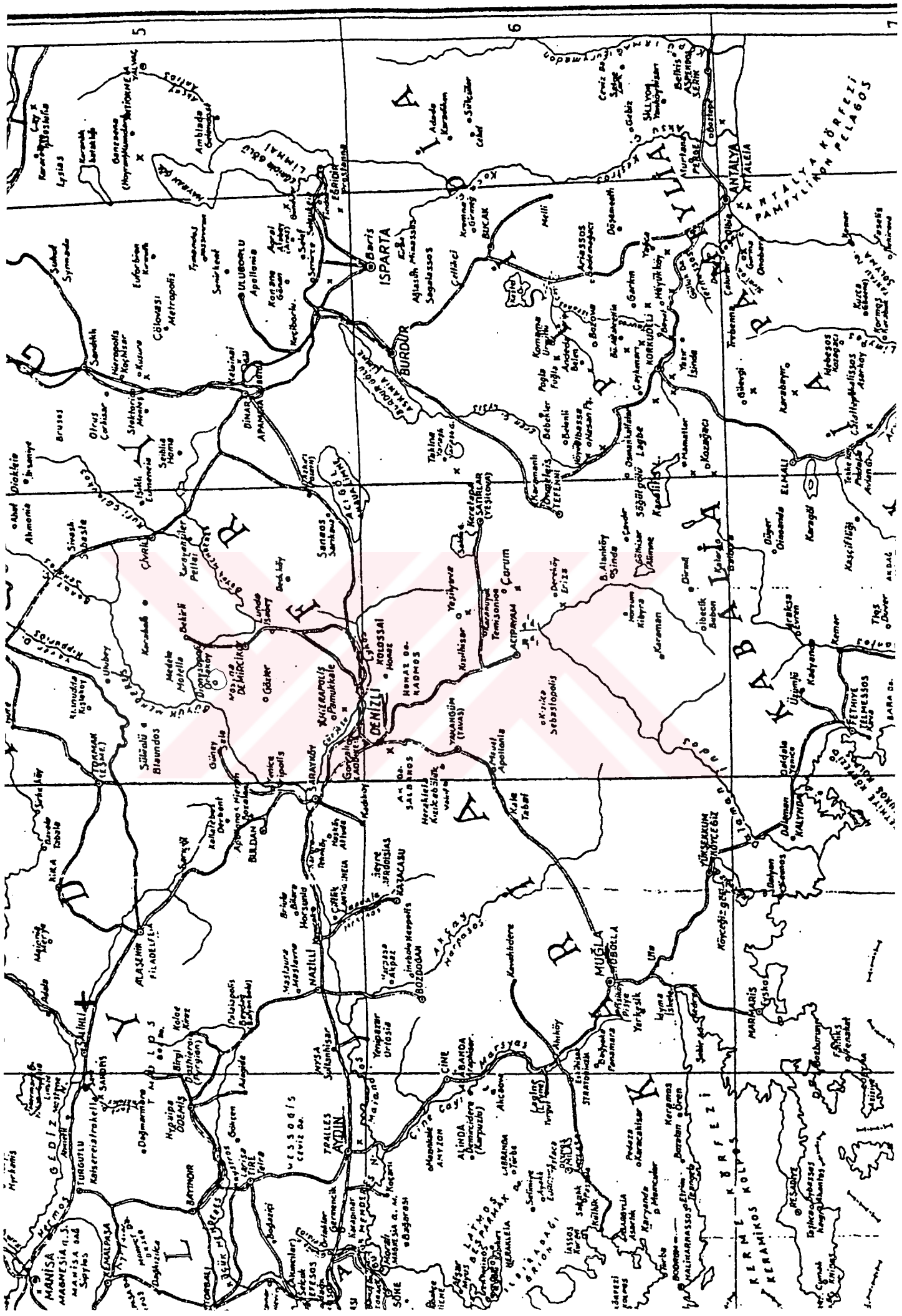

Res. 15, no. 70

The Main Provenances

by U. Malay

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Merkezimizce Doldurulacaktır
Kayıt No.

YAZARIN

Soyadı : ÖZLEM
Adı : Pınar

TEZİN ADI

Türkçe : Lydia ve Phrygia'da Ele Geçen Kefaret Yazıtları
Yabancı Dil : Cofession Inscriptions from Lydia and Phrygia

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ:

Üniversite : Ege Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler
Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA:

Yayınlayan:
Basım Yeri:
Basım Tarihi:
ISBN:

TEZ YÖNECİSİNİN:

Soyadı, Adı : MALAY, Hasan
Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 150 + 17 Levha

TEZİN KONUSU (KONULARI):

Lydia ve Phrygia bölgelerindeki günah çıkarma yazıtları

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

- 1- Lydia
- 2- Phrygia
- 3- Kefaret
- 4- Epigrafi
- 5- Din

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

- 1- Lydia
- 2- Phrygia
- 3- Confession
- 4- Epigraphy
- 5- Religion

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin veriyorum. ☐
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir. ☒
- 3- Kaynak göstermek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir. ☐

Yazarın imzası

Tarih

18.06.1998

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı : Pınar ÖZLEM
Doğum Yeri-Yılı : İstanbul, 1974
İlköğretim : Maltepe İlkokulu - İzmir (1980-1985)
Orta Öğretim : Suphi Koyuncuoğlu Lisesi - Karşıyaka Lisesi - İzmir
(1985-1990)
Üniversite Eğitimi : Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve
Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji ABD
(1990-1994)
Lisans Tez Başlığı : Manisa Müzesi'ndeki Kefaret Yazıtları
Yabancı Dil : İngilizce

ÖZET

Tezimizin konusunu oluşturan kefarete yazıtları, İ.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasında, Lydia ve Phrygia bölgelerinde karşımıza çıkan adak yazıtlarıdır. Bu yazıtlar bir suçun itiraf edilmesi ve tanrı tarafından bağışlanması amacıyla adanıyordu. Genellikle köy yerleşimlerinde ele geçen kefarete stelleri, ait oldukları bölgelerin sosyal ve dinsel yaşamına ışık tutarlar. Bu steller Lydia ve Phrygia'nın yerel tanrılarına adanmışlardır. Kefarete yazıtları kırsal yerleşimlerin en önemli parçası olan tapınaklar ve bu tapınaklardaki rahiplerin halk üzerindeki etkisini de yansıtır. Sözü edilen tapınaklarda kurulan ve insanları yargılayan ve cezalandıran mahkemelerin varlığı yazıtlarımızdan anlaşılmaktadır.

Yazıtlarımızın diğere bir özelliğı de, bunlarda tanrıların yerleşimlerin 'efendileri' ve 'sahipleri' olarak anılmalarıdır. Buradan yola çıkarak, bu dönemde Lydia ve Phrygia'nın kırsal kesimlerinde yaşanan bir theokrasinin varlığını görebiliriz.

Kefarete yazıtları ayrıca, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi tek tanrılı dinlerle de ilişkilidir. Bu dinler ve kefarete yazıtları, yansıttıkları inanç tarzı ile olduğu kadar, kullandıkları terimler açısından da benzerlikler taşımaktadırlar.

ABSTRACT

The material of this thesis, confession inscriptions, are dedications which appear in the 1st - 3rd centuries A.D. in Lydia and Phrygia. These inscriptions were dedicated in order to confess a sin and to make the god forgive it. The gods, for whom the steles dedicated, are local gods of Lydia and Phrygia. Confession steles especially belong to the country sides and therefore they throw light on social and religious life of these regions. We also find the effect of priests and temples on people on these inscriptions. Presumably, they had played an important role in human life. We know that the priests get together and constitute a law court in the temple. They were judging and punishing the sinner in this trial.

Another feature of these inscriptions is the naming of gods as the 'rulers' or 'owners' of the villages; therefore, we may see a theocracy in these regions.

Besides these, confession inscriptions are related to biblical religions like Judaism and Christianity. There are similarities in the usage of terms, as well as in the reflection of beliefs between these religions and the confession inscriptions.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
BİLİM VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI
T.C. İZMİR İLİ
İZMİR İLİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İZMİR İLİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İZMİR İLİ MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI